

Iulia Deleanu

**KADIŞ
PENTRU MAMA MEA**

Cartea apare cu sprijinul:
S.C. HIPERDIA S.A.

•
CAMERA DE COMERȚ ȘI INDUSTRIE
ROMÂNIA–ISRAEL

•
S.C. MINERVA '92 S.R.L.

•
FEDERAȚIA COMUNITĂȚILOR EVREIEȘTI DIN
ROMÂNIA

Ilustrația copertei
TOMA HIRTH

IULIA DELEANU

KADIȘ
PENTRU MAMA
MEA

Cuvânt introductiv: DOREL DORIAN

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale
DELEANU, IULIA

Kadiș pentru mama mea / Iulia Deleanu
– Cluj-Napoca: Kriterion, 2005

ISBN 973-26-0817-x

821.135.1-31

EDITURA KRITERION

**Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin
EDITURII KRITERION**

© Iulia DELEANU, 2005

Redactor: Elena DIATCU

Tehnoredactor: Florica BUDNIC

Bun de tipar: 15.05.2005. Format: 16 / 54 × 84.

Coli de tipar: 19.

Tipărit la:

Imprimeria de Vest Oradea

Cuvânt introductiv

La moartea mamei sale, în octombrie 2003, colega noastră de redacție, publicista Iulia Deleanu, avea să solicite Marelui Rabin derogarea de a rosti ea însăși tradiționalul Kadiș, în familia sa neexistând nici un fel de alte rude pe linie bărbătească. Rabinul simte că Iulia abia își reține lacrimile: „Ir sent a ghită tohter... Ir vet zugn Kadiș” („Sunteți o fiică bună... Veți spune Kadișul”).

Rostit cu prilejul tragic al pierderii unei ființe apropiate, Kadișul nu este o rugăciune de rememorare, de pomenire a celor dispăruți, ci de eternă preamărire a Marelui Ziditor. Ghidu Bruchmaier, oficiant de cult, un erudit, căruia i-am vorbit despre intenția Iuliei Deleanu de a scrie un „Kadiș” pentru mama sa, sugera autoarei o pagină de gardă a cărții pe care să insereze, ca un fel de dedicație: „Itgadal, vaitcadaș...” – „Te voi preamări etern, Doamne, mai mult decât orice în lume, pentru darul făcut: MAMA”.

Concepută ca o evocare, cu mijloacele bine stăpânite ale literaturii, cartea Iuliei Deleanu nu se limitează la a ne oferi doar portretul, prin excelență dramatic, al mamei, în preajma unui sfârșit iminent și inevitabil, ci este, spre meritul autoarei, o reflectare tulburătoare a vieții evreiești, văzută, trăită și rememorață din lăuntrul ei, pe parcursul unei dificile jumătăți de secol. Îndrăznesc să cred că scrierea cărții – a acestei cărți – a început din însăși clipa conștientizării vieții sale de familie, sub semnul existențial, bine întipărit în fiecare rememorare, dar și sub semnul unui marcaj genetic, de zeci de generații, și a unei educații identitare, iudaice, pe parcursul întregii sale vieți familiale. Iulia Deleanu înțelege, în ceasul târziu al acestui

Kadiş, că întreaga ei personalitate, modul de a fi și de a gândi, s-au plâsmuit și s-au șlefuit exemplar pe parcursul unei lungi conviețuiri – azi spunem „interactive” – cu cea care a adus-o pe lume și a fost, într-un fel, născătoarea sa perpetuă. Îndrăznesc să mai cred că acest complex și îndreptățit *Kadiş pentru mama mea* – cum îl intitulează Iulia Deleanu – este un Kadiş pentru întreaga sa viață de familie, pentru ea însăși ca generație care vine din urmă și ca o salutară rememorare pentru cei care vor veni după noi. Și în aceasta se află și sensul cel dintâi și perpetuu al oricărui Kadiş: profund îndatorat Creatorului pentru această lume pe care a zidit-o, după voința Sa, binecuvântată fie în veci – cum se spune în Kadiş –, întru statornicia Împărăției Sale, în viața noastră și în zilele noastre, în viața întregii Case a lui Israel. „Kadişul” Iuliei Deleanu, ca și cel clasic, nu-și propune să evoce memoria vreunei ființe umane, ci a umanității în întregul ei, așa cum a fost concepută, ca un Întreg. Spuneam că este, totodată, un Kadiş pentru propria ființă, pentru propria sa devenire, pentru propria sa tinerețe – adolescență, maturitate și experiență de viață –, toate împlinindu-se prin aceeași voință stăruitoare, care ne definește, nu numai pe fiecare în parte, ci pe toți împreună, ca entitate însumată, dincolo de barierele generațiilor. Nu știi dacă a fost un plan bine premeditat al Iuliei Deleanu, dar voind să-și înscrie cartea sub semnul unei adevărate vieți de familie și sub semnul unor legități, înțelese și neînțelese, care ne marchează întreaga biografie, autoarea a construit „din mers” și a respectat un plan, neștiut inițial, al propriei sale evoluții. *Viața mamei nu-i o viață rescrisă, retrăită de Iulia, este parte integrantă din însăși viața ei.* Prin ochii și prin dragostea mamei, Iulia și-a „asistat” evoluția și a influențat-o, de la un moment dat înainte, așa cum și-ar fi dorit-o însăși Hilda Schwartz, mama ei. Cartea devine, astfel, și atestă traiectoria unui destin – surprinzător, poate, clipă de clipă –, care nu putea fi altul decât a fost, în măsura în care predestinarea nu-i decât identitatea pe care ne străduim s-o onorăm. Se pot demonstra toate cele spuse de noi? Sau le-am aflat, o dată cu Iulia Deleanu, încredințând cărții rememorările sale, iar noi meditând asupra lor, pas cu pas... Desigur, o mie de

lucruri concrete puteau fi altele și altfel... Dar sensibilitatea autoarei preexista în toată ființa ei – toate conducând, într-un anume context educațional-cultural (nu în ultimă instanță, social), spre formarea ei spirituală, ca personalitate, modelându-se și modelând întregul, astfel încât să îndreptătească Kadişul, întru gloria Părintelui nostru. Nu credeam că se poate face o astfel de demonstrație, dar toți scriitorii adevărați o încearcă, iar Iulia Deleanu – îndreptățind elogiul – a izbutit s-o confirme.

Vom depăși tentația de a deconspira elemente biografice și momente de viață, pe care, dacă nu le-am afla, succesiv, de la Iulia Deleanu, le-am putea deduce analitic, dar lipsite de emoție, din însăși istoria acestui timp. Iulia Deleanu, în spațiul rememorării, nu mai poate dialoga cu mama sa din momentul internării acesteia în spital. Și totuși, dialogul se înfiripă prin intermediul rememorărilor, al retrăirii anilor petrecuți împreună. Ani dificili, încărcăți de tensiuni, de obstacole, dar și de bucuriile, atâtea câte au fost, ale copilăriei, ale adolescenței, ale anilor de liceu și de facultate, ale răstimpului care avea să urmeze, marcat de marginalizări aberante.

Nu transpare, însă, în tot și în toate, și pecetea propriei personalități? Să fie reușitele și nereușitele noastre și rezultatul unei istorii care ne-a marcat întreaga biografie? Iulia Deleanu înțelege cât se poate de bine că întâmplările vieții, hazardul și conjuncturi tulburătoare ne corectează neîntrerupt intențiile, proiectul însumat, întreaga biografie. De aici, unicitatea biografiilor, a fiecărui Kadiş și convingerea noastră că Iulia Deleanu va reveni asupra acestei cărți, cu noi dezvăluiri, cu alte ramificații biografice și cu descoperirea în timp a unor sensuri mereu mai profunde.

Transpar în carte, fie și involuntar, zeci și zeci de biografii, recunoaștem o epocă și retrăim un timp care l-a marcat, deopotrivă, pe cititor, ca și pe autoarea cărții. Ordinea acestor rememorări? Pare aleatorie, dar e marcată, desigur, secret, de însăși jocul speranțelor, așteptărilor și iluzionărilor pe care autoarea le încearcă din însăși clipa în care, în spital fiind, alături de mama sa, conștientizează dificultățile crescânde ale stării post-operatorii și e obligată să mediteze asupra inter-

acţiunilor vârstei şi ale consecinţelor unei poliartrite evolutive, inflamantă... Există un flux al memoriei, care se supune unor legităţi secrete în care speranţa se intersectează cu toate spaimele posibile, cu cele din anii copilăriei, cu cele ale însingurării, pe care autoarea le resimte ca venind în continuu spre ea. O lacrimă apărută în colţul ochilor mamei poate fi un semn al despărţirii care se apropie?

Fără tristeţi convulsive, *Kadiş...* este o carte tristă, cu întrebări care stăruie, cu nemulţumiri mocnind, cu proteste tăcute, cu rare satisfacţii în ceasul unor împliniri, cum ar fi apariţia unor cărţi sau suite de articole în varii publicaţii. Pe parcursul lecturii, cititorul are revelaţia unei memorii cvasi-infailibile faţă cu tentaţia continuă a unei obiectivări mai mult decât dificile. Familia autoarei, răspândirea rudelor sale în varii ţări ale lumii, ne oferă imaginea, pe parcurs, a unei lumi evreieşti care şi-a pierdut unitatea pentru a o regândi şi regăsi altfel. Tocmai prin această rememorare, cartea Iuliei Deleanu este şi o cronică de familie, în care pulsează o nevoie de mărturisire, de afecţiune, în care toţi eroii cărţii – de la Hilda Schwartz până la Iulia Deleanu – îşi regretă, mai presus de orice, însingurările şi viaţa netrăită.

Kadiş... nu consemnează regrete, nu structurează impu-tări şi învinovăţiri... Nu ne promite un alt timp, infinit mai fericit... Să fie viitorul – aşa cum nădăjduim, mulţumind Ziditorului – ca un alt palier al armoniei universale, ca o nouă ordine existenţială? Iulia Deleanu nu încearcă anticipări şi n-are premoniţii... Marele Rabin i-a îngăduit – în măsura în care nu are alte rude de parte bărbătească, aici – să rostească ea *Kadişul* pentru mama sa. Fiecare dintre noi ascunde în sine, probabil, o astfel de mărturisire, o carte pe care o datorează cititorului... Scriind-o, începe lungul drum al regăsirii de sine, al unei alte etape, de supravieţuire şi creaţie. Poate că la acest sfârşit – şi reînceput continuu – s-ar cuveni să medităm în toate momentele încercărilor vieţii şi a tuturor clipelor de îndoială. Fie ca Iulia Deleanu să izbutască... Îi aşteptăm cu încredere viitoarele cărţi.

DOREL DORIAN

În memoria părinţilor mei

Taximetristul m-a lăsat aproape de capelă. N-a venit încă nimeni. Unul dintre oamenii care au fost dimineaţă s-o ia pe mama de la morgă îmi spune mai mult şoptit că trebuie să-i cinstesc cu ceva pe colegii care au spălat-o. „Eu n-am pretenţie, dar ceilalţi... Vreţi s-o vedeţi?” „Nu. Mama spune că nu trebuie să rămânem cu imaginea *asta*”, continui să folosesc pluralul. „Era femeie voinică mama dvs.” „Mama? Era un firicel...” „Eu zic c-ar fi mai bine să mergeţi s-o vedeţi. Să nu fi luat pe altcineva”. Mă conduce spre cosciug, înalţă capacul, desface puţin pânza albă în dreptul capacului. Da, ea este. Cu totul alta decât în dimineaţa în care am vrut să intru la „Terapia intensivă”, în sala unde ştiam, speram s-o găsesc. „Staţi puţin!”, mă opreşte ezitant cineva. Revine, apoi, hotărât, însoţit de una din asistente. „Se pare c-a decedat acum zece minute”. O găsesc fără tub respirator, ace şi perfuzii. Mâhnire severă e întipărită în colţurile gurii întoarse în jos. Un bob de lacrimă a rămas prelinsă sub ochiul stâng. Seamănă cu ceara topită de la lumânări, vineri seara, când face *benciân leht*¹. În ultima vreme nu-şi mai putea pune singură baticul pe cap. Când eram acasă mă ruga să i-l pun eu. Pe urmă, intra în bucătărie şi închidea uşa. Aşteptam tăcută să reintre în camera de lucru şi să spună *Ghit Şobăs!*². „Ce frumos ard lumânările tale!”, mă duceam de fiecare dată să privesc cu câtă pace pâlpaie. Prima dată când n-a mai putut binecuvânta lumânările a fost vinerea din ajunul

Zilei Judecății – *Erev Roş Haşana*. „Unde ești, ce faci?”, am întrebat, în timp ce mă descălțam în hol. Am intrat în dormitor. „Nu mi-e bine”. Vorbea cu voce scăzută. „Nu mai iau medicamentul ăsta”. „Ai mâncat ceva azi?” „N-am putut”. Formez numărul de la Urgență să chem pe cineva s-o consulte. E a treia oară în ultimele zece zile. La primul puseu de febră, mama s-a supus cu neplăcerea pe care i-o provocau, în general, „doctorii”. „Ce-o să-mi facă? O injecție cu algocalmin?” Nu i-au făcut, că n-aveau algocalmin fiole. „Tensiune 12 cu 6, plămâni – nimic. Probabil – o infecție a căilor urinare. O să-i dăm nolicin”. Îi prezint doctoriței o copie după decizia de gratuitate la medicamente și o copie după adeverința că n-are alt venit înafară de pensie. „Atunci – norfloxacin. Nolicin nu primește la gratuitate”. „De ce mă doare burta?”, întreabă mama. Întrebare fără răspuns, fiindcă doctorița și asistentul erau de-acum pe scări. „O secundă și v-o dau pe doamna doctor”, aud un glas la celălalt fir. Aștept, în timp ce ascult, pe robot, primele măsuri din „Für Elise”. Însfârșit, pauza e ruptă de un *da* metalic, însoțit de stereotipii: de ce suferă pacienta, ce vârstă are... „Eu, dacă vin, v-o internez!”, mă întrerupe din expozeu. „Nu se deplasează singură. Numai dacă pot să mă internez și eu cu ea”. „Nu se poate”. Primim telefoane cu *Şana Tova!*³ „Ce face mama?” Spun adevărul. „Când au o problemă din asta, vecinii noștri apelează la «Puls»”, mă sfătuiesc prietenii. Telefonez acolo. „Într-o jumătate de oră suntem la dvs. Consultația costă ...”, îmi pune în vedere suma, mai mare decât jumătate din pensia mamei. Trec mai bine de două ore. Sun din nou. Aberații pe post de scuze. În sfârșit, aud interfonul. Deschid. „Tot infecție a căilor

urinare”, pune diagnosticul doctorița. „Sumarul de urină negativ nu-i concludent, fiindcă a fost făcut sub tratament. Să-i dăm alt antibiotic plus tablete împotriva stării de greață”. Mă duc la farmacie și întreb dacă n-au substituiți lichizi, care să poată fi administrați injectabil. Nu există. Chem Urgența și întreb dacă poate veni cineva să-i facă perfuzii. „Nu facem perfuzii la domiciliu”. Telefonez din nou la «Puls». „Venim mâine dimineață. Dacă ați păstrat bonul de fidelitate, vă costă ...”. Cifra e echivalentul pensiei, aproape „Și-n seara asta?” „O fiolă de algocalmin”. Înserează. Îmi pun un batic pe cap, intru în bucătărie, aprind lumânările. Le învălui de trei ori, după care șoptesc în gând cuvintele sacre. Încep, apoi, să mă rog cu palmele la ochi, legându-mi trupul. Din când în când – un fel de plâns subțirel; cum plângea bunica, cum plânge mama. „Trebuie să iei ceva în gură”, insist, reintrând în dormitor. Mama clatină din cap în semn că nu. „Tu vrei să mori?”. „Nu vreau”. Încerc să văd dacă primește puțină telemea. O respinge. Ceai – nici atât. Îmi vine în minte că avem în casă o sticlă cu vișinată veche, păstrată din an în an pentru musafiri. O deschid, torn puțin în cănița *ei*. Bea câțiva stropi. Apoi face semn din ochi: „Gata!” A doua zi dimineața, doctorul de la „Puls”, îi palpează, cu-n aer sigur pe el, abdomenul. Grimasă urâtă. „Să știți că poliartrita evolutivă degenerativă inflamatorie de care suferă – arată spre mama – nu e reumatism. E o formă foarte lentă de cancer, care durează zeci de ani și afectează toate organele. Dacă, după trei perfuzii, nu-și revine...” E întrerupt de un apel pe celular care-i face plăcere. Râde cu poftă. Înțeleg că-i vorba de-un chef diseară. Revine la mina gravă. „I-am pus în perfuzie ceva

mai bun decât se găsește în farmacii. Vă costă ...” saltă dezinvolt, la plecare, prețul cu „bonificație”. „Seara, să facă injecție cu un echivalent al ranitidinei. Aveți cine?” „Am angajat o asistentă medicală”. Cobor să cumpăr medicamente și pâine. Privesc oamenii, strada: tineri îmbrățișați, cerșetori, reclame, mașini la stop, șoferi nervoși, pensionari jerpeliți. *Cine vrea să știe de celălalt?* Nu înțeleg de ce mă umple de neliniște femeia în vârstă, cu pardesiu negru, care urcă încet, gâfâind, scările. Doar știu că este asistenta care vine să-i facă injecția. „Cu soțul meu, Dumnezeu să-l odihnească, a fost la fel”, începe să înșire o poveste întortocheată. „Crezi c-ar fi mai bine să te internezi?”, revin la întrebarea cu răspuns cunoscut: „Nu”. „Atunci trebuie să încerci să iei ceva în gură”. Încep să-i înșir tot ce cred c-ar putea-o ispiti, existent în frigider. Vorbește greu mama. Un fel de șoaptă amestecată cu geamăt. Trebuie să-mi aplec urechea spre gura ei. „Ro-și-oa-ră”, deslușesc. Aleg ce roșie mi se pare mai bună, o spăl, o tai în felii mici și vin cu farfuria în cameră. Mojolește câteva bucățele. „De ce ții ochii pe jumătate închiși?” Tace. „Ce-nseamnă asta? Vrei să mori?” „Da, vreau să mor”. Sunt cuvintele ei? „Liniștește-te. Ești în casa ta, pe perna ta, suntem împreună”. Nu se liniștește. Încearcă mereu să se dea jos din pat. Nu poate. Sting lumina cu binecuvântarea dintotdeauna: „*Șluf ghizintă reit, ștei of ghizintă reit*” – „Dormi sănătoasă, trezește-te sănătoasă!” Îi aud, în întuneric, respirația: un fel de șuier monoton de apă care dă în clocot. În seara următoare reușesc s-o fac să bea o căniță cu ceai și să înghită câteva vârfuri de linguriță cu zahăr. „Ții minte poza în care suntem noi două, făcută când eu aveam 16 ani?” Înclină

capul în semn că da. „Dă-mi mâna!”, șoptește. Îi prind în palmă degetele umflate, strâmbe, transpirate. „Hai! Afară!”, chicotește șoptit, însoțindu-și cuvintele cu o mișcare scurtă a capului într-o parte. „Afară? Unde vrei să mergem la ora asta? La disco, poate”. Scutură capul cu ochii semiînchiși. Aprobă jocul? „Trebuie internată!”, conchide doctorița de la „Puls”, aceeași din seara de vineri. „Situația s-a degradat mult în două zile”. Vorbesc din nou cu Urgența. „Venim, dacă există loc”. Mă zbat să-l obțin. La spital, doctorul de la secția medicală, cu care s-a vorbit să-i facă internarea, e dispărut. O consultă un medic de la neurologie. „Vezi, poate-o băgăm la 11”, discută cu cineva. „E un pat care se eliberează acum”, mă lămurește. „E pe lateral, dar, oricum, bine că e”. Alerg după brancardierii care zboară cu patul mobil pregătindu-se s-o descarce pe mama pe un pat nedesfătat. „Da’ nu se poate!”, protestez. Scot în silă, cu aceeași rapiditate, un cearșaf, o față de pernă, o față de pătură *așa-zis* curate. „Dezbrăcați-o!” Îi scot cămașa și încerc să-i pun alta, adusă de acasă. „Nu, asta!”, mi-o smulge din mână infirmiera, arătându-mi ceva inform: nici pijama, nici cămașă, dintr-un material sintetic aspru, maro închis. Ușa – vraisește. Încerc s-o învelesc pe mama cu pătura adusă tot de acasă. „Luați-v-o d’aici!”, mi-o trânteste. În cameră – trei bătrâne, ocupante ale unor paturi normale. Mamei i se pune sondă, i se recoltează sânge, i se instalează aparatul pentru perfuzii. „O să-i facem tomografie!”, hotărăște doctorul care a internat-o. „Și examenul gastro-intestinal?”. „Depinde de ce iese la tomografie”. Alerg, din nou, în urma patului mobil, prin lifturi, coridoare, sub-soluri. „Așteptați afară!” *Afară* înseamnă un gang în formă

de L, lat, întunecos, cu bănci lungi, lipite de perete. Prin uşa de metal deschisă, de la celălalt capăt, pătrunde lumina zilei. Infirmierii au, toţi, un guturai straşnic. „Tragem o țigară?”, își încearcă norocul unul dintre bărbați pe lângă femeia de lângă mine: o tânără cu buze groase, păr prost vopsit, strâns într-un pieptene de plastic. „N-am chef!” „Ce-ți pasă! De mâine intri în concediu!” Femeia ridică plictisit din umeri. „Ai, mă, afară, la un fum!”, se-ntoarce refuzatul către celălalt coleg. O pornesc amândoi spre ieșire. „Când e gata rezultatul?”, întreb radiologii. „În câteva ore”. O femeie de la oficiu aduce mâncarea de prânz: supă, musaca, două felii de pâine. „Vrei o lingură cu supă?” Mama face semn că nu. Încerc să mănânc eu. Nu mi-e foame, dar trebuie să rezist. După câteva sorbituri, renunț. E un lichid gras, fără gust, prost încălzit, în care înoată câteva frunze de pătrunjel. Nu există furculiță, așa că testez musacaua cu lingura. Îmi vine să arunc înghițitura. Bătrânele clefăie concentrate. „Foarte bună!”, exclamă una din ele. E zi de vizită. Pe marginea patului din mijloc, se așează un pensionar îngrijit îmbrăcat. Tac amândoi, bolnava și vizitatorul. Ea plânge. El începe să șușotească fapte de-acasă: mărunte, bune, cumini. Pe măsură ce vorbește, suspinele femeii se răresc. Bolnava se duce la robinet, umple ceainicul electric cu apă, așteaptă să fiarbă, își servește soțul, apoi își toarnă și ei. „Vreți un ceai?”, mă-ntreabă. „Mulțumesc, n-am cană”. „Mergeți la oficiu”. Mă conformez. „E din fructe. Păstrați pliculețul pentru a doua oară”. O tânără cu blugi și bluză neagră o ia de gât și o sărută pe bătrâna de lângă fereastră. Îi vâra o pungă în noptieră. „Când vin acasă?” „Cât de curând”. „Țineți-o măcar până joi”, roagă cu voce scăzută

pe cineva în halat alb, înainte de a pleca. „Ia să văd cum stai pe amândouă picioarele! Nu, nu cu baston! Așa, ca recruții!”, glumește un bărbat la vreo 35–40 de ani cu bătrâna din patul de lângă ușa, care tremură din tot corpul încercând să se țină drept. Un minut-două. Pe urmă recade pe pat. „Lasă mamă, că te faci bine!”, o încurajează bărbatul aplecându-se și sărutând-o pe un obraz. „Tomografia nu prezintă probleme”, concluzionează doctorul spre seară, după ce l-am căutat, în mai multe rânduri, la toate etajele. Vine lângă patul mamei. „Priviți la degetul meu!” Mama mișcă ochii după traseul digital. „Știți cine sunt?” „Ești băiat drăguț!”, șoptește puțin răgușit. Vocea, tonul, expresia feței nu sunt ale ei. Sunt ale bunicii. „Și consultul cu medicul internist?”, îi reamintesc. „Mâine dimineată”. Se lasă întuneric. Bătrâna cu ceainic electric mă servește cu a doua cană cu ceai. Moi un deget – linguriță n-am – și încep să umezesc buzele mamei. Stau în picioare, între sondă și perfuzie. „Mamă, hai!”, aud deslușit cuvinte sparte, spuse repede, cu gura întredeschisă. Respirația e grea, șuierătoare. „Mamă!”, geme încet. Știu că nu pe mine, pe *baba*⁴ o strigă. Dar răsucesc înțelesul gândului: „Da, mamă!”. „Mama mea!”, țip șoptit. „Nu-i mai umeziți buzele și nu mai stați lângă ea!”, mă apostrofează asistenta de gardă, în timp ce-i pune alt rând de perfuzii. De câte ori deschide ușa, mă ghemuiesc pe marginea cealaltă a patului. Mama mișcă buzele. „Mâna!”, deslușesc. Îi prind amândouă mâinile într-ale mele. „Rezistă!”, șoptesc. „Te rog, rezistă până dimineată! E singura noastră șansă!” Nu răspunde. Numai șuieratul acela greu de apă care dă în clocot urcă prin gura întredeschisă. Nasul i s-a ascuțit. Pielea de pe pomeții

obrajilor s-a întins pergamentoasă. Sub pomeți – două adâncituri. Bătrâna de la patul din mijloc se foiește pe coridor. Asistenta, alta decât cea cu perfuziile, o aduce de fiecare dată în cameră. „O lumânare?”, mă-ntreabă. „Nu-i nevoie”. „Lăsați că nu vede!”, mă asigură arătând spre mama. „V-o pun lângă geantă”. „Nu-i nevoie”, repet. Mă privește cu milă. Peste câțva timp, întorc capul. Zăresc culcată lângă geantă o lumânare subțire, galbenă, de mort. „Știi cine sunt?”, o întreb în șoaptă pe mama. Își îndreaptă ochii întredeschiși spre mine. „Mama”, răspunde. Nu mă recunoaște, nu vrea, nu merit să mă recunoască? E dorința de a se ști iertată de mama ei? *Baba* a murit în același spital. „Comoție cerebrală”, a fost diagnosticul. Avea 93 sau 98 de ani. N-o să știm vreodată. A luat cu ea secretul în mormânt, fiindcă, atunci când s-a măritat, s-a declarat, la starea civilă, mai tânără cu cinci ani decât *zeida*⁵. Era jenant, în mentalitatea vremii, ca o femeie să fie de-o vârstă cu soțul ei. O lună de zile inima tânără și dârză a bunicii mele s-a împotrivit morții. Când o vizitam la spital, o vedeam dormitând, sub perfuzii, ace, tuburi de plastic... „Nu simțea. Nu s-a chinuit. Nu spuneau așa doctorii?”, o asiguram pe mama de câte ori deschidea subiectul. „Și dacă s-a chinuit?” Nu era întrebare. Nici replică nu era. Era vinovăție fără leac. Unul din multele dialoguri tăcute, dureroase ale mamei cu sine însăși. Bolnava cu ceainic electric vine lângă mine cu o ceașcă cu nes. Îmi dă să beau, înghițitură cu înghițitură, susținând ea ceașca, fiindcă mâinile mele strâng mâinele mamei. Asistenta a făcut lumina mai mică. Bolnavele dorm sau se prefac. Oricum, e liniște în cameră. Mama încearcă să spună ceva. Mi-aplec urechea. „Lasă-mă, gâfâie, lasă-mă!” Dimineața

țâșnesc înspre oficiul medical să vorbesc cu doctorul care mi-a promis examenul gastro-intestinal. „Nu vă simțiți bine?”, mă întrebă o asistentă atunci intrată în tură. „N-am nimic, numai că n-am mâncat și n-am dormit de 24 de ore”. Scoate un sandviș din geanta ei și mi-l oferă. „Într-o oră, o oră-jumate, facem consultul”, mă liniștește doctorul. Pe coridor s-au deschis toate geamurile. Ușa camerei 11 o găsesc dată larg în lături. O găleată mare de plastic, cu apă murdară, în fața ei. „Ori înăuntru, ori afară!”, îmi dă libertate de alegere una din infirmiere. Ușile terasei sunt deschise și ele. Prefer să intru. Îi pun mamei un șal pe cap și întind pătura de acasă peste pătura de spital. „Nu mișcați!”, mă admonestează femeia care a vărsat apa peste mocheta de plastic și manevrează o perie lungă, învelită într-o cârpă noroioasă pe direcția terasă-ușă. „Ce, asta-i curățenie?”, țipă infirmiera șefă la subalterna ei. „Luați pătura d’aci!”, e gata s-o zvârle pe jos. O prind incredibil de repede și-o strâng precipitat. „Picioarele să n-atingă podeaua”, îmi face instructaj femeia rămasă să mai dea o dată cu cârpa pe jos. „Și lăsați toate ușile deschise că vine vizita!” Cam la o oră după eveniment, apar doctorul care a internat-o pe mama cu un coleg de la Medicală. Mi se îngăduie să intru în camera specială unde se face examenul gastro-intestinal. E întuneric și cald. Numai calculatorul luminează ireal încăperea. „Ocluzie intestinală!”, vine verdictul. Infirmerii o readuc pe mama în cameră. „Dumneavoastră așteptați afară!” Mă plimb pe terasă cât mai departe de locul unde se aud vocile doctorilor. Sunt chemată exact în clipa în care nu mai speram să se termine așteptarea. „Situția e foarte gravă, ținând cont de diagnostic și de

vârsta pacientei. Dacă-i facem externarea, moare sigur. Dacă o operăm, poate să moară pe masa de operație, poate trăi o săptămână-două, o lună-două sau... cine știe? Oricum, șansele sunt minime. Dacă vă hotărâți s-o operăm, trebuie să dați o declarație că vă asumați riscurile”. Nu știu ce să aleg. Externarea? E o înfrângere. Cuțitul? O speranță? Timpul presează. „Mergeți la șefa secției”, spune cineva. „Ce să fac?” Nu știu dacă rostesc cuvintele. *Mi le vede*. „Bun, vă întoarceți acasă cu ea. E anchilozată. Știți ce v-așteaptă, da?”, închide un ochi complice. Un licăr drăcesc. „Eu zic că-i mai bine s-o operați. Îi dați o șansă”.

Semnez. Ce semnez? Că le-o livrez pe mama? Cazanele fierb. Cuțitele s-ascut. Casapii își freacă vesel palmele. Predau hârtia. „Da!”, vine dinspre pat glasul mamei, ferm, așa cum i-l știu dintotdeauna când are de înfruntat o situație care cere curaj. Cineva care se recomandă medic anestezist îmi cere câteva date despre zilele premergătoare internării. Este primul care-o face de când mama a intrat în spital. Vin brancardierii. „Tu ești, tu ești, tu ești!”, strig, în timp ce-i sărut mamei fruntea, pleoapele, obrajii. „N-aveți voie mai departe!”, sunt oprită în fața unei uși enorme, duble, aproape cât tot peretele. „Cât durează?” „Câteva ore”. „A început?”, întreb pe cineva care vine din spatele ușilor inaccesibile. „Încă nu”. Smulg o bucată de pâine și desfac un triunghi de *hochland* cu smântână. „Cum e?”, opresc unul dintre chirurgii care-a operat-o. Nu-i nevoie să-mi răspundă. Îi privesc numai chipul supt, grav ca lespedea. „Peritonită spartă”, aflu diagnosticul real la sfârșitul operației. „Noi am curățat infecția cât a fost

posibil. Dar nu se știe dacă n-a mai rămas”. „Când se trezește?”, întreb anestezistul, același de azi dimineață, de gardă la „Terapie intensivă”. „Cred că pe la șapte-opt seara. S-ar putea și mai devreme. Oricum șansele...” Mă așed pe o bancă din curtea spitalului. „Și Dumnezeu a însemnat fruntea lui Cain și i-a zis: «Trăiește!»” Nu rețin dacă semnul a fost făcut sau nu cu sângele lui Abel, dar îl simt pe fruntea mea. Pe banca din față – o durere simplă, omenească. O femeie corpolentă, nici tânără nici bătrână, înconjurată de două tinere și un bărbat, vorbește printre lacrimi despre cineva drag suferind – pare-se – de o boală incurabilă. Reintru de câteva ori s-o văd pe mama. „N-are rost să mai stați aici”, spune anestezistul. „Dar se trezește?” „Sigur. Mergeți acasă. Odihniți-vă!” Încerc să-l ascult. Îmi târâi picioarele cu geanta pe după gât, pătura sub braț, sacoșa mare de plastic în care avusesem, naiv, grijă să înghesui lenjerie, cămăși de noapte, pijamale, papuci, capot... Stația de autobuz e destul de departe. Ajung până la strada principală și-ncep să fac semn tuturor taxiurilor. Nu oprește nici unul. „Ce caut eu acasă, când mama a rămas la spital?” Fac drumul înapoi. Mă strecor în incintă neobservată de portari. Sunt din nou lângă patul ei. „Când aveai un an, ai căzut într-o groapă mare, adâncă, cu lături pentru porci, din curtea vecinilor”, povestește mama. „Locuiam într-un oraș patriarhal, atunci, în Moldova. Te-ai fi putut îneca, dacă n-ar fi trecut, întâmplător, pe acolo, cineva să te scoată. Mi te-a adus toată, plină de noroi, acasă”. Mama m-a spălat, m-a primenit. A crezut că a îndepărtat orice urmă de tină de pe mine. S-a înșelat. Noroiul a rămas. Îl simt până în gât, până în ochi. „Dacă vă mai prind aici, chem paza!”, mă apostrofează

anestezistul. Mă apropii de portar și-l rog să comande un taxi. Trece aproape o oră. Nici unul – liber. „Ce se întâmplă?” „Sunt în grevă. A fost miting azi dimineață la guvern”. Ajung, în cele din urmă, acasă. Sting lumina, mă bag în pat. Adorm incredibil de repede. Când mă trezesc, îmi dau seama că e noapte. Mângâi locul gol, locul mamei. Nu știu dacă mângâi. Mișcările sunt rezezi, zgrunțuroase. *Ni tu-u-u!*⁶, mă tângui strigând în casă pustie. „*Ni tu-u-u!*” Sunt cuvintele lui Leibolă, un băiețel de doi ani, din hanul unde mama era ucenică. Mama mea avea, atunci, 12 ani. Mama lui Leibolă era muncitoare la o fabrică. Tatăl – necunoscut. Când se trezea Leibolă, iarna, mama lui, Reizl, era demult plecată la lucru. „*Vi Reizl?*”⁷, întreba mama. „*Reizl? Ni tu!*”, îi curgeau lacrimile și mucii în gură. În odaie era rece și lui Leibolă îi era foame. Mama îl lua într-o pătură și-l ducea în *living*-ul lui madam Roza: o cameră cu pământ pe jos, cu un divan mare de lemn la perete. Îl pune pe divan și-i dădea un cartof copt. Ochișorii lui Leibolă străluceau de bucurie. „*Hinche prost!*”, îl zădărau oamenii, fiindcă știa răspunsul lui Leibolă, care nu pronunța încă bine cuvintele. „*Hinche nu poț!*”⁸, protesta. Era suferință în candoarea cu care reușea să spună exact ceea ce-i amuza pe toți. Leibolă a iubit-o pe mama mea cu adevărat, fiindcă-l durea dacă o jigne cineva. Eu? Ce-am făcut eu? M-am dus cu mărgăritarul să-l dăruiesc, cui? Am procedat întocmai ca veverița cu lăbuțele întinse spre oameni pe drumul izvoarelor, la Olănești. Din când în când, ca să se distreze, câte un trecător îi arunca o pietricică în loc de nucă. Îmi amintesc că mai sunt câteva zile până la *Iom Hakipurim* – Ziua Jertfelor. Când eram copil, *baba* cumpăra păsări pentru

*kapurăs*⁹. Stam pe scaun la bucătărie, în timp ce ea învârtea pasărea deasupra capului meu și mă pune să repet: *zei kapurăseinei, zei atarnăgoilăs...*¹⁰ Ce-nseamnă să *şlugn kapură* cu pasărea? S-o bați până când, șiroind de sânge, își dă ultima suflare. Sigur, *baba* se ducea cu păsările la *haham*¹¹. O moarte ușoară, civilizată. Păsările se mai zbăteau câteva clipe fără cap, până când cădeau țepene în țărână. Eu am *ghişlugt kapură* cu mama mea de câte ori un trecător, ca să se distreze, îmi arunca o pietricică pe care eu mă repezeam s-o prind crezând că-i nucă. Și la urmă ce-am făcut? Am dat-o la măcelărie. Încerc să mă rog. Cum să mă rog? A mă ruga ca ea să trăiască însemna a mă ruga pentru mine. Este egoism. Egoism dintotdeauna, altfel formulat. Mă rog, atunci, să trăiască ca *să vadă* că sunt și eu în stare să dăruiesc. „*Nuh Nilă?*”¹², i-aud mental glasul.

„Aduceți-ne două prosoape și un săpun”, îmi spune o asistentă a doua zi dimineață, când sunt la căpătâiul ei. Imobilizată de tub respirator, aparate, perfuzii, mama mă privește. Îi văd *iar* ochii deschiși. „Vin cât pot de repede!”, îi șoptesc. Comand un taxi și mă-ntorc fulger cu prosoapele și săpunul, ca și cum utilitatea lor ar echivala cu o premisă de viață. Îi sărut fruntea, îi mângâi obrajii.

Vințiker a glet, a bi emes! – „Mai puțin o mângâiere, numai adevăr să fie!”, i-aud în gând vocea. I-am reproșat mereu, cel puțin, la maturitate, excesul de ocrotire. „Flaneluță!”, o ironizam. Asta fiindcă și acum, când plecam la servicii, în dimineți răcoroase de vară, mă ruga: „Pune o flaneluță pe tine, să nu răcești! La întoarcere, o iei

în sacoașă!”, îmi prevenea refuzul. Dar ideea cu șfichi nu-mi aparținea. Făcea parte dintr-o epigramă compusă și recitată într-un 23 august, la Cristian.

Pe terasa mare a vilei, vilegiaturiștii, veniți prin ceea ce se chema atunci „Mama și copilul”, organizaseră o seară culturală, de muzică și poezie, cu texte de autori clasici și amatori. Printre cei din a doua categorie – și epigramistul în cauză. Unghiul din care bătea reflectorul asupra mamei era prea marea ei grijă față de mine. „Dar ai fost dintotdeauna un copil plâpând”, se apăra. Eram mai mult decât atât.

„«Copilul care dă probleme, are probleme», spunea doctorul Țudic, care m-a asistat la naștere. A fost o naștere grea”, povestește mama. „Au fost trei zile și trei nopți de chin până când, la orele amiezii, ai venit pe lume. Ți-am numărat degetele de la mâini, de la picioare. Erau câte trebuiau să fie. M-am liniștit. Am crezut că ești un copil ca toți copiii”. Nu eram. „Orice copil se bucură când i se face baie. Tu te învinețai de-atâta plâns. Nici de supt n-ai vrut să sugi”. Am respins toate bunătățile făcute după rețete de mâncare pentru copii mici recomandate de același doctor. Mama m-a dus la Iași, la doctorul Bărbuță, unul din pediatrii vestiți în anii aceia. „E perfect sănătoasă”, a fost diagnosticul, „Lăsați-o închisă într-o cameră fără lumină, fără jucării și nu-i dați de mâncare până când nu cere”. N-am cerut. „Și pe urmă, n-am avut inima să procedez mult timp așa. Cât creștea un copil într-o zi, tu creștea într-o lună”. A fost prima ei suferință.

Sporovăiesc acum la căpătâiul mamei, bucuroasă că trăiește. Comentez sagace tot soiul de mărunțișuri curente.

Exact ca atunci când mă întorceam de la școală. Eram într-a-ntâia primară și primeam prima notă din viața mea de elevă. Treceam pe stradă. Am văzut-o pe mama pe celălalt trotuar. Am alergat spre ea traversând pe unde s-a nimerit și strigând de la distanță: „Mamă, am luat zece!” Am început să-i povestesc amănunt cu amănunt *cum a fost*. „A venit *gragărul!*”¹³, spunea *zeida*, când apăream pe ușă.

Mama își sucește fața ca și cum ar voi să vorbească. „N-o agitați că-i faceți rău!”, mă previne o asistentă. „Nu te mișca!”, îi șoptesc. „E primul pas spre viață!”. Primul pas l-am făcut la nouă luni. Am căzut și mi s-a făcut frică să merg. La mai puțin de un an eram în stare să recit poezii de dimensiuni respectabile, să-mi exprim un punct de vedere, când mă consideram îndreptățită s-o fac. Când mă întreba cineva „cum te cheamă?”, completam laconic întreg chestionarul-tip care știam că urmează: vârsta, adresa ș.a.m.d. Dacă *zeida*, care era un mucalit, mă întreba: „Asta de unde știi?”, căpăta un răspuns metafizic: „De *acolo*”. „Dar asta, asta, asta?”, mă provoca. „Asta-nu-se-știe-de-*acolo!*”, am pus punct răspicat, într-o zi, glumei sale, de fapt, nevinovate. Însă frica de a pași pe propriile mele picioare persista. Frică de viață? Mi-am depășit târziu de tot teama asta.

Primul drum l-am făcut spre tata. Intrase pe ușă și eu i-am venit în întâmpinare. Gestul depășea suprafața lucrurilor. Era drumul spre credință pasionată într-o Idee. Moștenirea venea de departe. Pentru tatăl tatălui meu a existat Ideea religioasă. Familia locuia la țară. Când *Baba Clara*, bunica

dinspre tata, îl trimetea la târg să cumpere cele necesare traiului, *Fetăr*¹⁴ *Ilișe*, bunicul căruia-i port numele, se-ntorcea cu mâna goală. „Unde-ai fost?”, îl întreba. „La *șil*”¹⁵, venea, invariabil, răspunsul. Tata a îmbrățișat Ideea socială. Era singurul dintre frați, dintr-o casă de oameni săraci, care a vrut să învețe carte. La 18 ani a început să se-ndoiască de Dumnezeu. Un prieten mai vârstnic i-a dat să studieze „Capitalul”. După bacaulaureat, s-a înscris la Academia de Studii Economice. Pentru a-și plăti taxele de examene, a intrat ucenic la un atelier de reparații electrice. Venea din provincie. O vreme, a dormit la Căminul Schuller, apoi – pe Cheiul Gârlei (Dâmbovița veche), laolaltă cu șomerii. Și-a riscat viața fiindcă a vrut să schimbe lumea. A fost curând înlăturat din poziția socială pe care a ocupat-o după 23 august. Dar ceea ce l-a durut – și a avut curajul s-o rostească atunci când prea puțin îl aveau – era că „sistemul n-a dat rezultate”. Eu? Himerismul meu a fost o altă suferință a mamei. Locuiam de-acum la București. Ieșeam de la Grădina „Dinamo”, un cinematograf de vară, de cartier. Rulase „Nopti albe”, un film după nuvela omonimă a lui Dostoievski. Acțiunea se petrecea la Leningrad, Sankt Petersburgul de azi, în iunie, chiar în timpul nopților sale albe. Protagonistul iubea o femeie căreia puțin îi păsa de el. Dar el stăruia în ficțiunea iubirii împărtășite, visând-o pe trezie. „Nastenka, Nastenka!”, șoptea, rătăcind pe cheiurile Nevei, de fiecare dată când i se nălucea chipul iubit. „Vezi, asta ești tu! «Nastenka!»”, mi-a spus mama în drum spre casă. O spunea cu durere și avea dreptate. Întotdeauna a avut. Dar se izbea de zidul de cerbicie care eram. Mama era foarte circumspectă când eram laudată. Ne aflam, ea și cu mine,

în tramvaiul care ne ducea spre centru. Ne-am întâlnit cu una din profesoarele de la școala unde învățam. „Aveți un copil foarte talentat!”, a felicitat-o. „Despre un copil nu se poate spune nimic”, a răspuns. „Timpul va decide!”.

Timpul! Era în cuvântul acesta un înțeles pe care aveam să-l deslușesc dintr-o altă povestire a mamei. În orașul din Moldova de mijloc în care m-am născut, *Reb*¹⁶ Șaikiolă, prieten cu bunicul dinspre tata, a vizitat, după datină, o familie îndoliată, într-una din cele opt zile în care rudele de gradul întâi stau *șivă*¹⁷. Cum să mângâi pe cineva care a pierdut un părinte, un frate, un fiu? De aceea, când intri într-o asemenea casă nu se cade să dai binețe, nici la sosire, nici la plecare. Și atunci, *Reb* Șaikiolă s-a retras murmurând: „*Dzâ țat, dzâ țat, dzâ țat!*” – „Timpul, timpul, timpul!” „Grăbește-te să *văd* că ești ceea ce tu ești, fiindcă eu *n-am timp* s-aștept!”, oftează, când mă întorc serile târziu de la slujbă, după zile de uzură fizică și intelectuală, fără a avea răgazul de care aveam nevoie spre a mă concentra asupra a ceea ce doresc, într-adevăr, să fac. Este mama autoarea morală a Ideii estetice a cărei prizonieră am devenit *în timp*? Da și nu.

Îmi povestește cum a impresionat publicul la una din serbările de sfârșit de an școlar, în puținii ani de școală de care a avut parte, când a recitat un fragment din „Cocoșul negru” de Victor Eftimiu. Ține minte și acum versurile. Le trăiește interpretându-le. Poemul este un basm-parabolă despre Voievodul Nenoroc și Voievodul Voie Bună. La pasaele sumbre, vocea ei, rămasă tânără, căpătă gravitați de violoncel: „Nevasta mea-i șopârlă, copiii mei – guz-gani. / Eu

stau, aici, copile, de şapte mii-i de ani!”. Sunt şi versuri, în acest poem, pe care le rosteşte cu infinită tristeţe, nu neapărat legate de acest licăr de lumină, atât de rar, în scurta ei copilărie. Urcăm, în vacanţele mele de elevă şi studentă, pe unul din tăpşanele care duc spre pădurea de brazi din Podul Zamorei. Căutăm un loc unde să ne-ntindem pătura. Mereu ni se pare un *dincolo* mai atrăgător. „Colo, pe coasta aceea, cresc mai frumoase flori”, îi aud vocea lângă mine. „Şi bietul om tot merge târându-şi pasul greu / Făr’a vedea vreodată, cu ochii, visul său”.

Iubea tare mult lectura, dar, copil fiind, cărţile trebuia să le citească, totdeauna, pe furate. În mentalitatea bunicii, a lumii ei, lectura echivala cu o abstragere de la muncă. Să munceşti însemna să freci podele, să coşi, să speli, să găteşti. „*Mă daf pinkt abisolă dzi axolăh*” – „Trebuie să tai niţel din încheietura aripilor, să mişti mai repede cu ele!” Sau: „*Ker up, şpriţ up, farghes*” – „Mătură, stropeşte, uită!” Erau precepte esenţiale de educaţie rezumând concepţia de viaţă a unor oameni săraci, care-şi câştigau cu multă trudă existenţa. În timp ce oamenii cu stare îşi dădeau fetele la liceu, băieţii – la facultate, – unii plecau să studieze în Franţa, Germania, Italia –, pentru copiii de meseriaşi, şcoala se termina după patru clase elementare, când erau angajaţi ucenici în ateliere particulare sau în fabrici. Şi, în această privinţă, soarta mamei n-avea *cum* să se abată de la „regulă”. O vreme, mama a încercat să ţină pasul cu Paulina, fiica unor vecini înstăriţi, care şi-au „dat” fiica să înveţe mai departe, la Liceul „Regina Maria”. Învăţa, în puţinele momente de răgaz, împrumutându-i manualele, notiţele. Dar existenţa dură de ucenică, plecând dimineaţa de acasă şi întorcându-se

seara, nu i-a permis să-şi continue mult timp strădaniile. A abandonat şi fiindcă era prea lucidă să nu-şi dea seama că luptă cu morile de vânt. Aici era marea diferenţă între noi. Eu m-am îndărătnicit în încheştarea cu obstacolele sociale, în alte timpuri, cu alte înfăţişări. A existat, desigur, dârzenie – cu semnul minus, cu semnul plus? –, dar, mai ales, am beneficiat, de condiţii de seră. Mama a intrat în viaţă, la vârsta la care eu mă plimbam pe fosta stradă Haia Lifschitz, fostă Rozelor, actuală Washington, oprindu-mă în faţa vreunei vile cu terasă şi visând că eram Tatiana şi că-i scriam lui Oneghin. Eu n-am trăit, cum a trăit mama, anii legislaţiei rasiale. În ’38, lui *zeida*, care a luptat în primul război mondial şi a fost decorat pe front, i se contesta cetăţenia română abia câştigată. În ’40, era dat afară de la Fabrica „Vulcan”. Mama devenea dintr-odată *die parnusă ghibăr* – singura din familie care aducea pâine în casă. Începuse să lucreze pe cont propriu. Stătea de dimineată până seara aplecată deasupra maşinii de cusut „Singer”, cumpărată în rate. Slăbise mult. Doctorul la care a fost, a constatat o subţiere a pereţilor la plămâni şi i-a recomandat să *ia* urgent 10–15 kilograme. I-a prescris şi injecţii cu calciu sandoz. Era o problemă să le cumpere, darmite să plătească un asistent medical să i le facă! „Las’ că te duc eu la cineva care-ţi va face injecţiile gratis”, i-a sugerat Moti, un prieten *haluţ*¹⁸, care lucra la *hakşara-ua*¹⁹ „Progresul”. „Avem un doctor care vine periodic să ne facă examen medical. Te voi recomanda ca fiind una de-a noastră şi rezolvăm problema”. A fost o întâlnire providenţială. Doctorul, unul din intelectualii sionişti importanţi în epocă, muzicolog, compozitor, era un bărbat la „vârsta critică”, încă „bine”. Mama – o tânără fermecătoare. „«Numai un orb poate trece pe lângă tine

fără să se-ndrăgostească», îmi repeta până la extaz. Mă ducea la muzee, îmi explica cum să *citesc* un tablou, îmi lua bilete la operă, la concerte. Totdeauna mi-am dorit un radio, să ascult în timp ce trag la mașină. Dar știam că-i vis”, povestește mama. De câte ori ascultăm împreună aria „floarei”, din „Carmen” de Bizet – în ultima vreme, mama era prea suferindă să mai putem ieși la spectacole –, își aduce aminte de un episod petrecut într-o dimineață de duminică la Grădina Botanică. „Mă dureau pantofii de nu mai puteam și de abia așteptam să ne așezăm pe o bancă. În sfârșit, s-a ivit prilejul. Doctorul Rosman a rupt un trandafir, a îngenunchiat în fața mea și mi-a cântat, în germană, întreaga arie. «Hilde, ich liebe dich!», și-a permis să schimbe numele la final. Oare de ce-o fi cântat în germană, când libretul partiturii era conceput în franceză? Stăpânea mai bine germana? La «Aro», într-un matineu, duminică dimineața, l-am văzut pe Enescu dirijând. Doctorul Rosman mi-a făcut cunoștință cu Ludo, Zissu, Benvenisti, Gala Galaction... Mergeam săptămânal la Operă, cu Moti și alți colegi ai lui de la *haçșara*. Ne strângeam mai mulți tineri în fața Operei. N-aveam bani să cumpărăm, fiecare, bilete. Așa că ne înțelegeam cu controlorul și așteptam să înceapă uvertura. Controlorul ne număra în fața ușii, ne lua câte cinci lei «de căciulă» (atunci, era o sumă) și ne da drumul înăuntru. Moti era în stare «să sară» peste prânzuri numai să economisească acești bani. Cânta pe dinafară opere întregi. Parcă-l văd cum i se umfla gâtul subțire, interminabil de lung, la pasajele care cereau un efort vocal mai intens! Am revenit, în vizită, la București, eram de-acum căsătorită, gravidă cu tine. Atunci am văzut-o ultima dată pe *mimă*²⁰ Ruhl, sora *babei* tale, care însemna toată copilăria și adolescența mea.

Unchiu' Herman, nu mai exista. Băieții se înstrăinaseră de casă, fetele, căsătorite, aveau problemele lor. *Mimă* Ruhl, cu familiile celor două fete măritate, se pregătea să plece în Israel. Lui *mimă* Ruhl îi plăcea și ei tare mult să citească. Nu adormea fără câteva pagini citite la lumina veieuzei de pe noptieră. Când era copil, s-a îmbolnăvit de poliomeilită. Probabil «un vânt rău», spuneau oamenii. A suferit câteva operații, dar nu s-a vindecat. A rămas șchioapă. Călca, spăla numai șezând pe un taburet făcut anume pentru ea. Rar de tot, când își permitea să se ducă la teatru, mergea cu trăsura. În spital fiind, o familie de medici a vrut s-o adopte. *Mimă* Ruhl a refuzat: «mai bine săracă, dar cu părinții mei, decât bogată între străini». Era tare lucidă. «Văd prăpastia cu ochii și n-am cum s-o ocolesc», îmi scria în timpul bolii incurabile de care suferea unchiu' Herman. Și nu se referea numai la situația de moment. Când a aflat că sunt gravidă, a pus mâna pe pântecul meu și m-a binecuvântat: «*Zolst mahn a leibădicher kind!*» – «Să faci un copil care să trăiască!» Mama a vrut să fiu, înainte de toate, *om*. A văzut, ca și *mimă* Ruhl „prăpastia cu ochii” în ce mă privește și, tot ca ea, n-a putut să mă împiedice. Dacă s-a dus la directoarea liceului s-o roage să mă mute în clasa unde predă profesoara de literatură cu care *eu* voiam să învăț, n-a făcut-o pentru că așa credea *ea* că e bine, ci fiindcă vedea că *eu* sufăr. Ce șanse de reușită socială existau pentru mine să dau examen la cea mai lipsită de acoperire dintre facultăți, într-un moment în care marginalizarea evreilor era atât accentuată încât nimeni nu se mai jena să ți-o pună fâțiș pe tapet, argumentându-și refuzul de a te ajuta să intri în spațiul ideologic? Cam tot atâtea câte-i dădeau, acum, doctorii operației suferite de mama.

De câte ori încercă o mișcare a capului, chipul mamei se crispează de durere. Prin țevile de plastic care pornesc din nări, irupe câte un val de sânge. „Eu am vrut binele!” mă rugam de iertare acasă, când îi greșeam cu ceva. „Vrei bine, dar faci rău!”, îmi reproșa. Dar acum, aici? Umerii ei firavi sunt descoperiți și nu-i pot înveli, fiindcă sunt împiedicată de tuburi de cauciuc care-i urcă pe piept și de un pătrat de tifon prins cu o clamă de gât, de parcă pielea ei ar fi pânză.

„Für was drein geht und nicht drein geht / Ein prächtig wort zu Diensten steht” – „Aflați că pentru ceea ce nu înțelegem / Nici azi, nici peste o săptămână / Un lucitor cuvânt avem oricând la îndemână”. Avea dreptate Goethe. Și moartea mamei a avut o „explicație științifică”: infecție a organelor genitale, foarte veche, netratată. Exista, firește, suprafața plauzibilă: o operație de sarcină extrauterină suferită de mama, demult, în tinerețe. Doctorul din Bârlad i-a făcut recomandare la un profesor renumit din Iași. După ce a internat-o, profesorul a încredințat „cazul” unuia dintre asistenți, care n-a fost de acord cu diagnosticul, susținând că e vorba de o sarcină normală. Situația mamei se agrava din ce în ce încât, în cele din urmă, a fost nevoit s-o opereze. „Încă o zi ar fi fost fatală”, povestește mama. „Tare n-am vrut să mă opereze el. Când l-am văzut la dreapta mea, înainte de anestezie, mi-a dat una în inimă”.

Era iarna lui '53. Tanti Liuba, o rudă îndepărtată, prin alianță, care locuia în Iași, venea în fiecare zi, pe viscol și gheață, să-i aducă mâncare proaspătă și de calitate. S-o

îngrijească. Uneori, înopta la spital. Operația a fost grea, dar organismul mamei, tânăr atunci, s-a refăcut repede. Cât de bine a lucrat, însă, doctorul Sepeniuc?

De doi ani, mama suferă de o stare subfebrilă. „De la boală”, răspunde mecanic doctorița la „de ce”-ul mamei, fără măcar să se deranjeze de pe scaun să-i ia tensiunea. Știe că suferința ei este cronică, știe ce vârstă are. De ce să se obosească? Mentalitatea este generală. Și chiar dacă ar fi fost tratată cu mai mult interes, condiția ei fizică nu-i permitea regimul de spital.

Dar Adevărul Divin? Adevărul Divin a picurat timp de opt ani, cum picură sângele acesta străin din perfuzie. O sfâșiere într-o dimineață de vară. O clipă. Buzele mele au fost atinse de buzele *lui*. S-a apropiat de mine grav, misterios, neașteptat. Purtam o cazacă și o fustă roz, cu alb și galben, cumpărată la „Materna”, de lângă bloc. Am fugit fâstăcită, fericită. Am alergat direct la prima oglindă întâlnită în drum și-am încercat să-mi ascund firele, incipiente încă, de păr alb.

„Da, îl iubesc și mă iubește!”, am sfârșit prin a-i striga mamei într-o noapte de Iom Kipur ceea ce simțeam atunci. De când tata nu mai este, dormim cap-coadă pe același divan. Îmi este greu să dorm singură, în patul dublu, din camera – cândva dormitor, pentru mine și soțul meu, plecat mult prea devreme din viață. Verdictul îi fusese dat și încerca să se împace cu gândul... Își recita, ca și cum pentru el ar fi fost scrise, strofe din „Balada morții” de Topârceanu: „Cobora pe Topolog / Dinspre munți la vale /

Şi la umbra unui stog / A căzut în cale / În ce vară, în ce an? / Anii trec ca apa / El era drumeţ sărman / Muncitor cu sapa”. Ținea capul în poala mea și urmăream împreună cum se destramă norii. Mirosea a fân proaspăt cosit. Ultima vacanță... După ce a murit nu m-am luptat „să-mi refac viața”, să mă mărit cu oricine numai măritiș să fie. Pe urmă, îi aveam pe părinți, locuiam sub același acoperiș, mă ocroteau, mai era loc pentru bucurie. Asta – până într-o dimineață.

Eram la servici. Am fost chemată la telefon. Era mama. „Ascultă-mă liniștită! Tata nu mai e”. Am închis receptorul și-am plecat spre casă. „Tata nu mai e!”, îmi repetam în gând, în timp ce tramvaiul cotea la intersecția cu Bulevardul Rosetti. Am intrat în camera în care dormea. Ce ciudat! Semnele suferinței și ale bătrâneții dispăruseră de pe chipul care căpătase ceva din frumusețea severă a anilor lui tineri. Înainte cu o seară, ne uitam toți trei la un film, așezați pe aceeași canapea, în fața „Sirius”-ului alb-negru. „Nu mergem la *culor*?”, a întrebat tata. Nu ne-am dus. În odaia cea mare, unde aveam „Elcrom”-ul, abia făcusem focul și era încă frig. Când s-a terminat filmul ne-am luat la revedere ca în fiecare seară: „*Şluf ghizintă reit, ştei of ghizintă reit!*” – „Dormi sănătos, trezește-te sănătos!” Picioarele tatei atârnă puțin înafara canapelei, ca și cum ar fi vrut să se scoale. A încercat și n-a putut? Papucii lui, din holul care duce la baie, sunt așezați la fel de ordonat ca întotdeauna. Gulerul pijamalei este cald încă. A fost cutremurul care m-a făcut să simt, prima dată, spaima că pot rămâne singură pe lume. Dar, în restriștea noastră, mama și cu mine eram *împreună*. Strigătul meu din acea noapte de Iom Kipur a sfâșiat această unitate.

„Nu lăsa să se strecoare între noi cineva care nu merită!”, m-a rugat mama dimineța, după ce, de durere, n-a închis ochii toată noaptea. Nu-i vedeam fața. Ochii ei priveau, așa cum făcea, de obicei, diminețile, teii din fața blocului. Mama avea, ca întotdeauna, dreptate. În primul rând, nu merita pentru că nu era dragoste. Era vis. Pentru *el*, era un stil de viață. Întrupa un adevăr spus în versuri simple dintr-un șlagăr la modă în anii '30. Un cântec pe care-l știu de la mama: „Femeia, eterna poveste / Nu-ntreba cine este / Și iubește-o mereu”. Nu merita pentru că trăiam în lumi prea depărtate și eu construim din fărâmituri un întreg imaginar. Mama căuta să mă trezească la realitate. „Da' el nu discută cu tine așa cum procedezi cu cineva care ți-e prieten. Și ce-nseamnă că te iubește? Îl *doare* de tine? Fiindcă *ți zugn libe ubn costnișt kin gheld!* – să spui «te iubesc» nu costă bani!”.

Stau pe o bancă în curtea spitalului, fiindcă nu sunt lăsată să fiu permanent cu mama. Am ales o bancă mai izolată, lipită de peretele garajului, chiar dacă în fața mea sunt mașini și miroase a benzină. Ascult frânturi dintr-o discuție între șoferi, venind de pe fereastra deschisă a garajului. „... și femeia asta are o pensie de 1.300.000 lei. Ea m-a angajat. Acum e singură, bolnavă de diabet...” Este *el* lângă mine? Privesc cârdurile de păsări care se călătoresc. Țipetele lor ascuțite au ceva sfâșietor, care sparge cerul. Trece, la o distanță apreciabilă, directorul spitalului. E însoțit de suită. „Să trăiți dom' profesor!”, îl salută șoferii aliniați în dreptul mașinilor. Directorul are grija unei glume făcute din mers pentru a nu-și strica imaginea de „om popular”. Câtă asemănare cu...!

Dar în dimineața aceea de Iom Kipur, din urmă cu opt ani, am rămas surdă la ruga mamei. Bogatul s-a lăcomit și-a luat, în joacă, singura oiță a unui sărman. De ce-mi vine parabola asta în minte? De ce, concomitent cu raptul acesta, mama a făcut un puseu de uree în sânge? Imediat i s-au întrerupt injecțiile cu săruri de aur, nocive, într-adevăr, dar care reușiseră, dacă nu să-i stopeze, măcar să-i încetinească evoluția bolii. Și aici exista *suprafața*: supoziția că ultima serie de injecții să fi fost expirată. Sărurile de aur fiole se obțineau cu destulă dificultate. Cele procurate atunci aveau înscrisă numai seria fabricației, fără dată. Toate farmacistele consultate ne-au asigurat că sunt în garanție. Acesta a fost, însă, *avertismentul*. Mama trebuia să țină un regim de alimentație barbar de sever, care a început, pe zi ce trecea, să-i șubrezească puterile. Și eu, eu ce-am făcut? Am lăsat-o singură trei săptămâni. Părinții nu m-au lăsat singură niciodată, nici eu pe ei. Tata a fost și el suferind, greu deplasabil în ultimii lui ani. „Hai să plecăm pe-o zi la munte!”, propunea mama sacrificiul în zile de vară toride. De dragul meu, bineînțeles. „Cum să-l lăsăm singur pe tata?”, mă opuneam. Dar pe mama am lăsat-o singură fără să clipesc măcar. Ea s-a bucurat de bucuria mea: un congres în străinătate. Dar, în ascuns, inima ei sângera. Boala începea să-și arate mai ascuțit colții. I s-a descoperit și glaucom; urmare a unui șoc emoțional, i s-a spus. Probabil, a fost clipa din dimineața când și-a dat seama că tata e mort. Altă dată aș fi renunțat la plecare. Dar acum... Mama m-a condus până în stradă, unde aștepta mașina instituției să mă ducă la aeroport. A coborât și urcat trei etaje fără lift cât îi venea de greu, numai să mai fie încă

puțin cu mine. „Haideți că ne grăbim!”, i-a strigat cineva din mașină. „N-am voie să-mi iau rămas bun de la fiica mea?” Tonul se voia alert, vioi, să nu se vadă plânsul. A rămas în stradă făcându-mi cu mâna până a dispărut din raza vederii mele. Pe urmă, mama s-a învățat cu plecările mele. „Sunt obișnuită să fiu singură, și-așa sunt – aproape toată ziua”, mă îndemna să mă duc. De fiecare dată, când mă întorceam din vreo călătorie, îmi mărturisea: „Noaptea, când mă trezesc, uit că nu ești lângă mine și-ntâi și-ntâi pun mâna să-ți învelesc picioarele. Eu mă rog lui Dumnezeu numai să pot fi lăsată”. „Și eu, când sunt departe, nu mă rog decât să mă văd acasă, cu tine!”, spun adevărul. Dar ruptura se crease.

„Noi nu mai suntem prietene”, a constatat într-una din scurtele vacanțe de vară petrecute într-un sat din podișul transilvan, unde puteam ajunge cu un autocar care ne lăsa în curtea vilei. Eram împreună și nu eram. O luam „la plimbare” până la poarta unei discoteci, firește, închisă diminețile. Ce voiam? Ce *mai* voiam? Să fiu ceea ce n-am fost vreodată? Și cu câtă duritate îi reproșam *ei* neputințele *mele*! „Și furnicile fac copii”, răspundea. „De unde să știi că vei ieși așa? De ce n-ai vrut să fii ca Jeanine?” Jeanine era o fostă colegă de liceu fără complexe. Nu lipsea de la nici o petrecere, nu se sinchisea dacă era sau nu curtată, își invita *ea* partenerii la dans și, dacă era refuzată, dansa de una singură. „Trebuia să *pot* să fiu ca ea”. Stam pe o bancă la plajă în curtea mare a vilei. Mă gândeam la *el*. Auzeam pași târșiți apropiindu-se de mine. Mama se apleca să caute corcodușe coapte căzute din copacul de lângă bancă. Cele mai bune erau pentru mine. N-avea voie

să stea la soare. După micul dejun se aciua chinuit pe una din băncile de pe terasă. Nu putea sta prea mult. O dureau toate oasele. Nici în cameră nu voia să intre încă. Însemna să se culce în patul-covată care-i rupea șira spinării. Atunci își făcea drum cu greutate până la banca *mea*, să stăm puțin împreună. Scotea un șervețel din buzunar și ștergea bine fiecare corcodușă, examinând-o atent înainte să mi-o dea. Când și-a luat la revedere de la ea, în ultima din vacanțele petrecute acolo, îngrijitoarea vilei a plâns îmbrățișând-o. „A simțit că n-o să ne mai vedem!”, gândea mama cu voce tare. „Așa plânge ea, ușor!”, nu voiam să recunosc posibilitatea premoniției.

În iarna aceluiași an, când m-am întors dintr-o delegație, de la Cluj, și mi-a deschis ușa, am găsit-o cu un baston în mână. Nu era propriu-zis baston. Era ceea ce se cheamă un *alpenstock*, cu încrustații, cumpărat demult, când stăteam verile la munte și făceam excursii. „Ce-i cu tine?” „Am căzut într-o noapte. De atunci îl pun lângă pernă seara, când mă culc, și mă ajut cu el, toată ziua, la mers”. Pe zi ce trecea, mama se făcea tot mai mică. Nu mai putea sta la televizor mai mult de 10–20 de minute, sprijinită de lemnul divanului, fără ca durerile de șira spinării, curbate din ce în ce mai tare, s-o silească să se trântescă pe pat. *Să se trântescă*. Asta era cuvântul. Trebuia să se concentreze mult pentru ca să-și poată da drumul pe burtă, fiindcă nu-și putea ridica genunchii, deși divanul nu era înalt. Nici eu nu stăteam prea comod pe scaunul tapetat, cu model, lucrat de comandă, când ne-am mutat la București. Eram prizonierele unui spațiu pe care nu aveam forța fizică să-l reorganizăm. Am făcut toate măsurătorile, cu

centimetrul în mână. Nu încăpea nicăieri nici măcar un fotoliu. Neputința devenea năduf și năduful îl descărcam cu voce tare. Totul mă irita și mama căuta din răspuțeri, înțelegându-mă, să asigure un echilibru care fugise din casa noastră. Până când nu mai putea să suporte. „Te aștept ca pe Mesia și tu...!” Punctele de suspensie erau încărcate de atâta amărăciune și reproș încât depășeau cuvintele. Când o ajutam, diminețile și serile, să se îmbrace și să se dezbrace, o făceam, adesea, cu mișcări repezi, nervoase, care-i îndurerau sufletul mai mult decât trupul chinuit de boală. „Decât așa, n-am nevoie!”, protesta. Veneau, apoi, remușcărilor, telefoanele, declarațiile. „În dragoste să nu spui niciodată «iartă-mă!» când e prea târziu!”, spunea, când, de fapt, ea mă iertase, fără ca *eu să mă iert*. Aveam conștiința răului și, totuși, nu mă puteam împiedica să recidivez. „*Totă, vi bistă?*” – „Tată, unde ești?” „Totdeauna, la un necaz, Dumnezeu ne arăta că există”, continua. „De la o vreme, însă, și-a întors fața de la noi”. Ofta. „*Miztom, daf azoi zain*” – „Probabil, așa trebuie să fie!” „De ce?” „Fiindcă așa merit”. Atunci mă revoltam. „N-am să susțin că există pe lume cineva care n-a făcut greșeli. Dar cum se poartă Dumnezeu cu vecina noastră, de-o vârstă sau, poate, chiar mai mare decât tine, care și-a bătut de-atâtea ori soțul bătrân și neputincios și, când a căzut la pat, l-a înnăbușit cu perna ca să scape de el!? De ce zburdă toată ziua, sus-jos, cele trei etaje fără să le simtă? Când știu cum ai avut grijă de părinți, de tatăl meu, cum te târai acum să mă ajuți pe mine!?” Mama clătina din cap a negare. „La urmă, am greșit față de mama”. „Cu ce?” „Mă ruga diminețile: «nu dai nițică pâine cu ceai?» Eu mă luam cu treaba. Câteodată, uitam

să-i dau sau îi dădeam prea târziu”. „Dar aveai o casă grea de ținut: eram tata, eu, Ber, plus rudele lui din provincie cvasipermanente”. Mama neagă din nou, legănându-și capul. „Am greșit și față de *mimă*”. Era vorba de *mimă* Ruhl. „M-a rugat să-i fac un capot și eu n-am vrut. Putea să și-l facă singură, ori să i-l coase fetele ei, Sali, Mali. Dar ea a dorit să aibă un capot *de la mine* și eu am refuzat-o”. Simt cum suferă.

Într-o zi, era în ajun de Purim, am reușit, ca prin minune, să ajung acasă pe la patru după amiază. Aveam timp doar să mănânc și să fug din nou la servici. Mama m-a întâmpinat surescitată. „Nu te-ai întâlnit pe scări?” „Cu cine?” „Cu doi inși de la o firmă. Uite ce cadou ne-au lăsat!” Îmi arată o garnitură înflorată dintr-un material sintetic din cele mai ieftine. „Cu ce ocazie?” „A fost Ziua Pensionarului”. „Mi se pare suspectă «ziua» asta”. Nu mai am bani în portofel și deschid geanta să scot din plicul unde-i țineam, împreună cu încă un plic cu economii strânse pe parcursul a doi ani. Plicul al doilea nu mai există. „Asta a fost!” „Am întredeschis numai ușa”, reface mama mental filmul întâmplării. „Femeia, care pretindea că vine din partea unei firme cu daruri de «Ziua Pensionarului», m-a împins și-a intrat în casă. Mi-a cerut talonul de pensie. M-am dus în cameră să i-l dau. Întorc capul, femeia era în spatele meu. Probabil că avea înzestrări paranormale, altfel nu-mi explic cum am lăsat geanta cu bani, unde țineam și buletinul cu talonul de pensie, în mijlocul casei. Am observat numai că a vârat repede ceva în geacă. «Dar ce-ai pus acolo?», am întrebat. «A, nimic!». «Mai aștept mult?», am auzit o voce de

bărbat afară. Mă uit, ușa – larg deschisă. O namilă de om în prag”. „Trebuie să dați declarație la secția de poliție de care aparțineți”, mă sfătuiesc toți cei cărora le povestesc jaful. Vin doi agenți de poliție să facă reconstituirea. Fotografiază, iau amprente, ne lasă un număr de telefon. Am sunat în câteva rânduri. „Vă anunțăm noi dacă avem ce!”, ni s-a răspuns. „Lăsați-ne în pace!”, însemna. Pe mama a durut-o fiindcă am tratat-o ca pe-un copil. A durut-o și mai mult văzându-mă cum sufăr pentru banii aceia. Nu erau atât bani strânși cât viață netrăită. Mă revolta gândul că trebuie să-i duc la C.E.C. în loc să ne putem bucura de ei. Voiam să-mi cumpăr un calculator, dar ezitam. Unde să-l pun? Să ocup singura masă – fostă, de sufragerie – din camera de zi? Aveam nevoie de o masă. Unde să mai primim pe cineva, cât de rar ne intra, acum, cineva în casă? Să folosesc fostul dormitor, blocat de patul dublu conceput de soțul meu? Ca să poată fi scos, trebuia făcut surcele. Jaluzelele din camera aceea erau înțepenite de când n-au mai fost deschise. Focul nu-l mai făcusem de atâtea ierni. Să cumpăr un aspirator? Aveam mama sau eu putere să-l mânuim? Să ne facem o microcentrală proprie, să avem căldură în toată casa? Presupunea un deranj și o curățenie peste puterile noastre. De anul nou am vrut să-i cumpăr mamei un telefon modern pe care să-l instalez aproape de divan. În ultima vreme, n-o mai sunam de la servici, fiindcă știam că-i fac un rău. Pentru ea, era un mare efort să ajungă din dormitor în camera de zi, unde aveam telefonul. De multe ori, când ardea focul sau curgea apa la bucătărie, se întâmpla să nu-l audă. Îl lăsam să sune câte 20–30 de ori, până se-ntreținea legătura. Oricât îmi închipuiam motivul, faptul că nu-mi

răspundea după atâtea apeluri, îmi creaa o asemenea stare de neliniște încât, după mai multe încercări, mă îmbrăcam să plec, deși făceam aproape o oră până acasă, să știu ce s-a întâmplat. Uneori, după șapte seara, mă suna ea. „Tu n-ai de gând să vii acasă?” Ce bine-mi făcea glasul ei! „Gând am, putere n-am!” „Să nu uiți să cumperi o pâine cu drumul! Te aștept!” „Și eu te aștept!” Eram gata să cumpăr telefonul, când m-a întrebat vânzătorul: „Aveți europriză?” „Nu”. „Mergeți la Obor și luați-vă una. Altfel nu funcționează”. Asta însemna să mă-ndepărtez de casă și mama să nu știe unde sunt. Am urcat cu mica noastră aprovizionare de anul nou și am pus-o la curent cu intenția mea. „N-am nevoie de telefon!”, s-a împotrivit mama. Așa a căzut și cea mai la îndemână dintre posibilitățile de a ne face o bucurie din acei bani. „Mai bine mă găseai moartă, într-o baltă de sânge!” striga mama când nu mai putea îndura cât sânge rău îmi făceam și îi făceam din cauza banilor acelora. „Am stat aici, îmi arăta locul de la mar-ginea divanului, de lângă sobă, și mi-am lovit fruntea cât am putut de tare de teracotă. Nu-mi păsa dacă erau banii mei. Dar ai trudit așa de amar pentru fiecare bănuț!”.

Tot calmul, zâmbetul meu afabil, afișate în public, cădeau, odată ajunsă acasă. Chiar dacă la primul „ce faci?”, întrebat de ea, când intram pe ușă, venea din rărunchi răspunsul: „Sunt acasă, sunt cu tine, sunt fericită!” Când a avut mai multă nevoie de înțelegere, eu ce i-am oferit? Toate obidele înghițite zilnic, vântul care sufla a pustiu, venit din te miri ce replică aruncată mie la piață, în tramvai... „Fii și tu mai drăguță!”, mă ruga. „Adică?”

„Mai blândă, mai bună”. „Dar dacă nu-i, nu-i!”, adăuga pentru sine. Ajungea *să-i fie frică* de nemulțumirile mele mărunte, involuntare, venite din adâncul nemulțumirilor de substanță, gata să izbucnească oricând; o simplă aprindere de chibrit era suficientă. „Mai bine dă-mă la azil, dacă te incomodez!”. Era o formă de protest folosită de când buna, vechea ei prietenă fusese internată la azil de fiica sa, unica fiică. Locuiau tot împreună, nu se aveau decât tot una pe cealaltă. Cum a fost posibil? Un gest de neînțeleș, văzut dinafară. De fiecare dată, când împrejurările au cerut-o, fiica s-a dovedit destoinică și devotată față de mama ei. Poate că, acum, o depășeau, într-adevăr, puterile să îngrijească singură de cineva imobilizat la pat. Pentru o infirmieră permanentă, nu avea resurse financiare. Nu poți învinovăți pe nimeni până nu ești în situația lui.

Nu uit cum prietena mamei mele a venit, suferindă fiind, la înmormântarea tatei. Stăteam amândouă, mama și cu mine, în camera mortuară. Nici țipenie de om în jur. Îmi stăruiau în urechi pașii oamenilor de la „Sacra” veniți să-l ducă pe tata la capelă. Am intrat în altă cameră să nu-i văd. Dar le simțeam mișcările îndreptându-se spre ușa deschisă, ținând fiecare câte un capăt al păturii în care zăcea tata. Acum, tata era aici, în sicriul acoperit cu pânză neagră. S-a apropiat șontăc-șontăc de noi o bătrână sprijinită în baston. În prima clipă, era să n-o recunoaștem. Cât a fost în putere și-a ajutat neînchipuit de mult fiica. Absolvirea liceului și a facultății, ei i s-au datorat. Pensionarea de boală, imediat după sta-giatură – așijderea.

„Dacă n-o internam la cămin, mă distrugeam eu”, și-a justificat fiica decizia, cu sinceritate, față de mama mea, la telefon. Gestul de acum al fiicei părea de neînțeles. Dar ce drept aveam să-i judec decizia, de acum. Cine? Eu, care cu atâta duritate o învinovățeam pe mama mea de exces de grijă, ca și când ea ar fi fost cauza neajunsurilor, ca și cum ea ar fi fost răspunzătoare de întreg bilanțul negativ făcut la o vârstă la care viitorul se subția din ce în ce înfricoșându-mă, în loc să mă acuz pe mine însămi de teamă de viață!?

„Să nu-ți ia Dumnezeu cuvintele în considerație!”, a spus într-o noapte mama. Dar Dumnezeu mi le-a luat. N-a mai răbdat atâta nemernicie. N-am să știu niciodată ce vorbea mama cu Dumnezeu, când se ruga în fața lumânărilor de Șabat. Un singur gând a lăsat să-i scape o dată. Cât de împovărătoare îi devenise viața, se ruga lui Dumnezeu să-i mai dea zile. „*Nișt far mir, far mană veghân*” – „Nu pentru mine, pentru drumurile mele”. *Eu eram drumurile ei.*

„Plecați d-aci că vine vizita!”, mă gonește una din asistente de lângă patul mamei. Caut o toaletă. Investițiile mă conduc spre corpul vechi al spitalului. Trec de registratură, de camera de gardă de la parter și ajung la etajul unde se află secția medicală. Mă uit la ceas. Abia peste o oră am dreptul să revin lângă mama. Mă așed pe unul din scaunele de plastic lipite de pereți. Încerc senzația că am mai fost aici? Când? Dintr-o străfulgerare recunosc locul. Câți ani au trecut de când am pășit prima dată pe coridorul acesta? Era seară. Veneam cu trenul de la

Bârlad, mama și cu mine. Aveam mâna ruptă. O fractură foarte gravă, aveam să aflu mai târziu: brațul dislocat și osul umărului făcut fărâme. Se pare că era caz de operație și, dacă mai întârziam cu o zi internarea, aș fi „făcut” cangrenă și brațul mi-ar fi fost amputat. Era în preajma sărbătorilor de iarnă. Mama și cu mine îl conduceam pe tata la gară, de când, după desființarea regiunii Bârlad, făcea naveta între serviciul primit la București și casă. Încă nu dăduse ninsoarea. Tata pleca cu un tren de noapte. Gara nu era prea bine luminată, liniile ferate – umede de la chiciură. Mama mă ținea strâns de mână, grăbindu-se să-l petreacă, peste șinele umede, până la ușa vagonului. M-am împiedicat și eram să cad. Atunci, mama m-a smucit repede, să mă ferească. Când am ajuns acasă, brațul era inert. „Simți mișcarea asta?” „Nu”. „Dar asta?”, m-a întrebat doctorul a doua zi dimineață. Mi-a îndoit brațul, lipindu-l de trunchi, înfășurându-mi-l în tifon, de la umăr până la brâu. „Eu zic să mergeți *urgent* la București”, a apăsat pe cuvântul *urgent*. Toți erau îngrijorați, afară de mine. Până una-alta, mergeam cu trăsura la gară. Să te lași legănată în tactul copitelor, sub coviltir, pe perna banchetei, asta era un lucru care nu se întâmpla în fiecare zi. Ortopedul, cel mai bun pe care-l avea spitalul, era plecat la Predeal, la schi. „Avem nevoie de dvs. chiar acum!”, a fost rechemat la București. Și, în seara aceea, doctorul a fost în spital. Mama n-a fost lăsată să stea cu mine cât mi-a pus ghipsul. *Pus* era un fel de-a spune. A fost operație fără fierăstrău și fără anestezic, pentru că trebuia să simt durerea întreagă. Ghipsul era doar partea finală a lucrurilor. Țipetele mele ajungeau până după colțul coridorului unde sta pitită mama. Fiecare geamăt al

meu îi dădea un cuţit în inimă. Când am ieşit din mâinile doctorului semănam cu o jumătate de aeroplan. Braţul beteag îmi fusese întins pe o scândură şi fixat într-un aparat. O cămaşă de ghips îmi strângea jumătate de corp. „Am încercat să-i pun la loc braţul dislocat. Dacă nu reuşeşte tentativa, va fi nevoie de intervenţie chirurgicală”, m-a predat mamei doctorul. Nu puteam dormi de durere. Deşi fusese internată împreună cu mine, mama nu s-a dus să se odihnească în patul rezervat ei. M-a vegheat toată noaptea. „Spune-mi o poveste!”, am rugat-o. „Pe care-o vrei?” „Alba ca Zăpada şi cei şapte pitici”. Am stat atunci câteva săptămâni în spital, cu mama. Tata venea la noi de câte ori era zi de vizită. Începusem să mă obișnuiesc cu aparatul şi cu ghipsul. O zi pe săptămână era film în sala de festivităţi a spitalului. Într-una din asemenea seri, m-am întors spre cameră fredonând cât mă ţinea gura o melodie care-mi plăcuse. „Mai încet, scoli lumea din somn!”, m-a certat mama. Abia după ce mi s-a scos aparatul şi mi s-a pus un alt ghips, mi s-a dat drumul acasă. Trebuia să stau şase luni cu braţul astfel imobilizat. Exista pericolul să pierd anul şcolar. Atunci, madam Dumbravă, învăţătoarea mea, a venit în fiecare zi, după-amiezile, acasă la noi, să-mi predea lecţiile ținute dimineaţa la clasă.

Sunt din nou lângă patul mamei, la „Terapie intensivă”. *La graniţă*. Dar unde-i viaţa şi unde-i moartea? Nu eu sunt de partea vieţii. Mama este, cu povestirile ei. Cu *baba* şi *mimă* Ruhl, fetiţe care se duc pe furiş la biserică, de Înviere. „Cristos a înviat şi pentru sora mea!”, spune baba când cineva îi dă o felie de cozonac. Cu *zeida*, care, după ce a cerut-o în căsătorie pe *baba* şi ea a zis *da*, s-a dus să

joace la loterie, atât s-a considerat de norocos. Cu balurile, multe la Baraşeum, în care *zeida*, conduce cadrilurile purtând dansatorii pe toate scările celor două etaje. Cu un bal al Societăţii Tinichigiilor. Iancu Burchiş, preşedintele Societăţii, se suie pe o masă să-şi țină discursul. Mama are câţiva ani. „Linişte!”, strigă fiica preşedintelui. „Parc-o văd!”, povesteşte mama. „Mică, bătrânicioasă, cu o rochie de tafta verde: «Linişte, vorbeşte tata!» «Doamne, domni şi domnişoare / Am onoare să vă spun / Că m-apucă o c...re / Şi mă duc ca să mă pun!»». Cu un carnaval de Purim, acasă. Uşa se deschide brusc. Intră două măşti costumate în stafii. Umblă pe picioroange, înfăşurate în cearşafuri, cu dinţi lungi – probabil, din felii de cartof, – tremurând. De frică, mama, care nu merge încă la şcoală, se suie pe dulap. Cu cea mai mare bucurie a ei de copil: Şabat la *mimă* Ruhl. Cinci copii sunt acolo: Mali, Sali, Marcel, Anton şi Berl. Copii adoptivi, prin căsătoria de-a doua a lui *mimă* Ruhl cu unchiu’ Herman. „Ia-l, că-i bărbat bun!”, a împuşit-o *mimă* Hovă-Leie. A avut dreptate, așa a fost. Dar când tânăra văduvă a văzut droaia de copii, unul mai mic ca altul, era gata-gata să dea bir cu fugiţii. Pe urmă, i s-a făcut milă de ei. Cine să-i îngrijească? *Mimă* i-a iubit ca pe copiii ei şi ei au respectat-o şi iubit-o ca pe mama lor. Exista un mic impediment în odaia copiilor: iernile, sculatul de dimineaţă, al bunicului – tatăl lui unchiu’ Herman, care dormea în aceeaşi odaie. Bătrânul se ducea la *şil*, la *Şahrit*²¹. Afară era încă întuneric şi el, căutându-şi pe dibuite hainele, reuşea să-i trezească pe toţi. „Las’ că fac eu ceva să nu mai plece!”, i-a venit o idee lui Marcel. Şi i-a ascuns căciula. A doua zi dimineaţa, caută bătrânul căciula, ia căciula de

unde nu-i. „*Vi iz dză kicimă, a faier of ir?!*” – „Unde-i căciula, focu-n ea?!” Atâta a boscorodit, până când Marcel s-a dus și i-a dat căciula. Mama a fost „premiantă întâi cu cunună” în toate cele patru clase primare. Ar fi fost și fără regimul draconic instaurat de *baba*, care o scula în fiecare dimineață cu o oră mai devreme să repete lecțiile. Mama era mândria învățătoarei. O dată i-a venit o prietenă în vizită la ore. Mama era în clasa întâia. „Să vezi ce curgător citește fetița asta!”, s-a oprit în dreptul ei. A luat cartea și a întors fila la lecția următoare, nepredată încă. „Mărul”, se chema. Mama s-a poticnit. „Întinde palma!”, a zis învățătoarea. A luat linia și i-a dat zece la palmă. O recreație în curtea școlii. Mama mănâncă o felie de pâine cu magiun. Trece o colegă și-i scuipe pâinea. Mama ia felia și-o aruncă la gunoi. Prima serbare de Crăciun la școală. Mama recită o poezie pe care o ține minte și acum. O spune cu intonație: „«E iarnă. Patul e făcut / Dar cine să se culce / Când mama spune de Isus / Cu glasul rar și dulce?! // Cum s-a născut Isus Cristos în ieslea cea săracă / Cum boul peste el sufla / Căldură ca să-i facă». Un moment de tăcere, apoi – ropote de aplauze din toate părțile. Asupra mea – o ploaie de daruri. „Doamnă, unde să le pun?» Dar n-aveam decât șase ani. Tu ai atâția în plus și încă mă întreb ce să faci pentru toate fleacurile. În schimb, în problemele mari de viață, n-ai vrut să ții cont de părerea mea!” Mama este Zâna cea Bună la una din serbările de sfârșit de an. Un spectacol de balet, pentru care doamna Dospinescu, directoarea școlii, a angajat, special, o coregrafă. *Baba* i-a lucrat o rochiță albă, cu jupon. Și, din loc în loc, i-a cusut câte două vișine pe-o codiță. Până să intre în scenă, copiii i-au mâncat toate

vișinile. Verile, ca să se cheme că sunt plecați „la băi”, oamenii din cartier pun hârtie albastră la geamuri. *Zeida* cu unchiu’ au găsit de lucru la Grădiștea, un sat în apropierea Bucureștiului. Și-au încărcat într-o căruță nevestele și copiii și-au plecat „în vilegiatură”. În hurducăturile căruței, pălăria *babei* a zburat din cap. *Zeida* a oprit căruța și s-a dus să-i aducă pălăria. „De ce-i trebuia pălărie?” „Așa se purta atunci. O doamnă nu ieșea din casă fără pălărie”. „Acolo unde stăteam în gazdă, era o curte imensă, prin care trecea un râuleț. *Zeida* pune la rece sticlele cu bere, bonificație de la firma «Bragadiru», unde lucrau el și unchiu’, și avea grijă să întoarcă puii înfipti la proțap. Pândea momentul în care *baba* nu era atentă și-i ungea bine cu unt²², cu o pană de găscă. *Baba* cu *mimă* întindeau iute o foaie și făceau *varenichis*²³. Masa o așezam în curte, sub umbrar. Iernile, Sali și Mali și cu mine plecam cu sania, trasă de Costică, ucenicul lui *zeida*, cu statut de membru al familiei. Direcția predilectă – *mimă* Hovă-Leie, care ne servea întotdeauna cu câte un ficat mare de găscă, bine prăjit, cu murături, și, drept desert, pune pe masă un borcan cu dulceață. „*Es, chindărlăh!*” – „Mâncați, copilași!” *Mimă* Hovă-Leie își câștiga existența vânzând *șmolț* – untură de găscă. Gâștele erau îndopate de *țață*²⁴ *Molcăiță*, o femeie ciolănoasă, cu mâinile înroșite de ger”. Familia mamei mele se muta la fiecare *S’ântu’ Dumitru*. „Erau bilete dreptunghiulare, roz, albe, galbene, lipite pe ferestrele caselor, pe care scria «De închiriat». Oamenii săraci se mutau cu speranța că, în noua locuință, noul cartier, le va merge mai bine. Fiecare meserie își avea *sezonul* ei. Tinichigiii, cum era *zeida*, câștigau vara. Iarna cumpăram pe datorie, la băcan. «Zece lei untulemnu»,

scria domnu' Sandu, băcanul *nostru*. Una din casele în care ne tot mutam s-a nimerit a fi în vecinătatea unui han, care-și primise numele după proprietarul său, conu' Mandravela. Soția lui, coana' Silica, era mereu însărcinată. La un moment dat, fiica cea mare, căsătorită, și mama ei, au rămas gravide odată. Eu și verișoarele mele eram cam de-o vârstă cu Fana, Gogu și Gheorghe, copii ai soților Mandravela. Hangiii câștigau atât de mult încât, aproape, nu țineau socoteala banilor. Lucru binevenit pentru cei trei care, umplându-și buzunarele, ne poșteau la *moși*. Acolo am văzut o femeie care nu avea mâini și broda șervețele cu degetele de la picioare”, povestește mama. „Ne dădeam în lanțuri, în Roata Vieții, ne duceam să vedem motocicliștii la Zidul Morții, ne opream la Încercarea Puterii. Trăgeam cu pușca în fața barăcilor-tombolă. Lucrurile de valoare erau așezate lângă cele de doi bani. Proprietarul avea grijă să te asigure că l-ai ochit mereu pe cel ieftin. La tot pasul, te îmbiau grătare populare. Erau și restaurante în toată regula. După pungă. *Moșii* erau un eveniment. Regele și Regina participau, întotdeauna, la deschidere”. Mama era la școală, când *zeida* a împrumutat bani de la domnu' Cohn să deschidă o ceainărie. „Ți-i dau cu o condiție”, a pus o clauză domnu' Cohn. „Banii sunt din zestrea fetei. Dac-o mărit, trebuie să mi-i înapoiezi imediat”. N-au făcut nici un act scris. „*Of man Ehrenwort*” – „Pe cuvântul meu de onoare”, a zis *zeida*. N-a trecut anul când domnu' Cohn a venit cu vestea cea mare: își logodea fata. *Zeida* i-a returnat banii și-a declarat falimentul. În vacanța în care, pentru ea, s-a terminat școala, mama mea a fost, prima dată, într-un oraș-stațiune: Câmpulung Muscel. *Fetăr Ițichi*, o rudă îndepărtată, avea treburi la iarmarocul care

ținea acolo toată vara. A luat cu el și copiii, adică pe Mali, Sali și mama. Era o moară de apă în apropiere de hanul acela. Cineva le-a spus copiilor că e bine să se scalde în bătaia paletelor de moară. Zis și făcut. „Poate de acolo mi se trage reumatismul”, presupune mama. „Îți închipui apa aceea rece ca gheața lovindu-ne spatele ce «bine» ne făcea!” „Hai țopii, țopii de mătase!”, striga Anton, venit și el la iarmaroc, cu propria-i „afacere”. Vindea un fel de jurubițe din os pentru răsucit părul, cum cerea moda. Țopii erau propria-i invenție lingvistică. „Dați-mi cinci, dați-mi și mie cinci!”, îi făceau reclamă Mali și Sali, domnișorele de-acum. Suficient să se adune lume și femeile să înceapă să cumpere. *Fetăr Ițichi* comanda, la prânz, o supă de os cu măduvă și fasole, la unul din restaurantele *cușer* din iarmaroc. Într-o zi, Sali cu mama s-au hotărât să prepare singure un pui fript cu boia roșie. Au pus atâta boia încât au trebuit să arunce puiul. În toamna aceea, mama a intrat ucenică la o modistă pe Smârdan. Meseria se învăța pe furate. Îndeletnicirea de bază era să fie *șlepăr* – vânător de clienți. „Stăteam în ușa prăvăliei. «Poftiți înăuntru, avem pălării pentru toate gusturile!», trebuia să zic. Când intra clienta, luam câte-o pălărie și i-o îndesam strașnic pe cap. Nu aveam voie să las clienta să plece până când nu cumpăra ceva”. „Și le venea bine?” „Da' de unde! Mai toate aveau capetele cât un bostan, dar noroc că purtau coc! Și cocul putea intra, întotdeauna, în orice format de pălărie. Closetele, care erau afară, înghețau iernile. Cine să le curețe? Tot ucenica, firește. În preajma sărbătorilor de iarnă, încărcată de pălării, în cutii speciale, eram trimisă să duc comenzile acasă la cliente. Când terminam, îmi plăcea să zăbovesc în fața vitrinelor împodobite, pline cu lucruri

frumoase și scumpe. Să le privesc numai! Totuși, în mentalitatea multora, a fi modistă, nu era o profesiune tocmai onorabilă. De aceea, părinții au hotărât să învâț o altă meserie: croitorie de damă. Așa am intrat la Rifkiolă. Avea vreo 20 de ani și era plină de viață. S-a legat tare mult de mine. Nu era frumoasă. Semăna la față cu Josephine Baker. Dar avea un corp minunat. S-a îmbolnăvit pur și simplu când am plecat la altă patroană. Când s-a măritat – eram de-acum la madam Schlesinger – și-am venit la nunta ei, Rifkiolă a lăsat toți nuntașii, când m-a văzut. A fugit pur și simplu de la dans, m-a luat într-un colț și-a început să-mi povestească repede-repede tot ce-avea pe suflet”. „De ce-ai plecat de la ea?” „Pentru că Rifkiolă, deși avea gust, era *fucera*”. „Adică?” „Nu știa profund meserie și nu lucra fin. Ne-am luat după ziar, eu cu Sali, și, dându-ne drept lucrătoare, am intrat în atelierul Coniței Marioara”. „Cine era Conița Marioara?” „A-a-a, era *cineva*! Parc-o văd: înaltă, blondă, deloc fardată, cu o coadă groasă răsucită în jurul capului, cu un *robe-de-chambre bleu*, cu volane. Ea lansa moda la hipodrom”. „Cum adică?” „La hipodrom venea toată lumea bună. Ai văzut asta în «My fair lady»”. „Și?” „Acolo își etala cuconetul cele mai noi toalete. Unde găseai loc mai prielnic lansărilor de modă decât hipodromul?! Când apărea, toate binoclurile se îndreptau asupra ei. Avea și Casă de Mode, dar nici unul dintre manechine nu făcea cât unghia ei cea mică”. „Nu ți-ai dorit să ajungi și tu așa?” „Nu”. „Când am început să lucrez pe cont propriu, să am clientelă multă și selectă, vecinii, care erau oameni cu stare și mă simpatizau tare mult, mi-au propus să mă finanțeze să deschid o Casă de Mode. Am refuzat. Nici

n-am stat mult la Conița Marioara”. „De ce?” „Nu se învâța *tif* – în adâncime – acolo. Așa am ajuns să lucrez la madam Schlesinger”. „A meritat?” „Da. Era croitoreasa de care aveam, într-adevăr, nevoie. Lucra singură, ajutată numai de fiica ei, Cuța, cam de-o vârstă cu mine. Avea și un băiat, Șică, mai mic ca noi. Madam Schlesinger era foarte exigentă. Dacă-i făcea observație fiicei, Cuța-i trântea supărată materialul. «Dacă nu-ți place, fă matale!»». Eu puteam să zic «fă matale?»” Aici m-am îndrăgostit prima oară. Era vară. Lucram la mașina de cusut, lângă fereastra deschisă. De la etajul de sus – un bilețel pe ață. Știam de la cine-i. Ricu îl chema. Înalt, blond, cu părul numai bucle. Era la liceu. Și sora lui, Steluța, – la fel. Ne-am cunoscut la unul din *jour-fix*-urile pe care madam Schlesinger le organiza pentru Cuța, prietena mea de nevoie, pe care mă străduiam s-o fac să se simtă anturată. Se juca «telefonul fără fir». Îi scriam eu bilețele ca și când ar fi venit din partea unor cavaleri”. „Și tu?” „Eu nu știam ce să mă fac cu atâția admiratori. Toți voiau să danseze cu mine. Era unul – avea o fabricuță de chimicale –, care-i punea condiție lui madam Schlesinger: «Dacă nu vine Tuța – așa-mi ziceau toți –, nu vin nici eu!» Mie nu-mi plăcea, că-i transpirau palmele când dansam. Mă aștepta ore în șir la stația de tramvai să ies de la lucru, să mă conducă acasă. Inventam tot soiul de pretexte să fug de el. Avea intenții serioase, dar, până la urmă, s-a simțit ofensat și i-a spus lui madam Schlesinger. «*Mă turnișt farșeimn kin menci*» – «Nu se cade să umilești nici un om», m-a muștrat ea atunci”. „Și Ricu?” „Ricu era o pușlama. Îmi dă întâlnire să mergem la cinema, eu aștept și el trece cu alta pe lângă mine. Degeaba – iertare, degeaba – promisiuni.

Am rupt-o cu el și basta”. „Dar îl iubeai”. „Demnitatea e mai presus”. „Nu mai știi nimic de el?” „Știi doar că a plecat voluntar să lupte, în Spania, împotriva lui Franco. Un tip de aventurier... Când era mult de lucru, nu aveam timp să mă duc să mănânc acasă. Așa că veneam la părinții lui Sandu, care stăteau cel mai aproape de madam Schlesinger. Tatăl lui Sandu și cu *baba* ta erau frate și soră. Înafară de Sandu, mai erau Ela, Tina și Lică. Toți – apropiați de vârstă cu mine. După masă, Lică, mare dansator, ne lua pe toate la dans. Dar abia la Telega, am cunoscut un profesor de dans; venise cu soția și copilul care avea un an. Era fermecat să danseze cu mine. Eram acolo cu părinții și cu Sali, care se-nălțase mult și, slabă fiind, *mimă* a dus-o la doctor. Asta – mai mult de frică, fiindcă a avut în gazdă un tânăr bolnav de tuberculoză. Doctorul i-a spus lui Sali că are cămașa plămânilor subțiată. S-o ducă la munte. Eu îmi făcusem o rochiță *écru*, dintr-un material-sac, se chema, cu guler mare, rotund, cum se purta. Cordonul era din piele maro. Și, de-o parte și de alta a gulerului, din aceeași piele, mi-am cusut inițialele: H. H., adică Hilda Herșcovici. Eram tare cochetă cu rochița aceea. Pe stradă – doi tineri. Unul dintre ei mimează recomandările: «Domnișoara H. H. – Iorga fără barbă». Într-adevăr, îl chema Iorga, dar nu era rudă cu vestitul profesor. Era student. Restanțier. Părinții lui, care aveau vilă la Telega, îl trimiseseră acolo să învețe pentru examenele la care picase în sesiunea din iunie. Și ce să spun?! Învăța de mama focului! Făcusem un grup de prieteni. Iorga-fără-barbă ne ducea pe toți la vilă, punea patefonul și-ți închipui carte pe el! La Telega am învățat să înot. Făceam pluta fete și băieți, ținându-ne unii cu

picioarele de gâtul celuilalt și dând din mâini. O dată eram să mă înece. «Să vedem dacă poți înota singură!», m-au provocat prietenii. «Mi-e frică!» «N-ai de ce. Te țin eu de bretele, în timp ce tu dai din mâini și din picioare», a spus cineva din grup. Văzând ce bine înot, băiatul a dat drumul la bretele. Toată lumea a aplaudat. Atunci am înțeles ce se întâmplă și m-am pierdut. Noroc că înotătorul de lângă mine m-a prins la timp”. „Și Sali nu avea cavaleri?” „Sali era *rașândichi* – vivantă, nu puteai să treci fără să întorci capul după ea. Dar – cum să zic? – era ca o scândură. «Scânduri am și-n depozit!», mi-a spus o dată Mișu, când l-am întrebat de ce n-o place. Mișu era un alt chiriaș al lui *mimă*, pe care ea voia să-l împetească cu Sali. Mișu Schwaifeld, care lucra la un depozit de cherestea, era comunist. Era mai mare cu vreo zece-unșpe ani ca mine, autodidact care bătea prin cunoștințe și inteligență vie, caustică toți studenței care-mi făceau curte. Venea din Bârlad. Tatăl lui căzuse pe front, în primul război mondial. Lăsase o văduvă, fără nici un venit, cu patru copii. Mama lui spăla cu ziua la casele oamenilor să-i poată hrăni. Nu reușea întotdeauna. Dacă n-ar fi fost un unchi care să-i ajute, ar fi fost muritori de foame. Erau doi frați și două surori. Pe cât era el de deștept, pe atât lăsa de dorit fratele lui. «*Trichinăr boxâr*» – «Roșcovă uscată», îl poreclise tata, *zeida*-l tău. Surorile erau amândouă fete bătrâne. Hărțuit mereu de Poliție – făcuse închisoare pentru activitate comunistă și avea cazier –, Mișu a plecat din Bârlad să-și piardă urma. Din ce câștiga la depozitul lui Mișu – tot Mișu îl chema pe proprietar – cea mai mare parte trimitea acasă. Iubea toate sporturile, dar, mai ales, boxul. «E cel mai nobil sport», considera. Eu n-am fost

niciodată de părerea asta. Mă ducea la multe meciuri. Mi se părea o cruzime ce se întâmpla pe ring. Atâtea lovituri, vânătăi, atâta sânge! Pentru ce? Îmi ironiza *jour-fix*-urile și mediocritatea cavalerilor! «Dar pe mine nu mă interesezi tu!», i-am trântit-o. «De ce?» «Pentru că arăți ca un țărănoi». A doua duminică l-am găsit pe Mișu al meu frezat, parfumat, în costum și cravată. «Vrei să te dau în leagăn, puștoaico?» *Mimă* avea un leagăn în curte. A început să-l împingă fără să aștepte răspuns. La un moment dat m-a sărutat pe gură. În iarnă, ne-am logodit. Mișu nu voia cununie religioasă, dar a acceptat-o de dragul mamei, *baba* ta. Când eram sub *hupa*, rabinul l-a întrebat: «Unde-i tatăl dvs.?» «A rămas la Mărășești», a venit, caustic, răspunsul. Una din surori a venit și ea la București. Stătea cu chirie într-o cameră de servitori din luxosul apartament al unor neamuri bogate. Așa o prezentau în fața musafirilor, când se întâmpla să treacă prin apartamentul lor: «O rudă săracă». Ca să facă baie, venea la noi”. „De ce a venit la București?”. În Bârlad erau multe fete bătrâne. A crezut că Bucureștiu-i oferă șanse mai mari de măritiș. «Trisău» – o poreclise *zeida*-l tău, fiindcă, în loc de trusou, zicea trisău”. „Și s-a măritat?” Mama clatină din cap în semn de „vai de măritișul ăsta!” „A luat până la urmă pe cineva. Un profesor. Era mult mai bătrân decât ea, dar «Trisău» era mândră că-i intelectual. Profesorul s-a prăpădit nu după multă vreme. „Și Sali?” „E-e-e, cu Sali a fost o poveste întreagă. Sali s-a îndrăgostit de Micu. Micu era telal la Taica Lazăr. Semăna cu Rudolf Valentino. „Ce-nseamnă telal?” „Vanzător de haine vechi. Când câștiga se-mbăta și tocmea lăutari pe care-i lua noaptea după el să-i facă

serenade lui Sali. Pe urmă, Micu a plecat în armată. Sali și cu mine – eu lucram atunci la madam Schlesinger – îi trimiteam bani lui Micu în fiecare săptămână, prin mandat poștal. Când a ieșit din armată, Micu s-a-nsurat cu alta. Nu din dragoste, pentru bani. Suferea tare mult. Voia să se despartă de nevastă și să se-ntoarcă la Sali. Dar cum? Îmi trimitea bilete să ne-ntâlnim, să stăm de vorbă. «Cum ai putut, Micule, să faci una ca asta?», îl certam. «Când noi îți trimiteam bănuții noștri, strânși cu atâta trudă?! Când Sali te considera logodnicul ei?!» Micu plângea ca un copil. Până la urmă a divorțat și s-a căsătorit cu Sali. *Mimă* n-a fost mulțumită de partida asta, dar, dacă Sali l-a iubit, ce să fi făcut? Oricum, nu s-a pus atât de mult problema zestre”. „Era o problemă?” „Era! Când s-a măritat Mali, *mimă* a trebuit să-i dea lui Iancu prăvălia lor, care avea de-acum vad, singurul loc unde le-a mers ceva mai bine. Altfel, nu știu dacă ar fi luat-o. Iancu era vânzător la prăvălia unui angrosist, unde Mali se ducea să cumpere marfă *en détail*. Dragoste-dragoste, dar ... până la zestre. Chiar de atunci, *mimă* a dus-o din ce în ce mai prost. Lasă că și Mișu, comunist-comunist, dar zestre a știut să ceară. L-a învățat celălalt Mișu, patronul lui, ce să facă: să-i dea tata, *zeida*-l tău, o parte de casă”. „Era casa voastră?” „Da. Tata, care-a luptat pe front în primul război mondial și a fost decorat, a primit un teren undeva, la marginea Bucureștiului. Aici ne-am construit casa. Și ce încurcături am avut când am vrut s-o vindem, după ce Mișu n-a mai fost! A trebuit s-o dăm pe mai nimic, altfel cumpărătorii voiau să ne dea în judecată”. „Cum a murit Mișu?” Mama oftează. „Era în '40. Exista o posibilitate de plecare clandestină în Uniunea Sovietică. Mișu avea cazier. Era

mereu sâcâit de poliție, ținut în arest de 1 Mai. S-a hotărât să fugă și să lupte în Armata Roșie. Fuga a reușit. În scurt timp, a ajuns *nacialnik*. «Datorită sportului, poți să te lauzi că, în depărtare, ai un soț fidel», îmi scria. Urma să vin și eu pe aceeași rută”. „Dar *baba* și *zeida*?” „Îți închipui cât sufeream și eu și ei! Dar o soție trebuie să-și urmeze soțul. Am plecat cu același om de încredere la Galați. Pentru cine era evreu, era un curaj să călătorească în vremurile acelea. Riscam să fim maltratați, aruncați din tren... La Galați, barcagiul care urma să mă transporte clandestin pe celălalt mal, nu s-a mai angajat s-o facă, fiindcă paza se întetise și nu voia să-și pună viața în pericol. Așa că întoarce-te Hinchiolă frumușel acasă, la mama și la tata! Ce bucurie a fost pe ei când m-au văzut! N-au trecut bine câteva luni și primesc o scrisoare de mână străină. Eram anunțată că Mișu a căzut în luptă. Mai târziu, aveam să aflu de la un prieten comun care a fost cu el, a scăpat cu viață și s-a întors, după război, în țară, cum a pierit Mișu: a fost sfârtecat de explozia unei bombe. A venit iarna. Iarna lui '41. Într-o dimineață, vecinii au venit la noi înspăimântați. «Arde!», atât au spus. Începuse pogromul. Ce să facem? Hai să mergem la *mimă*. Să fim laolaltă. Era și «Trisău» cu noi. Am ajuns acolo pe la amiază. Tata a vrut să se ducă să-și cumpere țigări. «Nu te duce!», l-a rugat mama. Tata – nimic. S-a dus. Trece o oră, trec două, se face ceasul cinci, se face șase și tata – nicăieri. În sfârșit, apare abia târându-se, numai sânge și vânățai. L-au prins legionarii pe stradă, l-au băgat într-o curte și l-au bătut cu răngi. Voiau să-l omoare, dacă nu le dă tot ce are asupra lui. Tata a scos ceasul și puținii bani pe care-i avea la el. «Sunt pentru pâine, să iau la copii», a îngăimat. Văzând că

nu-i pradă bogată, i-au mai dat câteva răngi și l-au lăsat să plece. «Le arăt eu lor!», striga surescitat în timp ce mama și cu mine îi bandajam rănilor. S-a lăsat noaptea. Cerul era roșu de vâlvătăi. În casa lui *mimă* ne strânsesem vreo zece-doișpe oameni. «N-aveți grijă!», ne-a zis proprietarul. «Eu vă păzesc!» Într-adevăr, a stat toată noaptea treaz plimbându-se prin curte. De fiecare dată când treceau cete de legionari întrebând «E vreun jidan aici?», răspundea: «Aici șade un proprietar român». Într-o zi, tata ne-a adus în gazdă doi evrei care fugiseră din Basarabia, soț și soție. Să stea la noi până urmau să se îmbarce pe «Struma». «Prin câte peripeții n-am trecut!», povestea femeia. «Am fost, la un moment dat, prinși de nemți și vârați într-o dubă. O zi și o noapte am stat fără apă, fără mâncare. A doua dimineață, un soldat a deschis duba. Aveam inima cât un purice. Am crezut că vine să ne omoare». «Vreți să vă cumpăr ceva de mâncare?» a întrebat. «Am scos o sumă considerabilă și i-am dat-o. A venit încărcat de bunătăți». Femeia făcea mereu pasiențe și cărțile nu-i ieșeau. «*Să vet zain ghit mit a sparnienă, o!*» – «Încă puțin și va fi bine! Uite un spațiu!», se-ncuraja. Dar cărțile nu mințeau. Și-au găsit sfârșitul, împreună cu ceilalți pasageri, pe fundul mării. Bombardamentele mă prindeau nu o dată pe stradă. Mă duceam cu rochiile acasă la cliente. Cucoane din lumea mare. Una nu proba decât goală, în dormitorul tot numai oglinzi. În patul desfăcut, mereu alt bărbat. De multe ori intram în adăpost după ultima alarmă, când bombele începeau să cadă. Oricum, dacă nu venea 23 August, n-am mai fi existat niciunul. Așteptam, de la o zi la alta, să fim deportați în lagăr. Mama și-a cusut un brâu de pânză, dublu. În despărțitură,

a pus *dzâ etlâhă parâs* – cei câțiva bănuți ai noștri, câți i-aveam. În noaptea aceea era asemenea zăpușeală că nici tata, *zeida*-l tău, care dormea pe prispă – acolo-i plăcea să doarmă verile – nu putea închide un ochi. Și deodată auzim glasuri pe stradă: «Mozâltov! Mozâltov!» – «Felicitări! Felicitări!». Am ieșit și noi din casă. Oameni se-mbrățișau, se sărutau, plângeau. Erau lacrimi de bucurie. «*Far inț, idn, s'iz ghivein a iișie*» – «Pentru noi, evreii, a fost o izbăvire». „L-ai iubit pe Mișu?”. „Grea întrebare. L-am apreciat foarte mult. Avea multă personalitate. Ținea un jurnal, cred c-ar fi fost interesant să-l citesc, dar l-a îngropat undeva în curte, numai el știa locul, înainte de a pleca din țară”. „Și pe tata cum l-ai cunoscut?” „Era cel mai bun prieten al lui. Dar în perioada asta, de când s-a prăpădit Mișu până m-am măritat cu tatăl tău, au existat câțiva tineri cu care m-aș fi putut căsători”. „În afară de doctorul-muzician?” „În afară de el”. „Motive de refuz?” „Între mine și doctorul-muzician era nu numai o diferență de vârstă, dar și de mentalitate. Făceam parte din lumi diferite. Într-o zi, la un concert, mi-a făcut cunoștință cu câteva din rudele lui. Era și o fetiță printre ele, să fi avut vreo cinci – șase ani. Purta mănuși. Aristocrație ostentativă, snobism. Nu-mi plăcea și i-am spus-o. Un timp, n-am vrut să mă mai văd cu el. Până când, trecuseră câteva luni, Moti a venit la mine și m-a rugat: «Tuța, du-te să-l vezi, altfel nu mai scrie nimic pentru concertul nostru de muzică sefardă. Asta i-a fost condiția!» Ce să fi făcut? M-am dus. Dacă l-ai fi văzut când mi-a deschis ușa! «Cum ai putut să mă faci să sufăr atât!», a deschis brațele. «Te-am chemat, te-am așteptat, am scris pentru tine!» Mi-a arătat un teanc de partituri

purtând toate aceeași dedicație: numele meu”. „Știi ce s-a-ntâmpnat cu compozițiile astea? Unde se află?” „Știu numai că, prin '46-'47, a plecat în Israel. Nu știu ce s-a ales de toate cărțile din biblioteca aceea imensă, în primul rând. Avea cabinetul și camera de studiu tapetate cu cărți. «Vrei să-ți spun secretul pentru care n-am plecat până acum?» Nu era întrebare. M-a luat de mână și m-a dus să-mi arate o cameră la demisol atât de plină de cărți încât abia se putea intra. «Uite de asta!» Mi-a propus să ne căsătorim. Eu să plec întâi cu averea – era un om foarte bogat –, el să vină ulterior în Israel. N-am acceptat. Dacă, devenindu-i soție, eu, personal, îmi depășeam condiția socială, părinții mei rămâneau unde erau. Și distanța era prea mare. M-aș fi putut mărita cu unul din băieții domnului Cohn. Cel care mă ducea la școală în clasa întâi primară, când el era la liceu. Fusesem vecini în perioada aceea. Domnu' Cohn și-a trimis băieții să studieze în Franța: unul – medicina, celălalt – dreptul. Cel devenit doctor mi-a cerut mâna după ce ne-am revăzut peste ani. Nu-l cunoșteam îndeajuns ca să știu pe cine iau. Cu «Lombaș», așa l-a poreclit *zeida*-l tău, mi-a făcut cunoștință «Trisău». Mișu nu mai trăia, «Trisău» nu era încă măritată. A venit la noi cu el, într-o seară. Ne-am bucurat că, poate, și-a găsit norocul. Am pus pe masă ce-aveam: ceai, scrumbie cu ceapă. «Lombaș» era student la medicină. A intrat în vorbă cu «Trisău» în tramvai. A condus-o până acasă. Ea a crezut că-i face curte. El voia s-o atragă printre simpatizanți la celula de partid în care activa. Cum m-a văzut, a pus ochii pe mine. A început să ne viziteze singur, să mă invite la spectacole. Știa că e filat. La un moment dat mi-a spus: «E posibilă o cădere și

nu vreau să te expun pericolului. O vreme, n-o să ne mai vedem». A avut dreptate. A fost prins și condamnat la câțiva ani închisoare. A făcut pușcărie la Caransebeș și a văzut cum i se fac cizmele lui Ghiță Dej. Când a ieșit, era alt om. Credința zburase. A venit la mine cu brațele întinse. L-am oprit. Eram de-acum logodită cu tatăl tău”. „Te-ai fi căsătorit cu el, dacă n-ar fi fost tata?” „Nu”. „De ce?” „Cum poți iubi pe cineva care-ți spune cu toată seninătatea: «Diseară mă duc să fac o vedere»?!, cum a motivat el o dată faptul că nu poate ieși cu mine la un film. «Ei, dacă-i așa, fii sănătos băiete!» i-am zis în gând. Era o edificare pentru mine”. „Ce s-a ales de el?” „N-a avut parte de nimic din ce și-a dorit în viață. Medicina a pierdut-o fiindcă avea cazier. S-a înscris la drept. Pe mine m-a pierdut. S-a căsătorit târziu, mult după '44, cu o studentă de-a lui, el fiind profesor universitar și numărul doi la Tribunalul Suprem. Ne-am revăzut când ne-am mutat la București. Tu aveai de-acum zece ani, poate-l ții minte. Eu eram pe balcon. El cu soția – în stația de tramvai, care era vizavi de blocul nostru. M-a zărit și mi-a făcut cu mâna. I-am poftit pe amândoi sus, la o cafea. Toată conversația avea ceva stingher, convențional. Simțeam că și-a ratat viața. „Tot fermecătoare ai rămas!””, mi-a șoptit la plecare, luându-mă de bărbie. Pe doctorul Lehrer l-am cunoscut când, fără să vreau, i-am spart capul Iosefinei, nepoțica vecinilor noștri. O iubeam tare mult. Tatăl ei era italian. Iosefina Mora o chema. Era dragă-lășenia întrupată. Stătea mai mult cu noi decât cu bunicii. Îi plăcea s-o iau în brațe și s-o salt ca pe-o minge. O dată, jucându-ne în curte s-a izbit cu capul de un butoi cu doage de fier. Era o rană serioasă. M-am dus imediat cu ea la un

doctor. Din cabinet a ieșit un tânăr care ne-a poftit înăuntru. Doctorul i-a pansat atent rana. «Veniți în fiecare zi să-i schimb pansamentul!», ne-a condus până la ușă. Ne-am împrietenit. Mi-a propus să-mi predea lecții de franceză. Am acceptat bucuroasă. La un moment dat, în timpul unei lecții, se oprește și exclamă: «mă, ce buze ai tu!» Nu m-am mai dus la ore”. „Poate ajungeați la căsătorie”. „N-aș fi vrut”. „De ce?” „Nu avea suficient discernământ în alegerea oamenilor cărora putea să le împărtășească ce gândea. L-am și muștrat o dată pentru greșala asta. Cum a putut să atace chestiuni care se discutau în cerc restrâns, cu oameni verificați, într-un mediu necunoscut pentru el, cum era cel din care făceau parte vecinii noștri? «Păi așa zice și domnișorica noastră!»», a exclamat o dată vecinu”. „Și tu?” „Eu îi cunoșteam. Știam cum și cât pot vorbi cu ei. Sigur că atragerea de simpatizanți era o acțiune, întotdeauna, riscantă. Dar ce se făcea atunci fără risc? Nu, însă, fără măsuri de precauție și fără prezență de spirit. O dată a venit la mine Ida Felix, cu niște manifeste, pe care trebuia să le predau legăturii mele. Deodată, aud o voce străină în hol. Era o clientă. Trântesc repede niște reviste de modă peste manifeste. „Poate vă interesează modelul acesta, dar eu cred că v-ar avantaja mai mult cel de aici...”, las clientei să înțeleagă că întrerupe o conversație profesională. Ida m-a lăudat mult la conducere, fapt pentru care mi s-au propus acțiuni de mai mare răspundere. Am refuzat”. „De ce?” „În primul rând, fiindcă tatăl tău nu mă lăsa. Nu voia să mă expună pericolului și așa destul de serios în care trăiam. În al doilea rând, și asta am și spus odată, când am fost întrebată de ce n-am intrat în partid,

niciodată n-am avut suficientă încredere în mine”. „Și cu doctorul Lehrer ce s-a întâmplat?” „L-am revăzut imediat după 23 August '44. Era domn mare la «Apărarea Patriotică». A venit special la noi acasă să-mi propună să intru la «Apărare...»”. „Și tu?” „Am refuzat”. „Păcat. Atâția inși oarecare au ajuns în funcții înalte, au făcut licee și facultăți «din mers», și-au dat la fel doctorate și-au devenit «univ-i»... Pentru ce? Când ești și ai fi putut fi mult mai mult decât ei toți la un loc?” „Dar la cratiță cine rămânea?”, glumește mama. Altă dată e mai ofensivă: „Și ce brânză ai făcut tu?” „Știi bine că am intrat în viață exact după '70, când madam Bușulenga mi-a spus-o de la obraz, când m-a propus să intru asistentă la Catedra Eminescu, c-a sunat-o noaptea decanul: nici picior de evreu în facultatea «lui»!. Nu știu dacă era sau nu adevărat, dar asta era curentul atunci. Știi bine c-am fost propusă pentru bursă republicană și nu mi s-a acordat, pentru studii în străinătate și nu mi s-a dat drumul să plec. Nu «am fost făcută» membră de partid. Știi cum, la absolvire, s-a afișat, în prima zi, o listă cu mediile reale, pentru ca, a doua zi, să apară în același loc alta, în care toți licențiații evrei aveau mediile scăzute. Că, dacă n-aș fi fost printre primii zece pe țară din promoția mea, chiar și așa, cu mediile contra-făcute, și dacă n-aș fi intrat eu, întâi, în sala de repartiții, n-aș fi prins nici măcar postișorul ăla de la o revistă-magazin, de care făcuse rost cineva cu media cinci și ceva, care a avut o pilă acolo. Poți să mă condamni că n-am plecat, cum au făcut-o alții, asta da, dar știi bine de ce...” „Vrei să spui că de dragul nostru, nu fiindcă ți-a fost frică de viață?” „Da, mi-a fost și frică. Dar uită-te la mâinile astea, la picioarele astea, la mine toată... Aș fi putut eu să

fac ce-au făcut alții? Oamenii s-au aranjat în timp, și asta cu relații, pe care eu, nici acolo, nu le am. Dar, până una alta, ei au fost în stare să lucreze într-o fabrică, să locuiască într-o chichineată și să se autoadministreze. Și nu le-a păsat că-și lasă părinții. 'Ai, de ce să n-o recunoaștem?!” „Și tu? N-ai făcut acte să te duci în vizită, după ce-ai terminat facultatea, când voiai nebunește să te măriți, cu gând că, poate-ți găsești acolo pe cineva?” „Și, ce-am făcut, când mi-a venit aviz negativ? Am insistat, cum se proceda atunci? Aș fi primit aprobare după a doua, a treia cerere. Așa era uzul, mi-au spus-o atâția. Eu n-am revenit. Plus că n-am vrut să renunț la drumul meu. Oricât am fost de lovită”. „Ei, pentru tăria ta te admir. Eu n-am dârzenia asta”. „Și cu tata cum a fost?” „Tata era reversul lui Mișu. Tandru, gingaș, discret, de o rară noblețe și forță de dăruire”. Oftez. Mă gândesc cum ori de câte ori cineva mi-a arătat puțină atenție, eu, fiica lui, i-am dat sufletul întreg. Și, înafară de mama mea, nimeni nu l-a meritat. „Sigur, Mișu m-a iubit în felul lui, dar era un dur”, continuă mama. „Voia să-mi impună să fac sport. Mi-a făcut două haltere mici să mă antrenez”. Privesc o fotografie mică, cu patru tineri la ștrand. „Asta-i Cuța, cel de alături e Șică, fratele ei, eu cu Mișu”. Cuța-l are pe *du-te încolo*, Șică lasă de dorit, mama e fermecătoare în costumul de baie întreg, cum se purta, Mișu are trăsături colțuroase, pronunțat bărbătești, și un trup de atlet. „Poza asta am făcut-o ca să mă-mpace, după ce era să mă înec din cauza lui, fiindcă a ținut morțiș să înot. O dată, am fost cu brișca, la Mogoșoaia. Ce-am tras cu lipitorile din lac! Avea și el tandrețea lui. Când vedea că m-am supărat, se așeza lângă mine, pe marginea patului, și-mi cânta: «Ce

bine-i lângă tine-e / De-ai știi cât e de bine-e / Aici m-aș cuibări / N-aș mai pleca d-aici / Ce bine-i lângă tine-e-e!» Pe când tatăl tău... Mergeam împreună în tramvai. Eu stăteam pe scaun, el – în picioare. Mă privea cu atâta intensitate încât mi-era rușine de oameni. Întorceam capul ca să nu se mai uite la mine așa. Pe urmă, am știut că el îmi va respecta și iubi părinții așa cum nici unul dintre pretendenții mei n-ar fi făcut-o. Asta a fost determinant”. „Dar nu era simplu să-ți lași părinții și să vii dintr-un București într-un oraș ca Bârladul”. „Am știut că-n scurt timp îmi voi aduce părinții lângă mine. Și așa s-a și întâmplat. Nu mi-a fost ușor să mă hotărâsc să plec din București. După un an și mai bine de scrisori pline de chemări fără rezultat, tatăl tău și-a trimis o mesageră, pe Nina Dumbravă. Era bun prieten cu soții Dumbravă, oameni care făceau parte, ca și tatăl tău, din elita intelectuală de stânga a Bârladului. Dar ideile erau idei și condiția materială – condiție materială. Parc-o văd pe Nina cum a venit la noi. Era iarnă. Purta un mantou de astrahan veritabil și o căciuliță la fel, pe-o parte: Ana Karenina... Mi-a spus cât de multă nevoie are tatăl tău de mine și cum mă așteaptă să vin. A mai trecut juma' de an până să-mi iau inima-n dinți să spun «da». La 15 iulie ne-am căsătorit. O zi întreagă am plâns când am știut că trebuie să plec de lângă ai mei, să las Bucureștiul. Înainte de a pleca, Sali m-a dus la o ghicitoare. Era foarte renumită. Trebuia să-ți faci programare la ea”. „Credeai în asta?” „Sali a insistat. N-am să uit cum mi-a pus în față, *mi dză ma cu rod* – cu punct și cu virgulă, trecutul și viitorul. Hai să zicem că, despre, trecut, poate, s-a informat. Dar viitorul? Mi l-a arătat exact așa cum a fost. Erai și tu acolo”. „Și ce ți-a zis

despre mine?” „Vei avea un copil”. „Numai atât?” Mama tace. Ce știe și nu vrea să spună? „Dacă pentru tine, în dragoste, a prevalat, întotdeauna, judecata, înseamnă că, de fapt, tu n-ai iubit pe nimeni”. „Ba da”. „Pe cine?” „Pe tine”.

Mă uit la mâinile mamei ieșind din pătura ce-i învelește trupul ciopârțit, în patul de la „Terapie intensivă”. Nu seamănă cu mâinile ei. În ultima vreme, mușchii i se atrofiaseră într-atât, de la boala care-o chinuia din ce în ce mai atroce, încât brațele i se subțiaseră tare și pielea i se încrețise. Încheieturile îi erau umflate, degetele strâmbe. „*Tfei conăchis* – doi butuci, asta am, și cu asta trebuie să lucrez”, ofta. „Lucra” să-mi facă toate bucuriile pe care mi le putea oferi când veneam acasă. „Tot ce-atingi tu, divin se face!”, spuneam când mă așezam la masă. „Ai lasă-te de prostii!” „Sunt serioasă!”. Ce mult se necăjea dacă, o dată, nu mă simțeam bine și nu puteam mânca! Îmi aducea ea pernele, una câte una, din odaia de-alături, să-mi fie înalt la cap. Aproape târa pătura, de greu ce-i era s-o care, să mă-nvelească. Își făcea de lucru prin celelalte camere crezând că, poate, dorm. Deschidea ușa ușor, nu cumva să mă trezească. „Intră, nu dorm. Țin numai ochii închiși”, îi spuneam. Se așeza tăcută pe scaunul din fața patului și mă veghea. „Vrei să te frec pe mâini?” Înclinam capul în semn că da. Îmi lua încheietura fiecărei mâini în mâinile ei bolnave și mi-o freca tare, cu toată puterea câtă o mai avea. Se bucura dacă ațipeam. „Ți-e mai bine?”, mă întreba când mă trezeam. „Știu eu?” „Vrei să-ți aduc puțină lămâie cu zahăr?” „Să văd dac-o să pot”. Se ducea, târșindu-și pașii, în bucătărie, tăia câteva felii de lămâie pe

o farfurioară și începeam să mojelesc feliuțele de lămâie cu zahăr. „Parcă mi s-a făcut foame!”, spuneam după un timp. „Ai răbdare să ți se facă bine foame! Pe urmă-ți fac un cartofior copt”. „Da’ cu unt și cu brânză!” „Nu, fără nimic. Cu puțină sare numai”.

Acum, brațele mamei sunt de nerecunoscut: enorme, cu pielea întinsă. Degetele – mai puțin umflate, dar parcă mai drepte. „Ce vreți? Operația a produs modificări genetice!”, îmi închide gura unul din doctori; cuvinte care mă-nfioară. În ultima vreme, nu mai putea să-și taie unghiile. Luam forfecuța de manichiură și începeam să i le tai. „La colțuri, nu, că mă doare!”, țipa. „Dar trebuie, numai puțin, să nu intre unghia-n carne!” Plângea. Lacrimi întretăiate de suspine curgeau pe obraji umflați de prednisonul pe care-l lua de opt ani de zile. Plângea ușor, tare ușor, de când nu mai era tata. Nu pentru ea; pentru suferința tuturor oamenilor la care ținea, unii – cunoscuți indirect, din povestirile mele. Ea nu putea să mai iasă în lume, să se suie pe scările tramvaielor, autobuzelor. Singurul ei prieten era „rădiuș”-ul pe care-l lua cu ea peste tot, în casă. „Tu, cel puțin, te duci la lumină, între oameni”, îmi spunea când veneam serile, abia așteptând să mă văd acasă, de la fel de fel de conferințe, vernisaje, spectacole, la care mă duceam din obligație, cu geanta pe genunchi, în chip de birou, când existau scaune, dacă nu, scriind în picioare, dar stând, totdeauna, cu nasul în hârtie. „Dar eu? Eu pe cine văd?”, își continua gândul. „Hai, amice!”, îi spunea bățului, fost *alpenstock*, în care se sprijinea să-și țină echilibrul. Câteodată, când asculta un cântec drag, cânta și dansa cu el, cu picioarele ei umflate, cu degetele, unele,

atât de deformate încât abia îi încăpeau în papuci. I-i trăgeam în picioare, diminețile, când făcea eforturi cumplite să se scoale din pat, – dimineața, durerile erau mai atroce –, să mă „prindă” s-o ajut să-și pună capotul și ciorapii elastici, pe care-i purta de-o viață, de când se operase de varice. S-o ajut să-și îmbrace jacheta fără mâneci, care-i „ținea” spatele. Aștepta, cu ușa dormitorului întredeschisă, să mă întorc de la baie. Să-mi răpească cât mai puțin timp. S-a operat de varice la același spital în care era acum. Avea o predispoziție nativă, pe linie maternă.

„Mi-l amintesc pe *zeida*-l meu, Eliezer, care-a trăit până la 105 ani, cum ședea imobilizat într-un scaun, la fereastra casei din Sfinții Apostoli, privind ore-n șir, fără să se plictisească, la copacul bătrân, stufos, de vizavi. Era *sofer*²⁵ și, nu odată veneau *rabunim*²⁶ să-i ceară sfatul când aveau de dat o *responsă*²⁷. Mă impresiona când îi vedeam sărutându-i poala caftanului. «Hinche, mă *tocât!*» – «Hinche, sună toaca!», îi spunea *babei* mele. Era o biserică în apropiere. Asta însemna că se-nserează și că trebuie să pună supă la încălzit. Era o *goldănă iuch* – supă aurie, pe care Hinche, după ea port numele, o făcea zilnic. Era supă proaspătă, de vacă, cu *marāh beindolāh* – oscioare cu măduvă. Așa găteau gospodinele atunci, și nu se știa de colesterol și altele asemenea”, povestește mama. Dar, pe lângă predispoziția nativă, mutarea la Bârlad, a atras după ea și o schimbare totală de viață. N-a mai practicat croitoria. „*Post nișt!*” – „Nu șade frumos!”, i-au dat de înțeles sau i-au spus direct rudele din partea tatei, negustori, adică „oameni de vază” – oameni cu bani sau

veleitari în materie. Unul dintre frații tatei, era chiar negustor cu cheag; avea câteva șiruri de case pe Regală. Așa se chema strada mare din Bârlad. N-am apucat să-i cunosc; nici pe el nici pe ceilalți. Au plecat toți, cu excepția surorii celei mici, când eu abia împlineam un an. Cu nici unul n-a mers „restratificarea”. Pentru ei, nu exista altă soluție înafara Israelului. Cel care făcuse bani, voia să-și transporte „cocoșei” – monezile de aur în Israel. Dar cum? El era luat la ochi și, sigur, monezile i-ar fi fost confiscate la vamă. Atunci a hotărât să-l expedieze cu ele pe Moiseca, băiatul cel mare, inofensivul *betar-ist*²⁸.

„Moiseca ți-a adus lapte de măgăriță, dintr-o comună din apropiere de Bârlad, când aveai trei luni și te-ai îmbolnăvit de tuse măgărească. Era îndrăgostit fără speranță de Lizica Iov, fiica vecinilor lor. Fără speranță, fiindcă, deși bine făcut, trăgea un picior, sechelă a unei poliomielite din copilărie”, povestește mama. Era brunet, cu părul numai inele, ca al tatălui meu, ochi căprui catifelati, buze pline, cu mustăcioară. I-am văzut poza mărită la dimensiunile unui tablou atârând pe peretele din dormitorul mătușii mele, mama lui, în Israel. „Era iubire fără speranță, fiindcă Lizica era fiică de *uc* – meseriaș. În ruptul capului, părinții lui Moiseca n-ar fi acceptat «mezalianța». Moiseca a plecat când Israelul mai era încă sub mandatariat britanic și puterea mandatară nu elibera decât foarte restrictiv vize de intrare în țară. Atunci se organizau plecări clandestine. Pleca cu un grup mare de *betar-iști* adunați din prin toate *stetl*-urile Moldovei. Acțiunea era organizată de Iuju Epstein, conducător al Filialei zonale a *Betar*-ului.

Moiseca răcise și rămăsese cu o tuse rea, care nu voia să-i treacă. Grupul s-a imbarcat pe vapor la Constanța, cu destinația Cipru. În Cipru, Moiseca a locuit câteva luni în cort, ca toți refugiații evrei. Unii – scăpați din lagărele morții, alții – din lagărul comunist. Era perioada ploilor subtropicale. Pământul mustea de apă. Așa-zisa răceală s-a agravat. Iuju, concetățean și prieten, s-a purtat ca un frate cu el. A făcut tot posibilul ca Moiseca să plece cu primele convoaiele care ajungeau, tot clandestin, sub ocrotirea *Palmah*-ului²⁹, la Haifa. Lui Moiseca îi era din ce în ce mai rău. Iuju l-a ajutat să fie internat într-unul din cele mai bune spitale din acea vreme, la Tel Aviv. Prea târziu, însă. Tuberculoza avansase la ultimul stadiu și antibioticele se găseau foarte greu și erau extrem de scumpe, atunci. S-a stins la nici treizeci de ani”. Tanti Berta, mama lui, a murit cu fotografia lui Moiseca dominând peretele din stânga patului ei, în casa din Petah Tikva. A fost cea mai iubită cumnată a mamei mele. Când i-a venit sorocul să mă nască, *baba* cu *zeida* încă nu se mutaseră la Bârlad și ea a stat tot timpul lângă mama mea în durerile facerii. „A avut săptămâni vânătăi pe brațe, de tare ce-am strâns-o în clipele acelea”, povestește mama.

Veneam pe lume, prima după plecarea dintre cei vii a lui *Fetăr* Ilișe, bunicul dinspre tata, un *țadik*³⁰ în vremea lui. La înmormântare, au fost închise toate prăvăliile, în semn de doliu al orașului. Mi s-a făcut marea onoare și am contractat prima mare datorie: aceea de a-i purta numele. Opt zile, până la *brisiță*³¹, am dormit cu Biblia sub cap, drept pernă. A fost vreme frumoasă când au venit rude și prieteni cu daruri pentru mama mea, lehuză, și pentru

mine. Mama și-a lucrat o pijama gen jachetă, *orange*, matlasată, care se strângea cu un nod în talie. Pijamaua mai există și azi în garderob. Există, bine păstrate într-un raft, în speranța că eventualii nepoți or să aibă nevoie de ele, o cămășuță de mătase naturală, o față de pernă brodată, pentru landou, un capișon de lână fină pe care le-am purtat atunci, toate lucrate de mâinile mamei mele. Când au plecat musafirii, s-a stârnit, din senin, o negură mare și s-a pornit o furtună cu tunele și fulgere, o ploaie repede, cu spume. „N-am știut ce să le mai dau să se ferească de ploaie, s-ajungă acasă”, povestește mama. Să fi fost doar capriciu de primăvară? După câteva luni au venit la Bârlad *baba* cu *zeida*. Mama-și mai purta încă părul cu un colț și cărare într-o parte, împletit în două cozi groase, castanii, răsucite la spate. Știu dintr-o poză făcută cu mine-n brațe la trei luni și trimisă tatei aflat în concediu „obligatoriu” la Predeal. Era după câțiva ani în care n-a avut zi, n-a avut noapte. Și „partidul” a hotărât că-i trebuie puțină odihnă.

„După viața stresantă de la București, mi se părea mereu că sunt într-o perpetuă vacanță”, povestește mama. „Eram fericită: aveam o casă, un soț care mă adora, te aveam pe tine. Tatăl tău era gata-gata să fie *scos* la București, la Comitetul Central. Atunci a venit denunțul. Capăt de acuzare: «spion imperialist». Argument: înainte cu puțin timp de 23 August, când liniile frontului ajunseseră aproape de Bârlad, tatăl tău ar fi facilitat pilotarea în spatele acestor linii a doi camarazi de idei, care nu s-au mai întors. Denunțul era semnat: Nina Dumbravă. Cum s-au petrecut lucrurile? Doi agenți ai Siguranței s-au

prezentat la tatăl tău, care coordona activitatea comunistă ilegală pe toată Moldova. S-au dat drept ofițeri sovietici și i-au cerut să aleagă doi dintre oamenii pe care-i socotește cei mai buni, să-i parașuteze dincolo de front. Unul dintre ei a fost Mihai Dumbravă, soțul Ninei. Amândoi au fost, firește, lichidați. Dar de ce-a tăcut Nina atâția ani? De ce a pus *asta* pe hârtie, exact atunci? Doar știa că tatăl tău e nevinovat. Putea să-l acuze că n-a avut destul fler să-și fi dat seama că-i o cursă. Era *altceva*. Dar răstălmăcirea, degetul acuzator? A dospit otrava-n ea și-a vărsat-o când nu i-a mai putut suporta fericirea. Tatăl tău a fost ridicat de acasă și închis de «ai lui». Trei zile și trei nopți nu l-au lăsat să doarmă o secundă. L-au pus să scrie și să rescrie, fără pauză, amănunțit cum s-au petrecut faptele. Să poată ei să compare variantele și să vadă: s-a strecurat vreo inadvertență? Asta ar fi fost *dovada*. Tortura era rafinată, dar rezultatul a fost neconcludent. Semnul de întrebare persista, însă. Tatăl tău a rămas, în continuare, în arestul Securității. Mai mult ca sigur ar fi fost internat în vreun lagăr de «reeducare» despre care, atunci, era interzis să șoptești măcar. A scăpat ca prin minune datorită unui anume Coadă, vânzător de pește. Casa lui era lipită de locuința conspirativă. Coadă se odihnea, întâmplător pe divanul așezat la perete. Glasurile de-alături nu-l lăsau să doarmă. Așa a ascultat, fără să vrea, convorbirea. A fost martorul salvator. Tatălui tău i s-a dat drumul acasă, dar vasul era sfărâmat. Pentru tot restul vieții.

Structural, tata nu era dintre cei ce fac carieră, în orice vreme. „N-ajungi într-un post înalt, dacă nu ești canalie”. Era o frază reținută recent, după moartea tatei, formulată

de cineva adăugând cu sinceritate (cu bravadă?): „Și eu sunt canalie, altfel n-ajungeam unde sunt”. Un personaj dostoevskian. Erau nopți în care tata nu putea să doarmă, până la bătrânețe. A fost gata să-și riște viața. Pentru cine, pentru ce? Îmi povestea cum, în ilegalitate, își punea degetele în deschizătura ușii și strângea din balamale cât putea, strivindu-și-le. O făcea ca să-și educe voința, să nu țipe, să nu trădeze, în cazul în care ar fi fost prins și torturat. Purta, întotdeauna, asupra lui, pastila din cianură de potasiu. *In extremis*. Ce rămânea din toate revoltele lui împotriva lui Dumnezeu și a lumii? Rămânea *Fetăr* Ilișe, tatăl lui, care, într-un *Iom Kipur*, a aprins focul și i-a făcut un ceai, fiindcă el, Herșolă, era bolnav.

Iarna lui '56. Nu prea înțeleg ce șușotesc ai mei, adunați în jurul godinului, făcut de *zeida*, din odaia mare. Deduc numai că e ceva foarte grav despre care nu trebuie să audă nici musca. Deslușesc cuvinte izolate: Ungaria, arestări, primejdie. E Hanuca. *Zeida* mă învață cum să învârt *dreidlul*³². Un *dreild* mic, subțire, lunguiet, din cupru. Are câte-o gămălie la ambele capete. Pe fiecare din cele patru laturi – un semn necunoscut pentru mine. „Ce-s astea?” „Litere”. „Ce fel de litere?” „Ebraice”. „Ce-nseamnă?” „*Nun* vine de la *Nes*, Minune; *Ghimel* – de la *Gadol*, Mare; *Hei* – de la *Haia*, s-a petrecut; *Șin* – de la *Șam*, acolo”. Învârtesc *dreidl*-ul, în timp ce *baba* cu *zeida* joacă *toci*. După fiecare partidă, *zeida* trage pe hârtie câte o linie în dreptul câștigătorului. *Baba* e concentrată, *zeida* – amuzat. „*Gheidăr șoin avechi! Bist șoin ghilost a lift!*” – „Du-te de-acum de-aici! Ai și lăsat un vânticel!”, îi dă ușurel *baba* cu piciorul lui Duțu, pisica noastră, care

i s-a așezat la picioare. Duțu înțelege idiș. Pleacă spășită, cu coada în jos, spre locul ei oficial, de după paravan. „Pierdut cu patimă!”, scrie *zeida*, câștigătorul, sub bilanț, și-i arată hârtia *babei*.

Mama întredeschide ochii și-i îndreaptă spre mine. Îi tamponez cu batista broboanele de sudoare de pe frunte. Din ochii mamei, verzi-albaștri, cu punctișoare maro, curg lacrimi. I le șterg ușor, dar ele izvorăsc mai departe, în timp ce gura larg deschisă, cu tamponul de tifon mult prea gros, fixat cu neglijență, să-i susțină tubul respirator, gura plânge și ea, cu colțurile lăsate în jos.

Mama a lipsit mai bine de-o lună de acasă, la Bârlad. S-a operat de varice și, apoi, și-a scos amigdalele în același spital în care se chinuie cumplit acum, din vina mea. Știam, atunci, pentru ce a plecat și unde este, înțelegeam, dar nu puteam să-i accept lipsa. „Și când vine?”, repetam, după ce ascultam a nu știu câta oară că *a trebuit* să-și facă aceste operații. Când nu mă vedea nimeni, deschideam garderobul și-mi băgam capul între hainele ei, i le sărutam. Când tata a plecat la București s-o aducă pe mama de la spital, „făcusem” pojar. *Baba* veghea-jandarm să nu-mi rup bubele care-mi spuziseră fața, corpul. Grozav voiam să mi le zgândăr. Mă mâncau. Când au venit mama cu tata, depășisem faza critică. Febră nu mai aveam și bubele erau pe trecute. Mi-au adus un cadou: un pisoi-mușchetar, din cauciuc, care mieuna când îi apăsai burta făloasă. PISOIUL ÎL AM ȘI ACUM, așezat pe unul din rafturile bibliotecii, dar fără țumburușul care-l făcea să vorbească pe limba lui. Toamna, când veneau ploile lungi, veneau și inundațiile.

Una-două se revărsa Cacaina. Eram la școală, aveam ore după-amiaza. Priveam pe fereastra clasei cum cresc apele. O făceam cu detașare și interes. În ușa clasei apare tata, îmbrăcat cu cizme de cauciuc. Mă ia în cârcă, ținându-mi picioarele cu amândouă mâinile, să nu cad. Plecăm acasă. Numai apă cenușie, cât vezi cu ochii. Mă simt teribil de bine privind-o de sus, cocoțată pe umerii tatei. Apa, la Bârlad, are un gust special. Apă de pucioasă, i se spune; nu știu de ce. „Când am venit de la București la Bârlad, a trebuit să treacă un timp să mă obișnuiesc cu gustul ei. Pe urmă m-am învățat atât de mult încât nu mi-a mai plăcut alta”, povestește mama. Nu aveam cișmea în curte. Cișmeaua era tocmai la colțul străzii celeilalte. Venea, întotdeauna, o băbuță firavă, cocârjată, să aducă apă pentru noi și pentru toți vecinii de pe stradă. Tremura sub greutatea căldărilor cu apă, le lăsa puțin pe caldarâm, să se odihnească, apoi le lua iarăși de toartă, continuându-și drumul. Era existența ei. Nu voia să trăiască din pomană. Când a murit, în casa bătrânei, s-a găsit o sumă neverosimil de mare de bani. Acum știu cât de verosimil este. Cum se strâng, fără să vrei, bani pe care n-apuci să-i folosești; viață netrăită. Iernile, în preajma anului nou, veneau colindători cu buhaiul. O bucurie molipsitoare. Așteptam să vină Moș... cine? Crăciun era nume prohibit. Gerilă era fals. „Dar cum îl cheamă?”, insistam. „Moș Nachman!”, l-a botezat scurt *zeida*. Cum să dorm în noaptea în care știam că trebuie să vină?! Nu mai era foarte întuneric, dar nici lumină încă nu era. Deodată, ușa se deschide și întrezăresc un uriaș, mi se pare, cu cojoc și căciulă, care deschide tiptil ușa și înaintează cu ceva imens înspre patul meu. „Sacul!”, îmi imaginez. „L-am văzu-u-ut!”, strig

surescitată *c-am prins clipa*. Plimbare cu sania cu cai, înfolită pe bancheta de pluș cu spătar, flancată de tanti Anuța și nene Boris. Îmi plac ciucurii roșii ai murgilor și felul în care-și scutură urechile, pentru că atunci se pornesc triluri din zurgălăii agățați de hamuri. Diminețile, mă grăbesc să-mi fac lecțiile pentru ziua următoare în recreații, ca după-amiezile să fiu liberă să mă dau cu sania făcută de *zeida*. Bârladul, așezat, tot, pe dealuri, nu duce lipsă de derdelușuri înalte, cum devin, iarna, străzile. Suntem mai mulți copii, cu aceeași îndeletnicire, prin mijlocul străzii, nu prea circulat. Sania mea se agață de-un bolovan de gheață, în timp ce, din capătul de sus al uliței, văd înaintând un camion. „O să mor!”, zvâcnesc de spaimă o fracțiune de secundă. Nu știu cum a reușit să frâneze șoferul, la vale, câțiva pași lângă mine. Nu știu ce mâini m-au scos din încregătura de sfori a saniei și m-au readus pe trotuar. „O să mor?”, i-am întrebat pe mama și pe tata, altădată, când am căzut pe terasa lungă, de ciment, din fața casei, în timp ce jucam șotron. Mi-am spart bine capul. Era o tăietură adâncă din care șiroia sânge. Era ceva, o neliniște fără nume. „Nu mori!”, m-au asigurat doftoricindu-mă. „Nu se moare așa ușor!” Nu mergeam încă la școală, când am fost cu părinții la București. Eram în Parcul Herăstrău, la marginea lacului. Era și acolo un fel de derdeluș, din iarbă, însă. Am înaintat încet-încet, atrasă de apă. Tata a observat și m-a prins la timp. Există destin? Fratele mamei, Iosolă, a murit când avea patru ani. „Era un băiețel tare frumos, blond, cu păr ondulat. Semăna cu *baba ta*”, povestește mama. „Ce-a avut?”. „Probabil, scarlatină. Dar atunci nu erau antibiotice. L-au dus la spital, cu febră mare. Uite, aici a murit!”, mi-a destăinuit

altădată, când treceam cu tramvaiul pe lângă Spitalul Colentina. Până la opt ani n-am știut *ce* sunt. Într-o zi, cineva mi-a strigat la școală: „Tatăl tău e un *jidan impuțit!*” N-am înțeles ce înseamnă „jidan”, am intuit, însă, că ceva grav mi s-a întâmplat. M-am dus la învățătoare și i-am repetat propoziția. Învățătoarea a făcut fețe-fețe. „A doua zi, părinții copilului au venit la noi cu scuze. «Cine știe de unde a auzit vorbele astea!? De la noi, în casă, în nici un caz!”, povestește mama epilogul, necunoscut de mine la vremea aceea. „Povestea nu convenea școlii, în primul rând. Herman Schwartz era un nume rostit cu mare respect în oraș. A condus regiunea imediat după război. Era secetă și oamenii n-aveau ce mânca. El le-a asigurat făină, mălai, aduse în condiții neînchipuit de grele. A ajutat mulți copii orfani, întorși din Transnistria. Teatrul „Victor Ion Popa”, fabrica de rulmenți s-au construit și datorită lui. «Nu e bine ca numărul 1 din conducerea regiunilor să fie evrei», s-a spus la una din ședințele Comitetului Central, la care participa. Când s-a-ntors acasă, l-a propus pe Fodor în locul lui. Fodor n-avea nici măcar un costum de haine ca lumea. Tatăl tău s-a îngrijit și de asta. Fodor s-a învățat foarte repede să fie *domn*, așa cum tatăl tău n-a procedat vreodată”.

„Plecăm la București!” îi anunț de departe, entuziastă, pe tanti Anuța și nene Boris, care vin în vizită la noi. „Mai încet! Trebuie să ne știe toți vecinii?”, mă ceartă mama când intru în casă. Casa de la București! O visez noaptea, o desenez ziua, în clasă. Mai întâi, fac blocul, apoi pun acoperișul. Șirurile de pătrate sunt ferestrele de la etaje.

Bucătăria va fi cu gresie, camerele – cu parchet, baia – cu faianță, cadă și duș. Mama n-o să mai trebuie să taie și să aducă lemne de la magazie să facem focul. Vom avea gaze la sobe. Ultima zi în casa din Bârlad. E aproape de ora prânzului. Peste tot, numai lăzi de diferite mărimi. Toți se mișcă tăcuți, cu o strângere de inimă pe care n-o înțeleg. *Zeida* aduce crenvurști cu muștar. Mănânc cocoțată pe una din lăzi, în timp ce-mi bălăgănesc picioarele bocănind în lemn. *Baba, zeida* și tata pleacă la București cu camionul care așteaptă la poartă. Mama cu mine luăm trenul de seară. Roțile s-au pus în mișcare. „*In a ghitâr șu!*” – „Într-un ceas bun!”, șoptește mama cu aceeași îngrijorare-neliniște fără nume pe care i-am simțit-o toată ziua. „De ce ești tristă? Mie-mi pare bine că ne mutăm la București!” Mama tace.

„...Și teii dau în floare”. E finalul de strofă la o poezie de 1 Mai, compusă de mine la „comandă socială”. Încă nu știam că așa se cheamă. Mi-a cerut-o pentru serbare madam Iacob, directoarea școlii de cartier. Nu era invenție. După duzii din curtea casei din Bârlad, pe care-i scuturam eu cu Lică, băiatul vecinilor, după salcâmiu cu floare bună de mâncat, așezată pe iarba din curtea unei colege din clasele primare, tot la Bârlad, descopeream acum teii. Mirosea a tei în tot cartierul, până la Parcul Herăstrău. Într-o zi, la prânz, un telefon. Răspunde tata. Ascultă fără un cuvânt. Închide receptorul și vorbește nedeslușit cu *baba* și mama. Se-mbracă toți precipitat, întunecați la față. „Unde vă duceți?” „Undeva unde n-au voie să meargă copiii”. „Ce s-a-ntâmplat?” „*Zeida...*” *Zeida*? Ce putea să fie? Aseară, *zeida* mi-a spus, ca

întotdeauna, povestea preferată, cea cu pantalonii buclu-cași, niciodată terminată. Adormeam pe la jumătatea ei, fie eu, fie el. Dimineața, nu știam niciodată când pleacă. „Să fii cuminte!”, mi-a spus mama, lăsându-mă în grija vecinilor de palier. A venit să mă ia abia spre seară. Avea fața plânsă. Intrăm în casă. În odaia bunicilor și a mea, oglinda e acoperită cu un cearșaf. Toți tac. Tata se plimbă de la un capăt la altul al camerei, fără încetare. „Zeida unde-i?” „Zeida nu mai e”.

Nu înțeleg cum poate să nu mai fie cineva căruia i-am spus seara trecută „*şluf ghizintă reit, ştei of ghizintă reit!*” – „dormi sănătos, trezește-te sănătos!”? Să cred că n-o să mai vină să mă ia de mână duminicile să mergem la plimbare? Să-l însoțesc la întâlnirile lui cu prieteni, puțini câți îi mai găsisse, rămași în cartierele evreiești nedemolate încă? Intrăm toți într-o bodegă înaltă, pe colțul unei străzi vechi, cu mese rotunde, de marmoră, concepute cu două nivele. Stăm în picioare. „Un țoi la fiecare!”, comandă zeida. „*Lehaim!*” – „Spre viață!”, ciocnim păhărelele lunguiețe cu țuică necontrafăcută, păstrându-și intactă aroma. Știa zeida unde să poposească! Cei mari stau de vorbă deasupra capului meu, la etaj. Particip și eu cu câte-un cuvânt, de la parter, în timp ce-mi golesc țoiul meu. Baba începe să facă patul, întinde cearșaful, înfoaie pernele. Perna ei, perna lui zeida. Rămâne o clipă cu perna lui în aer, apoi se prăbușește gemând peste fața de pernă. O tânguire prelungă, din rărunchi. Părinții nu m-au luat la înmormântare. M-au lăsat tot în grija vecinilor. „Copiii n-au voie la cimitir!”, mi-a interzis mama să merg. „Tata știa că zeida-l tău e mort, ăsta a fost telefonul. Dar n-a avut

puterea să ne-o spună. «Un accident grav», atât a îngăimat”, aflu de la mama mulți ani mai târziu. „A căzut de pe acoperișul casei la care lucra. O casă cu un singur etaj. Un etaj! Când atâtea turle de biserici au acoperișul făcut de el! Când a urcat cu tine în cârcă – aveai un an atunci – până sus pe stânci, la Cheile Bicazului! Nici n-am știut când a făcut-o, că nu l-aș fi lăsat. «Uite-i!», mi-au atras atenția prietenii cu care stăteam de vorbă. Am încremenit. Am stat cu inima cât un purice până v-am văzut jos. Când am revenit la București, zeida-l tău nu mai avea vârsta de angajare, dar, lucra pe cont propriu, când primea câte-o comandă. Și-a agățat de-un cui unul din târligii lucrați de baba. A încercat să-și scoată cuiul și a alunecat. Eu mi-am dat seama că el nu mai e, când i-am găsit proteza în țărână, chiar în curtea casei aceleia”.

Baba și mama stau *șivă* și citesc „Contele de Monte Cristo”, la picioarele divanului. O ediție în trei volume, lucru binevenit, fiindcă lectura o facem concomitent, eu – așezată lângă ele, pe marginea patului. Vara, la câmpie, își intră din ce în ce în drepturi. Pe la cincisăse după amiază, mama stropește balconul de la stradă, ia băncuța din bucătărie, făcută de zeida, și-o pune pe balcon, unde știe că-i place *babei* să șadă, să privească *lumea care trece*. Pe seară, când termină treburile, și-aduce și ea un scaun din cele moștenite de la nene Lazăr, când a plecat în Israel. Eu stau pe prichiciul ușii de la balcon. „Pune-ți o dorință!” îmi spune baba, când e lună nouă. „În gând sau cu voce tare?” „În gând!” „Să văd marea!”, șoptesc fără cuvinte. Dar cum s-o văd?

Bilete „la stat” se obțin numai prin relații. La „particular”, n-ai unde să pui un ac. De câte ori ne plimbăm la șosea, eu cu tata, privesc înspre clădirea de unde trag nădejde c-ar putea veni răspunsul cel bun. Tata a lăsat acolo o cerere pentru mine și mama mea. Dacă plecăm, el va rămâne acasă să aibă grijă de *baba*. De s-ar îndura cineva să scrie „da”! S-a îndurat la spartul târgului, după multe insistențe din partea tatei. E sfârșit de august – început de septembrie. În noaptea dinaintea plecării, nu pot s-adorm de emoție. Trenul pornește dis-de-diminează din Gara de Nord. „*In a ghitâr şu!*” – „într-un ceas bun!”, șoptește mama. Nici ea n-a văzut vreodată marea. Dar nu se duce pentru ea. De dragul meu se duce. Nu-i este ușor când știe că i-a lăsat acasă pe *baba* și tata, dar ce să facă? Așa i-a recomandat doctorul la care se duce regulat să vadă ce-i cu mine: de ce nu mănânc? de ce nu cresc? „Iar ai venit cu voinica asta?”, a devenit clasic salutul doctorului. Ca s-ajungem la mare, am aflat că vom trece Dunărea peste un pod celebru. Cu obrazul aproape lipit de fereastră, întreb cu voce tare de câte ori zăresc un râu care-mi pare mai important: „Asta-i Dunărea?” Mama e jenată din cauza insistențelor mele. „Vă spun eu când e Dunărea!”, mă liniștește vecinul de compartiment din fața mea, care poartă uniformă militară. Știe o mulțime de lucruri despre pod și Dunăre. Se pare că-i face plăcere să răspundă la ploaia mea de întrebări. Mă simpatizează? Mama îmi apasă discret încheietura unei mâini. Asta înseamnă: „fii la locul tău!” „Ei, acum *vine* podul!”, m-anunță companionul nostru. Trece fulger pe lângă dorobanțul îmbrăcat tot în metal, care-l păzește cu baioneta la umăr. Zgomotul roților e

mai puternic peste podul impunător. Dedesubtul lui curge Dunărea. Așa de repede a dispărut! Sunt puțin decepționată, dar n-o arăt. Dunărea are albia mai lată decât a celorlalte râuri, dar apele-i sunt cenușii. Abia două-trei ambarcațiuni și un șantier, la mal, dau de știre că e vorba despre ea. Va trece mult timp până-mi va fi dat s-o văd de-aproape, să-i simt mirosul, să-i aud glasul. Ce povestesc valurile mărunte legănând o bucată de lemn înnegrit de ani, la mal? Bătrânul însoțitor de lângă mine, cel de peste ani, crede că sunt povești de dragoste de demult. Sunt lacrimi în glasul lui, dar și le domină. „Ochi albaștri / Lături de pește / Cine-i vede / Îi iubește”. Așa e, de fapt, Dunărea. Numai că lăturile de pește sunt verzi-albăstrui. Seamănă cu ochii mamei mele, doar că ai ei au și stropi maro minusculi. „Ei, acum ai să vezi marea!”, mă anunță maiorul cu care m-am împrietenit. Un colț de mare se ivește brusc, foarte aproape de fereastră, dar, până să-mi dau seama cum arată, a și dispărut. Nu las să mi se citească deruta pe față. „Nu uita! Cum ajungi ia o pietricică în gură!”, mă învață maiorul care-și ia rămas bun de la noi. Coboară la Constanța. Pășim amândouă spre mare după ce am fost cazate la unul din hotelurile de lângă faleză. Ca s-ajungem la plajă, trebuie să coborâm treptele înalte, de piatră roasă de vreme, ale falezei de la Eforie Nord. În crăpăturile pietrelor au crescut mușchi și un fel de flori mici, vineții, păioase. „Flori nemuritoare!”, mi le prezintă mama. Când ajungem la ultima treaptă ne descălțăm de sandale. Nisipul zgrunțuros ne frige tălpile, dar ce contează?! În fața noastră e marea. Miroase a sare, alge, pește. Deasupra valurilor țipă pescăruși. Departe, în păclă, acolo unde cerul

se uneşte cu marea, disting câteva siluete de vapor. Strâng tare mâna mamei într-a mea. Facem câţiva paşi pe nisipul umed de urmele valurilor care-au murit. „Hai, curaj!”, mă-ndeamnă mama, gata să înainteze. Eu mă trag îndărăt, temătoare de necunoscut. „Uite câţi copii sunt în apă!” Nu-i un argument pentru mine. Mama aşază în tăcere cearşaful pe nisip. Ne-ntoarcem, la prânz, la hotel. După amiaza, în loc să stau în pat – „odihneşte-te, chiar dacă nu dormi!”, spune mama – mă aşed la masa din cameră şi scriu: „Ce este această undă de smarald / În care s-oglindeşte mândrul soare? / Sunt ochii verzi ai fetei de-mpărat? / Nu. E neasemuita noastră mare. // O, mare, nemărginită mare! / Ce taină de culori au valurile tale? / E albă, când în spume se ridică? / Sau este de un verde-obişnuit? / Ori este de-un albastru care / se-ntinde până la zenit? / Nu-i nimeni încă pân-acum / Culoarea să-ţi fi definit”. I-arăt mamei ce-am scris. Nu se exteriorizează, dar simt că i-a mers la suflet. După vreo săptămână, timp în care ne-am împrietenit cu un bătrân medic radiolog, îndrăznesc să-i dau poezia s-o citească. Suntem sus, pe faleză, într-o zi noroasă, cu vânt şi valuri mari spărgându-se cu vuiet de dig. Vocea doctorului, care mă-nvaţă, pe degete, să număr picioarele unui vers, e întretăiată de mânia mării. Proza, însă, ne-aşteaptă acasă: votul de blam cu avertisment şi scoaterea din servici a tatei, pentru că a vrut ca oamenii din subordine să-şi primească mai devreme cu o zi salariile. „Sunt unii oameni care pot s-o cârmească cât şi cum vor de la drumul drept, nu vor păţi nimic. Şi alţii care n-au voie să se abată nici c-un pas. Herman face parte din cea de-a doua categorie. E un om care ar fi trebuit să se nască sau înainte sau după vremurile

noastre”, explică mama prietenilor. Prieteni! Tata i-a ajutat pe toţi să ajungă unde erau! Oricare dintre ei ar fi putut să-l ajute să-şi găsească un servici. A făcut-o cineva? După multe zbateri de unul singur, a trebuit să accepte un post cu diferenţă serioasă faţă de salariul anterior. Mergem după amiezile la şosea, la plimbare. Tata păşeşte îngândurat. „Lasă Ţuchi, c-o să ne descurcăm noi!”, îl încurajază mama. „O dată pe săptămână, putem merge la cinema, la teatru sau la operă. De delicatese, n-avem nevoie. Pentru copil, găsim oricând posibilitatea să-i cum-părăm o prăjitură”. Bucuria mea e să mergem „în centru”. Ne oprim la autoservire, la „Lido”. Mama mă poartă prin faţa vitrinelor cu forme, culori şi arome îmbietoare, doar-doar mă va ispiți ceva. E fericită dacă vreau să mănânc. „Doi mici şi-un ecler!”, face comanda. Stăm în picioare în faţa meselor rotunde. Mama priveşte numai.

„Eu, nici nu miroseam la ele!”. Cuvintele de reproş mi le dă în obraz, acum, când prea o doare cum mă port cu ea; suferindă, neputincioasă, singură, până seara târziu. „Şi când vii acasă, ce-aud? Numai *ştoħ* şi *boh!*” – „Înţepături şi împunsături!”

Lipsanii, chiar dacă nu mai sunt cei de altădată, din povestirile mamei, sunt, şi așa, un ineputabil punct de atracţie pentru mine. Îmi plac grozav zarva pestriţă, lustragiii, vânzătorii de acţibilduri. Ne oprim întotdeauna la o gogoşerie, care umple aerul din imediata vecinătate cu miros de vanilie şi aluat de cozonac. Stăm cuminţi la coadă. Când ne vine rândul, mama întinde bănuşul şi primeşte o gogoasă strânsă într-un colţ cu-n dreptunghi

mic de hârtie îmbibată cu ulei. Una singură, numai pentru mine. Gogoșa scoate aburi de fierbinte ce-i. „Ai răbdare, să se răcească puțin!”, mă roagă mama. N-am răbdare. La operă, cumpărăm întotdeauna bilete de patru lei, la balcon II. Nu sunt ușor de găsit, pentru că lumea iubește opera. Noi le luăm chiar de la casa de bilete din incintă, înainte de spectacolul la care avem de-acum biletele în buzunar. Ne strecurăm prin mulțimea care întrebă „n-aveți un bilet în plus?” și prezentăm biletele controlorului de la ușă. Intrăm la parterul cu oglinzi mari, așezate în fața scărilor care duc la etajul doi. *Baba* nu urcă până nu se examinează cu priviri critice în fața uneia din oglinzi. Urcă greu, gâfâind, cu scurte popasuri după câteva trepte. Mama cu tata pășesc în față. Eu – lângă *baba*, așteptând-o. Sprijinindu-se cu o mână de bară, continuă, după pauză, sușul. Dor de viață, ambiție, dârzenie, toate scânteiază în ochii ei intens albaștri. Câteodată, trag și eu cu coada ochiului înspre oglindă. Port o jachetă bleumarin, de lână fină, cumpărată de mama la un magazin de „Arta Modei”, aflat pe-un colț de stradă vizavi de Ateneu, și o rochie de stofă roșie, lucrată de ea. Dar, mai mult decât oglinzile de la parter, mă interesează vitrinele cu partituri, fotografii, costume purtate de cântăreți-legende, despre care-mi vorbesc mama și tata. „Eu am fost când au cântat în România Șaliapin, Iașa Haifetz... Am văzut spectacole cu trupa de teatru idiș din Vilnius”, povestește tata. Al treilea gong. Luminile se sting. Toată lumea-l aplaudă pe dirijorul pe care nu-l văd. Aplaud și eu. Știu că se-ndreaptă spre pupitrul din fosa orchestrei. Apoi – uvertura, cortina care se ridică, viața care, pentru mine, înseamnă ceea ce văd pe scenă, inundându-mi ființa.

O împunsătură necunoscută în inimă încerc diminețile, când ies din bloc și mă-ntâlnesc, din întâmplare, cu cel mai frumos și mai inteligent băiat din clasă. Ne continuăm împreună drumul spre școală. Avem totdeauna subiect de discuție. Firul a fost prins de mama unei colege de clasă. Fiica era grasă, spălăcită, lălâie. Mama ei, femeie cu ceva școală și înclinații regizorale, tambur-major în comitetul de părinți, a început să-și distribuie în rolurile principale, la spectacolele școlare, odrasla și junele prim al clasei. „Ceaiurile” de sâmbătă seara, organizate acasă la ea, aveau același scop: să-și apropie vânatul de progenitura ei. Partea tragi-comică a lucrurilor este emoția pe care am încercat-o când, nou venită în clasă, am întrebat-o pe grăsană: „Vrei să fii prietenă cu mine?” „Da”-ul moale nu m-a lăsat s-adorm mult timp în noaptea aceea. Și mai fermecată eram de mama ei. „Ea e intelectuală, sâc!” m-am întors o dată spre mama mea în timp ce stăteam în fața oglinzii romboidale, din camera bunicilor și a mea. „Ce, vrei să îngenunchi în fața ta ca să mă iubești?” Era țipăt-plâns în vocea mamei. „Uite, poftim!” Am izbucnit în plâns și-am îngenunchiat și eu.

Îngenunchez și acum lângă patul cu bare de nichel de la „Terapie intensivă”. În jur – țipenie de om. Mama ține ochii semi-deschiși. Nu mă vede. N-are cum. Se înse-rează. Aud zgomot de pași. Mă ridic precipitat. „Plecați d-aci că vine vizita!”, mă gonește o asistentă. „Revin peste o oră. Pot?” „Mâine dimineată. Și-așa n-aveți voie să stați aici!”

Fac patul. Pun pernele mamei la locul lor. Pernele o așteaptă. O pernă dreptunghiulară mărunță, pe care o-nfoi

să n-aibă ghemotoace și o pernă pătrată, nu prea moale nici ea. Perna cea bună, cu puful încă netăbăcit de vreme, mi-a dat-o iarna trecută când am avut gripă. „N-o vrei înapoi?”, am întrebat-o în mai multe rânduri, după ce m-am făcut bine. „Nu mi-o trebuie, mă refuza”. Cum îmi puteam închipui, o clipă măcar, că i-ar tihni să doarmă ea pe perna cea moale? Și care a fost răspunsul meu? Noapte de noapte, până s-adorm, făceam ce făceam s-aduc vorba despre *el*. Pentru mama mea nu aveam decât muștrări. Totul mă irita. Cum călca nu era bine. *Lui*, însă, îi găseam circumstanțe atenuante pentru lucruri de neiertat din partea cuiva care, zice-se, „mă iubea” și-mi era „prieteni”. „Dar eu ți-am dat perna de sub cap!”, n-a mai putut răbda mama, într-una din nopți. Bine că știu acum să sărut urma lăsată de capul ei chinuit de dureri pe perna cu ghemotoace! „Are să-ți pară rău o dată! Cum are să-ți pară de rău!” i-aud mental vocea. Nu mă ceartă. E tânguie în glasul ei. Închid ochii și-i văd pe-ai ei, înotând în lacrimi, atinșiți asupra mea. Curățenie generală! Voiam curățenie generală înainte de sărbători! Ei, a făcut Dumnezeu curățenie generală!, strig în casă pustie. Nu știu când adorm. Mă trezește un vis din care nu țin minte decât finalul. *El* vizitează o casă luxoasă, subpământeană, după care revine la suprafață. „Numai o clipă, să-i spun la revedere!”, mă scuz – cui? – îndreptându-mă spre el. Mă ia de mână și-mi vorbește tandru, persuasiv. Vreau să-i spun că sunt așteptată și nu îndrăznesc. „Clipa” se prelungește, se tot prelungește... „Dacă vrei așa, n-ai decât!”, își strânge mama baticul verde închis sub bărbie. O văd numai puțin, din profil. Mai mult ghicesc c-a fost ea, după jacheta maro, groasă, de lână. Mă reped la

biblioteca cu geam, plină de poze cu *el*. Una singură mi-a dăruit-o, restul sunt fotografii ajunse întâmplător la mine. Acum știu secretul darului de demult. Nu-i convenea că, în fotografie, persoana sa apărea alături de șoferul microbuzului aflat în rodaj atunci. Îi *strica* poza. Tot figuram și eu în ușa larg deschisă a mașinii. Hai să-mi dea mie fotografia asta! Strâng toate pozele cu *el* și le ascund undeva în dulap. Fac curățenie! Plec la spital așa cum plec la servici: cu geanta și țoșca. Numai că acum fac serviciu sacru. *Hevra Kadișa*³³. Nu, nu! Resping cuvintele care-mi amintesc că ăsta-i termenul ebraic pentru cei care se ocupă de înmormântări. În autobuz – frânturi de conversație. „Vin diseară la disco, dacă pun manele”. Frânturi de convorbire pe mobil: „Nu pot dragă! Chiar acum cobor”. Plus – un cântec anglo-saxon mediocru care domină tot zumzetul, dat la maximum de șofer. Intru pe poarta spitalului fără să mai fiu întrebată unde mă duc. Paznicii mă cunosc de-acum. Mă furișez pe ușa cu „accesul persoanelor străine interzis”, cu inima cât un purice. O găsesc? O mai găsesc? Da, este! Mama este acolo. Îi zăresc contururile trupului împușinat, sub pătură. Suntem numai noi două, despărțite de bara de nichel a patului în care mama e prizonieră. Amândouă suntem prizoniere. Îi arăt puntea pe care putem trece una spre alta, imaginată de mine: degetul mic de la mâna dreaptă lipit de arătătorul de la mâna stângă. Își ațintește atent privirile înspre semnul meu. Vrea să-l înțeleagă. „Vino la mine sau ia-mă la tine!”, murmur șoptit. Secunde, minute, ore? Un fel de incantație. „Nu mă lăsa între căcaturi!”, o implor chiar cu cuvintele ei. „Hai, du-te la căcaturile tale!”, mă gonea plină de obidă, de lângă ea. Să plec în cealaltă odaie, să

scriu cât poftesc. Zăcea mai mult pe burtă, așa cum se trântea pe divanul din dormitor, fiindcă șira spinării nu-i permitea să stea mai mult de jumătate de oră în șezut. Avea, ca-ntotdeauna, dreptate. După ce stătea singură cu zilele, cu săptămânile, de dimineața până seara – asta mi-era serviciul –, când aveam, rar, un moment liber, mă duceam în cealaltă odaie să scriu, în loc să i-l dedic ei. Merita? Pe cine mai interesează, azi, cărțile? Interesează scandalul, jocul politic, *talk-show*-ul... Cărțile? De câte ori trec prin fața Universității, le văd zăcând maldăre pe treptele de la intrarea principală, păzite de anticari improvizați. Oamenii trec fără să se oprească măcar în dreptul lor. Mama mea lucra cu substanțe, le cunoștea nuanțele, le stăpânea. N-am moștenit nimic din inteligența ei nativă, tactul, gustul înăscut. Și chiar dacă eram conștientă de toate, ce continuam să fac? Să mă refugiez în același derizoriu! Dacă sufeream de ceva era că nu semăn cu frumusețile etalându-și nudurile care-mi zgârie privirile de pe banere, coperti de reviste, pagini întâi de ziar. „Of, tare-aș vrea să fiu ca...”, era obsesiva mea condițională neterminată. „Mai bine-ai vrea să fii om!”, venea răspunsul ei drept. Fiindcă, *om* nu m-a interesat și nu m-am străduit să fiu. De când eram copil. De când tata mi-a dat în grijă să fac șervețelele la masă. Am făcut câteva. Pe urmă am abandonat. „Ce-ai să te faci când ai să te măriți?”, era întrebarea mamei când eram elevă la liceu, apoi studentă. „Eu? Să facă *el* treabă”. *El* – însemna prezumtivul soț. Mi-a lipsit priceperea, îndemânarea, recunosc. Dar nici nu m-a preocupat tot ce ținea de existența de zi cu zi. Un pragmatism care-mi lipsea cu desăvârșire.

„Săraca de tine, Hilda! Tu, dacă te-mbolnăvești, n-are cine să-ți facă un ceai!”, spunea Puțl. Așa o poreclise mama pe una din rudele noastre mai depărtate, o verișoară de nu știu care grad, care locuia în București. „Tatăl tău a țighironcit-o – a făcut prietenia asta, la puțină vreme după ce ne-am mutat”, povestește mama. „Eu, personal, n-am simpatizat-o niciodată”. Puțl era chiar prea cu picioarele pe pământ, foarte harnică, conștiincioasă în tot ce făcea, dar n-avea har. N-avea harul mamei mele. Era deșteaptă, dar mărginită și grosolană. Nu numai pentru cuvintele acelea, care caracterizau cu duritate dreaptă o stare de fapt. Grosolanie a fost o altă etichetă pentru care nu avea nici căderea, nici capacitatea să mi-o lipească. În primii mei ani de viață bucureșteană, mama ei, tanti Cerna, care locuia în Dămăroaia, într-o casă la curte, m-a invitat să stau o zi la ea. Era într-o vacanță de vară. Curtea era mare, cu ierburi înalte, copaci și flori, aproape ca la Bârlad. S-a întâmplat ca, tot atunci, să vină în vizită și Puțl cu *Lic'șor inghiolă* – Licuță băiețaș – cum îl alinta Puțl. Era o iubire în genunchi. Lic'șor era bărbat bine, inteligent, cu succes la femei. Prima lui soție, care s-a pierdut de tânără, a fost o frumusețe ieșită din comun. Puțl era o pocitanie, lipsită de cochetărie. Singurul detaliu apetisant al ei erau sânii: mari, lunguiți, ca perele. După ce-a rămas văduv și s-a interesat de-o „partidă”, pețitorul i-a recomandat „chilipirul” Puțl. Lic'șor locuia, atunci, la Vaslui. „Ia primul tren și du-te după ea!”. Zis și făcut: vedere, accept, logodnă. Stătea lângă viitoarea soție și plângea. Își plângea femeia iubită. Și Puțl a îndurat asta, fiindcă l-a vrut. *Lic'șor inghiolă* lucra la Ministerul Industriei Ușoare. Era „la nivel *dă* minister!”, spunea Puțl cu mândrie și accent bucureștean.

Un post cu destul „teren”, care-i permitea și aferenta evadare conjugală. O dată, „terenul” a fost Constanța. Lui Lic’șor îi plăcea grozav marea. Era vară. Puțl a vrut să vină și ea la mare câteva zile. I-a telefonat că sosește. N-o putea refuza. Era într-o duminică dimineată. L-a căutat la hotel. Nu l-a găsit. Atunci s-a dus direct la plajă, să-i facă o surpriză. L-a zărit nu după multe căutări. Era într-un grup în care se părea că se simte foarte bine. Râdea. Probabil – o anecdotă. Când a văzut-o s-a întunecat la față. S-a făcut că n-o cunoaște. Îi era rușine s-o recomande: „soția mea”. Ea, în schimb, dacă ploua și Lic’șor n-avea la el umbrelă, se ducea, la ora prânzului, să i-o ducă. Îi tăia unghiile de la picioare, când făcea Lic’șor baie. Puțl a albit foarte de timpuriu și tot foarte devreme a avut probleme serioase cu dinții. Nu știa cum să se vopsească și ce coafură să-și mai facă să-i placă lui. Poate că n-ar fi fost nevoie de proteză dentară generală, dar ea voia să aibă alți dinți; fără cusur. Nu realiza că-s morți ca tot ce-i fals. Prefera să-și scoată toți dinții și încă repede. Într-o singură ședință, a cerut dentistului să-i facă atâtea extracții până a leșinat. Voia ca măcar surâsul să-i fie atrăgător. Aveau amândoi păreri preconcepate, inflexibile, în tot și-n toate. Orice contrariere atrăgea după sine o ploaie de jigniri pentru cel ce se încumeta să aibă altă opinie decât a lor. În dimineata petrecută la tanti Cerna, mi-au pus în față un număr din „Rebus” silindu-mă să rezolv cuvinte încrucișate. Pe mine nu mă interesau cuvintele încrucișate. Eu voiam să mă bucur de verdeață, de pomi, de fluturi. „Știi, fata ta e proastă!”, i-a zis Puțl mamei mele, cu prima ocazie. Mama mea n-a răspuns nimic. Mai bine ar fi primit o palmă. Indiferent ce crezi despre un copil, cum îți

permiți să arunci asemenea vorbe în obrazul unui părinte? Altă dată eram la ei în vizită. Trecuse timp. Eram studentă, în ultimul an de facultate. Puțl îmi făcea demult morală: de ce nu „caut să-mi fac societate”?, de ce nu mă duc la petrecerile de sâmbătă seara de la Casa Studenților?, de ce nu plec în tabără? etc. etc. A venit vorba despre „norocul” meu. „N-ai ce să-ți faci griji”, i-a spus *Lic’șor inghiolă* mamei. „Dac-ar fi frumoasă, da. Mulți ar curta-o și ar exista pericolul să-i pice cu tronc cine știe ce secătură. Așa, va funcționa judecata voastră și totul va fi în regulă”. Vorbea despre mine ca și cum n-aș fi fost de față. Indiferent dacă avea sau nu dreptate, *nu avea voie* să-mi ignore prezența și să scoată din gură cuvintele acelea. Dar de ce să mă mire, dacă față de tanti Cerna s-au purtat îngrozitor?!

„Nici una din fetele lui Duvăd Leib Cohn n-a avut noroc!”, constata mama. „Cerna s-a măritat c-un *grobăr inghi* – un bădăran care i-a mâncat viața și-a părăsit-o când era gravidă. Puțl s-a născut fără tată și nu l-a iertat niciodată pentru asta. Când era de-acum la servicii și tatăl ei era bătrân, bolnav și n-avea bani de medicamente, i-a cerut ajutorul. Puțl i-a întors spatele. «Nu te recunosc de tată!» a fost ultimul ei cuvânt. Cum faci asta?! E tatăl tău, chiar dacă a greșit! Dar nici cu-n străin nu te porți așa! Mie mi-e milă de copii și bătrâni, fiindcă sunt cei mai neajutorați. Copiii, încă, mai cresc, dar bătrânii?” Cât a fost în putere și a avut independență, tanti Cerna a căutat să compenseze lipsa de afect a fiicei sale, înconjurându-se de prieteni. Nu s-a remăritat în anii tineri, deși ar fi avut privilegii, ca nu cumva un tată vitreg s-o facă pe Puțl să sufere mai mult

decât lipsa tatălui natural. Avea o seninătate, o distincție, o blândețe din care fiica ei n-a moștenit nimic. Puțl și-a dorit tare mult copii, dar nu putea să ducă. A suferit nu știu câte avorturi. Unul – când fătul avea șase luni. „Dacă vreți să aveți copii, trebuie să stați la pat!”, i s-a spus. Cui, însă! Puțl n-a ținut cont de sfatul medicilor. Voia să-și disciplineze copilul din burtă; să trăiască cum credea ea că-i bine. Mai mult s-a lipit tanti Cerna de Anți, băiatul soțului de-al doilea, luat după ce a măritat-o pe Puțl. A fost o căsnicie mai bună decât cea dintâi. Dar ce folos? A durat tare puțin. Când am venit noi la București, tatăl lui Anți nu mai trăia. Anți era la casa lui, avea doi copii: o fată foarte izbutită la înfățișare, Cocuța o chema, și un băiat. Era o mare diferență de vârstă între ei. Fratele Cocuței era în clasele primare, când ea s-a măritat. Soțul era un italian, cunoscut pur și simplu pe stradă. La început, părinții n-au fost de acord s-o lase să plece. La facultate nu intrase, meserie n-avea... Și, mai ales, nu se încetățenise încă mentalitatea conform căreia părinții devin cantitate neglijabilă când copiii se fac mari. Până la urmă au acceptat. S-a dovedit a fi o căsătorie mai reușită decât multe altele. Italianul a promis s-o întrețină la facultate. A întreținut-o. A promis socrilor să-i aducă în fiecare an la el, să fie împreună cu fiica lor. I-a adus. S-o respecte pe Cocuța. A respectat-o. În fiecare duminică, Anți o invita la masă pe tanti Cerna. O dată, de față cu ea, Anți l-a certat pe fratele Cocuței: „Mai lasă mingea și apucă-te mai serios de matematică!” „*Loz'ăm up!*” – „Lasă-l în pace!”, i-a luat apărarea tanti Cerna. „Nu «*loz'ăm up!*», loz în plic, mamă mare!”, a corectat-o nepotul. Era istorioara ei preferată. Lui tanti Cerna începea să-i fie

din ce în ce mai greu să circule din Dămăroaia în centru. Așa c-a fost bucuroasă când s-a ivit posibilitatea unui schimb de locuință pe Tunari. Era o casă mai mică decât cea din Dămăroaia și fără curte. Un parter, cu două camere. Nici n-avea etaj, casa construită, pare-se, când Tunarii erau încă patriarhali. Poziția centrală și parterul îi permiteau bucuria de a-și organiza în fiecare joi un *five o' clock*. Nu știam atunci că se cheamă așa. Ne întâlneam în casa de pe Tunari cu soția lui Haim Schwatzman, care-și găsea și ea alinare în asemenea petreceri cu ceai, conversații inofensive și prăjituri de casă. Soțul ei, compozitorul și dirijorul pe care-l aplauda o lume la teatrul evreiesc, era mare fustangiu și nici măcar nu se jena s-o ascundă. Veneau nene Tiucă cu tanti Nana. Altă Nana decât sora ei, căreia, ca s-o deosebească, îi spunea Năhama. Amândoi – într-o situație disperată. Au făcut acte de plecare în Israel. După ce le-a venit aprobare, au demisionat din servicii și au vândut tot ce aveau în casă. Numai apartamentul n-au putut să-l vândă, fiindcă trebuia predat statului. Mai aveau câteva zile până să facă vama, când s-au sistat plecările. Au trecut ani până s-a deschis, din nou, robinetul. Au ajuns bolnavi în Israel. Nu și-au mai revenit niciodată. Nici tanti Elsa, care venea la *five o' clock*-ul lui tanti Cerna, nu avea motive de veselie. Elzica, cum era alintată, fiindcă era cea mai tânără dintre musafire, avea un ten „*blit un milăh*” – „lapte și miere”, comenta mama mea. Părul îi era, totdeauna, proaspăt vopsit; un roșcat-castaniu care nu bătea la ochi. Dacă era casierită la un salon de coafură, ce era de mirare! Chiar acolo unde era ea casierită mi-am tuns cozile, mult mai târziu, când am împlinit 18 ani. Oare cum reușea să-și

mențină echilibrul – de suprafață și încă era ceva! –, când nene Iancu, soțul ei, era închis? Motivul? Nici nu trebuia, atunci, motiv. Un simplu denunț era de-ajuns. Numai în „arest preventiv” puteai sta cu anii. Se ducea să-l vadă, de câte ori i se permitea, încărcată cu tot ce putea aduna mai bun. Nu tot ce aducea îi parvenea lui nene Iancu. Ea știa, dar tăcea din gură, că altfel nu mai putea ajunge deloc. Ce umilințe îndura, numai Dumnezeu și sufletul ei știau. „*Vișdăr up dzăr nuz un vașdăr up dză punām!*” – „Șterge-ți nasul și spală-ți fața!”. Asta era Elzica. Exista armonie la petrecerile acelea cuminiți, date de tanti Cerna, la care participam și noi, tustrele. Tata, care ajungea târziu acasă de la servicii, venea numai să ne ia de la *five o' clock*. Armonia era spartă, întotdeauna, când, inopinant, apărea Puțul, cu agresivitatea și infatuarea ei. Tanti Cerna încerca, resemnată, să închidă ochii la toate. Puțul nu a fost un copil dorit. A plâns tot timpul până a născut-o, dar de iubit a iubit-o și a făcut sacrificii pentru ea. Ce-a primit din partea lui Puțul? Cel mult – cordialitate rece, atunci când ea, mama ei, mai avea încă ce să-i ofere și n-o deranja. Ce s-a întâmplat, însă, când, dintr-odată, a făcut tensiune foarte mare și doctorii i-au recomandat o viață fără eforturi fizice? Puțul i-a propus să se mute la ea. Frumos, nu!? Realitatea era că *Lic'șor inghiolă* era demult înscris, prin minister, pentru o locuință proprietate personală, cu două camere. Ca să fie trecut pe lista de priorități, avea nevoie de un argument care „să țină”. Acum se ivea argumentul. Tanti Cerna știa ce pierde acceptând, dar a făcut-o „să-i fie bine” lui Puțul. Într-adevăr, a fost obținută casa mult râvnită. Până se întorcea „din oraș”, Puțul o pune pe tanti Cerna, cu

tensiunea ei mare, să stea aplecată în genunchi, până i se făcea rău, frecând parchetul. Se odihnea puțin, apoi o lua de la capăt. „Mai fă-l o dată!”, striga nemulțumită „stăpâna”, când venea acasă. Când n-a mai fost deloc în stare să muncească, Puțul cu *Lic'șor inghiolă* au dat-o la azil. Acolo a murit tanti Cerna.

Tanti Pica, una din surorile ei, era farmacistă la Găiești. Locuia acolo de când ei și soțului său le-au fost naționalizată farmacia din Capitală. Soțul s-a prăpădit foarte devreme. Tanti Pica n-a suferit prea mult. Nu a fost o căsnicie fericită. S-a măritat ca să se mărite, să nu spună lumea c-a rămas fată bătrână. A avut o dragoste în tinerețe. Jack îl chema. Îl considera aproape logodnic. Jack, însă, a luat o fată cu zestre considerabil mai mare decât ar fi putut ea să-i ofere. Pe Jack, l-a revăzut târziu, când –, după mult chin, pentru care, tot lui Puțul, trebuia să-i „mulțumească” –, revenind în București, a ajuns să aibă garsoniera ei, proprietate personală, confort III, în Balta Albă. Jack avea cancer la plămâni. Știa că nu mai are mult de trăit. A început să-i facă vizite. Singur, deși soția lui trăia. Voia să fie iertat? Mai exista ceva din iubirea călcată-n picioare? Ce împăcare putea găsi acum din partea lui tanti Pica? Poate, mai curând, milă. Dar dragoste? Să-l mai fi iubit încă? Episodul Găiești a fost picul ei de tihnă și mici bucurii de care a avut parte în viață. Zilele de naștere, onomasticile, sărbătorile, toate „le făcea” împreună cu colegele ei în biroul șefei de farmacie, cu prăjituri și lichior făcute în casă. Imediat după pensionare, Puțul cu *Lic'șor inghiolă* i-au propus să se mute în Capitală: „Ce rost are să rămâi singură între străini?

Acum e momentul, că p-ormă fug anii și n-o mai poți face!” Dar Bucureștiul era oraș închis. Singura soluție să obții buletin de București era căsătoria. „O să te ajutăm noi!”, au asigurat-o și tanti Pica s-a încrezut în cuvântul lor. N-avea motiv să nu creadă. Cât timp a fost în servicii și venea la București încărcată cu daruri pentru nepoții pe care nu-i deranja nici c-o floare, tanti Pica era primită cu toată cinstea. Nici o clipă nu se gândea c-ar putea fi altfel după pensionare și după ce nu mai avea la cine să tragă: tanti Cerna stătea de-acum la „copii”. Plus că o tenta, deși n-o recunoștea deschis, ideea în sine: măritișul. După câteva vederi, s-a oprit asupra cuiva prezentabil, curtenitor. „Are șaisapte de ani, dar «*ol dinks in einām s'iz ništ tu ba keinām*» – «toate la un loc, nu există la nimeni»”, a acceptat diferența de vârstă. Abia la starea civilă, a aflat adevărul: pretendentul avea șaptezeci și trei. Încă n-ar fi fost nimic, dacă ar fi avut cei șapte ani de acasă. Dar nu-i avea. Ziua o suduia din te miri ce, noaptea avea pretenții sexuale cărora *el* nu le mai putea face față. Când tanti Pica venea în vizită la noi și voia să-și descarce amarul în fața *babei* și a mamei mele, eu eram trimisă sub un pretext oarecare în altă cameră. Știam că tanti Pica se jenează să vorbească despre *asta* în fața mea. Mă prefăceam că iau de bun pretextul. Reintram în odaie numai când auzeam încheierea: „Zău tantel!” Era vorba de *baba* mea, pentru ea, – tanti Carolina, dar „tante” i se părea că sună mai nobil. Tanti Pica rămânea câteva clipe cu gura întredeschisă, strivind mucul de țigară în scrumiera adusă special pentru ea – la noi în casă nu se fuma – și lăsată la îndemână. Ținea capul dat puțin pe spate, cu privirile ațintite vag înainte. Câteodată, mai urma încă o exclamativă:

mativă: „Închipuie-ți tante, eu – cu *titlul* meu!” Mă țineam din răspuțeri să nu mă pufnescă răsul când ajungea la „*titlu*”. Mi se părea snobism naiv să-ți faci carte de vizită din ceva care nici nu te saltă, nici nu te coboară, nici nu te scoate din rând. Mai târziu, aveam să înțeleg că nu e de glumit cu „*titlul*”, să văd oameni pe care-i socoteam suficient de inteligenți ca să n-o facă, cum li se umple gura de însemnătatea propriei persoane când ți se recomandă: avocat, profesor, doctor ș.a. Dar, pentru Picasso, așa o poreclisem, „*titlul*” i-a fost toată viața suport moral. Era tot ce-a obținut de la viață și, în timp, când am realizat ce înseamnă pentru ea, mi-am retras răsul. Se gândea să divorțeze. Dar unde să se ducă? Și nici divorțul nu se obținea ușor. Putea să dureze ani. Ce să facă? Puțl cu *Lic'șor inghiolă* n-o mai cunoșteau acum. Dar nu mai putea nici să rabde toate silniciile la care o supunea individul acela. Chiar în ziua în care a intrat pe ușa judecătoreiei de sector să se intereseze ce acte erau necesare pentru divorț, întâmplarea i-a scos în cale o cunoștință care voia să vândă un contract de garsonieră confort III într-un bloc încă nefinisat, la etajul VIII, în Balta Albă. Tanti Pica s-a împrumutat să plătească un aconto, urmând să achite restul în rate. Era fericită că are unde să se mute, chiar dacă blocul nu era încă terminat. Veneam cu plăcere, cu mama și *baba*, în vizită la ea. Fiecare colțișor, fructificat la maximum, cânta. Peste tot erau macramé-uri, globlen-uri lucrate de mâna ei. O curățenie și-un aranjament interior de bun gust, făceau dintr-un spațiu ingrat, o ambianță în care te simțeai bine. Mai primea și comenzi – șervețele, fețe de masă și câte altele – lucrate de parcă nu erau atinse de mână de om. Avea nevoie de bani să-și plătească ratele

la casă. Pensia singură nu i-ar fi fost de-ajuns. Ultima dată când am fost la ea, m-a atras vulpea la pândă, din ceramică maro-roșcat, de pe una din laturile scrumierei mari, ținută pe măsura de la perete. La plecare, a luat scrumiera, a împachetat-o și mi-a zis: „Ia-o, e a ta!” Nu fumam, nici eu nici altcineva din casă. Dar tanti Pica a observat cât de tare mi-a căzut cu tronc vulpea de pe scrumieră. Cum să nu mi-o fi dat? „Să ai amintire de la mine!”, a mai spus. Stranii cuvinte! Doar era încă femeie în putere, chiar bine pentru vârsta ei. N-au trecut câteva luni și sună o vecină a ei de bloc: „Ruda dumneavoastră a făcut comoție cerebrală. Am dus-o la spital. Numărul dumneavoastră de telefon l-am găsit în agenda ei”. Tanti Pica a murit după două-trei zile. Puțl cu *Lic ’șor inghiolă* puțin s-au sinchisit. Tanti Cerna era la azil. Mama mea s-a dus la morgă s-o identifice. „Zăcea pe ciment, dezvelită, laolaltă cu alte cadavre aruncate pe jos, cu nepăsare. Se plimbau muște pe ea”, ne-a spus când s-a întors acasă. „Cu ce i s-a convenit?” Întrebare fără răspuns.

Tanti Nana, Năhama adică, sora mijlocie a lui tanti Cerna, s-a măritat târziu, tot fără dragoste. Dar, cel puțin, a nimerit un om de caracter. Stătea într-o vilă-tip, în Vatra Luminoasă. Casa era a soțului ei, Marcel Blumenfeld, unul din capii partidului social-democrat interbelic, desființat după venirea comuniștilor la putere. Dacă trecea la comuniști și-și schimba numele, cum au făcut-o alții, ar fi putut fi ministru. Cel puțin, până-n ’60-’65. Marcel Blumenfeld a fost mâna dreaptă a lui Constantin Titel Petrescu. Mi-a arătat o dată fotografia lui înrămată, fixată pe pereții uneia din camerele-biblioteci ale vilei. Marcel

Blumenfeld era tipograf de meserie, dar puțini oameni cu patalamale se puteau mândri cu cunoștințele lui. Mai fusese căsătorit o dată. Nu știu dacă prima soție a murit sau a divorțat de ea. Din această primă căsătorie, însă, a rezultat un băiat, retardat, se pare. Nu l-am cunoscut. Știam doar că era căsătorit și că locuia la etajul vilei. Era subiect tabu în conversații. Pe Marcel Blumenfeld nu-l interesau decât politica și cărțile. Avea lungi dispute amicale cu tatăl meu, polemici în care-și apăra cu pasiune și rigoare ideile social-democrate; „roz”, zicea tata. Utopiști, amândoi. „Principiul? Vorbă goală debitată de orice panglicar, în preajma căruia se învâрте, momeală pentru fraieri, o femeie frumoasă!”, conchide același personaj dostoevskian din imediata mea realitate ulterioară. Când îl trimitea tanti Nana în oraș să-și cumpere o pălărie nouă, de pildă, – ea trebuia să observe asta; el nu punea nici un preț pe exterior –, nene Marcel se întorcea triumfător fără bani și fără pălărie. „Uite peste ce chilipir am dat!”, îi flutura prin fața ochilor cine știe ce carte rară în vreo ediție princeps, descoperită într-unul din anticariatele din centru, pe care le frecventa mai asiduu decât frecventează, azi, tinerii, *café-internet*-urile. Prieten cu Cioculescu-tatăl, nene Marcel era unul dintre bibliofili cunoscuți ai Bucureștilor acelor ani. Nu o dată, profesori universitari de la facultățile de umanistică veneau să împrumute cărți de la el. Ținea la mine cu discreție și profunzime. Poate – și pentru pasiunea, comună, a cărților. Cu puțină vreme înainte de a se stinge ne-a dat telefon întrebând de mine. Nu eram acasă. Ar fi vrut să stăm de vorbă despre cărțile pe care voia mi le lase mie. N-a mai apucat s-o facă. Ce s-o fi ales de tezaurul său de-o viață? Tanti Nana

urmărea și ea viața literară. Dar virtutea ei numărul unu era arta culinară. Când veneam, la început de toamnă – era cald încă –, la ei în vizită, ne aducea la masa din curte, sub umbrar, dulceață din prune verzi cu nucă. Piatră de încercare pentru oricine se pretindea pricepută în dulceturi. Era tare gurmandă. Când ieșea „în oraș”, nu rezista tentației să nu între într-o cofetărie să-și comande „o prăjitură”. Era un eufemism. Comanda începea de la două prăjituri în sus. Tanti Nana s-a sfârșit relativ devreme, în același spital în care zace mama mea acum.

Singurul semn de viață în camera de la „Terapie intensivă” este firul de apă care curge fără oprire din robinetul chiuvetei de lângă fereastră. „Să nu-l închideți!”, mi s-a atras atenția. Dacă închid, însă, ochii, mi se pare că ascult pârâul din spatele nostru la bariera de cale ferată din Poiana Țapului, într-una din primele mele vacanțe bucureștene de vară.

Tata n-a putut să-și ia concediu. *Baba* a făcut din vreme pregătiri pentru drum. Mai întâi, am fost cu ea la piață pentru cumpărături. „Cât ceri pe rățișoara asta?”, întreabă *baba* un precupeț care ține, cu capetele în jos, câțiva boboci de rață. Sunt mai ieftini decât puii de găină. *Baba* ia un boboc de rață și-l examinează atent. Suflă înspre puful de la coadă. Dacă pielea e galben-aurie e semn bun. Dacă nu, mergem mai departe. Se pare c-a găsit un boboc de rață pe plac. Începe tocmeala. Precupețul spune un preț, *baba* – altul. „La banii care vrei să mi-i dai d'mneata, mai bine-o mânânc eu!”, se îndărătnicește precupețul. *Baba* se face că pleacă. „Vino'ncoa' coană!”

o cheamă negustorul. Reîncep negocierile. „Nici ca dumneata, nici ca mine!”, acceptă *baba* o soluție de compromis. Rața a fost adjudecată. Plecăm cu ea la Azriel hahamul, un bătrânel, totdeauna, cu un *idiș lidl*³⁴ pe buze. Firav, îndoit de spate, crezi că se destramă dintr-o clipă-ntr-alta. Oamenii spun c-ar fi trecut de sută. Și, totuși, ochii îl mai ajută, mâinile nu și-au pierdut agilitatea. Unii plătesc să li se jumulească păsările. *Babei* mele nu-i place decât să le jumulească cu mâna ei. Le pârlește, apoi, atent, pe ochiul cel mare al plitei. Pe urmă, le pune în apă, le sarează de trei ori, zice *bruha*³⁵ și le lasă aproape o oră în cratiță să se scurgă bine tot sângele. Acum carnea e *cușer*³⁶. Mama întinde un pled pe iarba tocită de lângă barieră și scoate rața friptă dintr-una din traiste. Dintr-alta apar roșii, ardei grași, sare, piper, o pâine neagră, rotundă, proaspătă. Și desertul: *leleh*-ul³⁷ și *poncihlăh*³⁸ făcute de ea. Eu mânânc cu poftă. Un eveniment. Pentru mama și pentru *baba* nimic nu întrece bucuria asta. Am umblat toată dimineața să găsim o gazdă, dar unde am umblat, toate camerele de închiriat erau ocupate. „N-aveți nevoie de-o cameră?”, întreabă un ampoliat în uniformă C.F.R., trecând pe lângă noi. Strângem masa, și-așa, pe terminate, și-o pornim după călăuza noastră. Ajungem la o coșmelie căreia moș Ionică, proprietarul ei, îi zice vilă, fiindcă are și etaj. Ne oferă o cameră imensă, în care încap mai multe paturi, și o terasă acoperită, unde se poate sta „la aer” când plouă. Acum, avem atâta spațiu încât mama cu *baba* îi telefonează lui tanti Anuța și nene Boris să vină și ei „la munte”. Coșmelia e pe Zamora, cu Omu' și Carai-manu' în față.

Tanti Anuța cu nene Boris au făcut acte de plecare în Israel. Împreună cu ei – și tanti Liuba cu nene David, Ruți cu Nelu, și Marcelică, mezinul lor, care-i mai mare cu-n an ca mine. Tanti Anuța e cea mai mică dintre surorile tatei. Ea cu nene Boris n-au copii și mă iubesc în felul lor. Când eram la Bârlad, mă luau, vacanțele, acasă la ei pe câte o săptămână, două. „Ai vă vezi cum, la mine, se-ngrașă în opt zile mai mult ca la tine în opt luni!”, încearcă tanti Anuța s-o convingă pe mama. Mama acceptă, cu scepticism, propunerea. Ca să scap de insistențele ei la ora mesei, mă refugiez în beciul plin de butoaie cu vin vechi. Butoaiele sunt ale proprietarului. Vinul trebuie să-l spargi cu toporișca să-l bei. De vechi ce este, s-a întărit piatră. Tanti Anuța nu știe ce metode să întrebunțeze cu mine să-i iasă pariul. Nu „merge” nici una.

„Mișcă ’oleră!”, îmi strigă, când rămân în urmă pe drum căscând gura la te miri ce tufișuri înalte de liliac bătut atârând ciorchine peste garduri. Întind cuminte pașii fără să mă afecteze apelativul. Și acum pleacă. Pleacă toți. Întâi tanti Anuța și nene Boris.

Îi conducem la Gara de Nord. Pleacă cu-n tren de noapte spre Constanța, de unde iau vaporul spre Israel. Sunt pe peron mai multe familii în aceeași situație. Se vorbește în șoaptă. E ceva, parcă, misterios și tare trist în aer. Dar nimeni nu lasă să se vadă *asta*. Un șuierat de locomotivă. Vine trenul „nostru”. Atunci izbucnesc lacrimile. Simt obrajii uzi ai lui tanti Anuța și ai lui nene Boris sărutându-mă de multe ori pe față, pe ochi, pe păr. Tata îi ajută să-și urce valizele în tren. E prea multă învălmășală, prea

multă concentrare ca să realizăm, fiecare, ce săvârșim. Trenul se pune în mișcare. Din cauza întunericii, nu vedem bine ce se întâmplă. Unii se-nghesuie în geamurile compartimentelor să-i mai vadă încă puțin pe cei care rămân. Cât de slab luminat, peronul e suficient de vizibil să pot privi chipurile celor din jur. Toți de pe peron se sfiesc să se uite unii în ochii celorlalți. Se simt vinovați? Stăm pe peron până dispare și ultimul vagon. Ne îndreptăm spre ieșirea care duce la tramvai. Parc-am pleca de la o înmormântare.

Tanti Liuba pleacă cu multă amărăciune în suflet. „«*Dză clighe Liuba!*» – «Liuba cea deșteaptă!», clatină sarcastic din cap, confesându-i-se mamei mele. Ce-am realizat din toată viața?! Un bărbat pe care nu l-am iubit și nu-l iubesc. O fată, Ruți, care, la frumusețea ei, ar fi putut să aibă parte de *cineva* și-a nimerit un *grobăr inghi* și-un *nimeni*, numai fiindcă l-au vrut prietenele ei și ea s-a ambiționat să arate ce poate. Niște cuscri...n-ai cu cine sta de vorbă! Și, pe deasupra, Nelu se poartă oribil cu ea. Un băiat, Marcelică, care, dacă nu plecam, rămânea repetent...” Marcelică și cu mine suntem în odaia cealaltă. Eu îi arăt fermecată o achiziție, procurată cu împrumut; o carte care circula pe sub mână în anii aceia, fără drept de reeditare: „Istoria literaturii române de la origini până în prezent” de George Călinescu. „Claxonatu’ ăla de Călinescu!” mă ironizează. Cine are dreptate? Tanti Liuba a continuat și în Israel să muncească pe brânci pentru copii. Să aibă Ruți vilă! Să-și cumpere Ruți altă mașină, nouă! Și încă un inel cu briliante! Mama? Ce dacă o doare una-alta? Ea are nevoie de bani! Pe Marcelică, tanti Liuba l-a trimis, din munca ei

cu acul, să studieze medicina în Italia, unde s-a și căsătorit și-a rămas acolo. Fata era bogată. O „partidă”! De ce s-o piardă?! Mama? Ce contează mama? Tanti Liuba a murit de cancer la nici 70 de ani.

Pe Anton, ultimul dintre copiii lui *mimă* rămași, încă, în București, l-am mai „prins” puțin înainte de a pleca din țară. Anton avea o căsătorie mixtă. Pe soția lui, Lenușor-Puișor, a cunoscut-o în Maramureș, într-unul din drumurile lui de „cumpăr orice vinzi/nasturi și oglinzi...” „După ce a făcut o clasă de liceu, Anton n-a mai vrut să învețe”, povestește mama. „A intrat funcționar undeva pe Bărăției. Când era zi de salariu, unchiu’ îl aștepta la intrarea principală. Putea s-aștepte mult și bine. Anton – ia-l de unde nu-i! Avea el grijă s-o șteargă cu banii pe altă ușă. Decât să muncească la patron, prefera să bată iarmaroacele vânzând te miri ce acțibilduri. Își găsea câte-un amor de ocazie, oriunde ajungea. Chiar mai multe, dacă-i picau. Odată era să piardă și trenul din cauza asta. Făcea dragoste într-un lan de porumb la marginea gării. «Las’ c-aud eu când vine trenul!», și-a asigurat partenerul de „afaceri”, un băietan cam de-o vârstă cu el. Cine să-l audă?! Abia când i-a strigat prietenul: «‘Ai că pleacă trenu’!», a dat fuga din lan și-a apucat să se prindă de bara ultimului vagon al trenului care începea să se pună în mișcare. Cu Lenușor-Puișor a venit plocon la *mimă*. «Mă-nsor cu ea!», a fost pusă *mimă* în fața faptului împlinit. Atunci a luat-o *mimă* și-a dus-o la *mikvā*³⁹ a chemat un rabin care a zis *bruha* și-așa s-a făcut Lenușor-Puișor evreică. Te uitai la ea, era toată cât un dop. Dar, cum știa să prepare Lenușor-Puișor o masă, nu oricine se putea lăuda. A învățat meserie la

restaurantul unde a lucrat înainte de a se mărita cu Anton”. Când am venit noi la București, ei urmau să-și facă din nou acte de plecare, fiindcă se căsătorea Anișoara, fiica lor adoptivă. De fapt – nepoată de soră a lui Lenușor-Puișor. Mama ei naturală murise când Anișoara era mică de tot și Lenușor-Puișor cu Anton au înfiat-o. Mai voiau să plece și cu Pufi-Volpone, cățelul lor, cotate ca membru al familiei. Pentru Pufi-Volpone trebuiau scoase acte separate. Am fost cu mama, tata și *baba* la nunta Anișoarei. Era prima dată când mă simțeam domnișoară. Frumoasă oare? „Sunt unele fete a căror frumusețe sare-n ochi, altele – trebuie să te uiți bine la ele să-ți dai seama că sunt frumoase. Tu faci parte din cea de-a doua categorie”, mă privește obiectiv mama. „*S’iz nișt a mise clipe!*” – „Nu-i deloc urâtă!”, observă tata. „Herman, fata ta e *nepermis* de slabă!”, îmi răsună în urechi cuvintele spuse cu sinceritate de un prieten al tatei. Dar așa străvezie de slabă cum sunt, mama îmi coase orice lucrășor cu atâta gust încât reușesc să fiu cochetă. Pentru nunta Anișoarei, mama mi-a lucrat o bluziță din nylon mat – abia ieșise moda – cu guler mic, rotund, nasturi – imitație de perlă și mâneci bufante; o fustă în cute *écossais* cu bolero din aceeași stofă subțire. Părul îl port împletit în două coade groase, cu fundițe albe, minuscule, la capăt. Un tânăr se apropie de masa noastră. „Îmi dați voie să dansez cu fiica dumneavoastră?”, cere încuviințarea părinților. Pe urmă, se înclină în fața mea și mă conduce spre mijlocul camerei, unde este lăsat loc liber pentru perechile de dansatori. Sunt tulburată și mândră. Pentru prima dată în viață, cineva mă invită la dans. Vreau să fiu atentă să nu greșesc pașii, dar mi-e greu să mă concentrez. Necunoscutul mă strânge ușor la piept, îi simt

răsuflarea, apăsarea degetelor pe talie. Mă las purtată de dansatorul experimentat, cum mi se pare că este. *Cine* sunt pe cale să devin? Nu mult după aceea, stau ore, în ușa blocului, cu Ati, colegă de clasă cu mine, care locuiește câteva case mai încolo. Căutăm amândouă să dezlegăm „Enigma Otiliei”. Cartea nu-i încă în programa noastră școlară. Ati a împrumutat-o de la bibliotecă. Eu o citesc pe furiș, cât timp *baba*, jandarmul meu la lecții, își părăsește postul: „Mă duc să văd ce face mâncarea!” De când aștept fraza asta! Scot iute cartea de sub *ibărbet* – vrafal de perne sprijinit de perete de la capătul divanului – și-mi continui, cu urechile ciulite, lectura. Multe alte cărți le înfulec în același fel. Când vine ora la care trebuie să plec la școală, încep să plâng. „Nu vreau să mă duc!” „De ce?” „Nu știi lecțiile!” „Ai să te duci! Ce-nseamnă asta?”, intervine autoritar mama. „Sunt clei!”, mă confesez colegilor în pauze. Câteodată mai apuc să parcurg lecția în recreația dinaintea orei respective, alteori – nici atât. Când sunt scoasă la tablă, am curajul disperatului: fantalez cu aplomb. „Cum caracterizezi Carpații orientali?”, mă-ntreabă profesoara de geografie. Mă concentrez asupra hărții mari atârând deasupra tablei. „O mare cu valuri împietrite”. Fac o pauză; tatonez terenul. Profesoara dă aprobativ din cap. Bucuroasă c-am nimerit-o, încep să dezvolt ideea fără probleme. „Vedeți, așa se învață, nu mecanic!”, mă dă de exemplu. Vin acasă liniștită, cu zecele în carnet. „Nu mai spune că nu știi, când știi!”, îmi pun la îndoială sinceritatea colegii. „Dar nici n-am apucat să deschid cartea!” „Lasă-te de bancuri!”, primesc replica. Amândouă, Ati și cu mine încercăm să ne răspundem la întrebarea: cum a putut sta Felix o noapte

întreagă cu Otilia *fără să se întâmple nimic*? În recreațiile mari, ne ducem toate la toaletă – n-avem nici un băiat în clasa noastră – și ne examinăm în fața oglinzilor. „Ia stai un pic aici!”, mă duce Muți lângă fereastră, la lumină, să se asigure că nu greșește. Muți e prietena și colega mea de bancă. „Mă’, ție ți se-nverzesc ochii!” „Ei, asta-i acum!” „Dacă nu crezi, poftim!”, mă trage în fața oglinzii. „Ai un ochi verde și-un altul căprui!” Mă execut. Muți are dreptate. Când și cum s-a întâmplat asta? „*Ai să fii brunetă cu ochii verzi!*”, conchide. Simt un strop de invidie în concluzia ei. Tot în recreații învățăm *twist* și *rock’n roll*. Ati ne inițiază. „Îți miști spatele și umerii ca și cum te-ai șterge cu prosopul după ce-ai ieșit de sub duș. Rotești piciorul pe jumătate, stând pe loc, cum ai strivi mucul de țigară pe stradă”. „Ac-c-apulco-o-o!”, fredonez, în drum spre casă, ultimul șlagăr al lui Elvis Priesley. Cu radioul deschis – un *Telefunken* luat de ocazie adus de la Bârlad – dansez cu Miau, fiica vecinilor noștri. Miau – așa am poreclit-o eu, fiindcă miaună când îi place ceva – e mai mare cu-n an ca mine. Pe la unș’pe ani a fost prietenă cu Aura, o fată care stă pe-aceeași stradă cu noi. Aura are cinș’pe, dar îi dai douăzeci. E, al doilea an, repetentă. Miau vine noaptea târziu de la petrecerile date de vecina noastră. „Aura a luat-o pe drumuri rele”, aud șoptindu-se. Părinții lui Miau i-au interzis să se mai ducă la acele petreceri. Până la urmă, Aura a întrerupt școala și s-a măritat cu-n halterofil de performanță. Mama mi-a lucrat un taior de primăvară *fraises*, dintr-un material de in. Un taior fără guler și rever, cu mâneci lungi, gen bolero, pe care-l port cu o bluză de mătase naturală *ecru*. Ne oprim în fața vitrinelor „în centru”; plimbarea mea preferată.

„Hilda!”, se aude mama strigată de cineva în dreptul unui atelier foto. „Hai-Brană, tu ești?”. E o tresărire necunoscută mie în întrebarea mamei. „Poftiți înăuntru!”, ne cheamă în atelier o femeie între două vârste. „Fiica mea!”, mă recomandă mama. Femeia se uită cald la mine, mângâindu-mi obrazii. Oftează scurt. „Hai să vă fac o poză!”, își revine repede. Ne așază pe o canapea mică, ovală, de modă veche. Catifeaua pan, maro închis, e roasă pe la colțuri. Ne aranjază poziția capetelor, potrivește lumina. „Așa-a-a! Acu-u-um! Gata!” „Cine-i Hai-Brană?”, o întreb pe mama după ce ieșim de la fotograf. „E una din nepoatele lui *mimă* Hovă-Leie. Când avea trei ani i-a mâncat mamei, *baba* ta, un deget de la o mănușă de piele fină, *havane*. Tocmai le înnoise”, râde. „Și le-a scos și le-a lăsat pe marginea divanului unde ședea Hai-Brană”. „Era iarnă?” „Da’ de unde?! Mama, care era o cochetă, nu ieșea din casă fără pălărie și mănuși. După câteva ore bune, ne ridicăm să plecăm acasă. Mama vrea să-și pună mănușile. Nu găsește decât una. Unde-i cealaltă? *Mimă* Hovă-Leie, săraca, răscolește peste tot. Deodată, ce vedem? Hai-Brană roade liniștită pe divan mănușa lipsă. Cât timp am stat noi de vorbă, a reușit să-i mănânce un deget. *Mimă* Hovă-Leie și-a iubit tare mult nepoatele și nepoatele astea i-au scurtat zilele”. „De ce?” „Toate au făcut căsătorii mixte. Atunci, asta era o durere”. „Și acum?” Mama schimbă vorba. Totuși, surprind o dată o discuție, în care madam Aroneanu, singura vecină evreică din bloc o-ntreabă pe mama mea: „Ce ne facem cu fetele noastre?, că *idn* – evrei nu prea se mai găsesc azi!” Mama tace. Când vine vorba, între prietenii casei, despre căsătoria mea în perspectivă, tata e tranșant-liberal: „Fiica mea poate să-mi aducă pe

oricine. *Om* să fie!” Mariana, fiica soților Aroneanu, dă bacalaureatul anul ăsta. O cunosc mai mult din vedere, fiindcă ea are alt cerc de prieteni, de vârsta ei. E, relativ, urâțică. Părinții i-au găsit soț, interesându-se printre cunoștințe. Băiatul e inginer cu stagiatura terminată. Asta înseamnă că e destul de bătrân. I-am văzut o dată împreună în autobuz. „*E placichi*” – „mediocru”, îl fotografiază mama. „Dar are un *șein peina*!” – o fețișoară frumoasă! E și asta ceva!” Nunta se face în casă. În așteptarea Rabinului, mireasa cu femeile stau într-o odaie, mirele cu bărbații – într-alta. Mariana, frumos fardată, e aproape drăguță. Dar care mireasă nu-i? Rumoare. Trece Rabinul. Câțiva bărbați întind *hupa*⁴⁰, sub care sunt invitați să intre mirii, părinții mirilor și nașii. „După Legea dată de Dumnezeu lui Moșe ești sortită să-mi fii soție!”, spune mirele în timp ce-i pune miresei inelul în deget. Femeile lăcrimează. Miresei i se citește *ketuba*⁴¹. „Să nu privești alt bărbat înafară de mine!” După aceste cuvinte, mirele ridică vâlul de pe fața miresei. Un zgomot de pahar spart. „*Mozăltov!*⁴²” – se aud strigăte din toate părțile. Începe avalanșa felicitărilor și sărutărilor. Femei purtând tăvi cu *lecheh* și *bronfn*⁴³ abia se strecoară prin musafiri. „*Lehaim!*⁴⁴”, zic toți dând paharul pe gât dintr-o răsuflare. Nici *lecheh*-ul nu rămâne de rușine. Madam Aroneanu se laudă că Mariana l-a făcut. „Peste câțiva ani, s-o vedem și pe fata voastră mireasă!”, le urează, la plecare, părinților și *babei* mele, conducându-ne până la ușă.

Câțiva ani! În anul acela chiar, m-am mutat în clasa Grației, cea mai bună profesoară de literatură, cum era cotate în liceul unde învățam. Nu era tocmai adevărat. Ea

pregătea olimpici, nu predă literatură pentru toți. Orele ei semănau cu seminariile de facultate: erau disecții de text literar. Lecturile „obligatorii” – cărți, dar și principale reviste literare –, cuprindeau o listă atât de lungă încât numai cine era pasionat de literatură reușea s-o și citească. Se comporta de parcă toți din clasă s-ar fi pregătit să devină critici literari. Era curioasă să vadă ce fel de pasăre sunt, din moment ce însăși directoarea școlii intervenise pentru mine să ajung în clasa „ei”. În ce mă privește, lucrurile aveau un strat mai vechi: examenul de capacitate. „Oricât ar fi de bun la carte, copilului îi trebuie meditator și la matematică și la română!”, era ideea vehiculată de toți părinții preocupați de examen, discutând încă subiectul în timp ce ieșeau de la ședințele de comitet. Cu matematica, n-au greșit părinții mei că mi-au luat meditator. Degeaba, însă, era profesorul eminent, dacă eu nici n-aveam aptitudini, nici nu mă străduiam să învăț ce nu-mi plăcea. Ce s-a-ntâmplat cu literatura? Madam Petruțian, profesoara emerită care ne-a fost recomandată, mi-a dat „să fac o compunere”-sinteză, după tiparul subiectelor obișnuite la asemenea examene. „Citește, te rog!”, mi-a spus la ședința următoare. Veneam cu mama la lecții. Madam Petruțian predă acasă la ea. Ședea într-un apartament elegant dintr-un bloc vechi, pe lângă Cișmigiu. „Dar fiica dumneavoastră e dăruită!”, a exclamat la sfârșitul lecturii făcută de mine cu voce tare. „Ce nevoie are ea de meditații?” „Așa e!”, a confirmat și soțul ei, apărând de după perdeaua din mărgelile lunguiețe, de lemn maro. El era profesor de matematică și ascultase fără să vrea „compunerea” din camera alăturată, fiindcă odăile nu aveau uși. Erau despărțite doar de bolți mari, ovale. Amândoi erau impresionați.

Am vrut să intru în clasa Grației, fiindcă nu voiam să fiu ca Mariana, ca *toate* Marianele. Pentru că respingeam mediocritatea existenței. Dar respingând-o, ce semnă? Nu știam, nu voiam să știu! Acceptam prețul.

„Dar e armonică!”, credea că sunt doamna doctor Pittiș, un endocrinolog important în anii aceia, la care mama m-a dus în control. Poate-poate va depista din ce cauză nu mă dezvolt. Poate că firicelul de armonie în devenire n-ar fi fost frânt, dacă nu intram în clasa Grației. Mama încă credea în șansele mele de salvare. De câte ori mergeam „în centru”, mama și cu mine, intram la „Compescar”, unde, la parter, era magazin și la etaj – restaurant de pescărie. Îmi cumpăra scrumbii de Dunăre, pe care, le frigea la cuptor, învelite în hârtie, sardele de Lisa, scrumbie marinată, care se vindea tăiată felii, în ulei, cu boabe mici de inbăhar. Erau aperitive care nu soluționau problema, dar ea știa că-mi plac și se gândea c-ar putea să-mi stimuleze pofta de mâncare. Pe urmă ne duceam în vizită la Tina – locuia vizavi –, care avea și ea acte de plecare depuse. Ne primea cu tartine elegante, din franzeluță fără coajă, unse cu unt și icre de Manciușia sau icre negre.

„Tina și-a dorit de mică să trăiască altfel decât trăiam noi”, povestește mama. „Era un cântec la modă, atunci, care i se potrivea de minune: «Eu visez doar lux și bogăție-e/E dorința mea cea mai vie-e». Avea două atuu-ri să reușească: frumusețe și talent pe orice puneă mâna. Tina era în stare să ia un material, să-l pună pe tine, ca să-ți ia măsurile, și să-ți lucreze o rochie pe genunchi, fără probă.

Iar rochia asta să cânte pe tine când o îmbraci. A învățat să meargă cu bicicleta, că așa era de *bon-ton*. Și-a cumpărat una de ocazie, din bani câștigați de ea. Mergea la șosea, duminicile, când erau bătaii cu flori”. „Cum adică, bătaii cu flori?” „Așa se distra cuconetul din lumea mare, primăverile. Doamne și domnișoare elegant îmbrăcate, veneau la șosea cu trăsuri, automobile, sportivele – pe biciclete în timp ce admiratorii – din aceeași societate – le aruncau flori. Tot din asemenea considerente, a învățat să și înoate. Se ducea nopțile la piscina acoperită de la strandul «Lido», fiindcă acolo putea să întâlnească tineret din «lumea bună». Acolo l-a cunoscut pe Gyuri Kirschner, care era dintr-o familie foarte bogată din Timișoara și studia Politehnica la București. Până la logodnă, Gyuri n-a știut nimic despre familia ei. Sigur că, atunci când a aflat, nu i-a căzut tocmai bine iar părinților lui – și mai puțin. Dar lucrurile erau prea avansate că să mai dea înapoi”. „L-a iubit?” „El a iubit-o. Îi era de-ajuns. Dragostea ei a fost un băiat cam tot atât de sărac ca și ea, care a părăsit-o pentru o fată bogată. În toiul nunții, mirele și-a lăsat mireasa, nuntașii și-a fugit la Tina acasă să-i ceară iertare. Tina l-a iubit toată viața. În ziua în care trebuiau să plece definitiv din țară, i-a spus lui Gyuri: «Sunt la coafor!». Și s-a dus să-și ia rămas bun de la el. Numai eu știam unde-i. Orele treceau. Tina nu mai venea de la «coafor». Gyuri se uita mereu la ceas și schimba fețe-fețe”. „Bănuia?” „Mai mult ca sigur. Tina i-a vorbit despre el, după ce s-au căsătorit. Mai mult. A făcut ce-a făcut și-a creat o așa-zisă prietenie între cupluri. A reușit, fiindcă era un mod de cumintire mondenă a sentimentului, care convenea tuturor. Dar gestul ei de acum spârgea conveniența și asta-l irita”.

Tina a fost prima dintre păsările călătoare care au revenit, în vizită, în România. Am fost cu mama s-o întâmpinăm la aeroportul Băneasa. Otopeni-ul nu exista încă. Din vamă a ieșit o cucoană opulentă, încărcată de bijuterii. În sfârșit, își realizase visul. Fiindcă aici, la câțiva ani după '44, socrilor le-a fost naționalizată averea, Gyuri avea salariul-standard al unui inginer textilist, iar ea trăgea din greu la mașina de cusut, ca să-l crească pe Ricky, băiatul lor, cu *bonă*, și să plătească o menajeră să-i țină casa curată și să-i gătească. Existau două versiuni ale acestei îmbogățiri rapide la Rio de Janeiro, unde „a scos-o” sora ei, Ela.

„Ela s-a măritat cu Bally, un *dreikop* – un învărte-lume, când era gravidă în trei luni cu Nelu”, povestește mama. „Au plecat în Israel imediat după '44. Au ajuns în Brazilia, spuneau, fiindcă lui Nelu nu i-ar fi priit clima din Israel”. Tina cu familia ei au emigrat prin Hias. Au stat două săptămâni în Italia până au primit viza de intrare în Brazilia.

„Am început să lucrez croitorie încă de pe vapor și să câștig”, suna versiunea Tinei. „Cum am ajuns la Rio, m-am angajat la un atelier de croitorie. Cu banii puși deoparte, am închiriat o mansardă, unde am deschis un atelier propriu. M-am îngrișat, fiindcă lucrăm de dimineață până la nouă seara, fără pauză de prânz. Veneam acasă ruptă de foame și mâncam consistent, fiindcă aveam nevoie de rezistență. Așa a putut Gyuri să stea în expectativă până a găsit ceva convenabil în branșa lui, la o reprezentanță engleză în textile, unica în Brazilia, de fapt. În scurt timp, a devenit asociat al firmei și acum este proprietarul ei”.

Mai circula o versiune în șoaptă, pe care mama o știa de la nene Sandu, fratele cel mare al Tinei, rămas în București. „Tina cu familia ei a plecat spre Italia cu trenul. Părinții lui Gyuri și-au condus copiii până la graniță. La despărțire, le-au dat un săculeț cu pietre prețioase; tot ce-au izbutit ei să salveze la naționalizare. O singură pietricică era de-ajuns să cumpere orice vameș. Fără săculețul ăsta n-ar fi ajuns ei în câțiva ani unde-au ajuns”.

De câte ori revenea în țară, Tina stătea la cel mai bun hotel și-și poftea frații și nepoții, în fiecare zi, la restaurant. Lui Emi, un frate handicapat, i-a cumpărat casă, i-a mobilat-o, i-a fixat o rentă lunară, pentru că pensia pe care-o avea era mizeră. Bani i-a lăsat să-i administreze nene Sandu, care avea grijă de el. Nu s-a lăsat până nu și-a adus lângă ea, la Rio, iubirea cea veche. Tinei nu-i plăcea Brazilia. Nu trăia decât pentru călătoriile în străinătate și pentru bucuria de a-și revedea rudele din România. „Dar carnavalul?”, o iscodeam. „Carnavalul?! O calamitate! Timp de două săptămâni trebuie să stau cu obloanele trase din cauza lui”. „Și Acapulco?” „Da, e frumos. Dar sunt atâtea lucruri extraordinare în lume!”

Tina ar fi putut să-mi schimbe viața, dacă aș fi vrut. *Baba*, mătușa ei, mai trăia încă. Mama cu tata erau dispuși de orice sacrificiu pentru mine; chiar să ia viața de la început, când nu mai erau tineri și aveau o situație mulțumitoare, numai să-mi facă mie un rost. Eram de-acum măritată. Ber, dornic de aventură, de înavuțire, era fermecat să plece oriunde. Avea o meserie – inginer energetician –, care-i dădea posibilitatea să-și găsească, într-un timp relativ scurt, de

lucru. Numai eu, cea aflată în fundătură, i-am spus mamei, după ce a scris toate datele noastre pe un bilet pe care urma să i-l dea Tinei: „zarurile au fost aruncate!” Am spus-o cu durere și mama n-a vrut să mă facă să sufăr. A rupt hârtia. Înainte de plecare, Tina a venit să-și ia la revedere de la noi și să ne ia datele, cum a fost înțelegerea. „Unde-i biletul?”, ni l-a cerut la despărțire. „Ne-am răzgândit”, s-a scuzat mama. „Casă avem, mașină avem, bogăție nu ne trebuie”. Tina a tăcut o clipă, descumpănită. Ne-a sărutat pe fiecare, cu o tristețe nouă. Peste puțină vreme, am primit o vedere de la ea. Înfățișa un iaht de plăcere, ultraeleganț, pe care scria „Princess”, înaintând în largul oceanului liniștit. Pe verso scria: „Cu vasul acesta am călătorit noi”.

A fost ultima lor călătorie. Gyuri s-a îmbolnăvit de un cancer galopant și a murit după câteva luni. Ea „a făcut” o psihoză depresivă. Și-a închiriat un apartament într-un hotel de lux ca să scape de toate grijile administrării unei gospodării. Ricky, crescut în puf, devenit medic, tot datorită părinților, nu voia să se uite la ea. Când am fost cu mama la hotel „Parc”, să-l vedem pe Lică, un alt frate al ei, stabilit în Israel, venit să-și facă o vacanță în România, și l-am întrebat amândouă: „Ce face Tina?”, ne-a răspuns: „Tina s-a prăpădit de inimă rea”.

Mama-și mișcă ușor spatele pe perna patului de la „Terapie intensivă”. Un ochi îl ține încă întredeschis, celălalt are pleoapele lipite. „*Veinām mā rifn, ienār daf ghein*” – „Cine-i chemat, acela trebuie să plece”, îmi amintesc un vers dintr-o poezie despre moarte, pe care mi-o recita când și când, cu îngândurare. „Ce-ai să te

faci după ce eu n-oi mai fi?” Întrebarea și-o punea mai mult ei înseși. „Te rog, nu suport să-mi vorbești despre *asta!*”, mă apăram. „Da, dar știi ce spunea prietenul lui Sandu, pantalonarul: «un om e bine să trăiască cât poată să ducă la gură și să se șteargă la... Și eu am cam ajuns...” „Te rog!”, o opream. Mama avea toate motivele să fie îngrijorată. La vârsta la care ea era în stare să țină o gospodărie, eu debitam enormități în materie. Și-n loc să mă doară, făceam haz cu inconștiență.

Era în vizită la noi tanti Zica, una dintre prietenile de familie, din Bârlad. S-a stabilit la București după ce soțul ei, nene Max, nu mai trăia. La Bârlad, nu mai avea pe nimeni. „Cum se face prăjitura asta?”, m-a întrebat. „Se pun trei prafuri de copt...” „Câte, mamă?” „Trei”, am reluat senin. „Mă faci de râs!”, s-a supărat mama. Ca să detensioneze atmosfera, tanti Zica și Văisoii – alți prieteni bârlădeni invitați la masă – au început să râdă ca de-o glumă bună. Nu era de râs, era de plâns, dar, atunci, m-am amuzat cu musafirii. „Zica cu Văisoaia, moașa ta, erau tare harnice și pline de viață”, povestește mama. „Casele lor, la Bârlad, erau lipite și curtea – comună. Țin minte cum am venit o dată și le-am găsit împreună, așezate pe divanul cu covor țărănesc la perete, cântând: «Căpitan, căpitan îndrăz-nește-e / Îndrăzneala-i cel mai bun corăbie-er!» De fapt, îi cântau lui Isidor, soțul Evei Weiss, care tocmai fusese avansat căpitan. O avansare plătită, mai târziu, cu sănătatea. Aproape toți cei care au lucrat *acolo* au plătit prețul ăsta. Prea era mare presiunea psihică. Povestea o dată Izidor prin ce-a trecut numai când a trebuit să meargă în munți, unde se ascundeau bande de legionari...” Nene

Max era mare iubitor de operă. Ultima oară când l-am văzut, venise la București să se interneze în spital, a făcut un fel de concurs pentru mine. El fredona o arie și eu trebuia să recunosc numele compozitorului, opera și personajul. I-am răspuns continuând fiecare pasaj muzical, amenințând să transform masa într-o serată muzicală. Cum s-a mutat la București, lui tanti Zica a început să-i meargă tare rău. În timp ce punea un picior pe scara unui tramvai supraaglomerat, vatmanul a pornit din stație și-a târât-o așa un minut-două. A zăcut câteva luni de zile în spital, a suferit câteva operații. Degeaba. N-a mai putut merge. Locuia la ultimul etaj al unui bloc fără lift. Dacă n-ar fi avut nepoți foarte buni care să aibă grijă de dânsa, cine i-ar fi adus o pâine măcar?! Avea o pensie foarte mică. „De ce nu vrei să faci cerere să devii asistată?”, a întrebat-o mama. „Sunt atâția cu situații mult mai bune decât a ta, care profită fără jenă!” „Nu, Hilda! Eu nu-ntind mâna!”, i-a răspuns. Au trecut câteva luni. A sunat telefonul. Era unul dintre nepoții ei. Mama asculta fără-un cuvânt. „Ce s-a întâmplat?”, am vrut să știu după ce-a închis. „A murit Zica”.

La Văisoii, am apucat să mergem doar o dată în vizită, la București. Noi abia ne mutasem, ei plecau. Locuiau pe Polonă, într-o casă construită la începutul secolului, cu ferestre înalte, înguste. Casa era în fundul unei curți mari, pietruite, cu bolți de trandafiri agățători. Tanti Eva, moașa mea, nu mai putea face menajul din cauza unei afecțiuni reumatice foarte grave, care, aproape, o imobiliza la pat. Nene Izidor suferea de o psihoză depresivă. N-aveau copii. Plecau la Roman, unde aveau rude care

puteau să le vină cât de cât în ajutor. N-am corespondat, dar am aflat că tanti Eva n-a mai dus-o mult și că nene Izidor a ajuns în Israel. „Cred că Eva a avut ce-am și eu”, presupune mama. „Dar nu se moare din asta”, mă împotrivesc asocierii. „Dar nici nu se trăiește! Parc-o aud pe doctorița Petrorian, care mi-a descoperit boala. «Doamna Schwartz, tare-aș vrea să nu fie ceea ce văd eu!», m-a trimis la analize. «Ei, nu se moare din asta!», m-a încurajat când analizele i-au confirmat diagnosticul. «Dar nici nu se trăiește!», am completat fără să-mi iau prea în serios cuvintele. «Asta, cam așa e!», a recunoscut. Încă nu-mi dădeam seama cât adevăr era în schimbul ăsta glumeț de replici. E-e, atunci eram aur și argint!”, oftează.

De câte ori venea la tanti Carolina, *baba* mea, nene Sandu aducea „un carton” cu florentine. Erau un fel de pricomigdale mari, plate, cu pălării de ciocolată. Știa că-mi plac. Mie mi le aducea, de fapt. Vizitele ni le făcea singur, fiindcă lui tanti Fani, soția lui, îi venea greu să ajungă din Balta Albă până la noi. Nene Sandu purta, totdeauna, un costum care-i cădea impecabil. „Ei au dus-o foarte bine pe vremuri”, povestește mama. „Lucrau amândoi croitorie bărbătească. La un moment dat, au avut chiar un atelier pe Lipsani, ceea ce însemna mult, atunci. *Baba* cu *zeida*-l tău i-au cununat. Sandu a cunoscut-o pe Fani la nunta surorii ei, Guța. Nebunatică mai era! A pus lăutarii să cânte la nuntă: «Fericit e, azi, Mandy că se-nsoară/Și ia o mireasă/Ca Guța de frumoasă!» Ea și-a scris versurile”. „Era, într-adevăr, frumoasă?” „Da de unde?! Era lungă, deșirată, ciolănoasă, dar tare iute, tare

înde-mânatică. Guța cu Mandy erau blănari de meserie. Aveau prăvălie pe Șelari. Când s-au desființat prăvăliile par-ticulare, au vândut tot ce s-a putut și-au plecat în Israel. Sandu s-a adaptat noii situații. S-a angajat undeva oficial și a continuat să lucreze pe sub mână”. Avea și acum un debușeu. Cineva de la o fabrică de confecții îi făcea rost de comenzi permanente pentru lodene de serie. Poate, și-ar fi dorit să lucreze costume de lux. Dar cine avea nevoie de ele? Iar protipendada își avea creditorii ei. Oricum, asta se cerea, asta livra. Câștiga bine cu lodenele, dar nu voia ca Fani să știe exact cât, fiindcă, pe cât era el de cumpătat, pe atât avea ea talentul să strice banii. Când venea la noi, ne încredința cât credea el de cuviință, știind că, oricând are nevoie, găsește intacti banii lăsați spre păstrare. Eram, cumva, C.E.C.-ul lui personal. Apoi au apărut primele semne de deteriorare: fire de păr sau mătreață căzute pe gulerul hainei și rămase acolo; tremurul mâinilor când ducea la gură lingurița cu dulceață sau paharul cu apă. Venea din ce în ce mai rar, pentru că picioarele nu-l mai ajutau să urce trei etaje fără lift.

„Toată familia noastră a suferit de picioare”, spune mama. „Și *zeida*-bătrânul și *mimă* și *baba* ta și eu”. Constatarea s-a întărit după ce am fost amândouă să-l vedem pe Lică, un frate al lui nene Sandu, care trăia în Israel. Era imediat după războiul din Golf. Lică a venit, în vizită, în România, însoțit de prietena lui, Ita. De astă dată, n-a mai tras la hotel. A închiriat o garsonieră undeva, pe 1 Mai. Cu Ita, vecină de bloc, se saluta numai, până la război. Când au început bombardamentele, nu băiatul a fost lângă el, deși locuia, cu nora și nepotul, în același oraș. Ita a fost. Și-au

dat seama că au nevoie unul de celălalt și-au rămas împreună. Mama punea întrebări despre toți cei pe care-i știa în viață: Iancu, Sali, Micu... „*Ghiștorbn*” – „Mort”, venea, scurt, răspunsul. Ar mai fi vrut să întrebe și de Berl, dar am simțit că nu îndrăzneam, de teamă să nu primească același răspuns. Nu mai voia să audă *cuvântul acela*.

„Berl era unul dintre copiii lui unchiu' 'Erman, frate cu Mali, Sali, Anton... A căzut într-o hazna când avea un an-doi și, se pare, că, de atunci, a rămas beteag la minte”, povestește mama. „O dată a venit, plin de vânătași, acasă. Era să-l calce o mașină. «Bine, Berl, de ce nu te-ai dat la o parte?», l-a certat *mimă*. «Cum, mamașă – așa-i zicea el – eu să mă dau din calea ei? Ea să se dea din calea mea!» Când eram copil și părinții plecau de acasă, cea mai mare bucurie a mea era să rămân cu Berl. Ce știa el să cânte! Ce poezii recita! Parcă-l aud: «La Pașa vine un arab / Cu ochii stinși, cu graiul slab / «Na-ți, Pașă, banii, / Dă-mi, Pașă, calul!» / «Ce, ești nebun? / Vrei pe-eunuci să-i pun / Să te dea câinilor?»». La pasajul ăsta, Berl își îngroșa vocea și i se înroșeau obrazii de efort. Era tare inventiv, dar făcea multe pozne. Nu era ușor să i le rabzi. O mai încasa, câteodată, de la *mimă*, că o ajungea și pe ea... Berl se băga, atunci în magazia cu lemne din fundul curții și plângea așa de tare că s-auzea până-n casă. Lui *mimă* i se rupea inima. Intra în magazie, scotea cinci lei. «Hai să ne-mpăcăm!», îi zicea. Lui Berl, dacă-i dădeai cinci lei – cinci lei era, atunci, o sumă –, erai cel mai bun prieten. Berl a vrut tare mult să facă armata. S-a prezentat la recrutare, o dată, de două ori. După fiecare examinare, comisia scria: «inapt pentru serviciul militar». A treia oară a refuzat să fie

respins. A intrat la infanteriști, dar n-a rezistat. După câteva luni, a venit acasă o umbră de om. A îndurat bătăi, carceră... Vai de el! *Mimă* l-a oblojit, l-a pus pe picioare. Berl era spân. Dar n-aveai voie să-i spui asta. O considera drept cea mai gravă insultă ce i se putea aduce. Câteodată tata, *zeida*-l tău, care era mare mucalit, îl mai tachina: «Înțeleg că te duci la frizer să te tunzi, da' de ce te razi?» «*Die roităr int, die!*» – «Tu, câine roșu, tu!», se-nfuria. Îi zicea «roșu», fiindcă tata era roșcovan. Și-ncepea să fantazeze. «Păi să vezi când mă duc eu la Capșa și comand un *capușinăr*, cu două pe genunchi! Una – aici, alta – aici!», se bătea peste pulpe. Nu știu de unde a aflat el că sunt la Bârlad și am un copil. Într-o zi m-am trezit cu o carte poștală din Israel. Nu știu dac-aveai un an. «Bididio, scria, – așa-mi zicea el mie – am aflat că ai una fetiță și vreau să vin la tine s-o cresc!»“. „Și de ce nu i-ai răspuns? De ce nu l-ai adus la noi? De ce m-ai privat de Berl?” „Cum să fi făcut așa ceva într-un orașel ca Bârladul?” „Ce păcat! Îmi pare tare rău că nu l-am cunoscut!” „Uite, ăsta-i Berl”, a descoperit mama o dată, căutând ceva în *tișchestl*-ul – sertarul de la mașina de cusut. Era o fotografie mică, tip buletin, care înfățișa un bărbat fără vârstă, cu ochelari rotunzi, pălărie și... favoriți. Privea lumea aburos și, parcă, hotărât, totodată. „Fotografia asta-i făcută în Israel. Cred că favoriții ăștia-s lipiți de pălărie”, o analizează mama. Oare cum o fi ajuns poza la noi?

Pe nene Sandu și tanti Fani i-am văzut ultima dată când Lică cu Dorina, soția lui, au venit să-și serbeze nunta de aur la București. Eram toți în holul Hotelului „Dorobanți”. Nene Sandu nu mai era cel ce venea la noi aproape în

fiecare săptămână, cu florentinele care știa că-mi plac. Iar în trăsăturile răvășite de suferință ale bătrânei sprijinită de copii, de fiecare braț, târându-se să ajungă până la canapeaua din mijlocul holului, n-aș fi putut-o recunoaște pe tanti Fani cea plină de viață, cum am cunoscut-o în primii mei ani bucureșteni. „Să facă Arafat ce fac eu!”, îi răspundea mamei când o întreba, la telefon, „ce mai faci”. Dar atunci făcea încă strașnic de bine, cu toate necazurile ei. Imediat după nunta de aur, Dorina s-a prăpădit de cancer în Israel. Scleroza lui nene Sandu, ale cărei prime semne le-am recunoscut de când a început să-și rărească vizitele la noi, a avansat atât de rapid, după nunta aceea, încât, uneori, nu-și mai recunoștea proprii copii. A murit înaintea lui tanti Fani, care s-a mai chinuit puțin până i-a urmat.

După ce-am fost să-l vedem pe Lică în garsoniera închiriată pe 1 Mai, am fost șocate de prezența Itei. Lică mai păstra încă urmele bărbatului frumos care a fost. Ita era smochinită, gheboasă, lipsită de feminitate, cu toate cremele, fardurile, rujul și părul ei vopsit. Deși se străduia să fie o gazdă afabilă, ceva rece, meschin, calculat se simțea în fiecare gest. „Bine, Lică, cum ai putut...?”, i-a șoptit mama într-un moment când Ita nu era în odaie. „Așa a fost să fie!”, a dat el din umeri. Și cât de dureros ni s-a confirmat intuiția! Când picioarele lui Lică s-au șubrezit atât încât n-a mai putut ieși din casă, Ita l-a internat la azil.

Cât timp a fost în muncă, Costică, fostul ucenic al lui *zeida*, era un munte de om, cu obrazii așa de netezi că dacă i-ai fi înțepat cu acul n-ar fi curs sânge. Venea din

când în când în vizită la noi, câteodată singur, câteodată cu Paraschiva, soția lui. Pe Paraschiva a cunoscut-o înainte de a intra în armată și s-a căsătorit cu ea, imediat după ce s-a eliberat. Stăteau într-o casă la curte, undeva în apropierea Spitalului „Fundeni”. O casă și-o gospodărie făcute de mâna lor, pe care Paraschiva le ținea curate ca paharul. „Mă Hildo, vin o dată la tine să mănânc o tocăniță de cartofi cum știi tu să faci!”, erau cuvintele lui de la revedere. N-a apucat să-și realizeze dorința. A murit năucitor de brusc, cum a ieșit la pensie. „Așa un Costică!”, se mira, îngândurată, mama ori de câte ori venea vorba de el.

Mai exista încă în sufragerie singura piesă rămasă din salonașul pe care l-au avut *baba* cu *zeida* înainte de a veni la Bârlad. Era o oglindă înaltă cât peretele, înrămată în lemn de abanos, cu încrustații de sidef. De câte ori trecea prin fața ei, *baba* se oprea, își aranja cordonul, își îndrepta părul răsucit rulou în părți și la spate și clătina din cap în fața propriei imagini devastate de timp: „Te-ai dus pe copcă, românico!” Oare *asta* era *ea*?!

„Ții minte cum spunea *baba* ta când se uita în oglindă?”, mă-ntreabă mama de câte ori ieșim „la târguiei” în diminețile de sâmbătă, singurele mele dimineți libere, cu magazinele deschise. De fapt – un mic tur pe lângă bloc, când și cât poate mama să meargă. Când traversăm de la un trotuar la altul, mama caută bordura cea mai mărunță, fiindcă îi vine greu să coboare și să suie pe trotuar. Mama zăbovește un minut-două în fața vitrinelor. Vitrinele au rămas singura ei fărâmə de lume la care are acces. Drumul este întotdeauna un efort pentru ea. Îl face, mai mult, la

insistențele mele. „Mersul e un exercițiu foarte important pentru întreg organismul”, argumentez. „Tu nu vrei să accepți ideea că eu *nu mai pot!*”, mă pune în fața realității. Vede cum mă-ntunec la față. „Bine. Dă-mi ciorapii – e vorba de ciorapii cei tari de elastic, pe care-i îmbracă doar când iese din casă – și hai să mă-mbrac!” De dragul meu cedează. Spre deosebire de cei purtați în casă, ciorapii ăștia își merită numele de elastici, fiindcă-i „țin” picioarele. În schimb, nu și-i poate îmbrăca singură. Îi trag cu zel, aranjându-i pe dungă, bucuroasă că s-a decis să meargă „la plimbare”. Popasul în fața vitrinelor este și un subterfugiu să-și tragă sufletul. Atunci îi revin în memorie cuvintele *babei* mele. „Când mă uit la mine, îmi vine să-ntorc capul!”, comentează la rându-i. „Parcă eu arăt altfel!”, caut s-o liniștesc. „Nu vorbi prostii!”, mă amen-dează. Dar, pentru *baba* mea, constatarea venea, mai cu seamă, din cochetărie. Era prea mult dor de viață în ea ca să abdice de la bucuriile pe care ea, viața, i le putea, încă, oferi.

Este o după-amiază de vară. Ne pregătim să mergem la grădina „Dinamo”, să vedem „Lady Hamilton”. Plecăm întotdeauna mai devreme ca să „prindem” singurul rând cu rezemătoare din partea centrală a stadionului. Mama face sandvișuri și le ia cu noi ca eu să mănânc „la aer”. Poate-poate o să mi se facă puțină foame. *Baba* merge încet, rezemându-se cu toată greutatea de brațul meu firav. La ora la care noi suntem de-acum instalați pe rândul „nostru”, meciul care se joacă în după-amiaza aceea intră în prelungiri. „Hai, găzarii!”, strigă, ridicându-se în picioare, supporterii uneia dintre echipe. Rezemătoarea de piatră e încinsă încă de căldura acumulată peste zi, dar noi

privim sălciile de la alea din spatele nostru și, la cea mai slabă adiere de vânt, ni se pare că „vine răcoare”. „Semințe-e de bosta-a-n! Semințe-e de bosta-a-an ave-e-em!”, strigă răgușit o femeie, plimbându-se încoace și-ncolo, pe trepte. Mama simte că mă tentează. „Cât costă?” „Un leu cornetu!” După felul în care sunt împachetate e clar că sunt o jumătate de cornet. Dar ce contează ca să-mi facă mie o plăcere!? Răcoare e când ne înapoiem de la cinema. S-a înnoptat de-a binelea. Dăm colțul dinspre Floreasca spre strada care duce spre casă. Cu mine de braț fiind, *baba* e gata-gata să cadă. O susțin din toate puterile să nu se prăbușească. „Ce-ai pățit?”, se apropie mama de noi. „Nimic, mi-a venit o amețală!” *Baba* vrea să înainteze, dar își dă seama că nu poate. Mama și cu mine rămânem lângă ea, în timp ce tata se duce la Spitalul de Urgență „Floreasca” să cheme o ambulanță. La camera de gardă unde-o aducem, medicul îi ia tensiunea. O dată. Încă o dată. Nu scoate un cuvânt. Pe urmă, se apleacă peste registru și scrie, scrie, scrie... Ridică puțin privirile spre noi. „Care-i situația?”, rupe tăcerea mama. „26 tensiune! I-am prescris aici – întinde rețeta – ce medicamente are de luat, dar dacă vreți s-o păstrați, nu mai are voie să stea la plită!” Mama face tot posibilul ca *baba* să nu-și simtă handicapul. Dar există o ocrotire nouă, o punere sub obroc, o neliniște pentru fiecare pas al ei.

De sărbătorile de toamnă, *baba* se duce la cel mai apropiat *șil* de casă: Templul din Amzei, „Ieșua Tova”. Asta înseamnă o jumătate de oră de mers pe jos, plus traversatul atâtor intersecții. Mamei îi este frică s-o lase singură. Diminețile o însoțește tata. După-amiezile, când vin eu de

la școală, mama și cu mine ne ducem s-o luăm de la *șil*. *Baba* știe să citească în *sidur*⁴⁵. Are un *sidur* scris și legat de tatăl ei, străbunicul meu, *Eliezer-soferul*. Un *sidur* mare, dreptunghiular, îmbrăcat în catifea pan de culoarea mierii, cu ornamente din piele maro. Darul lui de nuntă. În jurul *babei* mele sunt adunate multe femei care vor să înțeleagă ceva din sensul rugăciunilor. *Baba* stă în picioare, cu *fișiu*l – așa-i spune ea baticului de mătase maro, cu picățele albe – strâns sub bărbie și *zice*. Este tare cald la balcon. Mă strecor prin mulțime până la ea. Nu mă vede. Este tare concentrată și încinsă la față. Broboane de sudoare amestecate cu lacrimi îi picură peste paginile *sidur*-ului deschis. „Du-te în față să vezi, că acum o să fie *Șoifăr bluzn!*” – „o să se sufle din Șofar” –, mă-ndeamnă mama. E și mai anevoie să ajung până la primul rând al balconului, dar răzlesc. Tresar ascultându-i sunetele sfâșietoare. Au în ele ceva aspru-tânguitor – prelung, ascuțit, prelung –, care-mi aduc lacrimi în suflet.

Țipătul ăsta-l aud mental aici, la „Terapie intensivă”, unde mama mea e prizoniera aparatelor, a tubului respirator, a tamponului de tifon peste gura deschisă, a țevilor de plastic care-i coboară din nări, a perfuziilor de la ambele mâini. Mi-aduc aminte numele întreg al mamei mele: *Hinche Rifche Mali*. Nume de soție de *sofer*, nume de profeteasă și nume de regină⁴⁶.

„*Rifche Mali* sunt *ținumân* – nume adăugate, povestește mama. Le-am primit la vreo patru-cinci ani, când m-am îmbolnăvit foarte grav și părinții nu știau ce să facă să mă salveze. Frigeam atât de tare că mă înveleau în prosoape

reci, bine stoarse, pe care le schimbau mereu”. „Dar ce-ai avut?” „Probabil, scarlatină. Uite, asta-i o poză făcută la puțin timp după ce m-am vindecat, când *baba* cu *zeida*-l tău sunt nași și eu – domnișoară de onoare”. Poza e sepia și albul e *crème*. Mama poartă o rochiță albă, cu volane, fără mâneci și un decolteu mic. Părul castaniu, tuns scurt, e legat într-o fundă înnodată într-o parte. Mama e, într-adevăr, trasă la față. „Pe vremea aceea, nu existau antibiotice. Și, când viața unui copil era în cumpănă, era obiceiul să i se dea încă un nume pe lângă cel primit la naștere, un *ținumân* protegitor, ca moartea să nu-l mai știe și să-l ocolească”. Și ea, cea cu nume de profeteasă, ea, regina, m-a îngrijit pe mine, puiul ei; nemernic, bicisnic, plin de tină. „Eu ți-am *varloift olă veghîn* – ți-am netezit toate drumurile și tu, tu cum ești față de mine?” se revoltă, câteodată, în ultima vreme, când nu mai poate de obidă.

Era suficient să spun: „mi-e sete!” – și asta când stăteam toți patru la televizor, eu, tata, mama și Ber, *baba* nu mai trăia – pentru ca mama să se ridice de pe canapea, să se repeadă la bucătărie și să-mi aducă un pahar cu apă. „Da’ nu trebuia!”, protestam. „Mai bine nu vorbeai și te duceai singură să-ți iei!”, mă certa Ber. „Nu-ți dai seama că ea e-n stare de orice pentru tine?!” Și eu ce i-am oferit, o viață? Numai chin și suferință! Asta i-am oferit.

„*Dză kind ot nișt ghiot kin moz!*” – „Copilul n-a avut noroc!”, suspină mama după ce *zice mula*⁴⁷, la *mațeva*⁴⁸ tatei, în fiecare an, când mergem la *keivăr uț*⁴⁹. N-am avut ceea ce se cheamă „noroc”, fiindcă, în loc să țin ochii deschiși spre lumea care mă făcea să sufăr, m-am refugiat

într-o lume a mea, unde-mi trăiam nestingherită visurile, fiindcă *era posibil*. Eram a mamei mele. Aveam iubirea, înțelegerea, ocrotirea ei nesfârșite. Mama mea a avut dintotdeauna vocația ocrotirii. „Când eram mică și ploua, îmi înveleam uite-așa păpușile”, mi-arată. Gesturile sunt ale cuiva care înfașă un prunc. „Totdeauna mi-a plăcut ploaia. Să merg și să mă plouă. Nu ploaie cu șiroaie de vară. Nu ploaie mocănească, de toamnă, care-ți pătrunde-n suflet și-n oase. Ploaie subțire, bună, de primăvară”.

După sărbători, când zilele începeau să scadă, norii să coboare, vântul să scuture și ultimele frunze rămase din vara trecută în nucul din curtea interioară a blocului, mama dădea puțin drumul la foc în odaia de zi să-mi fie mie cald când vin de la școală. „În zile dintr-astea mohorâte de toamnă târzie, când lucram la madam Schlesinger, auzeam o femeie strigând: «Gazu-u-u', găzariu-u-u'!»”, coboară vocea trăgănând cuvintele într-o melopee tristă, așa cum i-au rămas întipărite în rostirea lor de atunci. „Femeia se oprea în dreptul casei lui madam Schlesinger și-ntreba: «Gaz *trebă?*»”. Aici graseiază cuvintele. Întrebarea e rugămintă. „Madam Schlesinger nu se-ndura să cumpere mult, că gazul era scump. Eu nu simțeam frigul. Mergeam și iarna, pe ger, cu ciorapi trei sferturi. *Ah fleghi kimân in dreim* – veneam acasă cu pulpele înroșite de ger, dar ce conta? Madam Schlesinger avea radio, ceea ce era un lux pe vremea aceea. Bucuria mea – când îi dădea drumul. Era o reclamă care se transmitea atunci la radio”. Cântă: „Plouă de trei zile / Plouă tare / Asta-i vremea și eu mă înclin / Am luat o hotărâre mare / Să-mi iau ful-ga-rin / «Bună ziua, dom-ni-

șoară / Fiindcă plouă tare afară / Am intrat în magazin / Ca să-mi cumpăr ful-ga-rin”. Recită: „Cumpărați fulgarin marca ideală / Cereți măsura universală”. „Mai era un cântec legat de ploaie, dar nu mai țin minte decât atât: «Trece-un moș / Un cocoș / Un birjar / Ce măgar! / M-a stropit / Ce tâmpit!». Îmi amintesc și șlagăre. Fredonează: «Ilon-a-a-a / Mă simt și astăzi lângă tine / Blestem în nopți senine / Deși demult tu ai pleca-a-at». «A fost odat' un muzicant / Nebun amoretat / De-un înger blond cu ochii verzi / Și trupul fermecat / Era, sărmanul, fericit / Că se credea și el iubit / Dar, într-o zi, iubita lui l-a părăsit». «Ne-am cunoscut în carnaval / Și-n glumă ne-am iubit / Apoi la cel din urmă bal / Plângând ne-am despărțit / Noi ne-am jucat de-a fericirea / Ce ne-a ieșit odată-n drum / Am râs de tot ce e iubirea. / Să plângem amândoi acum»”. În ritm de foxtrot: „Iubirea-i doar o glumă / Vis trecător / Ca un balon de spumă / Amăgitor”. „Pe Lipscani între șapte și opt / Văd femei cu ochii dulci și trupul copt / Și întâlnesc zi de zi o brunetă / Chiar cochetă, / Dar discretă...” „Mână birjar / Și du-mă-n noapte / Cât mai departe / Oriunde-oi vrea / Iubirea mea / I-o nebulie / Chiar în beție / N-o pot uita”. „În taverna din port / Mohorâtă și murdară / Sorb o țigară / Fardul mi-a mâncat obraji / Viciul mi-a muiat grumajii / Plâng, fiindcă-mi amintesc cum am fost odată / Plâng, fiindcă mai doresc dragoste curată...” „Nu plâng pentru nimeni / Că nimeni nu plânge pentru mine-e-e / Poate c-așa este mai bine-e-e...” „Se făcea și atunci paradă de «sentimente frumoase»: „Puiu e copil cuminte / Și-are patru anișori / Puiu zice totdeauna / «Mamă, dă la cerșetori!» / Într-o zi zăresc pe stradă / Un cățel micuț golan / Puiu zice: «Mamă dragă / Cuțu plânge /

Dă-i un ban»”. „Erau și unele reclame cu tâlc etern-valabil: „Bob, Bob cu săpun / Bob, Bob cel mai bun / Bob, Bob ideal / Un săpun fenomenal”. Recită: „*O mână spală pe alta / Bob săpunul pe amândouă*”. „Avea madam Schlesinger o servitoare. Cred că n-avea mai mult de șaișpe ani. Când auzea radioul, începea să danseze cu ușa. Punea o mână pe clanță, cealaltă-n șold și juca de mama focului. Se rușina când o surprindeam. E-e-e, și cum cânta Jeni Șmilovici la «Barașeum»!: «Ce-i al meu, al meu rămâne / Iankl să-mi trăiești / *Ništ kin ghembă / Șmolț*⁵⁰ pe pâine / Tu mă-nebunești». Primul vers era ce era! *In ă red* – adică – nimeni nu ne poate lua ceea ce noi suntem”.

Ascultăm vocea, întotdeauna, răscolitoare a Mariei Tănase. „Când am cunoscut-o eu, avea vreo șaișpe’ ani”, povestește mama. „Era fiica unor grădinari vecini cu *mimă*, într-unul din multele locuri în care ea cu familia s-au tot mutat, poate o să le meargă mai bine... Casa era la una din barierele Bucureștiului. De acolo începeau grădinile de zarzavat. *Mimă* cosea fredonând aplecată deasupra mașinii. Parc-o văd pe tânăra aceea cum venea în vizită la ea. Se trântea pe prichiciul ușii de la prăvălie și cânta de mama focului. Putea să cânte așa ore întregi”. „Ce prăvălie avea *mimă*?” „Un fel de «magazin universal». Găseai de toate acolo. De la mosorele de ață la cămăși bărbătești și izmene, pe care *mimă* le lucra singură. «Firma» era agățată de un trunchi de copac uscat, de lângă linia ferată: o cămașă prinsă de-o pereche de izmene, care fluturau în vânt. În special, înainte de Paști, venea lumea să se înnoiască. Știi ce frumos era la denii!? Mie-mi plăcea să mă duc! Bisericile erau arhipline. Băieții și

fetele stăteau pe-afară până noaptea târziu. Acolo se-nnodau toate idilele. Diminețile treceau grădinarii cu marfă proaspătă spre oraș, dar *mimă* și mama cumpărau zarzavaturi seara, că era mai ieftin. Tot așa luau brânzeturi și crap-caras – știuca era scumpă –. Treceau oltenii – așa le zicea vânzătorilor – dis-de-dimineată cu cobilițele. Marfa era atrăgător aranjată pe frunze mari de nuc. Treceau și bragagii și vânzători ambulanți de zaharicale. «Rahat cu apă rec-e-e-e! Rece răcoreala-a-a!», striga câte-un băietan care purta pe umeri tot un fel de cobiliță. Într-o parte avea un coș cu rahat în care găseai și bucățele de nucă. În cealaltă parte atârna o căldare cu apă bună de băut. Apa curată era o problemă în Bucureștii de atunci. De una din toartele găleții cu apă era agățată o căniță smălțuită toată în alb. Țin minte când eram mică și mergeam la *mimă* să facem *Șabatul* împreună. Plecam de vineri după amiază. Mama îmi cumpăra pe drum o bucățică de rahat. Costă un leu tratația. Nu se putea Șabat fără supă. Mie nu-mi plăcea supa. «*Far vus estnișt?*» – «De ce nu mănânci?», mă-ntreba *mimă*. «*S’iz mit porăh!*» – «E cu praf!», mă alintam. «Cine nu mănâncă supă, nu mănâncă *kig!*⁵¹», spunea *mimă*. Știa ea cum să mă momească! Eu mâncam, totdeauna, din aceeași farfurie cu Mali. Mali puneă piper în supă. Eu nu voiam piper. «Pun numai în partea mea!», se apăra. Ce fată bună – Mali! De la paispe-cinșpe ani a ținut toată casa. Sali era foarte talentată la cusut. Putea să vadă un model de beretă pe stradă, să vină acasă și să facă o beretă la fel. Mali n-a avut noroc la copii. A avut doi băieți și amândoi n-au vrut să știe de mama lor. Din Israel au plecat în Canada. Rar se-ndurau să scrie câteva rânduri sau să pună mâna să dea

un telefon. Uite, ăsta-i Lulu, băiatul cel mare al lui Mali, când avea un an. Costumașu' ăsta, eu i l-am făcut!" mi-arată o fotografie sepia, în care un copil blond râde arătându-și doi dințișori. Costumașul – maro închis – e cu nasturi la două rânduri. „Și Sali?” „Sali se pare c-a fost mai avantajată cu fiica ei, Lidia. Asta-i Lidia când s-a logodit”, mi-arată o fotografie pe care i-a dat-o Sali lui tata, când a fost în Israel. O matahală de femeie. „Era tare mâncăcioasă de mititică. Seara, Sali o pune pe Lidia să zică «Tatăl nostru». Când ajungea la pasajul «și dă-ne nouă pâinea cea de toate zilele», se întorcea spre maică-sa și adăuga: «Da' cu *mangiun* mamă Sa'ii!» Când o lăsa pe Lidia câte-o zi la noi, voiam s-o trimit c-o rochiță nouă acasă și mă grăbeam s-o termin. Când dădeam să i-o scot iute, cu acele de probă, țipa: «*Naciu' nu, naciu' nu!*». Să nu-i prind nasul”. „Și, totuși, v-ați depărtat”. „Asta a survenit încetul cu încetul, după ce m-am căsătorit cu Mișu. Mișu avea vederi comuniste. Sali cu Micu – concepții mic-burgheze. Când veneam în vizită la ei, Mișu, cu ironia lui caustică, începea discuții care erau gata-gata să degenereze în certuri. Eu nu știam cum să fac să-i împac și pe unii și pe ceilalți. Începusem să trăim în lumi diferite. Pe urmă, viața ne-a despărțit”.

Iernile veneam de la școală cu mâinile înghețate de frig. Voiam să mi le lipesc de sobă să le-ncălzesc. „Nu, nu, pune-le aici!”, mi le lua *baba* și mi le pune între subțiorii ei. Într-o zi cu multe grade minus dintr-o asemenea iarnă geroasă s-a hotărât să se închidă școlile. Bindecuvântată libertate! Eu, mama și *baba* ne-am dus atunci să vedem „Tom Degețelul”. Filmul rula la un cinematograf din

Amzei. Zăpada scârțâia sub picioare. Asfaltul era lunecos la traversat. Dar ce conta! Ne bucuram să putem vedea la matineu un film foarte căutat, la care cu greu prindeai bilete. Tot într-o iarnă am fost la „Nottara”, să vedem o piesă de Goldoni, cu Dichiseanu în rolul principal. Abia am găsit bilete la una din lojile laterale. La un moment dat, Dichiseanu iese cu chitara din scenă și se îndreaptă în direcția noastră. Se oprește în dreptul meu, pune un genunchi în podea, își reazemă chitara de celălalt picior îndoit pe jumătate și-mi cântă mie serenada din piesă. Reflectorul, privirile spectatorilor – toate ațintite spre noi. Sunt fâstăcită: un amestec de jenă și mândrie. O seară de Revelion cu „Liliacul”, la Operă. Înainte de a pleca, mama a pregătit masa în sufragerie, aranjată ca pentru musafiri. În dreptul fiecărui tacâm a pus câte-un cadou cumpărat din vreme. Ninge puțin viscolit și, ca să ajungem la Operă, trebuie să mergem cu tramvaiul până la Universitate, pe urmă să luăm troleibuzul. Trotuarele sunt acoperite de zăpadă înghețată. Pe drum, la întoarcere, fredonez „Ah-vai, ah-vai, ce tristă sunt...!” și-s gata să fac primii pași din polca-mazurcă. „Taci din gură că-ți intră aer rece-n piept!”, mă domolește mama. Intrăm în casă, aprindem lumina, dăm drumul la radio. Ultima oră din an. Noi suntem gazdele, noi musafirii: tata, mama, *baba* și eu. Tata ne umple paharele. *Babii* îi pune mai mult sifon decât vin. N-are voie la tensiune. „La mulți ani!” Patru pahare se întâlnesc în aer scânteind. Așa bate lampa, așa bate albul feței de masă, așa bat cuțitele, furculițele și solnița din mijlocul mesei.

Doctorul a stabilit că marea ar putea fi, pentru mine, „o armă cu două tăișuri”. M-ar ajuta să mă înalț, dar, fiind

atât de slabă, ar exista riscul ca plămânii să se alungească și cămașa lor să se subțieze. De aceea, cât țin vacanțele de vară stăm numai pe Zamora. Dar nu la „vila” lui moș Ionică și-a țatei Lina, – mama n-a fost mulțumită acolo –, ci la casa lui tanti Rodi. Mama a descoperit-o în al doilea an de tatonări la „particular”. „Mi-a plăcut că era o casă nouă, însoțită, cu o curte imensă, toată numai verdeață și, lângă gard, câteva straturi de mărar, pătrunjel, leuștean, ceapă verde, fasole pe vrej...” ne convinge mama pe *baba* și pe mine să ne luăm bagajele de pe strada Gloriei, din Poiana..., unde am dormit prima noapte în vara aceea, și să ne mutăm la tanti Rodi, pe Zamora. Casa-i pe crină, chiar pe malul Prahovei, în vale. Tanti Rodi cu nea Vasile și-au făcut-o de curând. Nea Vasile e paznic la depozitul de la I.C.R.A. „Dar nu el face servicii, Ciobănică face”, îl recomandă tanti Rodi pe Ciobănică, un câine mare, de rasă, într-adevăr, ciobănească. Ziua – ținut în lanț, în curtea din spatele casei, noaptea – lăsat în libertate în curtea depozitului, de care nu lasă pe nimeni să se apropie. De meserie, nea Vasile e căruțaș. Meserie bănoasă – căratul fânului, lemnului, porumbului. „Dar banii-i duce la «Trotuș»”, ne pune la curent cu realitatea tanti Rodi. „Trotuș” e numele singurei bodegi din Poiana... Și caii știu să oprească acolo. Căruța o ține în fața casei, caii – Murgu și Suru –, în grajdul pe care-l împart cu vaca, Florica. Tot în spatele curții sunt cotețul pentru găini, țarcul pentru oi – vara sunt la stână –, împrejmuirea pentru porci. „Totdeauna știi cum i-a mers femeii noaptea, după cum cheamă puii dimineața, la grăunțe”, zice tanti Rodi. „Dacă-i strigă drăgăstoasă «pui, pui, pui!», e semn bun. Dacă-i împinge oțărără afară din coteț, e clar că lucrurile

stau prost”. N-au decât o cameră mare, cu un divan nou, la perete, și un pat fără arcuri, cu tăblie de fier, la fereastră. Casa abia a terminat-o nea Vasile, ajutat de frații lui: nea Giacă și *nenia*, cum îi spun în semn de respect fratelui cel mare, nea Ion. Au plecat de la zero, că s-au certat cu *băbăița* din Bușteni. *Băbăița* e mama lui tanti Rodi. Sunt nevoiți de bani, altfel nu ar fi închiriat. Casa n-are decât această cameră mare și un pridvor cu câteva trepte. Din pridvor se vede toată Zamora. Ei, împreună cu cei doi copii, Vasilică și Nicușor, s-au înghesuit cum au putut în cele două bucătării din spatele casei. Una – de vară, alta, mai largă, mai solidă, – de iarnă. Pe divan, dormim eu cu *baba*. Pe pat – mama cu tata. Tata ne aduce numai și vine să ne ia la plecare. Restul verii „îl face” la unul din serviciile de schimb valutar de pe litoral. După ce s-a pensionat, a intrat acolo colaborator sezonier, fiindcă știe bine germana. Vin mulți nemți la mare, mai ales, *redegiști*. Plecăm, totdeauna, cu personalul de șase dimineața. Pe de-o parte, să nu ne prindă căldura pe drum. Pe de alta – ca să putem purta pe noi lucrurile groase, care, în valiză, ar ocupa mult spațiu și ar cântări greu. Trenul e foarte aglomerat. Ca să „prindă” locuri pentru noi, tata se urcă din mers, înainte de-a opri trenul pe peron, când îl vede numai că i-a dat drumul pe linie. „Lasă Țuchili, c-o să ne descurcăm!”, caută să-l rețină mama, dar tata vrea să știe că avem locurile asigurate. Rugăm un impiegat să ne ajute să aburcăm valizele pe fereastra deschisă a compartimentului de la care tata ne face semn. Pentru mine, toate pregătirile de plecare sunt trepte ale bucuriei. Valiza cea mare e coborâtă din raftul de sus al cămării. „Trebuie să gândesc tot ce am de luat” e argumentul pentru care mama

scoate cu zile înainte, din garderob, lucrurile „canditate” la plecare. Totdeauna face valiza în mijlocul odăii celei mari, pe un scaun peste care pune o hârtie albă. Plecatul la gară cu noaptea-n cap, în ziua stabilită. „Chiar dacă ninge / Chiar dacă plouă / Noi în vacanță vom porni”. Sunt câteva versuri dintr-un șlagăr care ni se potrivește. O dată, ploua, într-adevăr, cu găleata. Ne-am întâlnit pe scări cu Aroneni. Apa intrase în pervazul dintre ferestrele de la casa scârilor. „Unde plecați pe vremea asta?”, ne privesc mirați. „La munte!” Un răspuns care-i lasă fără grai. Altă dată stăm patru ore pe o căldură toridă în gara din Florești-Prahova. A deraiat un tren de marfă, umblă zvonul. Dar, pentru mine, e o așteptare bună. Încă puțin și voi vedea aburind în zare siluetele vineții ale începuturilor de munte. Trenul nu stă decât un minut în gara din Poiana Țapului, așa că trebuie să fim, din timp, cu bagajele pregătite, la ușă. Tata coboară primul, o ajută întâi și întâi pe *baba* să coboare. Peste rochie și flanea, *baba* poartă nedespărțitul ei pardesiu negru, căptușit, dintr-o stofă „care nu se mai vede azi”. Pe urmă, mama îi dă la mână valiza. Vin eu la rând. Mama e în spatele meu. Pe *baba* o lăsăm pe o bancă în gară. O gară modestă, curată, cu ghivece de mușcate roșii atârând din loc în loc, la capăt de streășină. Respir o dată adânc. „Ce aer bun!” Deși e amestecat cu miros de cărbune încins. Dar nu mai e praf, nici miros de gaze de eșapament. Noi trei o luăm pe lângă linia de tren spre casa lui tanti Rodi, ca să scurtăm drumul. Tanti Rodi ne așteaptă. „Scad zilele”, ne-a scris în cartea poștală pe care o primim întotdeauna de la ea, după ce ne anunțăm sosirea. Tanti Rodi trebăluiește prin curte. Bate din palme zărindu-ne. „Au *vinit doamnili!*”, strigă ieșindu-ne în

întâmpinare la poartă. Ne strânge și ne sărută ca pe niște rude. „Uite acum se duce nea Vasile cu Trabantu’ s-o ia pe bunica”. „Trabantu’ e căruța lor. Cu toate glumele care se fac pe socoteala lui, Trabantul este o mașinuță foarte la modă, ieftină, nepretențioasă, care consumă puțină benzină și de orice fel. Faptul că vine din R.D.G., îi sporește valoarea. „Lucru nemțesc” înseamnă lucru bine făcut. Ca să cumperi un Trabant nou, poți să aștepti cu anii să-ți vină rândul. Unii se înscriu, doar ca să-l comercializeze la un preț bine săltat. Trabantul se vinde cu suprapreț și dacă este puțin rulat. Nea Vasile înhamă caii la căruță, mă urcă pe capră și pornim la gară s-o luăm pe *baba*. Roțile n-au arcuri și căruța hurducă la fiecare bolovan. Miroase a brad, a fân proaspăt cosit, a bălegar. Nea Vasile mă-nvață să mân caii. Apuc hățurile, asistată de profesorul meu. Trebuie să înțelegi caii și ei să te înțeleagă. Când vrei s-o iei la stânga sau la dreapta, trebuie doar să tragi ușor de hamuri în ce direcție vrei s-o cotești. Caii știu ce au de făcut. Pe nea Vasile nu l-am văzut plângând decât o singură dată: când i-a murit un cal. Asta s-a întâmplat la o inundație mare a Prahovei. Nea Vasile lăsa caii noaptea să pască pe crină. Nu era o acțiune lipsită de risc. Fiindcă, deși îi priponea de câte-un copac, dacă nodul nu era făcut bine, se puteau elibera și duce unde le era voia. De câte ori a trebuit să scotocească toată crina, să ajungă până la Piatra Arsă după ei! Mai întâi, a plouat mocănește vreo două săptămâni. Asta nu ne deranja. Dacă se făcea frig, tanti Rodi venea la noi cu-n braț de lemne să ne facă foc la plită. Ce bine mirosea a lemn ars! Stăteam toate trei pe patul fără arcuri, de la fereastră, privind trecătorii de pe șosea. Îi știam aproape pe fiecare. Îi ghiceam de la

distanță, după mers: Pință măcelarul, tanti Veta, gestionara de la brânzetură, Anișoara, Nuța, cumnatele lui tanti Rodi... Când se elibera de muls vaca, fiert laptele, dat de mâncare la păsări, tanti Rodi venea la noi. Deschidea dulapul înalt, vernil, din colțul din dreapta al odăii și scotea albumul cu poze de familie. Ne făcea cunoștință cu fiecare personaj: „Asta-i Toia, cumnata cea mare, din Bușteni. Asta-i Jeni lu' Trandafir, din Podu' Zamorei, astea-s fetele ei, Cateluța și Lili. Asta-i Gheorghe-al-nostru”, fratele cel mai mic al lui tanti Rodi. Într-o fotografie – nea Vasile alături de-o vacă cu uger mare și moț în frunte. „Asta-i prima vacă pe care-am avut-o noi. Tot Florica o chema. Dădea douăzeci de litri de lapte pe zi. Nici nu știam ce să facem cu atâta lapte, că, prin vecini, nu prea aveai la cine vinde. Odată, am plecat la o nuntă. Pe-nserat, am lăsat nunta și-am fugit să mulg vaca. N-am mai stat să mă schimb. Am intrat în grajd așa gătită cum eram. Ce s-o fi-ntâmplat cu Florica, nu știu, c-odată văd că-ntoarce capul spre mine și-mi varsă toată găleata cu lapte pe rochia mea cea nouă de moar”. Fiecare fotografie are povestea ei. Nașa de la cafenea. De fapt, nu chiar cafenea. Un birt între Bușteni și Azuga, unde tanti Rodi a intrat să lucreze după ce-a terminat șapte clase. Acolo a învățat ea să facă fripturi de pasăre în sos de roșii cum mai rar se află. Neamurile lui nea Vasile, din Comarnic. „De zgârșiți ce-s, comărnicienii merg cu scarpeții-n subțioară și-i îmbracă la barieră, să nu se tocească. Când scapă cioara de pe gard, zic «să fie de sufletu' morților!»” Nu mai e zi, dar nu e încă noapte. Vedem pe fereastră cum apele, devenite cenușii, ale Prahovei cresc cu viteză. Încep să inunde crina. Nea Vasile cu nea Giacă pleacă s-ajute

câțiva excursioniști aciuși pe crină, să-și strângă mai iute corturile. Au intervenit la timp, fiindcă de-acum crina-i sub apă. Curtea noastră bălțește toată. Apa începe să urce mai sus de temelia casei. Nea Vasile cu tanti Rodi sunt cu noi în cameră. „Dac-o mai ține așa, luăm în brațe pe bunica și televizorul și mergem în deal, la Anișoara!”, hotărăsc. Înnoptează. Ploaia s-a mai potolit, parcă. Apele nu mai cresc. „Să vedem ce-o fi până dimineața!”, ne spun în chip de noapte bună. Dimineața plutesc pe Prahova cotețe de găini, păsări moarte, lighene, bușteni și salamuri de Sibiu. Astă noapte, apa a spart depozitul unei fabrici de mezeluri din zonă. Pescuiesc oamenii salamuri mai mult decât au nevoie! Tanti Rodi ciocăne la ușă. Ne-a adus laptele. Fața i-e roșie de plâns. „Ne-a murit un cal azi noapte!”, suspină. Aseară, după ce-a ieșit de la noi, nea Vasile a vrut să-nchidă caii-n grajd. Unul era la locul știut, celălalt – nu. L-a găsit la calea ferată, călcat de tren. Probabil, din cauza ploii, conductorul nu l-a văzut din vreme. „Nea Vasile unde-i?” „Jelește-n bucătărie”. Apele s-au retras, dar podețul de lemn care face legătura între odaia noastră și bucătăria de iarnă, unde stau acum tanti Rodi cu nea Vasile, e plin de mâl. Călcăm anevoie, sprijinindu-ne de zid. Nea Vasile stă pe marginea patului și-și strigă calul mort. Ține capu-n pământ a vinovăție. Lacrimi mari i se preling de pe obraji pe podea. „Parcă n-a suferit așa nici când s-a prăpădit *nenia* astă iarnă”, comentează tanti Rodi după plecarea lui. *Nenia* a fost găsit în pădure, mâncat de lupi, după mai multe zile în care nu s-a știut nimic de soarta lui. Cerul s-a degajat. Merg să mă spăl la cișmeaua din curte. Aproape uit să mă șterg zăbovind cu privirea spre Omul și Caraimanul din fața

mea, eliberați, în sfârșit, de căciulile de nori trase peste ochi atâtea zile. Încă nu se poate face plajă, nici odihni pe câte-un lemn de brad, căzut la margine de pădure. „Dar o plimbare putem face”, caut s-o conving pe mama care freacă într-o cană untul, zahărul, oul crud și cacaoa pentru crema mea „de ora zece”. „Întâi să termin de făcut mâncarea!” E o promisiune cu cel puțin două obstacole: când va fi dispusă tanti Rodi să facă foc la bucătărie; când va voi să gătească și ea. Nu putem avea pretenție să consume o cantitate dublă de lemne. Plus că nici mami nu-i vine ușor să urce, fără să-și tragă sufletul, până sus, în Podu' Zamorei. Dar poate să reziste rugăminții mele? „Mergeți liniștite că stau eu cu bunica!”, ne asigură tanti Rodi. Primim binețe și răspundem la fiecare pas. Ne oprim să stăm puțin de vorbă cu țața Lina, fosta noastră gazdă, pe care-o zărim în curte. Au probleme de sănătate și ea și moș Ionică, care trage-un picior. Țața Lina a dat drumul rațelor, care-și fac acum toaleta, în iazul mic de vizavi. Fiecare casă are personalitatea ei. Mamei și mie ne plac o casă mărunțică, bătrânească, tare curată. Noi îi spunem „casa cu mușcate”. Șindrițele acoperișului înnegrite de vreme contrastează cu pereții exteriori proaspăt zugrăviți. Casa are pridvorul lung, îngust, din lemn sculptat, ferestrele mici, perdelele – spumă. Ferestrele și pridvorul sunt potopite de ghivece cu mușcate de toate soiurile. Pe mine mă atrage – nu știu de ce – o vilă stranie, neterminată, vizavi de cimitirul satului, pe care-am poreclit-o „casa cu stafii”. E proiectată și construită de un arhitect, din București, care n-are bani s-o isprăvească. Pare părăsită. Acoperișul, rotund, e înalt, țuguiat la vârf. Ferestrele, fără geam, – găuri negre-n zidul cenușiu. Cimitirul pare,

dimpotrivă, o prelungire a vieții. O grădină cuminte, îngrijită, liniștitoare. Iscodindu-l prin porțița deschisă, înțeleg mai bine de ce tanti Rodi vorbește despre moarte fără sentimentul sfâșierii. „Ciușu-i colea!”, e o expresie pe care-o folosește des ca *alternativă de existență*. Dincolo de cimitir, lângă pădure – un sălaș de țigani. Aburi de supă proaspătă de legume se ridică din ceaunul mare din mijlocul curții, sub care arde-un foc mocnit. Câțiva copii se foiesc în jurul aburilor îmbietori, devorând fiertura din priviri. După amiază, când soarele începe să scapete, ciurda de vaci care paște pe crină trece prin fața casei lui tanti Rodi. Aud de departe clinchetul tălângilor. Vacile-și leagănă ugerile pline, înaintând fără grabă, câteodată chiar oprindu-se și mugind lung spre păduri. De ce mă atrage aglomerarea aceasta de trupuri masive, cu mișcări lente, care fac parte, parcă, dintr-un ritual străvechi? Stau lipită de poartă urmărindu-le cum se îndreaptă alene spre casele lor. Unele sunt așteptate la ieșirea în șosea. Printre femeile care le ies în întâmpinare, o zăresc pe Ciocănica, sora cea mare a lui nea Vasile. Sosește din vreme, totdeauna, însoțită de găștele ei. Stă sprijinită în bățul noduros, multifuncțional. Cu el se ajută la mers, cu el le păzește să nu se depărteze. Pe el îl agită-n aer când i se apropie vaca, deși gestul e gratuit. Vaca o ia înaintea ei spre casă. Toate vacile își cunosc drumul. Cele pe care nu le așteaptă nimeni se opresc o clipă când ajung la șosea. Apoi, una după alta, o pornesc în direcția știută: o cotesc la stânga, înspre păstrăvărie, sau urcă pe serpentinele domoale care duc spre Podu' Zamorei. Tălângile se aud din ce în ce mai depărtat până se sting. La urmă de tot, trece văcărița satului. „Calcă a om”, observă tanti Rodi. Are, într-adevăr,

ceva bărbătesc în silueta ciolănoasă, mersul apăsător, fața înăsprită de vânt și arsă de soare, privirile mohorâte. E însoțită de ajutorul de văcar, un băiat în clasele mari de școală, care, vara, mai scoate un ban din păzitul cirezii. „Ăștia ai lu' Zăbavă nu mănâncă decât de două ori în zi”, se referă tanti Rodi la părinții și frații lui mai mici. „Strâng bani să-și construiască și ei o casă”. Băiatului îi dau tutelele. Are ochi lucitori și buze pline. Când trece diminețile singur spre crină, simt cum mă urmărește cu privirea. Mă fac că nu-l observ. Îl observă, însă, ceilalți. „Dacă nu se astâmpără, îi arăt eu lui!”, se supără nea Vasile. Într-o vară, nu l-am mai văzut. „Ce s-a-ntâmpnat cu el?”, a întrebat-o mama pe tanti Rodi. „A murit astă iarnă, ars de viu. A fost, cu încă un prieten, la o petrecere, în cabana unui pădurar. Peste noapte, cabana a luat foc. Nici unul dintre cei care au dormit acolo n-a putut fi salvat”. Se-ntuneacă repede. Serile limpezi sunt reci, dar tot nu-mi vine să intru-n casă. Îmbrăcată în pardesiul cel gros al *babii*, peste jachetă și pantaloni, „fac trotuarul”, glumește tanti Rodi. Mă plimb, adică, pe aleea de piatră, dintre pridvor și poartă. Pot să mă plimb așa ore în șir, fără să mă plictisesc. Mă apropiu de căpița de fân abia clădită pe iarba din fața casei. Iarba-i udă de rouă și mama o să se supere că-mi stric bunătate de pantofi din piele întoarsă. Smulg câte-un fir și-l mestec bine între dinți să-i simt aroma. Luna suie, uriașă, de după pădurile din fața mea. Dau capul pe spate să privesc puzderia de stele. Cerul e mult mai aproape la munte decât la șes. Din casă se aud râsetele mamei și ale *babei* mele. Tanti Rodi povestește ceva cu haz. „Nu te-ai săturat de-atâta aer?”, mă-ntâmpină mama, când, în sfârșit, mă-ndur să intru-n casă. În anul în

care mă pregătesc să dau examen la facultate, pridvorul casei lui tanti Rodi a devenit loc de studiu. Citesc, de fapt, devor fișând pasionată tomuri de istorie, critică literară, estetică. Grațierea nu m-a-nvățat să învăț. M-a-ncărcat cu o bibliografie imensă s-o dau gata în câteva luni. Mai târziu, am aflat că un student parcurge asemenea listă în ani. Muncesc pe brânci de dimineața până seara, fără să simt oboseală, absorbită de frumusețea și aerul tare al scrierilor. „Nu e bine ce faci!”, intuiește mama primejdia. „Cineva care n-are antrenament n-are voie s-o ia așa pieptiș!” Cu cine să se înțeleagă?! Mai sunt două săptămâni până la examen. Iau antinevralgice ca pe apă. Capul mă strânge ca-ntr-o menghine. Junghiuri atroce, nemaicunoscute mă silesc să întrerup lucrul. Nu reușesc s-adorm noaptea. Spaima că n-o să pot să mai dau examen îmi sporește zvâcnetul dureros al tâmplelor. Mama se duce până la farmacia din Poiana... să-ntrebe farmacistă ce să-mi dea ca să dorm. Se-ntoarce cu o cutie de Ciclobarbitol. După o tabletă-două îmi revine somnul. „Dar o roțiță s-a defectat *acolo!*”, conchide doctorul Caffé, la care mama mă duce imediat ce ajungem la București. *Acolo*, unde? Înțeleg că nici doctorul nu știe. Îmi prescrie un medicament străin; un tonic recomandabil în situații de „efort intelectual”, citesc în prospect. „Trece oare?”, întreabă mama pe cineva care a cerut același medicament, când i-a venit rândul, în fața ghișeului. „Niciodată!”, vine răspunsul. La unșpe candidați pe un loc, examenul e o loterie. O mare de părinți își așteaptă copiii să iasă din sălile unde se dau probele scrise. „Ce-o fi făcând oare «minunea» mea?”, se frământă mama. „Dumneavoastră vă faceți griji?! Păi, fiica dumneavoastră sparge ziduri!”,

replică o cunoștință aflată în preajmă, mama unei foste colege de liceu. Notele la probele scrise sunt pe muchie de cuțit. E noapte. A doua zi dimineată m-așteaptă „oralul”. Mama simte că nu dorm. Intră în odaia mea și-mi vorbește stând cu fața la fereastră. „Încă nu se știe nimic, dar alternativă există. Dacă nu intri, plecăm în Israel. Deocamdată, întoarce-te *of a zatolă* – pe o părțică și închide ochișorii tăi dragi!” Coridorul prost luminat care duce spre sala unde se ține examenul oral e înțesat de lume. „Mai întâi, am zărit mâna cu cesulețul tău cum apasă clanța”, îmi povestește mama. „În urma ta a ieșit un profesor și a întrebat: «A cui e fetița asta?» Mie mi-a sărit inima din loc. M-am apropiat: fie ce-o fi! «Vreau să vă felicit pentru fiica dumneavoastră!»”.

La „Terapie intensivă” nu mai e nimeni înafară de mama mea și cu mine. Moi batista în apa călduță care curge încontinuu de la robinet. Îi tamponez buzele, broboanele mici de sudoare de pe frunte. Din când în când, mama-și mișcă ușor spinarea. Aș putea să mă așez pe scăunelul lăsat de asistenta care și-a terminat tura, dar e prea scund și nu pot urmări bine cifrele ce scad și urcă pe ecranul aparatelor la care e conectată mama. Mă uit la cel care-i măsoară tensiunea. Mi se pare semn bun când indicatorii cresc, mi se închircește sufletul când scad. Fruntea îi e călduță, pomeții obrazilor mai puțin, pulpele i-s reci și răceala asta mă umple de spaimă. Înserează. Încă o zi dulce de toamnă. Ceva sinistru vine din pereții acoperiți cu faianță, din noptierele de fier, din bolboroseala monotonă a tubului respirator. Aud pași elastici de femeie tânără în spatele meu. „Plecați d-aci! Și-așa nu-i voie să stați cu

orele lângă pacient, cum faceți dumneavoastră!”, mă gonește asistenta. „Mă-ntorc peste-o juma' de oră!” „Nu se poate, sosește vizita. Duceți-vă acasă!” Îmi agăț cuminte halatul în dulapul de la intrare și-mi pun jacheta lăsată de dimineată pe cuier. Din camera alăturată iese doctorul-cap-de-lespede-mortuară care a operat-o pe mama. Ochii mici, inteligenți clipesc obosit pe fața gălbuie, aproape fără buze. „Cum e?”, șoptesc. „O chinuim, dar n-avem ce face. Dacă *se-ntâmplă*, n-aveți grijă, punem lumânare! Sau, poate, la dumneavoastră, nu se obișnuiește...” „Nu știu”. „Oricum, nu strică!” *Nu ei* o chinuie, *eu* o chinui. Îmi vine în minte una din povestirile care au cutremurat-o pe mama când era copil; una din lecțiile din manualul ei de citire. „Știi, o furnică care *simte cum moare*! Furnica vede talpa uriașă începând s-o calce și n-are cum să se ferească. *Simte* cum talpa o strivește încet, mai întâi o parte, încă o parte și încă...” Noaptea, când mă trezesc, mi se pare că din pereți răzbate zgomotul *acela* de apă care dă în clocot. „Trebuie să dorm, să am putere mâine!”, caut să-mi impun. Mâine, adică azi, fiindcă s-a făcut dimineată. În timp ce-mi tai feliile de pâine – provizii pentru stat la spital, mă urmărește-un cântec, aparent, de petrecere, pe care mi-l cânta, câteodată, mama: „Ș-aida dârla, dârla / Se mărită *Cârna* / Face nunta joi / Și *ni-invită și pi noi!*” Îl alung și cântecul se-ntoarce. Obsedant, sarcastic, grosolan. Mă grăbesc s-ajung la mama. O găsesc sub aceeași pătură mai mult aruncată peste ea decât învelind-o. Nu-i văd trupul ciopârțit, dar mi-e destul să-i privesc tamponul traversându-i gura larg deschisă, leucoplastele de pe frunte și de pe nas, care-i susțin țevile de plastic ieșindu-i din nări. Chirurgical

voinic și nu prea tare la capitolul inteligență, unul din cei doi care-au operat-o, se apropie de patul ei. „Drenajul e bun!”, mă asigură. Mai poate fi mama, din nou, om? O asistentă tunsă scurt, grasă, blajină vine să-i schimbe una din perfuzii. „Ați mai văzut minuni?”, formulez întrebarea cu voce tare. „Sigur că da!” Pare convingere în vocea ei.

„Nu trebuie să crezi prea tare-n ceva ca să nu culegi deziluzii!” Fraza asta mi-o repetă des mama. Asta, fiindcă mă entuziasmez ușor și-s, întotdeauna, gata să idealizez oamenii. „Sigur, unui tânăr n-ai voie să-i rezezi aripile!”, e de acord față de oameni. Dar este doar frază. Adevăru-i că o doare naivitatea mea. „*Ven dză nar îz nișt manăr, lachât oihât!*” – „Când prostul nu-i al meu, râd și eu!”, oftează. Deocamdată, luptă „să mă refac”, după tot ce-a îndurat cu mine în lunile premergătoare examenului de intrare la facultate. Plecăm numai noi două pentru o vacanță adevărată, chiar dacă numai pentru opt zile, la Sinaia. Căutăm gazdă pe o stradă principală, aproape de parc. Aici locuiesc numai oameni înstăriți, care oferă condiții apropiate celor de la hotel. Unii chiar au contract cu O.N.T.-ul. Și-au făcut din închirieri o sursă substanțială de venit. Deși suntem în a doua jumătate a lui septembrie, toate camerele sunt „date”. Am ajuns cam la mijlocul străzii, acolo unde drumul se bifurcă: pe unul ajungi într-o fundătură, celălalt duce spre Furnica. „Avem ceva în turnuleț, dacă vă interesează, ne poștește proprietăreașă. Intrăm într-o curte anume făcută pentru turiști: terasă cu șezlonguri, umbrar pentru prânzit „la aer”, cu masă și bănci de o rusticitate rafinată, flori cultivate atent, după

sezon. E asfințit de vară, așa că trandafirii se întâlnesc cu crizantemele. „Proprietăreașă asta e *o priță!*”⁵², îmi șoptește mama în timp ce urcăm scările care duc în camera din „turnuleț”. O odaie izolată de celelalte. De la fereastră se vede „Piscul câinelui”. Tavanul e oblic, paturile – curate, de modă veche. Trăiește în fiecare ungher un duh romantic, pe care nu vrem să-l părăsim nici când gazda ne propune să ne mutăm la hoch-parter, într-una din camerele care „s-au eliberat” peste două zile. La prânz, mama mă duce la restaurantul din holul Casino-ului. Marmora, oglinzile imense de cristal, covoarele persane, albul ireal al fețelor de masă, ținuta de valet de casă mare a chelnerilor – toate mă intimidează. Mama comandă două porții de șalău prăjit cu cartofi natur și apă minerală. La o distanță nu prea mare de masa noastră, doi chelneri așteaptă prevenitor să facem vreo mișcare din care să reiasă că am mai dori să comandăm ceva. Ne toarnă apă minerală dintr-o sticlă înfășurată într-un șervet de un alb la fel de tulburător. Mă simt tare stânjenită. După ce-am terminat masa, trecem pe lângă o sală închisă, imensă, ovală, în semiobscuritate. O încăpere toată în mov, dominată de candelabre uriașe de cristal. „Uite aici a fost altă dată Casino-ul!”, mă face atentă mama. „Movul era culoarea preferată a reginei. *Baba* ta, care a fost la înmormântarea ei, povestea că tot convoiul mortuar era înveșmântat în mov. Asta a fost voința ei”. Mai în largul meu m-am simțit când am făcut cunoștință cu măgărușul de la cabana „Piscul câinelui”. Urcușul a mers cum a mers, dar la coborâre mi s-a făcut atât de frică încât am refuzat să înaintez. Poteca era abruptă, îngustă, cu râpi adânci, gata să te-nșface la orice pas. „Ține-te de mine!”, mi-a luat

mama mâna în mâna ei. Teamă de viață! Din cauza asta am rămas singură sub streșină, în cuibul vechi.

În fiecare seară, înainte de a adormi, caut mâna mamei. O strâng în mâna mea nepermis de mică. Mâna mamei e caldă, puțin umedă de transpirație. Boala i-a deformat degetele, prednisonul i le-a umflat. Le simt încurajarea tacită, care-mi dă tărie, ca atunci, pe panta de coborâre de la „Piscul Câinelui”. „Știi cine ești tu?” „Nu-i bine să spui. *Mă turnișt!* – Nu se cade!” Atunci recurg la un pasaj îndrăgit de amândouă dintr-un film cu Stan și Bran. „Tu ești *man friend* – prietenul meu, Mister Oliver Hardy. El e *the brain*, el e managerul meu, el mă are pe mine în grijă!” Asta, bineînțeles, în ceasurile calme, din ce în ce mai rare între noi, în ultima vreme. Eu sunt Stan Laurel. Așa mă și recomand cât timp mama mai poate ajunge, fără să-i fie foarte greu, până la interfon. „Cine-i?”, îi aud glasul. „Stăni-că!”, strig, ridicându-mă puțin pe vârfuri, fiindcă interfonul e fixat la înălțime prea mare pentru mine.

În vacanța aceea de opt zile, la Sinaia, am fost amândouă, prima dată, în excursie la Tușnad. Plecăm cu autocarul din fața parcului. Mama mă lasă la fereastră, fiindcă știe că asta-mi doresc. Descoperim împreună Valea Timișului, Brașovul. În program stă scris: vizită la Biserica Neagră. Acolo oprim. Față de lumina multă de afară, interiorul pare întunecat. Un ghid ne preia, repetându-ne, cu voce neutră, lucruri arhiștiute, noi pentru mine și mama mea. Pe neașteptate, de undeva de sus, izbucnește orga. Strâng tare mâna mamei într-a mea. Ajungem la Tușnad la ora prânzului. Stăm în picioare la una din mesele din

autoservirea ștrandului. Mama e bucuroasă că mănânc. „Vreau și eu cu barca!” „Dar eu nu știu să vâslesc!”, răspunde mama. „Știu eu!”, intervine un vecin de masă. Mama acceptă oferta necunoscutului numai de dragul meu. Cavalerul nostru e, probabil, venit de unul singur în concediu și-și caută companie feminină. Ar vrea să știe câte ceva despre noi. Mama se eschivează. Ne întoarcem la locul unde știm că este autocarul. Ia-l de unde nu-i. Ne interesăm în stânga și-n dreapta. Nimeni nu știe nimic. Ajungem în șoseaua principală. Vedem un autocar mergând încet. Pare să fie al nostru. Oprește nu departe de locul unde ne aflăm. „Cât pe ce să vă lăsăm la Tușnad, dacă nu apăreați!”, ne mustră șoferul. Mama se scuză pentru întârziere, dar vina este a mea. Mama a vrut numai să-mi facă o bucurie. Eu trebuia să mă scuz, dar nici prin cap nu-mi trece.

Totuși, intru într-o altă vârstă. Odată întoarse acasă, mama hotărăște să-mi facă un taior „de ocazie”. Nu vrea să mi-l coase ea. „Pentru taioare de damă îți trebuie o specialitate”. Mergem împreună acasă la un croitor de lux, care șade într-o vilă aproape de Grădina Botanică. Ne întâmpină un bătrân, o bătrână și un pichinez. Bătrâna are pretenții de *grand dame*. Pechinezul e dresat să stea în două lăbuțe. Când îi spune: „Pichy, *again!*”, știe că trebuie să repete figura. Vorbește cu el numai în engleză. E ceva insolit pentru anii aceia. Bătrânul, subțiratic, puțin adus de spate, ne pune în față o revistă străină de mode. Mă uit curioasă la poze. Mama și croitorul discută ca doi experți. Mama caută ceva și tineresc și elegant și „să mă avantajeze”. Stofa, de calitate, e din pătrățele cu

două nuanțe de verde închis. Nasturii – bumbi de metal *gris-fer* – mai există și acum în sertarul de la mașina de cusut. „Când vrei să iasă ceva *telăr mit lefâl* – farfurie și lingură –, abia nu iese nimic”, spune mama și are dreptate. Taiorul nu-i ce trebuie. Cât s-a străduit croitorul, tot degeaba; nu l-a nimerit. „Ori îți merge din prima mână, ori te chinui, și chinuit iese”, e convinsă mama.

Primul examen de studentă, cu Mache (Macovescu) la estetică. „La literatură și sport se pricepe toată lumea”, e unul din aforismele lui pe care-l rețin, crezându-l inatacabil. Azi, când literatura nu mai interesează pe nimeni, aforismul a rămas șchiop. Nu-mi dau seama, că literatura e, și-atunci, un codicil. Mache contează ca ministru de externe, ca președinte al Uniunii Scriitorilor, nu ca profesor de estetică. Examenul, anunțat pentru după-amiază, începe seara, din cauză că Mache a întârziat pentru treburi mai importante. Intrăm în sală, strigați în ordine alfabetică. Mie-mi vine rândul pe la 10–11 noaptea. Mache abia-și ține capul, să nu-i pice pe catedră, de somn. Eu vreau să-i vorbesc despre tezism și tendenționism în artă, cum scrie pe bilet. Ca să-l trezesc, bat cu palma în lemnul catedrei primele măsuri din „Eroica” de Beethoven. Este punctul de plecare pentru a-mi dezvolta subiectul. Ideile-mi vin șuvoi. Mache tot încearcă să mă oprească și nu izbutește. „Unsprezece!” strigă, în timp ce-mi pune zecele în carnet; primul zece din carnetul meu de studentă. La ieșirea în stradă, mă întâmpină tata. Este îngrijorat de întârziere. Nu-mi trece prin gând să-l întreb de când stă și m-așteaptă. Povestesc – încă euforică –, clipă cu clipă, „cum a fost”.

În iarna aceea, „fac” primul revelion cu „tineretul”. Nu mai pot scăpa, așa cum m-am eschivat în ultimii ani de liceu, când, la o invitație la petrecere a unei colege – își sărbătorea ziua de naștere – am venit înainte de ora anunțată, i-am dat cadoul și m-am scuzat că nu pot să rămân că „am oră la dentist”. De teamă am făcut-o. Teamă că s-ar putea să stau toată seara lipită de perete, fără să mă invite nimeni la dans. Acum este vorba de Aronenii juniori. „Bătrânii”, adică părinții, au plecat de acasă, „să lase tinerii să se distreze între ei”. Aronenii juniori se străduiesc să „facă atmosferă”. Scot, mai întâi, un album cu fotografii dintr-o excursie la Praga. Pe urmă ne poftesc la masă. Își pun nădejdea în șprițul care, întotdeauna, înlesnește apropierea între necunoscuți. Și nu dau greș. Începe dansul. Am dansat? Am dansat! De ce, atunci, abia am așteptat să se facă 12 noaptea, să ciocnesc paharul de rigoare și să vin acasă? La puțină vreme, am început să primesc telefoane, cu invitații la film, teatru, operă – cavalierul se informase că mie îmi place – de la unul dintre tinerii cunoscuți în casă la Aroneni. „Îți place?”, m-a întrebat *baba* într-o seară, în timp ce-i făceam patul. „Îl accept pentru că sunt realistă”, i-am răspuns. „De ce să cred că Făt Frumos s-ar opri la mine?” Tânărul, inginer „terminat”, nu era prea dibaci în mânăitul vorbelor. Inteligența nu-l dădea afară din casă. Nici cultura. Dobi, l-am poreclit. Era atât de timid încât, în timpul spectacolelor, abia dacă îndrăznește să-mi ia mâna o clipă în mâna lui. De 1 martie, mi-a dăruit o trusă de manichiură. „Un cadou scump. Asta obligă”, mi-a dat de înțeles mama că port o responsabilitate față de el, am un răspuns de dat. Eu tot amân decizia. Atunci mi-o provoacă ea. „Să presu-

punem că mâine te cere în căsătorie. Ce-i spui? Îl iubești?” „Nu”. „Atunci renunță”. „Mi-e greu”. „Trebuie. Nu poți lăsa să spere un om care nu înseamnă ceva pentru tine”. „Dar dacă...?” „N-o să mai găsești altul?” „Da”. „N-are rost să-ți pui astfel problema la nici o vârstă, cu atât mai puțin la 19 ani neîmpliniți. Nu ți-l trebuie, spune-i!” „Cum?” „Foarte limpede. Ai reflectat. Nu vrei să continui prietenia. Așa-i cinstit”. Așa fac. Nu mi-e ușor. Îmi repet în gând ce-am de spus, tot netezind în gând fraza amară. Dobi mă conduce până la ușa blocului. E seară. Felinarul din colțul străzii aruncă puțină lumină până la noi, așa că nu-i văd bine chipul. Recit fraza și intru repede înăuntru în hol. Urc scările într-un fel ușurată, într-un fel, cu inima grea. „L-am urmărit de la fereastră când a traversat vizavi și-a luat-o spre stația de autobuz. Mergea încet, împovărat, ca un om bătrân”, mi-a spus mai târziu mama.

În loc de serate la Clubul Studenților, frecventez cercuri științifice de istorie literară. Cred că știu „ce vreau de la viață”. „De ce să nu reușesc?”, îi argumentez mami. „Voință am, de muncit muncesc...”. Mama tace. Vine sesiunea de vară. Sunt unele cursuri pline de viață, pentru mine, de care nu mă îndur să mă despart, și altele aride, care mă iau cu somn. După-amiezile, când e ceva mai liberă, mama se așează în celălalt colț al canapelei unde stau și învăț. „Uf! M-am săturat!”, pufăi câteodată. „U-u-u!”, duce mama palmele la gură imitând șuieratul locomotivei. Asta înseamnă: „Încă puțin și plecăm în vacanță!” Am devenit superstițioasă. Dacă-mi cade pixul pe jos mi se pare că-i semn rău. Atunci mama-mi scrie pe marginea conspectului la care

lucrez: „zece!” Scrisul ei cu litere puțin ascuțite e de ajuns să-mi alunge teama. Pe la șase după-amiaza fac pauză. Traversăm pe Rozelor și-o luăm spre șosea. Ne oprim în fața zorelelor urcând pe garduri, închise la ora aceea. Mama ia câte-o zorea și-o pocnește de frunte. Nu se lasă până nu aude pocnetul clar. „Ia să vedem, poți și tu?” La început, nu izbutesc prea bine, dar până la urmă reușesc. La întoarcere, mama-mi fură un trandafir din tufele ieșind din curți spre stradă. Trandafirul de furat poartă noroc. Tata se scoală în zori să se ducă la Parcul Herăstrău să-și încerce norocul. Poate găsește vreun braconier să cumpere pește proaspăt pentru mine. În comerț, nu se prea găsește.

O dimineață de august la tanti Rodi. Zilele din urmă au fost ploioase, dar nu le simt. Suntem toți patru laolaltă. „Guando-la-me-e-e-ra-a! Avem război!”, vine tanti Rodi cu-n braț de lemne în odaie să ne facă focul. „Da’ ce s-a-ntâmpat?”, întrebăm. „Au intrat rușii cu tancurile în Cehoslovacia și-al nostru e împotriva”. Stau pe prichiciul de la bucătăria de vară și-ascult radioul. Improvizația muzicală a lui tanti Rodi e departe de a fi glumă. Suntem la un pas de a fi și noi ocupați de trupele sovietice. Ce facem? Plecăm la București? A doua zi, toate se domolesc: și ploaia și tonul discursurilor lui Ceaușescu și îngrijorarea noastră. Eu scriu ceva despre viitor și datorie. După amiază mergem la plimbare, eu cu mama și tata, pe drumul care duce la Castelul Cantacuzino. Trecem de casa lui Pință măcelaru’; casă mare de om avut, cu grădină doldora de flori, împrejmuită cu gard de fier forjat. Dinspre cășerie vine miros de cașcaval afumat. Ajungem

la păstrăvărie: un iaz bine păzit de o plasă înaltă de sârmă împletită. „Nici că le vede, trece călcându-le-n picioare”, recită mama privindu-mă cum calc absentă. „Da-i frumos ce-am scris?”, dau drumul frământărilor mele. „Noi credem că da”, caută să mă liniştească. „Cât de frumos?” „Cum sunt munții ăștia fără strop de nor în înserarea de acum”. Diminețile, după ce-am stat o vreme la plajă, mutăm pătura la umbră, mai sus, printre brazi. Eu caut fragi prin preajmă. „O”-uri, le spun, fiindcă, de fiecare dată când găsesc câte unul, dau de veste cu „o-o-o!” puternic. Adun câte o grămăjoară și-o aduc mării și tatii. O împart în porții egale. O porție rămâne neatinsă. E pentru *baba*. La înapoiere, cât încă n-am coborât din poiana împrejmuită, tata duce două degete la gură și fluieră prelung. Ecoul se-ntoarce vuind spre noi. „Cine te-a-nvățat să fluieri așa?” „Țăranii din Obârșeni unde m-am născut”.

Într-o dimineață, zăresc un bărbat și o femeie, venind dinspre Aprozar spre curtea lui tanti Rodi. Par turiști străini. Ne fac semn cu mâna apropiindu-se de casă. Tata ridică ochii, se precipită spre poartă și-i îmbrățișează. Sunt băiatul și nora lui nene Leon, fratele mijlociu al tatei, veri ai mei. Cum ne-or fi găsit aici? „Mi-am dat seama că ești Fredi, fiindcă semeni leit cu Leon când era tânăr”, explică tata. „Am fost la voi acasă. Nimeni. Am întrebat vecinii. Ne-au spus că sunteți la munte, așa că iată-ne!”, se dezleagă misterul. Îi recomandăm gazdelor. Fredi cu Sidonica au plecat din țară când erau copii. Sunt fermecați de tot ce văd. Fredi face o poză de grup; cu părinții mei, cu *baba*, cu tanti Rodi și nea Vasile, cu mine călare pe Suru,

ținându-l de căpăstru să n-o ia din loc. Fredi e director de bancă la Haifa. Au, el cu Sidonica, trei copii. Și-ar fi dorit și-un al patrulea, dar Sidonica a avortat. Excursia în România e ca s-o facă să iasă din starea depresivă de după avort. Știu amândoi românește fiindcă s-a vorbit în casă.

Nu e prima rudă din partea tatei care revine în România. Acum un an, a fost Poldi, fratele lui adoptiv, de fapt, vărul lui, orfan de ambii părinți. Mama lui Poldi era soră cu tanti Mina, soția lui nene Leon. „*Minkiolă mit dză erță fisolăh*» – «Minica cea cu piciorușe scurte», avea ea *vertolăh* – cuvintele, Baba Clara, fiindcă avea picioare lungi”, povestește mama. „Când eram gravidă cu tine și nu puteam mânca de rău ce mi-era, treceam pe la Mina în vizită. Îmi dădea să beau un păhărel cu vișinată și-o *bilke* – o bucată de pâine proaspătă. Asta primeam. «*A pulchiolă vistă?*» – «O pulpiță de pui vrei?», mă-mbia. Încet-încet mă atașam și de ea. Tu nu știai ce-aveai cu nene Leon că nu-l puteai suferi. Cum îl vedeai, plângeai. «*Dză kleină rihl şluft?*» – «Drăcușorul cel mic doarme?», băga capul pe ușă înainte de a intra. Dar pe Poldi l-ai iubit. «Polele uba!», spuneai când aveai opt luni. Asta, pe limba ta, însemna că lui Poldi ești de acord să-i dai un pup”. Poldi e căpitan de marină și-a bătut lumea. E considerat aventurierul familiei. Are un fel de boemie care-mi place. Mă simt bine la plimbare cu el, povestindu-mi ce înseamnă să trăiești în largul mării, despre porturi, oameni ai ghețurilor și oameni de la ecuator. „Dacă ar fi să aleg o țară unde să stau mai mult, aș alege Spania. Am locuit un timp într-un sat spaniol. Cum se dansează duminicile acolo! Și soția mea seamănă cu-o spaniolă. Seara, când își

desface părul, și mă-nfășor în buclele ei, mi-amintesc de femeile din satul acela”. La plecare ne-a lăsat o fotografie: soția lui cu băiețelul lor de trei luni. Asta-i tot ce ne-a rămas de la el. La puțin timp după aceea, „a făcut” un atac de cord, care i-a fost fatal. N-a apucat să împlinească 33 de ani.

Dar Fredi, fratele la antipozii lui, potolit, cu-n stil de viață ceasornic? La sfârșitul excursiei în România, tata i-a condus, pe el cu Sidonica, la aeroport. Dintr-odată, lui Fredi i se face rău. Tata cheamă Salvarea. E internat cu același diagnostic. A doua zi, un telefon de la spital. Sidonica ne anunță că Fredi... Când i s-a-ntors băiatul în sicriu, nene Leon a făcut față înmormântării. Minkiolă nu mai exista. Poldi abia se pierduse. Dar după? S-a internat într-o casă de bătrâni, fiindcă-i venea greu să se descurce singur cu gospodăria și nu voia să fie o povară pentru Sidonica, care avea de îngrijit trei copii. Într-o zi a fost dat dispărut. Au început cercetările. După câteva zile, a fost găsit întins peste mormântul lui Fredi. Nu mai trăia.

În fiecare an, înainte de a începe cursurile la facultate, merg cu mama la mare pentru câteva zile. În septembrie e mai ușor de găsit loc la hotel. Ne plimbăm seara pe faleză până se-ntunecă. „La felicită-a-a-a!” se aude până la noi vocea solistului de la „Neon”. Cântecul face parte dintr-o altă lume, care mi se refuză. Nu plâng, dar mama îmi simte lacrimile. Ne îndreptăm într-acolo. Ne amestecăm în mulțimea de privitori de pe marginea ringului de dans. De la una din mese se ridică un bărbat pășind spre locul unde stăm. Pare un turist după înfățișare. „Moje...”, își caută

cuvintele într-o rusească aproximativă, din care înțeleg că mă invită la dans. Orchestra cântă ceva foarte ritmat. „*Polski, Polski!*”, strigă cavalerul meu, în timp ce eu salt cât mă țin puterile. A fost ultimul dans. Grupul de excursioniști din care face parte se ridică să plece. Bărbatul mă conduce până la locul de unde ne privește mama, se înclină și îmi sărută ceremonios mâna, apoi se grăbește să-i ajungă din urmă pe ceilalți.

O singură dată dansez *altfel*; cu Maus. De fapt, porecla întreagă e Mikey Mouse. E un băiat volubil, înalt, slăbuț, cu urechi care seamănă cu ale personajului din desenele animate. Impresia vine, poate, de la tunsoarea de răcan. A terminat Politehnica la Iași și-și face armata la București. L-am cunoscut în casa lui Puțl și-a lui Lic’șor *inghiolă*. Sunt un fel de cumetri cu părinții lui. Maus vrea să plece în Israel. „Ce-am de pierdut? Postul de la «Țesătura»?” Eu trăiesc departe de realitate. Dacă mă scuturi, numai istorie literară iese din mine. Când stau pe bancă cu mama la șosea, îmi și stabilesc „viitorul”: „Cel mai mult îmi convine să lucrez în cercetare. E o muncă de creație, fără rigori funcționărești. Asta-i ceea ce mă avantajează”. Mama mă lasă să sporovăiesc. Ce mai poate face? „Vorbești ca pe bandă!”, mă diagnostichează Maus, după ce-mi ascultă dizertațiile, când ieșim de la vreun spectacol. „Ce părere ai de el?”, sunt întrebată. „Îl privesc cu condescendență”. Oare chiar așa stau lucrurile? Maus a fugit de la infirmeria garnizoanei – „făcuse” gripă cu febră mare – numai ca să fie cu mine într-o sâmbătă seara. „Și armata m-a-nvățat ceva!”, recunoaște. „Eu, când mă culcam, îmi

lăsam hainele pe speteaza patului. Într-o dimineață, mă scol, nu-i centironul. Caut peste tot. Degeaba. Mi s-a furat, era clar. Sigur, am suportat consecințele, dar a fost o lecție pentru toată viața: să nu mai las centironul la îndemâna oricui”. Cu cât se apropie termenul de eliberare, Maus e mai neliniștit. În întuneric, la cinema, îmi strânge tare mâna în mâna lui, lipindu-și brațul de al meu. Îi simt răsuflarea fierbinte pe obraz. Se teme că, plecând acasă, mă va pierde. E o altă sâmbătă seara. Ultima, pentru el, în București. A venit la noi, ca de obicei. Încearcă să pară vesel, dar nu e. Deschid radioul din odaia *babii*. Se transmite muzică de dans. Mama, tata și *baba* rămân intenționat în sufragerie. Dansăm. Maus mă strânge în brațe, la început timid, apoi fără rețineri. Mă sărută și mă trezesc sărutându-l. Fața îi e udă de lacrimi. Maus e aproape în palma mea, dar nu-l rețin. În loc s-o prind, trec pe lângă clipă.

Când mă bag în pat, citesc cu patimă ore în șir. Mama vede o dâră de lumină venind dinspre ușa de la camera mea. „Ce-i cu tine? De ce nu dormi?”, intră în odaie. „Numai foaia asta și-am terminat!” „Nici o foaie!”, îmi ia cartea și-mi stinge lampa.

Baba nu mai poate merge la *șil* de sărbători. Mă roagă să-i fixez mai bine acele în ruloul părului răscuit în părți și la spate. Își pune *fișiu*l, ia *sidur*-ul și *zice*. Se roagă cu solemnitate și concentrare. Sunt pasaje la care se ridică în picioare și plânge.

„Totdeauna când trebuiau să meargă la *keivâr uț*, Mali cu Sali o luau cu ele pe *baba ta*”, povestește mama. „Tanti

Carolina plânge ușor și atunci ne vine și nouă”, motivau. De când tata nu mai e, mama plânge și ea „ușor”. „Ce plângi așa, una-două?”, măcar și pentru asta o cert. Simt cum plânge pe tăcute, noaptea, imediat după ce-am stins lumina, după ce-am pomenit de tata, de *baba*... „N-ai voie să plângi! De-abia ți-am pus în ochi!” „Nu plâng!” dar are lacrimi în glas. Când vin cu vreo nemulțumire acasă, mama o simte după pași, după voce. „Ce ți s-a-ntâmpat?”, vrea să știe. „Nimic, fleacuri!”, încerc să parez. „Ții minte cum le spunea Poldi la toate? Fleacuri!” Încet-încet îmi ușurez sacul. Necazuri, aparent, mărunte, dar care, la un loc, devin substanță; dor. „De ce nu protestezi?”, se revoltă mama. „Pentru că n-ajută. N-aș face decât să mă dau în spectacol!” „Trebuie să știi când da și când nu. Și tu nu știi!” Adevărul supără. Ricoșez. Mama e așa ușor de rănit! „Țipă la cine trebuie, nu la mine!” Dar eu m-am pornit. Mă chinui și o chinui și pe ea până dincolo de limitele suportabilității. „Nu mă face să spun mai mult decât trebuie!”, se apără într-un fel care mă provoacă. „Ba da!” Insistențele mele o exasperează. „Mai bine mă duc din cameră”. „Nu!”, îi barez calea. Atunci începe să se lovească pe ea, ca să nu mă lovească pe mine. „Pleacă, să nu te văd!” O ascult copleșită, înfricoșată. Prin ușa pe care-am lăsat-o deschisă, aud cum se trânteste pe pat, cum plânge cu suspine dese, ca un copil. Reintru în dormitor și mă așez pe scaunul de lângă sobă. Caut să-i vorbesc. Tace. „De ce nu-mi răspunzi?” „Pentru că n-am ce. Vrei să te chinui? N-ai decât! Da' de ce să mă chinui pe mine?! Și, pe urmă, bagă de seamă! Dac-ai s-o ții mult așa, te-mbolnăvești și ajungi la spital. Și eu – în situația în care sunt – n-am cum să te-ajut!” „*Ah hob a bitără eltărân!*” –

„Am o bătrânețe amară!”, spune de multe ori. Și *baba* socotea la fel, dar mama, fiica ei, n-a făcut-o niciodată să sufere așa cum fac eu cu mama mea.

Baba-și exteriorizează neputințele printr-un geamăt subtil care seamănă cu-n mârâit. „De ce mârâi, *babă*?” „Lasă-mă să mârâi!” Dar dorul de viață îi dă rezistență. În vacanțele la Rodi, eu cu *baba* dormim pe același divan. Uneori, crizele migrenoase mă torturează și acolo. Mi-e atât de rău încât mi-e frică să mă pun în pat. Șed pe un scaun în pridvor, în timp ce mama și tata stau în picioare, lângă mine. „Respiră adânc, uite-așa!”, mi-arată tata, inspirând puternic pe nări. Ține aerul cât poate în plămâni, după care-i dă drumul pe gură, din rărunchi. Mama mă freacă pe frunte cu o alifie vietnameză care miroase a camfor. Pe moment, simt o răcoare plăcută care ușurează durerea. Dar senzația asta trece repede și junghiurile revin, parcă, mai intens. Când vede că nimic n-ajută, mama ia un cuțit și-mi lipește lama de tâmpile zvâcnind de durere: „*Drai vabăr zițân of a ștein / Eină zugt io / Eină zugt nein / Eină zugt: fin vonâm ot ghichimen / Dort zolăr ghein*” – „Trei femei stau pe o piatră / Una spune da / Una spune nu / Una spune: de unde a venit / Acolo să se ducă”, mă descântă. Nu totdeauna dorm bine noaptea. „Dacă și matale te miști!”, îi zic dimineața *babei*. „Eu? Stau ca un schelet!”, se apără. De atunci, „schelețel” îi spun, când o alint.

E ultima vacanță de studentă la tanti Rodi. Nu realizez că-i ultima. În viroaga în care stăm la plajă, îi citesc mamei poezii de Lamartine, sonete de Shakespeare, Michelangelo... Pe nesimțite, mă îndrept spre ceea ce a prefigurat

Luzi, un prieten al tatei, director la Editura Tehnică, înainte de a intra la facultate: „Herman dragă, la ora asta, s-a terminat cu evreii în ideologie. Să dea fata ta oriunde, numai la limba și literatura română nu!” Fiecare se agită să obțină un post în Capitală. Mama cu tata se duc în vizită la Miki Oprescu, o concetățeană din conducerea U.F.D.R., „scoasă” la București, într-o funcție administrativă importantă la Cinematografie. „Am intervenit de două ori pentru Andronache, să-i plasez fetele la Televiziune. Nu mai pot și-a treia oară pentru a voastră”, îi refuză așa-zis franc. Ar fi putut să-i ajute, dar *cine-i* tata? Acum, un pensionar. Cine se sinchisește de-un pensionar?

Eu sunt fericită că am permis la Biblioteca Academiei. În așteptarea cărților comandate, culeg castane din curtea asfaltată cu sentimentul că repet gestul celor înrâmați în fotografiile din hol. Cred că, dacă mi-apar un studiu în Buletinul Cercurilor Științifice, articole în „Contemporanul”, „Luceafărul”, înseamnă c-am și pus un picior pe scara care duce acolo unde vreau. Merg cu tata la Ury Benador. O cunoștință comună i-a vorbit despre mine. Îi încredințez spre lectură câte ceva din ce-am scris. „Eu n-am să te menajez”, mă avertizează la plecare. Când revin, îmi întinde tăcut manuscrisul. Deschid prima pagină și citesc aprecierile lui așternute în colțul din stânga. Cuvintele-mi dau aripi. Ridic privirea și văd cum se bucură de bucuria mea. Are naivitatea să creadă că, dacă el îmi face o recomandare către directorul general al Televiziunii, sunt ca și angajată. „Eu am un postament!”, mă asigură în timp ce Ela, soția lui, intră în birou cu o tavă cu două cești cu ceai aburind și prăjiturile. El poate trăi în

lumea lui, ocrotit de Ela: cu bustul lui Beethoven pe pian, cu „Apassionata” – într-adevăr, o nuvelă reușită –, cu comparația între sine și Peltz: „Peltz a înfățișat omul de la brâu în jos, eu – de la brâu în sus”. Pentru mine, timpul acesta expira. Cad într-o realitate pe care nu vreau s-o accept și continui să înot împotriva curentului. Am fost trei evreice în an, printre primele din promoție. Una pleacă în Israel. Alta se mulțumește cu un post de corectoare la „România literară”. Atât i-a putut obține de la Ivașcu un unchi care-a lucrat în Ministerul Culturii. „Bine, dar e sub calificarea ta!”, protestez. „Da. Dar e o șansă să-mi fac relații în lumea care mă interesează”. Eu îmi fac un suport moral din colaborarea la „Viața Românească”. Odată, pe scările care duc spre revistă, mă întâlnesc cu Ury Benador. „Eu cobor, tu urci!”, metaforizează scena. Intru-n birou. „Înainte vreme, o tânără făcea carieră dând din fund. Acum, nici asta nu mai merge!”, termină un gând, dând capul pe spate și pușind din țigară doamna Lisette, secretara de redacție. Fraza nu se referă la mine, asta-i sigur, dar o rețin.

Așa cum rețin și observația unei fete bătrâne, colegă de servici, cu adresă directă, de data asta: „Dacă ai să mergi peste tot cu părinții, n-ai să te măriți”. Atinge un punct nevralgic. Un răspuns al Anei Aslan, dintr-un interviu făcut de Catrinel Oproiu – l-am citit în „Contemporanul” – e de natură să toarne gaz pe foc: „Locuiesc singură, cu câinele meu”. Nu. Eu nu vreau să rămân singură. Vine 8 martie. E de două ori ziua mamei, fiindcă ziua ei de naștere e pe 7 martie. Cumpăr un buchețel de ghiociei. „Ghiocel, plâpândă floare / Nu ți-e frică de ninsoare? / Nu ți-e frică că, din cer, / O să vină mare ger? // Copilăse, nu

mi-e frică, / Că zăpada nu mă strică. / Mă pitesc încet sub ea/ Și-apoi, ningă cât o vrea!” Versurile astea mi le recită totdeauna mama când vedem prima dată ghiociei la sfârșit de februarie. Le știe tot din clasele primare. Versurile devin poezie pentru că *ea* le spune așa. Trăiește-n cugetul ghiocelului, te face să *vezi* fiecare cuvânt. Dar acum sufăr că mie nici un băiat nu-mi aduce ghiociei. Vin acasă și-i întind buchețelul. Din privirile stinse pe fața măhnită înțelege ce se petrece-n mine. „Să nu-mi mai aduci niciodată ghiociei! *Așa*, n-am nevoie!” Șade rezemată cu spatele de speteaza divanului, în colțul de lângă sobă, cu ochii-n lacrimi. O doare ceea ce eu simt în clipa asta. Nu fiindcă nu mă înțelege. „*Totă, s'iz dâr ghit val di ost di momă!*” – „Tată, ție ți-e bine c-o ai pe mama!”, mă apără în alte împrejurări. Dar *acum?*! I-am dat ghiociei ca și cum ar fi fost o obligație. Mă doare c-am rănit-o, dar e prea târziu. De măritat, mă mărit. Dar cum?

„Îmi ceri părerea pentru toate fleacurile, dar în lucrurile mari din viață nu mi-ai cerut-o”, îmi reproșează mama și are dreptate. Se referă la profesiune și la căsătorie. De fapt, la lipsa de profesiune. A scrie nu-i o profesiune. Vocație de dascăl n-am și a fi scrib înseamnă mai puțin decât o meserie. La bacalaureat, profesoara de chimie s-a și exprimat ca atare. „Știi prea destul pentru ce-ai să fii: un ziarist!” Era atât dispreț în intonația ei! Voiam să-i strig că eu nici nu intenționez să... Dar cum aș fi putut-o face-n examen?

Măritișul meu nu e nici dragoste, nici judecată. Doar dorință și disperare. Asta o doare pe mama. Tata privește înspre aparențe. „Ce vrei?”, îi spune mamei. „E băiat

bun... Familie? Familie! Mașină? Mașină!” Se referă la „Skoda” viitorului ginere, o mașină de ocazie luată de tatăl lui, după ce-a vândut, din casă, pianul la care nu mai cânta nimeni. Și lucrurile merg înainte. Trusoul e pregătit: bogat, de calitate, lucrat de tanti Neti, veche prietenă, lenjereasă de mare clasă.

„Știi cum s-a măritat Netica?”, povestește mama. „Nici ea, nici el nu mai erau foarte tineri. S-a făcut vederea, s-au plăcut și s-au logodit chiar în seara aceea. Căsătoria a fost reușită. «Păcat că Leopold e un *klein fardinăr* – câștigă puțin!», suspină câteodată Netica”.

Mai sunt câteva săptămâni până la nuntă. Zugerăm. Dormim toți în camera *babii*. Eu cu mama și cu *baba* pe divan, tata pe masă. Mama nu-i mulțumită că tata doarme pe masă. „Nu se cade!”-mi șoptește și *ceva* care mă sperie mă oprește să-ntreb mai mult. „Am venit cu lanțurile!”, glumește – e numai glumă? – nene Paul, unchi al viitorului soț, în vizită la noi, punând pe masă verighetele; cadoul lui de nuntă.

Unde-i studenta care abia aștepta să termine facultatea ca să înceapă să *dea* ceea ce credea că *lumea* abia așteaptă de la ea? Unde – dimineața în care, privind un casetofon din vitrina unui magazin de electrocasnice la colțul între Amzei și Calea Victoriei, îi spun mamei: „Uite, așa ceva mi-aș dori să am în camera de lucru, pe lângă o bibliotecă cât un perete. Să ascult muzică bună când fac o pauză de scris-citit”. Edificiul s-a făcut țândări, jindul a ajuns obstinație și s-a prefăcut în „lanț”.

Plecăm la starea civilă fără *baba*, care nu mai poate să urce și să coboare scările. Îi ține companie tanti Cerna. Probleme cu mersul au început mai de mult, de când drumul până la Policlinica de pe Rozelor era de-acum o dificultate pentru ea. „*Barghe a rup, barghe a in*” – „suiș-coborâș” îl caracteriza nu fără îndreptățire, fiindcă rădăcinile teilor, foarte bătrâni, foarte proeminente, parcă vor să spargă asfaltul pe unele porțiuni de trotuar, remodelându-l după înfățișarea lor noduroasă.

La puțină vreme, pe la orele amiezii, venind din bucătărie, mama o găsește pe *baba* încă *zicând*. „N-ai terminat, mamă?”. *Baba* nu răspunde. Mai întreabă o dată. Nimic. Se uită atent la ea. Capul e gata să-i cadă peste *sidur*-ul rămas deschis, are gura întredeschisă, cu limba atârând într-o parte. Ochii-i sunt întredeschiși. Cheamă imediat medicul de teren. Ajutată de tata, mama o pune pe divan și începe s-o frece cu oțet de mere. Încet-încet, trăsăturile feței își recapătă înfățișarea normală. Deschide ochii. „O sincopă”, spune doctorul. „Să-i dați să bea mult lichid și s-o feriți de efort!”, adaugă din ușă, după un consult sumar. Într-o noapte, *baba* a căzut din pat și n-a mai putut să se suie la loc. S-a târât până la sobă, a luat cheia de fier cu care dăm drumul la gaz și a început să bată în podea: „Ruhl, Ruhl!”, a strigat-o pe mama cu numele lui *mimă*. O altă formă de comoție cerebrală, am bănuț noi, fiindcă, la ora aceea, n-aveam pe cine chema de la policlinică. Susținând-o de câte un braț, mama cu tata se opintesc s-o ridice și s-o așeze în pat. Și-a revenit și de data aceasta, dar n-a mai putut ieși din casă. Într-o seară, după ce-i fac

patul, îmi ia o mână și mi-o sărută. Cum să-mi sărute *ea mie* mâna? Mă aplec și i le sărut *eu* pe amândouă. Îi sărut obrazii zbârșiți, sprâncenele, fruntea. Totuși, privesc bătrânețea și boala raportându-le numai la *baba*. Între mine și ea sunt părinții; o citadelă.

Dar există ceva de care *baba* suferă mai mult decât chinurile fizice. O doare că nu mai poate ține pasul cu noi. Acum, e drept, există mașina și-un Ber voinic care-o ia în brațe pe scări. Șade, totdeauna, pe bancheta din spate, sprijinită de mine și mama. Soarbe totul cu ochii ei albaștri-intens. Oprim la cabana de la Cioplea. O lăsăm în mașină și mergem la plimbare în pădure. „Unde-ați zăbovit atât?”, ne ceartă când ne-ntoarcem. La Bușteni, într-un concediu, am plecat cu mașina într-o dimineață, fără s-o luăm și pe ea. A rămas la fereastră privind cu durere cum ne-ndepărtăm.

În aceeași vară, Anton a revenit în România să facă o vacanță. Și-a păstrat, cel puțin, la suprafață, aceeași vervă, același aplomb. „Vreți să știți cine dintre noi a făcut, primul, bani?”, începe să-și deșerte propria „West Side Story”. „Pufi-Volpone! Până am primit viză pentru Canada, am avut de stat luni de zile în Italia. Din ce să trăim? Și-atunci, ce m-am gândit?! N-ar fi bună la ceva dresura lui Pufi-Volpone? Am făcut rost de-o portavoce și-am început să dau reprezentării cu el în piețe. Așa am supraviețuit. Abia când am ajuns în Canada, am dat de greu. Cine să te angajeze după 40 de ani? Lenușor-Puișor știa să facă plăcinte. Eu știam să le vând. Am pornit de la o tonetă cum sunt cele de înghețată. Am avut succes.

Stătea huiduma cu banii-n mână *prăgățiți!* Pe urmă am închiriat o prăvălioară, cam atât!”, face un gest cu mâna. „Mai mică, cred, decât un sfert din odaia asta. În câțiva ani am ajuns să fim proprietarii unui restaurant cu bucătărie românească. Ni s-a făcut și un reportaj la un post de televiziune. Contra cost, bineînțeles”. „Și ce face Lenușor-Puișor?” „Acum nu mai face nimic! După ce-am ajuns la o situație, m-a părăsit pentru cineva mai tânăr cu 19 ani decât ea. Individul i-a tocat rapid banii și – pălăria pe-o ureche! Ea s-a îmbolnăvit grav. N-avea pe nimeni cine s-o ajute înafară de mine. Am avut grijă de ea până în ultimul ceas”. Mama cu Anton se duc la *keivăr uț*, la mormântul lui unchiu' Herman, tatăl lui, bărbatul lui *mimă*. Mama a ținut tare mult la el. După ce tata nu mai e și mergem amândouă la *keivăr uț*, totdeauna vrem să ajungem și la mormântul lui, dar nu reușim să-l găsim. Atunci, la mormântul *babei*, mama spune *mula „far olă franț”* – „pentru toate rudele”. Cu puțin timp înainte de a pleca, Anton ne propune, mie și lui Ber, să *ne scoată* în Canada. Ber e într-al nouălea cer; eu resping oferta. Nu plec fără mama, tata și *baba*. Și, pe urmă, nu mă tentează înavușirea. Nu vreau *să fiu scoasă* nicăieri. Vreau *să scot eu* cărți în România. Am nu o dată discuții cu Ber pe tema asta. „Alții fac imposibilul să scape, noi avem o posibilitate și tu îi dai cu piciorul. Nu vezi că bați la porți închise? Și chiar dacă s-ar deschide, tot nu poți spune ce gândești! Plus că, aici, nu există perspectivă. Mucezești la șaibă – indiferent ce faci, tot șaibă se cheamă – cu aceeași leafă, până la pensie. Suntem într-o fundătură. Nu-i păcat să putem ieși și să nu vrei? Ai să te convingi curând c-am dreptate!”

Și-aș fi sfârșit prin a mă lăsa convinsă, dacă... Vegetez într-un prezent în care simt cum mă îndepărtez din ce în ce de mine însămi. De câte ori, în excursii, trecem cu mașina pe șoseaua care desparte Zamora de Poiana Țapului, eu cu mama tresărim când știm că ne-apropiem de casa lui tanti Rodi. Casa e în vale și – oricât ne săltăm de pe banchetă – tot nu reușim s-o zărim din goana mașinii. Și eu și mama simțim cum ne dau lacrimile, dar nu le lăsăm în voie, că nu vrem să se vadă. Amândouă simțim că timpul bucuriei noastre a murit.

A venit un Purim în care eu cu mama nu ne-am mai putut masca să-i facem *babei* o plăcere. Stăm cu toții la televizor, una din ultimele bucurii ale *babei*. Când, înainte de „Actualități”, Paul Șoloc spune „bună seara”, *baba* zâmbește, se înclină și-l salută. „Ești frumoasă!”, o complimentează pe Angela Similea. O zguduitură puternică, urmată de altele și însoțită de un fel de uruit înfundat, îi face pe părinții mei să strige: „Cutremur!” Ei au mai trăit unul asemănător în '40. „Stați aici!”, spune tata, strângându-ne sub deschizătura ușii dintre odaia *babii* și hol, în timp ce el cu Ber stau sub deschizătura ușii dintre dormitorul părinților și hol. Într-o pauză de cutremur, Ber se repede și închide televizorul. Suntem împreună, asta-i important! După spaima nemaicunoscută, o bucurie elementară: am scăpat cu viață! Mama muncește toată noaptea în camera unde gresia este plină de cioburi de sticlă, pete de ulei, amestecate cu dulcetuți, făină. Îmi pun eu problema s-o ajut? Nici nu suportă, când vede cât de neîndemânatică sunt. „Dacă vrei să-mi faci un bine, pleacă din bucătărie!”, mă gonește. Asta – până în anii din urmă,

cât de greu îi vine, cât de conștientă sunt de dorința de a o ajuta și cât mă doare incapacitatea mea. Oricât m-aș strădui, n-am priceperea și rapiditatea ei, recunosc. Ce grav îmi sună în urechi cuvintele lui Puțl, luate, altădată, în glumă: „Cum dintr-așa o mamă a putut să iasă așa o fiică?!”

E seară. La puțin timp după cutremurul care a făcut prăpăd în București. Patul *babii* e făcut. O ajutăm să se culce. Suntem toți în jurul ei: mama, tata și eu. În momentul în care-i aranjăm plapuma de jur împrejurul trupului, așa cum îi place ei, *baba* face câteva încercări să se salte dintre perne. E un fel de neliniște pe care n-o înțelegem. Vrea să se așeze mai bine? „Capul, capul, capul!”, țipă. Chipul i se crispează de durere. Recade-butuc pe perne, respiră greu și ține ochii-nchiși. „Ce-i cu matale?”, o-ntrebăm. Nu răspunde. Ne uităm la ceas. La ora asta, nu vine nimeni de la policlinică. „Să sperăm că-și revine până mâine dimineață”, încercăm să ne facem curaj. Dimineața – situația neschimbată. „E caz de internare!”, socotește doctorița care vine s-o vadă. Mama-i pregătește repede tot ce crede c-ar avea nevoie pentru spital și o însoțește în ambulanță. Doi brancardieri o coboară cu targa până la parter. „La un moment dat, în mașină, a strănutat”, povestește mama. „«Ghizint!» – «Sănătate!», îi șoptesc. «Ei, mamă, mamă!», clatin din cap și-mi opresc gândul. Să fie ultima dată...?” Mama mea e puternică, lucidă, energică. Și pe urmă, ne are pe noi: pe tata și pe mine.

Eu? În disperarea care m-a împins s-o internez, ce-am făcut? Cu sacoșa într-o mână și geanta pe după gât, am

vrut să-i iau și pardesiul de pe cuier. „Lăsați-l acolo! Măcar să aibă ea nevoie de pardesiul!” mă oprește cu o privire indescriptibilă doctorița venită să-i facă internarea. O ascult, nu fără ezitare. Aproape fără să vreau, mi-arunc ochii spre locul în care mama-și ține papucii de bucătărie. Îi văd întorși cu fața în jos. Mama îi ține oblic, cu tălpile lipite una de cealaltă, umede după ce le-a șters, ca să nu murdărească gresia. „Nu se cade să fie papucii cu tălpile în sus!”, spune mama, când se-ntâmplă să se răstoarne vreun papuc, aplecându-se să-l așeze cum se cuvine. M-am obișnuit să fac și eu la fel. Imaginea papucilor ei întorși – când, cum? – cu fața în jos îmi izbește privirea, mă urmărește, oricât îmi spun că-i simplă superstiție.

Mama e coborâtă pe scări într-un fel de scaun, imobilizată de două curele care-i traversează pieptul în formă de ics. Scaunul e fixat într-un dispozitiv anume în ambulanță. „Fii liniștită! Sunt cu tine! Suntem împreună!”, îi spun în drum spre spital. Mama tace. Poate-și da seama cât de prisos sunt cuvintele. Poate-i este prea rău să vorbească. Și, pe urmă, ea știe că, indiferent sub ce formă, a trebuit să fie scoasă *afară* din casă. Asta a vrut să însemne mișcarea într-o parte a capului, asta – șoapta eliptică: „Hai! Afară!”, din noaptea de sâmbătă spre duminică. Cum de n-am înțeles?! Dar *pot* înțelege? S-a-mpotrivit cât a putut internării în spital. A vrut să sfârșească blând, pe perna ei, cu mine lângă ea, ținând-o de mână. Am greșit și acum? Am greșit că n-am internat-o vineri? Dar boala ei cronică în stadiu foarte avansat nu-i permitea internarea nici măcar într-o situație cât de cât apropiată de „normalul” ei.

De mulți ani, mama avea o viteză foarte mare, care indica o infecție serioasă în organism. „E din cauza poliartritei inflamatorii!”, presupuneam amândouă. Profesorul Ciobanu, i-a propus, în urmă cu doi-trei ani, o internare pentru investigații. „În condiția mea fizică, nu suport o internare!”, i-a răspuns mama. Profesorul a fost de acord. Și pe mine mă îngrozea gândul internării: să vin acasă și să n-o găesc pe mama! Numai asta era de-ajuns să mă sperie. În orice caz, profesorul nu avea în vedere un examen în zona unde era ascunsă amenințarea. Mama avea o tiroidă mărită, ganglionară. Asta-l interesa. Din șase în șase luni, mama făcea analize. Ca să afle rezultatul, dădea telefon la cabinetul doctoriței care, așa-zis, o „îngrijea”. Adică îi dădea medicamentele, nici măcar de menținere, ci doar de suportabilitate a durerilor. Și această suportabilitate – relativă. Fiindcă, de ani de zile, organismul, obișnuit cu ele, reacționa din ce în ce mai slab. „Sunt bune analizele, doamna Schwartz!”, o asigura doctorița. „Dacă dumneavoastră sunteți mulțumită, sunt și eu!”, admitea mama. Și, totuși, dacă vineri...?

Când a internat-o pe *baba* la spital, mama a primit un bilet de vizită zilnică, care se elibera în cazuri foarte grave. Numai o singură persoană avea dreptul să intre pe baza lui. Duminicile nu se respectă foarte strict regula asta. Intrăm toți trei pe culoar: mama, tata și eu. Ber ne așteaptă în mașină. Totuși, în camera cu trei paturi, unde *baba* zace sub perfuzii, cu țevi care-i coboară din nări, ajungem unul câte unul, pe rând. Să nu deranjăm ceilalți bolnavi, să nu riscăm eventuale neplăceri. *Baba* are patul lângă fereastră. Ține ochii închiși. Nu vorbește. Trăsăturile feței îi sunt

destinse. Mă apropii de ea și-i mângâi obraji. Îi simt jilavi de transpirație. „*Babă*, eu sunt!” Aș vrea să mă recunoască. Baba deschide puțin ochii. Le zăresc pentru câteva clipe albastrul, parcă mai șters decât acasă. Zâmbește sau mi se pare? Zâmbește, dar e ceva nepământean în zâmbetul ăsta; ceva care mă intimidază. Sunt două-trei săptămâni de când și-a pierdut cunoștința. „Eu cunosc cazuri de bolnavi care și-au revenit și după mai mult timp”, ne încurajează un vizitator pe culoar. Dar medicii nu ne dau speranțe. „Se chinuie?”, întreabă mama o femeie în halat alb care a venit să-i schimbe perfuzia. Femeia face un semn evaziv. „Nu, nu cred. Nu simte”. Mama nu-i convinsă. „Ce se poate face să nu se mai chinuie?” „Nimic. Are inima tare. Și pe urmă, există jurământul lui Hipocrat”. Altă dată, rămân în afara spitalului cu Ber. Ne plimbăm pe strada invadată de miros de tei înflorit. Ber vrea să vindem „Skoda” și să cumpărăm o altă mașină. Nu vrea „Dacia”. Vrea o mașină din Vest, chiar și de ocazie. Vrea un apartament mai mare. Vrea... Facem planuri de viitor, în timp ce, alături, *baba*... Mama cu tata reapar în poarta spitalului. Ne întâlnim cu niște cunoștințe. „Ce-i cu voi aici?”, se interesează. „Mama. O comoție cerebrală. Din păcate, la vârsta ei și după câteva recidive...”, oftează mama mea. Mâhnire generală. A lor – uitată după ce-au dat colțul străzii. Dar și-n mâhnirea noastră persistentă e o anume împăcare; un fel de „asta-i viața!”, nerostit. E ora prânzului. Suntem toți patru în jurul mesei din bucătărie. Auzim sunând telefonul. Mama se ridică prima, ca de obicei. În general, mama e mai mult în picioare. Mănâncă pe apucate, fiindcă vede de ceea ce-i de pus la încălzit, ce-i de luat și de adus de la masă.

Se-ntoarce și se așază pe taburetul ei. „Mama...”. Lăsăm lingurile jos. Ne așteptam la asta, dar acum, când *știm*, cine mai poate continua să mănânce?! Mama cu tata se duc la spital să scoată certificatul de deces al *babei* și să roage doctorii să nu i se facă autopsie. Mama spune că, „la noi, nu se cade”. Mama-și face un șorț negru pe care-l poartă sub haine. Oglinda din odaia *babei* e, din nou, acoperită. Punem în priză un „*lempolă*”, spune ea; o lampă mică, neagră, care are, în relief o lumânare cu o inscripție în ebraică dedesubt. A adus-o tata din Israel, când a fost să-și mai vadă o dată frații.

Când a murit *zeida*, n-am înțeles ce-i moartea. Îl vedeam pe tata plimbându-se tăcut de-a lungul și de-a latul camerei, le vedeam pe *baba* și mama suspinând. Până atunci, la noi în casă a fost veselie. Acum, totul s-a-ntunecat. Abia ieri după-amiază, *zeida* s-a jucat cu mine chiar în locul unde stau. *Zeida a plecat* brusc, n-a cunoscut *drumul*: neputințele, chinul zilnic, sațul. Cu tot dorul ei de viață, *baba* spunea – de câte ori! – „*Oi, vus michihmäh of diie velt?! Obär a in, obär a er!*” – „Of, ce mă chinui pe lumea asta?! Ori *înăuntru*, ori *afară!*” Erau cuvinte care-i ieșeau din gură la necaz. Adevărul? O zicătoare pe care-o repetă mama mea: „*Azoi zoläh leibn vi ah vil ștarbn!*” – „Așa să trăiesc pe cât vreau să mor!” Ca să-și găsească de lucru, *baba* lua lângă ea, pe divan, sertarul de la mașina de cusut. Punea în ordine jurubițele de ață, nasturii, agrafele, acele cu gămălie, acele de cusut... „Ce faci, mamă?”, o întreba mama mea, când intra în camera ei și-o vedea măsurând cu ochii covorul, în timp ce murmură ceva pentru sine. Asta se întâmpla după accidentele cerebrale.

„Vreau să-i fac lui *Serju* o pereche de pantaloni!” *Serju*, de fapt, Sergiu, era soțul meu. *Ber* (Urs) l-am poreclit eu, fiindcă era voinic.

Baba a învățat, în tinerețe, croitorie bărbătească. A practicat meseria până s-a măritat. „O fată, când se mărita, arunca acul și degetarul”, povestește mama. „De-acum încolo nu mai avea nevoie să lucreze; bărbatul era cel care câștiga; ea trebuia numai să țină casa. Dar *baba* ta a învățat de la *zeida* tinichigerie și-l ajuta în plin sezon. Ba încă ea cu *mimă* Hovă-Leie au învățat să facă și săpun în timpul războiului, primul război mondial, când era criză de săpun. Bărbații erau pe front, viața – scumpă. Făceau săpun în cantități mai mari, închiriau câte-o căruță și-l vindeau la țară”.

În capelă, aerul e stătut. Lumina se infiltrează timid prin ferestrele înguste. Bărbații stau de o parte, femeile – de alta. În mijloc – sicriul acoperit cu o pânză neagră. La cap – un mic podium cu un fel de catedră, de la care oficiază rabinul și cantorul. N-am adus flori, fiindcă știm de la *baba* că, „la noi, nu se obișnuiește. Florile atârnă greu”. Nici când mergem la *keivăr uț* nu punem flori pe morminte. La plecare, smulgem câteva fire de iarbă și le presărăm la căpătâi. „Să știe c-am fost”, spune mama. Dar oamenii aduc flori. Gestul e frumos și, de-acum, încetățenit. Cineva se apropie cu o foarfecă și taie puțin din bluza mamei. Abia când ieșim afară, în aerul de mai – cimitirul e plin de verdeață –, simt că există ceva care concordă cu *baba*. Pe *baba* mea o cheamă Haike, ceea ce înseamnă viețuitoare, viață. Și mormântul ei s-a nimerit să fie la loc central:

început de rând și de alee despărțită cu asfalt relativ lat de grupa anterioară. Un loc la care se ajunge ușor.

„*Oi, momâ, mir hobmn ghichimân țâ dir!*” – „Of, mamă, noi am venit la tine!”, murmură mama mea când ajungem la *baba*, înainte de a zice *mula*. Aici facem popasul cel mai lung și tot prin fața mormântului ei trecem – așa e drumul – când ne întoarcem după ce i-am vizitat pe toți. „Stai la centru, cum ți-a plăcut o viață întreagă!” nu ne putem împiedica să nu-i spunem, de fiecare dată.

„O viață întreagă!” – forța obișnuinței e unul din argumentele ei în tot ce face. Chiar și pentru un gest mărunț. *Baba* stă totdeauna pe un sfert de scaun. „De ce nu stai, *babă*, comod, pe tot scaunul?” „Așa stau de-o viață întreagă!”, răspunde.

Mama e nemulțumită că, pentru tatăl meu, nu s-a găsit un loc mai aproape de *baba*. „Ce contează!”, oftez. „Ei, să fi fost mai aproape!” Când a murit tata, nene Iancu de la „Sacra” mi-a propus să-i cumpăr mamei un loc lângă tata. Atunci, exista posibilitatea. Am respins oferta, fiindcă respingeam, îngrozită, gândul.

Dar, în după-amiaza aceea de mai, anunțând vara, când *baba* a rămas *acolo*, ce departe eram de perceperea morții! Singura dintre noi care știa ceva, dar păstra pentru sine, era mama. „Eu sunt un om tare pe moment, dar mă resimt după”, o sugerează în puține cuvinte. Chiar dacă trebuia să aibă grijă de o casă cu patru oameni și o liotă de rubedenii din provincie, din partea lui *Ber*, frecvenți musafiri în București, cred că, în nopțile ei scurte – dacă se trezea,

rareori reușea să mai adoarmă iar – stătea nemișcată să nu deranjeze pe ceilalți și se gândea la tot ce-a fost amar și aspru din clipele din urmă ale *babei*.

„Fiecare om are cheița lui. Trebuie să știi să umbli la ea”, este formula ei de viață. „Tu de ce nu știi?”, mă mustră adesea. „Știi cum spunea madam Schlesinger când nu mai avea de lucru și nu voiam să mai vin, s-o oblig să mă plătească? «*Kim, nor zolst scripn mit dār tir!*» – «Vino, numai să scârțâi cu ușa!»“ Găsesc o dată, scotocind într-un sertar din garderob, o brățară de argint vechi, pe încheietura căreia e gravat un nume: Tuța. „E de la familia Schlesinger. Un dar de ziua mea”, aflu de la mama. „Tu nici nu știi de unde-ți vin toate! Să stai să *tentln* – să mâzgălești toată ziua, asta-ți place!”, e un alt reproș îndreptățit. „Noi te iertăm, dar oamenii nu te iartă!”, îmi spune tata, când greșesc. „Chiar dacă n-am reușit până acum în viață, am, totuși, un capital: tinerețea”, le răspund. „Media de peste 9,50 cu care am absolvit facultatea, îmi dă dreptul să intru fără examen la psihologie, drept, filosofie”. „Bine. Și după alți cinci ani, ce-ai să faci? Că repartiție nu mai capeți! Și ce viitor îți oferă toate facultățile astea?” Întrebări-încuietoare. „Și dacă m-apuc să mă pregătesc pentru medicină?” „Cât de bine te-ai pregăti, ca să intri la medicină e foarte greu. Da’ să zicem că intri. Alți șase ani. Pe urmă – internatul. Încă trei. La o vârstă când ai trebui să fii de-acum medic secundar, tu de-abia termini studiile”.

„Aș vrea să dau doctoratul cu dumneavoastră”, îi propun unui universitar care mi-a fost profesor. Un doctorat e o

premisă de carte. O cale de revenire în lumea din care am fost alungată. „Te-ai gândit la un subiect?”, mă încurajează, cât timp discuția e inofensivă. El nu se obligă cu nimic. Că eu am să muncesc? Ce-l interesează? „Naivitatea se plătește!”, spune, zilele astea, personajul dostoevskian. „Așa e!”, întăresc, gândindu-mă și la demersul acela de doctorat. „Dar naivitatea e tot o formă de prostie”, consideră mama. Atunci, însă, mă grăbesc să-i și vorbesc profesorului despre proiect: „Poezia lui Philippide”. „Nu-i o idee rea! Vino...”, și-mi fixează un termen vag. Eu trăiesc din nou cu „perspectiva”.

E iarnă. Merg cu mama pe Calea Victoriei. La un moment dat, simțim miros de cărbune încins. O bătrână face vânt cu o bucată de carton peste spuza unui grătar unde se coc castane. „Vrei?”, mă-ntreabă mama. „N-am mâncat nici-odată”. „Eu, da. Când eram tânără. Dar nu ca astea. Există soiuri de castane care nu cresc la noi. Se aduceau, atunci, nu știu de unde. Erau foarte bune”. Revelionul îl facem, ca de obicei, în casă. Înainte de anul nou, „se bagă” tot soiul de bunătăți: icre de Manciuira, banane, scrumbii de Dunăre... Oamenii stau la cozi, bucuroși „să mai fie” până le vine rândul. Ber vrea de toate. Vrea să-nghită lumea.

Carnea a fost, totdeauna, o problemă. Cel puțin, de când ne-am mutat la București. *Baba* stătea ore în șir la măcelăria unde se vindea carne cașer, din curtea unui *șil* mic din fostele cartiere evreiești. După ce ea n-a mai avut putere să meargă, mama și cu mine ne duceam să cumpărăm carne acolo. În jurul lui '80, *șil*-ul acela s-a demolat și măcelăria *cașer* și-a schimbat adresa. O dată,

baba s-a întors tare tulburată de la măcelărie. „Am avut un *parter*”, ne-a încredințat motivul mamei și mie. *Parter* însemna partener. „Pe cine, mamă?”, a întrebat-o mama mea. „Ceaprazarul din tinerețe”.

A fost o poveste de dragoste tristă. Știu de la mama. „Ceaprazarul i-a dăruit un cordon numai mărgele lucrat de el. La un bal, au dansat, toată noaptea, împreună. Dar mama lui n-a vrut-o”. „De ce?” „I se părea că ceaprazăria e mai nobilă, că însurătoarea cu *baba* ta ar fi o mezalianță”. Nu pot să înțeleg. *Baba* era atât de frumoasă, de cochetă! Privesc pozele ei în rochii de epocă, din bibliotecă. „Sunt făcute la un fotograf de pe Calea Victoriei”, spune mama. *Baba* e în picioare, cu o mână rezemată de scaunul pe care e așezat *zeida*. Și el – elegant. La Bârlad, aveam și un tablou mare al ei, într-o rochie de tafta albastru închis, cu trenă. Când ne-am mutat la București, tabloul, care n-a mai corespuns cu înălțimea camerelor, a fost depozitat la mansardă. Ce rău mi-a părut! Cred că tabloul acela i-a inspirat un basm la care țineam grozav: „Femeia cu trena lungă”. Eu i-am dat titlul. *Baba* mi-l povestea în timp ce încerca să mă determine să mănânc. Ce nu era în stare să inventeze pentru asta? Mamei i-a rămas până acum un tic verbal, „Hai, înghite!”, când vrea să mă mobilizeze să fac ceva. „Rochiile *babei*, numai *mimă* i le cosea. Era tare pretențioasă. Când ieșea la plimbare, se isca rumoare pe strada ei. «Trece blonda!»». Așa se șoptea”, povestește mama.

„Dumneata l-ai recunoscut pe el, sau el pe dumneata?”, o întreabă mama. „El pe mine!” *Baba* n-are păr alb. Firele

blonde au devenit cânepii. Numai obraji-i sunt zbârçiți. Susține că sunt așa din cauza cremelor cu care s-a dat în tinerețe. Mama nu i-a moștenit apetitul pentru cochetărie. „«Bluziță și fustiță»-mi spuneau prietenii”. Dar „bluzița și fustița” ei fac mai mult decât sofisticările cu pretenții de eleganță. Știu dintr-o poză în care e cu mine în brațe, când aveam trei luni. Mama poartă părul împletit în două coade răsucite la spate și cărare cu colț într-o parte. Surâsul, gropițele din obraji, licărul inteligent și sensibil al ochilor au atâta *vino 'ncoa'*! „Eu nu semăn cu baba ta”, spune. „Ea voia să fie totul «*mit dză macurod*» – «cu punct și cu virgulă». Avea un cizmar la care se ducea să-și comande papuci. Hoskl îl chema. Atâta era prăvălia lui!”, desenează în aer ceva care-nseamnă cam o pătrime din odaia noastră. „De fiecare dată când se ducea să-și scoată papucii, le găsea câte-un cusur. «Mai ia-i o dată la mână!», îl ruga. Hoskl tăcea și-i mai meșterea o dată. Și tot așa până când n-a mai răbdat. «*Vidăr a mul, un vatăr a mul, un noh a mul!*» – «O dată, iar o dată, încă o dată!» «*Bijâ ven, – până când, coană Carolina?*»”.

Înainte cu conspectele la poezia lui Philippide. Conturez variante de proiect. Mă opresc asupra unuia și încep primul capitol. Fac din nou o vizită fostului meu profesor. „Să-ți spun sincer, la înscrierea pentru doctorat, se acordă prioritate celor care lucrează în cercetare”, bate în retragere. „Totuși, ce strică un drum până la decanat? Limpezești lucrurile!” Eschivare totală.

Cât e de când mi-am luat licența? Ani, clipe, veacuri? În aceeași după-amiază, mama mă duce la Obor, unde mai

există rudimente din ce-au fost moșii din povestirile mamei: două-trei barăci cu un fel de tombolă, Roata Vieții, scrânciobul cu lanțuri, călușeii. Îmi cumpără vată pe băț. O femeie vinde mingiuci îmbrăcate în creton roșu, cu poleială, strânse într-o gumă care le face să salte la fiecă mișcare. Vede că mingiucile-mi fac cu ochiul și-mi cumpără una. „Cadoul de licență!”, râdem amândouă. „Să-ți poarte noroc!”, adaugă mama. O vreme, a păstrat mingiuca în biblioteca cu geam, lucrată de *zeida*. A stat acolo nu știu până când, în așteptarea „norocului”. La un moment dat, n-am mai văzut-o. Se spune că norocul și-l face omul singur. Cu condiția să fie apt pentru viață, cred.

Răspunsul universitarului nu m-a luat chiar prin surprindere. A fost o încercare să-mi împac conștiința, după ce mi-am dat seama că nu mă pot reprofila, cum am discutat cu părinții. Dar faptul că nu întrevăd nimic la orizont, nu înseamnă că depun armele. *Nu pot* să le depun. Când eram la liceu, o profesoară m-a întrebat de ce scriu: „Fiindcă-mi vine!”, am răspuns. „Nu sunt grafomană, îi spun mamei, dar, fără să lucrez, nu pot să știu *cât* sunt, *dacă* sunt”.

Mama are mult spirit critic, în general, și personalitate în receptarea Frumosului, în special. Când traversăm spre Rozelor, ne oprim întotdeauna în fața vitrinelor unui atelier de rame și oglinzi, atrase de tablourile expuse cu rame confecționate acolo. Mama discerne dintr-o ochire ce-i kitsch și ce-i adevăr artistic. Nu există să scriu ceva și să nu-i citesc. Mama nu mă menajează. Dimpotrivă. Mă oprește din lectură de fiecare dată când ceva nu-i

„sună” bine. „Nu știu să-ți explic de ce, dar simt când ceva nu-i ce trebuie. E, poate, un al șaselea simț”. Intru în camera în care este ea cu hârtiile în mână și încep să-i citesc fără să-i dau răgazul unei pregătiri prealabile. „Stai, că nu pot așa. Trebuie să mă concentrez”, mă oprește. „Acum, ia-o de la capăt, te rog!” Înțeleg după expresia feței că e nemulțumită. „Ce nu-ți place?” „Citește mai departe. Lasă să văd ce urmează. Stai! Uite *asta* nu mi se pare bine. De ce floricele? De ce complicații? *Te micin* – te chinui o după-amiază întreagă ca să scrii o introducere de care nu-i nevoie!” Tai tot, convinsă că *așa e*. „Dacă vrei să mai ascuți o dată!”, o rog, după ce fac retușurile. „Hai s-aud!” Ascultă atent. „Ei, acum e altceva!” „Chiar?”, caut să mă conving dacă nu cumva-mi face vreo concesie. „Ei, da’ ce-am interes să te mint?” Câteodată îi surprind lacrimi în ochi. „Uite cum mă furnică! *Asta* mi se-ntâmplă numai când mă impresionează ceva”.

„Ai să-ți strici ochii!”, spune mama când mă vede scriind între zi și noapte. Scriu „pentru mine”. Am strâns de-acum câteva experiențe de viață pe care simt nevoia să le pun, transfigurate, bineînțeles, pe hârtie: sentimentul competiției în anii de liceu, o dragoste inaccesibilă în studenție, conflictul individualitate/colectivitate.

Pe Ber nu-l deranjează că nu mă ocup de gospodărie. Mama face totul în casă. Dar optica noastră de viață e diferită. Mergem împreună – mama, tata, Ber și cu mine – la „Cântecul Norvegiei”, un film despre viața lui Grieg; cu multă muzică, cu peisajele care-au inspirat-o, cu tot

ce-nseamnă drumul spre recunoaștere. Noi plecăm fermecați. Ber – plictisit. Noi facem parte din categoria oamenilor care, dacă au o sută de lei, cheltuiesc optzeci. Ber e dintre cei ce, dacă au o sută, cheltuiesc două. Noi iubim natura, Ber iubește pokerul. Și câte altele. „Căsătoria-i o încăpere ciudată. Când ești afară, vrei înăuntru. Când ești înăuntru, vrei afară”, spune tata când suntem „între noi”. Există o profunzime a situației pe care o caracterizează mama: „Ai vrut măritiș, așa cum un copil care are de toate vrea o jucărie-lipsă. Măritiș înseamnă să fii aptă nu numai să te îngrijești pe tine, ci să îngrijești de un bărbat, de o casă... Spune-mi, ce ești tu în stare să faci din toate astea? Nimic! Fiindcă să știi că oricine, de la universitari la oameni de rând, tot asta cere de la o femeie”.

Suntem în vacanță la mare, toți patru, seara, la „Neon”. Ne-am așezat să ascultăm muzică la una din mesele de la cofetărie – în restaurant nu mai e loc –, comandând înghețată și suc. Pe ring se dansează. „Voi de ce nu dansați?”, ne îndeamnă mama. Acum, când *am cu cine*, de ce nu mă bucur de clipă? În orice caz, încercăm să fim împreună. Și casa noastră pe roate, cum îi spunem mașinii, ne ajută mult. O mai cheamă și Margareta. Așa a botezat-o Anton, când a fost în vacanță în România. Am fost cu el și cu mama – tata a rămas acasă să aibă grijă de *baba* – la Brașov și Codlea. La un moment dat, mașina nu mai vrea să pornească. A trebuit să ieșim din mașină s-o împingem, cu Ber la volan. „Hai, Margareta!”, i-a strigat Anton. Și abia atunci și-a luat avânt. O dată, s-a ars ceva la motor. Mai mult stăteam decât mergeam prin sate dobrogene,

prăfoase, în zile toride de vară, oprindu-ne la fiecare fântână să-i dăm apă, să putem înainta. „Simt cum mi se astupă urechile!”, spune mama când drumul urcă în serpentine, pe șoselele de munte. La Hidrocentrala „Argeș”, oprim la „Trei pești”, unde Ber știe că e un restaurant bun. „E-nchis!”, aflăm de la cineva de-al locului. Întindem o pătură pe iarba din curtea motelului. Mama scoate din sacoșe proviziile pregătite de ea, acasă: pui fript, roșii, ardei gras, castraveți, plăcintă cu mere. Înainte de a pleca, Ber ne trage-n poză; una din ultimele fotografii cu *baba*. La Păltiniș, după ce-am bătut, fără rezultat, toate hotelurile să găsim cameră pentru-o noapte, cineva ne îndreaptă spre o tabără pentru copii, închisă acum, la sfârșit de septembrie. Eu cu mama suntem încă în mașină. Pe capotă s-au suit caprele administratorului. Nu se sinchiesc nici de prezența noastră înăuntru, nici de apostrofări. Asediul ne amuză pe amândouă. Tata cu Ber vin să ia câteva lucruri din portbagaj și constată că n-au cum. Numai bățul administratorului convinge caprele să bată în retragere. A înnoptat și tot nu-mi vine să intru înăuntru. Stau cu Ber pe o bancă în curte, în fața unei movile de cenușă; un foc de tabără stins, rămas de astă-vară. La cabana Bâlea Lac, după urcușul pe Transfăgărășan, eu cu mama – copleșite încă de zămislirile sublime și înfricoșătoare ale lui Dumnezeu. Urmează să dormim „la comun”. Cabana are două încăperi: una cu douăzeci de paturi, alta cu opt. Camera cu opt paturi o vom împărți cu alți patru excursioniști clujeni. Vara a rămas la șes, aici împărățește iarna. A înnoptat. Frigul ne taie într-atât răsuflarea, încât eu cu mama ne adăpostim în mașină. Tata cu Ber se duc să caute lemne pentru foc.

Administratorul ne-a prevenit că, dacă nu ne procurăm lemne, înghețăm până dimineață. Cu lemnele adunate de noi și de clujeni trântim un foc zdravăn în sobă. Clujenii ne invită să ne-ncălzim până una-alta la un pahar cu vin adus de-acasă. Paturile sunt suprapuse. Eu cu Ber urcăm la etaj, mama cu tata rămân la parter. Mama s-a nimerit să doarmă – de fapt, n-a închis un ochi toată noaptea – lângă cineva care sforăie de rupe pământul. „Stau ce stau și-l zgâlțâi ușurel, poate încetează”, povestește mama. „Se potolește câteva momente, pe urmă o ia de la capăt. Iar îl zgâlțâi. Se liniștește, dar, ce folos?, nici nu s-a-nterupt bine că sforăie parcă și mai cu poftă! Și tot așa până renunț. Mă gândesc: «Ia să-l las în pace că, pân' la urmă, o să creadă că vreau *altceva* de la el!»” A doua zi dimineață, tata – dispărut. Întrebăm cabanierii. Nu l-a văzut nimeni. Eu cu mama suntem tare îngrijorate. Dăm o raită jur împrejurul cabanei. În dreapta noastră – lacul pe jumătate înghețat. În față – numai stânci golașe; locul predilect de hoinăreală al caprelor negre. „Uite-l!”, îl descoperă Ber, arătând în direcția stâncilor. Ridicăm privirile și-l zărim pe tata coborând, în timp ce pietre i se rostogolesc sub picioare. Încremenim. Inclusiv cabanierii. „Nici noi nu ne-ncumetăm să ajungem acolo!”, se miră. Nu-l strigăm de teamă să nu-i distragem atenția. Și așa, orice pas e foarte periculos. „Bine, Țuchili, ce-ai căutat acolo!”, îl ceartă mama după ce l-am văzut teafăr lângă noi. „Am vrut s-ajung și eu până unde ajunge Țapu' *ala!*” *Ala* e forma dialectală moldovenească pentru *ăla*. Cu toate că suntem de atâția ani în București, tata și-a păstrat intactă pronunția, așa cum a deprins-o de copil, la Obârșeni. Înserare în împrejurimile Băii Mari. Întrebând din om în

om, nimerim la un complex turistic pentru tineret. Condițiile de cazare sunt destul de convenabile. Dormitoarele au paturi noi, există chiuvetă în cameră. După ce ne-am liniștit că avem unde dormi la noapte, pornim să cercetăm locurile. Ne luăm după câțiva tineri ieșind din înțarcuirea terenului de tenis și cântând cât îi ține gura: „Ș-om mere, ș-om mere / Stomacu' nostru ce-e-re!” Mășăluim și noi preluând melodia și textul. O noapte pe Drumul lui Horia. Drum e mult spus: o potecă între două prăpăstii. Păduri de brazi jur împrejur. Crengile aproape că intră-n mașină. Lumină nu vine decât de la lună și stele. Ber conduce concentrat, înaintând cu multă greutate, cu farurile deschise, să deslușească pietrele de kilometraj. Mama cu tata tac îngrijorați. Numai eu, în picioare, pe jumătate afară din mașină, prin capota deschisă, nu mă satur să mă extaziez de tot ce mă-nconjoară. Un gest pe care-l repet și pe serpentinele care duc la Lacul Roșu. Cel puțin e zi și drum de șosea.

„Aici am fost cu tine când aveai un an”, povestește mama. „Locuiam la o gazdă care avea o bucătărie cu pământ pe jos. Când vedeai că porcii vor să intre prin ușa mai totdeauna deschisă a bucătăriei, strigai: «Boțu', *babă*, boțu'!»». Să ia bățul și să-i gonească, adică. „Atunci, credeam că pot fi alungați. De unde să știu că numai de porci o să am parte toată viața?!”, comentez. „Nu știu de ce-ți plăcea să stâlcești cuvintele. Doar știai foarte bine să vorbești. Recitai poezii întregi fără cusur”. „Poate, mă jucam astfel”. „Când îl vedeai pe vecinul nostru, Fritz, îl strigai: «Iț-iț!» El cu soția lui își doreau tare mult copii, dar Mița nu putea să țină sarcina. Când tu-i spuneai «Iț-iț»,

el te tachina: «papagal!». «Păgăleat!», replicai. Nu voiai să dormi în pat, Doamne ferește! «Spo-ot!», cereai în fiecare seară. Să fii așezată în sport, adică. Pe urmă, începeai: «Leagă, *babă!* Chintă, *babă!*» Asta însemna că vrei ca baba să te plimbe cu sportul și să-ți cânte”. „Și *baba?*” „Ce să faci?! Începea să-nvâрте căruciorul prin toată odaia și să-și desfășoare repertoriul. La un moment dat, obosea. «Chintă, *babă!*», o executai. Și se pornea, săraca, din nou, pe cântat. Madam Faibiș, mama lui Fritz, care avea camera perete-n perete cu noi nu mai suporta scârțâitul roților și concertul nocturn. Până când, într-o zi, a luat sportul și l-a ascuns în magazie. «O să plângă o noapte, două, pe urmă o să se obișnuiască să doarmă în pat!» Și-așa a fost. Înțărcațul a fost o altă problemă. Erai de-acum trecută de nouă luni și, cum mă prindeai, odată îmi desfăceai bluza. Da' parcă sugeai?! Mă mușcai cu dințișorii – cei doi din față, c-atât aveai, – și râdeai. *Baba* Clara a zis să-mi ung sfârcurile cu fiere de pasăre. Da' eu nu mă-nduram. Atunci, madam Faibiș a venit cu altă idee: să iau o perie și s-o ascund în sân. Așa te-am înțărcaț. De atunci n-ai mai putut suferi peria. Aveam o perie mare de curățat pereții pe care-o țineam în antreul cel lung de la intrare. Cum o vedeai, strigai: «Ia pe-e-ria!», mai ales, lui *zeida*, care te lua călare pe umeri să te plimbe pe coridor, de la un capăt la altul”.

Mergem până la debarcader și așteptăm să ne vină rândul să-nchiriem o barcă. Ber știe să vâslească. Ne-a învățat și pe noi pe lacul de la ștrand. Când nu ieșim din București, ne facem veacul la ștrandul Floreasca. Plecăm dimineața și ne-ntoarcem seara.

S-a-ntâmplat o dată să nu plecăm împreună. Ber era de servici. Urma să vină când iese din tură. Eu aveam „oră” la un ipochimen cu putere, în speranța că voi reuși să-mi fac loc în lumea în care voiam să fiu. Aveam întâlnire cu mama și tata la intrarea ștrandului. Trece un sfert de oră, jumătate de oră; ei – nicăieri. Caut un telefon public și sun acasă. Nu răspunde nimeni. Minutele-mi par veacuri. „Doamne, mă rog, ajută-mă să-i văd venind!” Nu trece mult și-apar. „Ce-a fost cu voi?”, le ies în întâmpinare, încă sub impresia spaimei pe care-am tras-o. „Tramvaiul a avut traseul deviat și a trebuit s-o luăm pe jos”.

Lacul Roșu e straniu cu trunchiurile lui de copaci răsturnați ieșind din apă. Dacă nu știi bine să vâslești, n-ai voie să te-ncumeți la o plimbare cu barca, fiindcă lacul e foarte adânc și amatorismul – riscant. „Dar noi eram tineri și inconștienți”, revine mama la concediul acela, primul făcut cu mine, când aveam un an. „Noi” are o referire mai largă. E vorba de un întreg grup de prieteni bârlădeni, veniți, cu familiile, la Lacul Roșu. Zice Gherșin: «Las' că vă duc eu! Am experiență!» Abia când suntem pe la jumătatea lacului, aflăm adevărul: «E-ntâia oară când pun mâna pe vâsle!». Râde, mândru de ispravă. 'Ți-nchipui prin ce-am trecut eu, cu tine-n brațe, până ne-am văzut la mal!”

Câteodată, un necaz are și-o parte bună. Necazul e o litiază renală pe care-o „fac” din senin: noapte, dureri foarte mari, o pietricică eliminată, toată numai colțuri, lucitoare, zgrunțuroasă. Seamănă cu o decorație. Tata se interesează, prin cunoștințe, de un urolog „mare”. Cineva ne recomandă unul care lucrează la Spitalul „Panduri”. Tata

se scoală la cinci dimineața, ca, odată ajuns acolo, să „prindă” oră la el. „Da’ *de unde i-a venit asta?*”, îl întrebă mama, la telefon, pe nene Paul, și el – doctor. Firește că ridică din umeri. Ne vine în minte – mie și mamei – concluzia unui faimos biolog englez, autorul unui serial documentar de televiziune, foarte interesant. Nu știu cum a scăpat de „ochiul vigilent” al cenzurii! La sfârșitul fiecărui episod, la atâtea *de ce*-uri în fața descoperirilor care seamănă cu orizontul – cerul nu s-a unit cu pământul, cum crezi din depărtare –, răspunsul savantului este unul singur: *mister*. Doctorul mă consultă, mă trimite să-mi fac urografie, o citește și conchide: „Nimic îngrijorător!” „Parcă nici nu mă mai doare!”, îi spun mamei pe drum. „Ca să vezi ce-nseamnă *dză koih adom* – puterea psihicului!” „Să facă o cură cu izvorul 24 din Olănești!”, ne recomandă doctorul. Zis și făcut. Tata cu Ber rămân acasă. Eu plec cu mama la Olănești. Ber ne conduce cu mașina până la Gara Filaret, de unde luăm autocarul de Râmnicu Vâlcea. De acolo, cu rata, ajungem în stațiune. Suntem cu inima îndoită. N-am fost niciodată acolo, nu știm dacă ne vom simți bine, mama își face griji: am să suport eu apa? Dar tot de la ea știu: când pleci la ceva cu inima îndoită îți merge mai bine decât atunci când ești foarte sigur de reușită. Ni se repartizează, întâi, o cameră răcoroasă și întunecată – e început de aprilie și căldura are încă un cuvânt de spus –, la un parter care e mai mult demisol. „Pe biletul dumneavoastră scrie comfort I”, replică recepționera, când mama, nemulțumită, revine s-o roage să ne dea altă cameră. „La comfort I, n-avem altceva!” „Și la comfort II?”, întrebă mama. Recepționera-și trece privirile peste terfelogul din fața ei. „Ar fi

ceva la etajul I. Mergeți să vedeți”. Intrăm într-o cameră primitoare, cu ieșire la o terasă și fereastră cu vedere spre pădurile golașe încă de pe versanții din față. Nu știm cărui fapt se datorează căldura: caloriferului cu mulți elemente sau faptului că odaia e situată deasupra bucătăriei, cum aveam să aflăm ulterior. „E tare *anghinemân* – tare plăcut – aici!”, spune mama.

Medicul balneolog îi prescrie și mamei ape. Izvorul 5, cald, dimineața, pentru ficat, 10 – la amiază, pentru digestie, 24 – seara. Eu nu numai că „suport”, dar chiar îmi place gustul lui 24. Cum se bucură mama! Diminețile încep cu drumul la barul de ape, unde stau la rând să umplu sticlulele cu gradații: a mea și-a mamei. Izvorul 5 are gust de pucioasă. „Parc-ar fi apa de la Bârlad!”, descoperă mama. Nu întotdeauna apa-i limpede. „N-au spălat bine canistrele!”, se necăjește mama. Coborâm la micul dejun. Am ochit o masă pentru două persoane care devine „a noastră” pentru toate cele 18 zile. Deși lapte nu primesc decât cei de la „diabet”, mama roagă femeia care ne servește să-mi aducă și mie o căniță cu lapte. Îi bagă în buzunar o punguță cu cafea. Am adus câteva cu noi de-acasă, pentru „atenții”. Cafea nu se prea găsește-n comerț; mai mult – *nechezol*; așa li se spune pachetelor pe care scrie „cafea cu amestec-înlocuitori”. Cafeaua „adevărată” ne-a făcut-o Tina cadou când a fost în țară. Dar noi nu ne-ndurăm s-o bem. O păstrăm pentru „ocazii”. Ne-am obișnuit cu *nechezolul*.

„În timpul războiului, beam numai cafea cu năut prăjit”, povestește mama. Câteodată, n-aveam deloc cafea și

atunci râşneam năutul prăjit în chip de cafea”. Năutul îmi stârneşte gust de *ţimăş nit* – un desert din năut cu orez fiert în grăsime, zahăr şi feliuţe de lămâie. N-am mai mâncat de ani de zile asemenea bunătate, fiindcă nici năut nu se mai găseşte.

Sticlele pentru ape le-am luat cu noi, ca să nu mai facem un drum în cameră. Pornim spre izvoare. Ne bucurăm de păsăret, de mesteceni, de covorul de frunze din anul trecut. „Numai să nu plouă!”, îmi spun cu glas tare dorinţa. Nu plouă. „Uite-l!”, i-arăt mamei câte-un cintezoii cu pene bleumarin şi guler galben sau bleumarin cu guler portocaliu, care-şi umflă gâtulejul cântând pe crengile de la marginea şoselei. Ne oprim la oarecare distanţă să nu-l speriem. Descoperim biblioteca staţiunii. Intrăm să împrumutăm cărţi. Pe corso, în dreptul izvoarelor centrale, vânzătorii ambulanzii au improvisat un fel de bazar. Femeia care vinde lozuri şi bilete pronosport a „dat tare” radioul să atragă lume. Pe măsură ce înaintăm spre izvorul 24, mica senzaţie de iarmaroc scade, lumea se împuţinează. „Mai e mult până la 24?”, întreabă mama câte-un trecător venind dintr-acolo. Fiecare apreciază după propriile-i puteri. „Pe mine mă găseşti aici!”, se aşează mama pe o bancă la soare. O dor picioarele. „Vezi, nu fugii!”, îmi strigă. Dar eu mă grăbesc s-ajung mai repede la ea. „Azi, cred că primim trigoane!” Odată ajunse la vilă, încercăm să ghicim meniul după mirosul care vine dinspre bucătărie în grădină. După masă nu-mi vine să intru-n cameră. Mă plimb pe terasa însoară, trăindu-mi visurile după obiceiul cel vechi de care nu m-am lecut încă. „Hai în casă!”, mă cheamă mama. „Chiar dacă nu dormi, stai şi tu două ore să

te odihneşti”. Mă conformez. „N-ai vrut să dormi după amiaza de mititică. «Dac-o faci să plângă, o s-adoarmă!», m-a învăţat un doctor. Ş-odată, m-am necăjit atât de mult că nu voiai să dormi că te-am bătut. Mi-a părut aşa de rău pe urmă!” Totuşi, în primele zile, chiar adorm. „Aşa-i totdeauna în primele zile, când schimbi aerul!”, crede mama. Dar, în general, sunt orele în care facem lectură şi-o comentăm. Este o altă bucurie a noastră. Începem să-i cunoaştem pe cei din serie cu noi. Ne salutăm, schimbăm o vorbă, legăm lejerete, atât de agreabilele prietenii de vacanţă. Mai ales, cei sosiţi singuri la tratament sunt dornici de conversaţie. „Veniţi de mult în staţiune?”, ne-ntreabă într-o dimineaţă un bărbat care nu mai e tânăr. „E prima dată”. „Eu vin aici de ani de zile. Pentru sănătate, dar şi pentru suflet. Natura şi grafologia sunt pasiunile mele. Am citit multe cărţi de grafologie. O ştiinţă foarte complexă. Scrieţi ceva şi vă fac o de-monstraţie”, mi se adresează. „Ce să scriu?” „Orice”. Mama scoate din geantă o foaie de hârtie şi un pix. Aştern un gând despre armonia dintre universul sonor şi universul vizual. Ce descoperă îi stârneşte interes. „Am studiat şi chiromanţia”, continuă. „Asta n-are legătură cu ghicitul”, îmi citeşte reticenţa pe faţă. „Nu vreţi să-mi arătaţi mâinile?” Îi întind cu sfială o mână. „Nu, amândouă!” Ce mă determină să mă supun? De câte ori ni s-a ivit prilejul, mie şi mamei, ne-am ferit de dorinţa de a ne afla viitorul. „Eu n-am încredere în treburile astea”, spune mama. „Şi, pe urmă, indiferent dacă e ceva adevărat sau nu, odată rostit, te urmăreşte. Te gândeşti, fără să vrei. Nu-i mai bine să nu ştii?” Necunoscutul tresare. „Ce văd, prefer să nu spun!” Se mai uită, totuşi, puţin, la una din linii.

„Continuă? Da, continuă!”, vorbeşte pentru sine. Ne salută şi dispare. Ne vedem mai departe de drum, puţin tulburate. „Oare ce-or fi vrut să-nsemne cuvintele acelea?”, mă frământ cu voce tare. „Ce ştie el despre noi? Nici măcar că tu eşti măritată!” Mama caută să-mi alunge neliniştea. „Şi, pe urmă, las' că-l întrebăm când îl mai vedem!” Nu l-am mai văzut de-atunci. „O fi fost ultima lui zi de concediu”, presupunem, când vine vorba despre el. „Totuşi, ce putea fi atât de groaznic încât să nu fi vrut să ne zică?”, stăruie îngândurarea. Mama tace. Peste doi-trei ani dispărea Ber. „Ei, asta a fost!”, deduc, când se-ntâmplă să pomenim, eu cu mama, de grafologul cel enigmatic din Olăneşti.

S-a făcut, iar, seară. A patra, de când mama e la reanimare. Am ajuns acasă. Nu mai e *acasă*. E doar *casă*. *Acasă* înseamnă mama. Şi mama nu-i. Pun mâna pe telefon şi formez numărul spitalului. „Terapia intensivă, vă rog!” Primesc relativ repede legătura. „Aş dori să ştiu: care mai e situaţia pacientei Hilda Schwartz?”, întreb medicul care-i de gardă noaptea. „Tensiune normală, puls normal. Ce vă faceţi griji?!” O licărire de speranţă. Nu vreau s-o cultiv ca să n-o sperii, să nu fugă. Încă o dimineată. „Aşteptaţi afară!”, îmi spune anesteziştul. „Vă chemăm noi!”, îmi previne întrebarea. Nu sunt în stare să mă dezlipesc de uşă. Mă plimb în lung şi-n lat pe coridor, fără să mai îndrăznesc să scot o silabă, de câte ori îl văd pe doctor ieşind şi reintrând pe uşa interzisă. „Puteţi merge s-o vedeţi!”, îi aud glasul, pe neaşteptate, în spatele meu. „Azi e vineri, da?” Înclin capul aprobativ. „Vă vom spune noi luni ce fel de mâncare să-i aduceţi”. Aproape nu-mi vine să-mi cred urechilor. „Dacă apucă ziua de luni”, îmi retează la fel de

repede zvâcnirea de nădejde. Mama ţine ochii aproape închişi. Pe lângă tub respirator, tampon de tifon traversându-i gura larg deschisă, limba mamei e prinsă într-un dop de plastic cum sunt cele de la sticlele de oţet. „Ce-i cu asta?”, întreb o asistentă. „I l-am fixat ca să nu-şi muşte limba”. Înţeleg cât e de conştientă mama, cum s-a zbatut, cum a vrut să vorbească. Până a intrat în operaţie, mama a avut mintea întoarsă spre trecut. „A intrat în stare de comă”, mi-au spus medicii, când am întreat ce-i cu picăturile de sânge care i se preling din gură. Şi acasă, pe faţa ei de pernă, observ câteva firişoare maronii, uscate. Cum de n-am sesizat asta pe moment? În prima zi, când am găsit-o cu ochii deschişi, am întreat-o: „Ştii cine sunt?” A mişcat de câteva ori din cap în semn că da. „Înţelegi tot ce-ţi spun?” A repetat gestul. Şi crisparea, din când în când, de durere a frunţii şi mişcarea chinuită a sprâncenelor sunt dovezi de viaţă. „Viteaza mea!”, am murmurat cu aceeaşi intonaţie cu care-i spun „*mir far dir!*” – „să-mi fie pentru tine!”, în nopţile în care mi-e rău şi ea, cât e de bolnavă, se scoală din pat şi se duce la bucătărie să-mi aducă medicamente. „*S'âz ghinichi far dir!*” – „E destul pentru cât înduri tu însăşi!”, răspunde. Aprinde lumina, după ce-a închis mai întâi uşa – ştie că pe mine mă deranjează lumina, când mă doare tare capul –, şi-mi aduce un ceai cald cu „buline”, hapurile de care-s sătulă numai când le privesc, şi-o linguriţă cu dulceaţă. „Să nu le iei pe stomacul gol!”, mă roagă. „Da' nu trebuia!”, protestez tardiv. „Eu's mai rezistentă decât tine, chiar așa prăpădită cum sunt!” Privesc chipul mamei mele prins în leucoplaste pe frunte şi pe nas, cu țevi de plastic care-i coboară din nări, cu tamponul de tifon

desfigurându-i gura și, acum, cu limba prinsă în dopul acela barbar. Pentru ce i se cuvine atâta chin?

„Când eram ucenică la madam Roza, în hanul unde trăia și Leibolă, a murit odată un bătrân. Poate nu era atât de bătrân, dar așa mi se părea mie atunci”, povestește mama. „L-au scos din casă. Casă! O coșmelie în care numai el a știut cum și-a dus zilele. Era, probabil, singur pe lume. Avea ochii deschiși. Nimeni nu s-a apropiat să-i închidă ochii. Eu m-am dus. Țin minte – eram copil – tata s-a rănit la cap și rana a făcut puroi. Nu mama îi curăța rana și-i punea alt pansament. Eu făceam asta. Când aveam nouă ani și a fost ziua mamei, am vrut să-i pregătesc o surpriză: o prăjitură făcută de mâna mea. Am ornat-o cu bomboane mici, colorate, cum se găseau atunci la băcănie. Poți să-ți închipui ce-o fi ieșit, dar, e vorba, mi-a dat prin gând!” Asta-mi spune când mă vede cât de neîndemânatică sunt și o doare; nu pentru ea, pentru mine. „Ce-ai să te faci când n-oi mai fi?” „Te rog, știi că nu suport cuvintele astea!”, mă apăr oprindu-i îngrozită gândul. Nu întotdeauna și-l poate opri. „Eu, dacă mor, tu trebuie să-ți faci groapa înaintea mea!” „Eu n-am nevoie de viața mea, de tine am nevoie!”, îi răspund. „Am să-mi duc zilele, dar *cum*?!” Știu ce-a vrut să vorbească mușcându-și limba. Despre mine a vrut să vorbească.

După ce-a murit Ber, am mai trăit o vreme cu „perspectiva”. „În virtutea dreptului că, până acum, n-ai avut nimic de la viață, vei avea de acum înainte”, spune mama. Calculatorul și internetul sunt două necunoscute. La televizor n-ai ce vedea. Oamenii citesc. Cărțile bune se

epuizează repede și e mare lucru dacă le găsești cu împrumut. A fi scriitor mai are valoare în ochii oamenilor. Cuvântul „perspectivă” mi-e familiar încă de la începuturile vieții la București. „Da’ tu, Hilda, ai o *perspectivă*!”, își încheie, totdeauna, Pușl discuțiile cu mama, arătând cu ochii spre mine și dând din cap într-un fel anume, pe care numai mama reușește să-l imite bine: își rotește capul cu gât cu tot de câteva ori, răsucindu-și-l înțepată, cu convingerea că, ea singură, e deținătoarea adevărului absolut. Totuși, este ceva viu în cuvântul ăsta. Dovadă că, atunci când am făcut actele de succesiune și am renunțat la apartamentul contractat de Ber prin ministerul la care lucra – un apartament cu patru camere, pe 1 Mai, aproape de Arcul de Triumf, – notărița a considerat că fac o greșeală. „Sunteți tânără, o să vă recăsătoriți. Nu-i păcat să-l lăsați din mână?” Primele două propoziții sună încurajator. Nu mai sufăr de complexul măritişului, ca-n urmă cu zece ani, când mi-era jenă de câte ori mi se punea întrebarea: „Tu când te măriți?”. Avea dreptate Frișanca, vecina noastră, când comenta: „Nimic mai neplăcut pentru o tânără decât s-o întrebi când se mărită, ca și cum asta ar depinde de ea”.

Frișanca e nume „conspirativ”. Balcoanele noastre de la bucătărie sunt atât de apropiate, încât, prin ușile deschise, inevitabil, ale bucătăriilor se aud frânturi din tot ce vorbim. Când vrem să spunem ceva despre vecinii care ne sunt prieteni, ca să nu înțeleagă despre cine-i vorba, folosim supranumele date de mama. Frișii, derivat de la friș – proaspăt, în idiș, – înseamnă familia de alături. Frișanul e vecinul, Frișanca – vecina. Acum, după ce „mi-am făcut

rândul” – cum definește Frișanca măritișul –, îmi permit să glumesc când problema mi se pune în alți termeni: „Da’ tu, dragă, nu-ți găsești pe cineva?” „Eu, și-o pereche de pantofi îmi găsesc cu mare greutate!” E purul adevăr. Nu numai că port un număr foarte mic, dar am pielea atât de sensibilă încât cu greu reușesc să mă lipesc de ceva.

Nu-mi cumpăr nimic singură. Intrăm, eu cu mama, în magazin și întrebăm dacă se găsește măsura mea. „Puteți să ni-i dați de probă?”, întreabă mama, când răspunsul e afirmativ. Mama stă pe scaun și mă examinează în timp ce eu mă mișc cu pantofii în perimetrul hârtiei oferite de vânzătoare să nu le murdăresc tălpile. „Te simți bine cu ei?”, mă întreabă mama. „Să nu vii acasă și să spui «mă dor»!”

Nici „a-mi găsi pe cineva” nu mi se mai pare ceva la fel de simplu ca în dimineața unui întâi ianuarie din studenție, când ne-am plimbat la șosea, eu cu mama și tata. O plimbare devenită, pentru noi, tradiție. Este o zi de iarnă cu tot ce-i trebuie să fie frumoasă: zăpadă, soare, aer pur. Printre rarii trecători – o tânără împingând un cărucior. În el – o fetiță mulatră, fermecătoare. Ne observă admirația și se oprește zâmbind, cu pruncul în dreptul nostru. „Cum o cheamă?”, întreabă mama. „Naila”. „Ce nume frumos!” „Când o să mă mărit și-o să am o fetiță, o să-i pun numele asta!”, mă hotărâsc cu voce tare la întoarcerea spre casă. „Dar, mai întâi, un nume după *zeida*!” Ce firesc mi se pare totul!

Acum, după ce nu mai e Ber, facem același drum în fiecare după-amiază, când vin de la servicii. Abia aștept să

mergem toți trei „la aer”. Stăm până seara târziu pe câte-o bancă, la șosea. Nu putem trece – mama și cu mine – pe lângă banca care-i plăcea *babei* și să n-o pomenim. Ne oprim și „la căței”, pe marginea pajiștei din Parcul Kiseleff, unde oameni care locuiesc prin apropiere își aduc câinii de rasă. Pe unii câini am ajuns să-i cunoaștem și după nume. Foarte simpatic e Nae, un câine de vânătoare, cu urechi lungi. De-abia merge de gras ce-i. „Și-a depășit baremul!”, se plânge „mama” lui. Abia când se-ntunecă, începe, cu adevărat, să fie răcoare. Cu greu ne-ndurăm să plecăm acasă. Suntem trei buni prieteni, avem lumea noastră, bucuriile noastre. Nu mai sunt dispusă să fac nici un compromis în materie de căsătorie. Câteodată, mă gândesc la „viitorul meu”. „N-ar fi Israelul o soluție?”, le propun părinților. „Fără noi”, îmi răspund. „Noi nu mai suntem în situația să luăm totul de la început. Aici avem o casă, o pensie, o policlinică. Tu ești liberă să faci ce vrei”. „Eu, fără voi, nu plec nicăieri”. Și mai e o cauză obiectivă a refuzului meu de a-mi lua zborul. Am eu forța fizică, rezistența, spiritul practic care se cer cuiva în situația de a lua, singur, viața în piept? Dragostea?! „O mai aștept și mai sper”, cum cântă Corina Chiriac un șlagăr în vogă.

De la o vreme, mă supără ochiul stâng: senzație de nisip în ochi, umbre care apar și dispar. „Poate-i de la astigmatism”, mă gândesc, căutând să nu dau importanță jenei. La oculist, am fost, prima dată, când aveam 16 ani. O însoțeam pe mama, care își făcea un control de rutină. „Să vă schimbați ochelarii, doamna Schwartz!”, a conchis doctorul. „Nu știi de ce, la soare, i se înroșesc ochii fetii. N-ar fi bine un consult?”, îi sugerează mama doctorului.

„Bine”, acceptă. Mă aşază la o anume distanţă şi mă pune să citesc litere de diferite mărimi. „Are o miopie mică”, descoperă. „Dacă poartă, acum, ochelari, se va putea dispensa de ei, mai târziu. Există o sensibilitate a ochilor, de asta i se înroşesc. Are şi-un astigmatism, moştenit de la dumneavoastră”, se întoarce spre mama. Am plâns toată ziua când am auzit că va trebui să port ochelari. M-am hotărât să-i port numai la scris-citit. Pe stradă şi în casă – nu. Acum, aproape că mă pot dispensa de ochelari, dar m-am obișnuit să-i folosesc când lucrez.

Totuși, jena se accentuează. Trebuie să ajung la doctor. Ca întotdeauna, mama merge cu mine. „Nu-mi place ce văd la ochiul stâng!”, ne spune doctorul, după ce-a repetat de câteva ori controlul. „Despre ce-i vorba?”, întreabă mama. „O uveită!” „Adică?” „O infecție care a produs o puternică inflamație intraoculară. Deocamdată, o să-i facem o injecție în ochi. Și în rest – repaos total: nu citit, nu scris, nu televizor. „Din ce cauză – infecția asta?”, întreabă mama. „Tocmai că uveitei nu i se cunosc cauzele. O să-i dau să facă toate analizele, să vedem dacă depistăm ceva”. Ne întorcem acasă tare abătute. Analizele nu dau nici un indiciu asupra cauzei. „Îi mai facem o injecție în ochi”, conchide doctorul. „Dacă tot nu cedează inflamația, va fi nevoie de o internare pentru investigații. Cel mai bine – la Spitalul Militar. Au și medici foarte buni și aparatură modernă”. Inflamația se încapățânează să nu cedeze nici după a treia injecție. Cu hârtia de trimitere de la policlinică, ajungem, eu cu mama, la spital. Tata s-a zbatut să ajung să mă consulte un profesor renumit. Oamenii așteaptă multe ore până le vine rândul la el. Abia într-un

asemenea loc, unde se concentrează multă suferință omenească, învăț să prețuiesc ceea ce, până atunci, nici n-am băgat de seamă. Tare mult mă tulbură copiii cu situații desperate. Cel puțin, în aripa aceasta a spitalului, ambianța e decentă; prin curățenie, în primul rând. „Internare”, vine și verdictul profesorului. Suntem îndrumate spre un alt corp al clădirii. Urcăm cu liftul la camera de gardă. „Să vedem cum stăm cu locurile!”, examinează hârtia asistenta-șefă, *factotum*, aici. Iese, urmată de noi, din cabinet și o ia pe un coridor posomorât. Deschide, una după alta, ușile saloanelor, fiecare – cu câte opt paturi. Mulți bolnavi sunt „repartizați” câte doi în același pat. Așternuturile sunt greu de privit. Pereții poartă urme de sânge. Ale gândacilor omorâți cu papucii de cei care beneficiază de mai multă vedere și agilitate. „Eu nu rămân aici!”, îi spun mamei. Stăm amândouă pe una din băncile din parcul spitalului. „Dar trebuie!”, mă mobilizează mama. „E pentru viața ta de mai târziu. Pentru cărțile pe care le vei scrie”. Sunt „pusă” pe perfuzii cu cortizon și regim total fără sare. Mâncarea lasă și ea de dorit, dar, pentru mine, e facultativă. În fiecare zi, pe la ora prânzului, mama cu tata, sunt la mine, încărcăți cu bunătăți. „Cum am venit acasă, m-am apucat să *bacn* – să coc un *lekeh*”, spune mama veghindu-mă în timp ce mănânc pe una din băncile din parcul spitalului. Cortizonul îmi dă o poftă de mâncare nemaipomenită. „Eu am fost la piață și uite ce-am găsit!”, mi-arată tata o casoletă în care se răsfăță căpșuni cu frișcă. Căpșunile se epuizează rapid, fiindcă țărani aduc cantități mici în piață. N-au interes să vândă la prețul minim impus de stat. Nici frișcă nu se prea găsește la cofetării. Devorez tot, chiar

dacă e fără sare: ouă tari, pui fript, carne de vită. „E *şpek*, ți l-am tăiat feliuțe, cu puțin piper, ca pastrama”, mi-l recomandă mama. Cu toate „atențiile” primite, asistentele nu vin la timp să-mi scoată acele de la perfuzii. Se mai duce să le cheme câte o colegă de salon, care e în situația să meargă neînsoțită. Cel mai adesea, face oficiul ăsta mama unui băiețel de opt ani, operat a nu știu câta oară de glaucom. Băiatul îndură totul numai fiindcă e împreună cu mama lui. „Cu mama mea, merg și-n foc!”, mărturisește într-o seară. „Bine că n-ați «făcut» o tromboză!”, mă-ncurajază un colonel, care stă la o „rezervă”. „Mie mi-au «spălat» ochiul de câteva ori până acum și – nimic!”, oftează. „Cum adică «spălat»?” „Se face o anestezie locală, după care globul ocular se răsuțește pe toate fețele și se curăță bine”, mă lămurește. Numai rostirea cuvintelor mă înfioară. De câte ori trec pe lângă ușa pe care scrie „Sală de operații” simt o strângere de inimă. Cataractele sunt considerate banalități. Cei operați de cataractă nu sunt ținuti mai mult de-o zi în spital. În patul de vizavi s-a internat o liceană cu miopie de gradul unu, adică cu dioptrii foarte mari. „Organismul fiind în creștere, vor crește și dioptriile”, pledează profesorul pentru operație la ambii ochi. Fata e hotărâtă. Așteaptă să se găsească cristalin. O femeie nu poate fi operată, fiindcă e diabetică și face tratament să-i scadă glicemia. O alta – fiindcă e hipertensivă. „Odată a trebuit să fiu dată jos de pe masa de operație, din cauza tensiunii”, și-amintește. Eu sunt „un caz”. „Sunteți bună de N.A.S.A.!” e concluzia, după toate analizele. „Atunci?” „Uveita e periculoasă pentru că poate da complicații”, aflu de la doctori. Cortizonul tratează doar efectul, inflamația, cauza rămânând la fel de necunoscută

ca la început. Sunt externată, fiindcă mai mult cortizon de-atât nu mai am dreptul să primesc. Profesorul îmi prescrie șase ședințe cu Roengen la ochiul bolnav, pe care le fac la Spitalul Colțea. Mama merge cu mine de fiecare dată. „Stați o clipă, că trebuie scos cineva!”, ne oprește, într-o zi, o asistentă, când vrem să intrăm pe ușa de la parter. „Nu te uita!”, spune mama. Totuși, până a mă întoarce cu spatele, cum mă roagă ea, apuc să văd un trup descarnat, cu pielea pergamentoasă ieșind din pijama, zăcând pe o targă. Era un mort, îmi dau seama după aceea. Înțeleg că mama nu vrea să vin în contact cu imaginea morții, să trăiesc cu ea, să mă urmărească.

Stau pe banca „mea” din fața garajului, în curtea spitalului, unde mama este la reanimare. Banca e relativ depărtată de corpurile clădirii, dar nu suficient de mult încât să nu văd cum brancardieri se distrează învărtind paturile cu rotile sau făcându-le vânt să „meargă” singure. Paturi cu oameni morți. Dispar cu ele pe ușa uneia din clădiri oarecum mai izolate de celelalte. Bănuiesc că acolo e morga. La întoarcere, brancardierii târâie plictisiți paturile goale. *Așa*, nu mai au nici un haz.

Explozia de la Cernobîl ne prinde, pe mine și pe mama mea, pe o bancă din fața Ateneului. Stăm cu fața la soare. Soare gingaș de primăvară. Intrăm, după un timp, la Nestor – așa-i spune mama cofetăriei Athené-Palace, cu numele ei dinainte de război, – să cumpărăm migdale învelite în zahăr ars și ciocolată. Măine plecăm la Olănești. În extrasezon, biletele se obțin mai ușor. Abia seara, la televizor, se anunță comunicatul despre dezastru.

Suntem afectați, ca toată lumea. Dar, cum să renunțăm la plecare? „Nu vă spălați cu apă de la robinet”, ne sfătuiește recepționera, când ajungem, seara, la hotel. „Luați în sticle orice apă găsiți în canistrelor de la barul de ape și vă spălați cu ea”. „Și mâncarea cu ce-o faceți?”, întreabă mama. „Există un filtru de apă, dar numai pentru bucătărie”. A doua zi dimineața, vedem câțiva oameni examinând apa unui iaz din păduricea prin care trece drumul spre izvoare. Ne oprim și noi să aflăm despre ce-i vorba. „Ne uităm să vedem dacă plutesc pești morți la suprafață. Dacă nu, înseamnă că radioactivitatea nu-i chiar atât de mare. Unii copaci au frunzele arse; în întregime sau parțial, după cum i-a prins pala ucigașă. Ne-ntoarcem la hotel și ne facem bagajele. Plecăm acasă. Dacă vom putea recupera banii, minus prima noapte și micul dejun, bine-de-bine, dacă nu, preferăm să-i pierdem decât să stăm cu asemenea stress. La București, unii iau pastile cu iod. Mulți se feresc să consume legume și fructe proaspete. Se spune că marea e poluată. „Și ce, n-o să mă mai duc la mare?”, se revoltă doctorița mamei. Un farmacist liniștește spiritele: „Descompunerile substanțelor care pot fi fatale pentru om se produc abia după patruzeci de ani. Până atunci, să fim noi sănătoși!” Senzaționalul s-a stins repede. Oculistul nostru care, în urmă cu două-trei săptămâni, nici nu voia s-audă de crudități, ne servește dezinvolt, pe mama mea și pe mine, cu-n pumn de cireșe ispititoare.

Am rămas și mai singuri după ce Frișanul, vecinul nostru, s-a mutat la Brașov, să fie mai aproape de rude. Frișanca a murit în același an cu Ber. O criză cardiacă, e scris pe hârtie. Realitatea? Durerea de a-și ști fiica, măritată fără

noroc, peste mări și țări. La câteva luni după ce-a plecat Miau din țară, o vedem pe Frișanca, la mică distanță de noi, mama și cu mine, în piațeta dintre Rozelor și Paris. E iarnă cu zăpadă înghețată. Frișanca e în fața noastră. Privește lung un copil care se joacă cu sania. „No, place-ți cu sania?”, îi zâmbește cu zâmbetul ei frumos, pe care anii n-au reușit să i-l deterioreze. Deși locuiește în București de atâția ani, și-a păstrat graiul ardelenesc, așa cum l-a deprins ea în copilăria petrecută într-un sat din apropierea Făgă-rașului. Nu mai trăiește, acum, acolo decât o singură soră. A rămas tare legată de locurile acelea. O tot trăgea ața într-acolo. „L-am convins pe *Iunică* – așa-l alinta pe soțul ei – să mergem la munte”, i-a spus mamei mele, cu câteva zile înainte de plecare. A sunat la ușă, discret, cum suna ea, să ne aducă un borcan cu *dulceață de vișene*, recoltă nouă. Așa a și scris pe eticheta lipită de borcan. „Ne-am oprit la Bușteni, la Hotel «Cioplea». Cum am ajuns, i s-a făcut rău”, murmură Frișanul reîntors la București, după ce ea a murit la Spitalul din Bușteni. „Am chemat imediat «Salvarea». Doctorii au spus că, în situația în care se află, e riscant să fie transportată oriunde în altă parte. Ultima ei dorință a fost să fie înmormântată în cavoul familiei, la Comăna”. Ne-a părut rău când s-a mutat Frișanul. Și el era trist. „Vecini ca dumneavoastră n-o să mai găsec niciodată”, a lăcrimat, când și-a luat rămas bun.

La Olănești, am fost reprogramați în toamnă. Plecăm. E-un sfârșit de septembrie cu zăduf de iulie, mai ales, în tren. Ies pe coridor să „iau aer”. Partea de sus a geamului la care stau nu a fost bine ridicată și cade la prima hurducătură, izbindu-mă năucitor pe nas. Intru în com-

partiment frecându-mi-l. „Ce-ai pățit?”, mă-ntreabă mama. „Ei, un fleac!” Pentru ea, nu e fleac. Scoate din geantă un pic de vată, deșurubează dopul sticlei cu ceai pregătit pentru drum, întoarce sticla cu gâtul în jos și înmoaie bine vata. „Ține-o unde te doare!”, mi-o întinde. Din când în când, iau bucățica de vată umedă și-o flutur să se răcorească. „Ia să văd: s-a inflammat?”, mă examinează mama. Printre cei din vilă, părinții mei descoperă o veche prietenă din Bârlad: Stela Truță, o femeia la vreo 60 și ceva de ani, suferindă. Merge atât de greu încât a venit cu o însoțitoare. Nu poate face mai mulți pași decât până la o bancă din curtea vilei. Ne privește cu invidie – o simt – de câte ori ne vede întorcându-ne de la izvorul 24. O distanță de vreo doi kilometri. Soțul ei s-a prăpădit de tânăr. Are un fiu căzut în mrejele unei femei măritate; o relație nefericită. Deși îl socotește pierdut, băiatul o iubește în felul lui. Când ia salariul, o înconjură de cadouri scumpe și inutile. Steluța – așa-i zic părinții – ține la galanterii. A renunțat la „o partidă”, fiindcă pretendentul, invitat la ea acasă, „la o cafea”, a venit „închipuiți-vă!, fără o floare”, se revoltă și-acum. Numai dorul de viață o ajută să reziste. Mănâncă la „regim special”. „Furajer”, îi zice ea, dar se uită c-o mie de ochi după „furaje”. Sala de festivități a vilei, unde, pe scenă, e montat televizorul, n-are amfiteatru. Scaunele, înalte, sunt neconfortabile. „Televizorul? O tortură!”, spune Steluța, dar e nelipsită din fața lui, seară de seară. Vine chiar mai devreme, „s-apuce” un loc în față. „Pe vremuri, nici nu realizam că vila asta are atâtea scări!”, se opintește după fiecare treaptă. „Acum le număr de câte ori urc sau cobor”. Într-una din serile în care zăbovim mai mult în parc – e atâta pace între licurici, brazi

și stele că nu ne vine să intrăm în camere –, Steluța mă surprinde cu-n gând rostit în chip de „noapte bună”: „Roagă-te la Dumnezeuul tău să mă fac bine!” „Dumnezeu este unul pentru toți!”, îi răspund. Mă surprinde pentru că știam de la părinții mei că a primit o educație atee. Asta n-ar însemna foarte mult. Ceea ce se purta în anii '50 era una; practica anilor '80, chiar dacă nu oficială, era cu totul alta. Dar cum se putea ca sentimentul ei religios să aibă un asemenea substrat? În general, oamenii din serie sunt bătrâni, cu copii „la casele lor”. Oameni care știu că a mai rămas puțin din „pielea lor de sagri” și se grăbesc să profite de fiecare clipă. „O zi e un an, un ceas e o lună, un minut – o săptămână, o clipă – o zi”, spune o doamnă care vine în parc, seară de seară, cu aceeași jachetă cafenie, din *pe-ne-a* (un fel de lână sintetică). Pentru o sâmbătă și-o duminică le-au venit „copiii din București”. „Copiii” sunt, probabil, tineri pensionari. Păstrăm legătura cu cei patru și acasă. Doamna cu jachetă cafenie s-a stins la puțin timp după vacanța la Olănești. Soțul a căzut în casă și „a făcut” fractură de femur. Fiica l-a îngrijit până ce a fost, din nou, în situația să se autoadministreze. Curând, însă, bătrânul s-a dus la soția lui. În mai puțin de-un an, ginerele le-a urmat socrilor. Fiica, pe care-o întâlneam din când în când, arăta bine. Îi admiram puterea de a face față singură vieții. Peste puțină vreme, i-am citit necrologul într-un ziar. Numai sala de festivități a vilei din Olănești, cu scena, televizorul, scaunele inconfortabile, rămân „în viață”. Într-un an, ajungem la vilă seara, plecând din București cu un tren de prânz. În drum spre cameră, auzim o frântură de cântec venind dinspre sala de festivități. Este în preajma zilei de 8 Martie. „Astăzi nu contează anii-i / Numa' Dacia

și banii-i”. Artiștii amatori, recrutați din personalul vilei, repetau pentru spectacolul „în cinstea...”. Cu Steluța am continuat să ne vedem, mai rar, să ne-auzim, mai des. Locuia în blocul „Turn” de lângă fosta Operetă, pe cheiul Dâmboviței. Citea mult. Cred că și scria. Oricum, despre existența unui jurnal, lăsa câteodată să-i scape câte ceva. Ori de câte ori ne-ntoarcem, mama și cu mine, dintr-o vizită la ea, dăm câte-o raită prin alimentarele din „centru”, înarmate cu clasicul *pe-pe-ce* (poate-pică-ceva). O dată, avem noroc. Tocmai se descarcă câteva navete cu găini. Ne instalăm amândouă la coadă ca să putem lua mai multe. Nu se dau decât două de persoană. Ultima dintre găini, din trofeul celor patru, nu ne-ndurăm s-o mâncăm. O ținem în congelator. Să știm că există. De câte ori plecăm în vreo excursie prin O.J.T., lăsăm găina în congelatorul unui vecin de palier. De Sfântu’ Gheorghe, ziua lui, vine, totdeauna, să împrumute scaune de la noi. S-a obișnuit cu găina noastră. „Te uiți la ea ca la soare!”, conchide fără ironie. Iernile, deși avem gaze la sobe și cei cu „încălzire centrală” ne fericesc, cum dă gerul, cum scade presiunea gazelor. Ziua mai mult pâlpâie decât arde focul. Ca să avem puțină căldură în casă, trebuie să stăm noaptea treji, să-l veghem, fiindcă numai noaptea arde cu flacăra. Mama cu tata fac de gardă cu schimbul. Pe mine mă menajează. „Nu-i pentru tine. Tu, dacă nu dormi bine o noapte, nu ești om a doua zi”, îmi închid gura de câte ori ripostez. Dormim toți trei pe divanul din odaia părinților; cea mai călduroasă, fiindcă e perete în perete cu apartamentul vecin. Părinții hotărăsc ca eu să dorm la mijloc: între ei o să-mi fie mai cald. Mama recită strofa dintr-o poezie învățată la școală, pentru serbarea

de Crăciun, care se potrivește mănușă la frigul din casă: „[...] Cum s-a născut Isus Cristos / În ieslea cea săracă / Cum boul peste el sufla / Căldură ca să-i facă!” Excursiile cu autocarul le-au înlocuit pe cele cu „Opel”-ul vândut pe mai nimic. Ber ținea mașina în curtea unui coleg, care a avut grijă să-i sustragă tot ce-a avut mai bun în ea, inclusiv „Blaupunkt”-ul de care Ber era atât de mândru. Când, în sfârșit, am găsit un client, era un hârb de care am fost bucuroși să scăpăm, să nu mai plătim impozit. Excursiile pe Valea Prahovei, cu autocarul, sunt, relativ, ieftine. Nu întotdeauna, mâncarea e la înălțime, din punctul nostru de vedere. Mama nu ne lasă, pe mine și pe tata, să mâncăm orice. Ea are un principiu învățat de la *zeida*: „Când ceva nu-ți place, plătești și lași în farfurie”.

„Și, interesant, el nu avea miros”, povestește mama. „Dar gustul nu-i da greș. Când eram copil și, de Șabat, ne strângeam toată familia la un loc, tata cu unchiu’ Herman mergeau să cumpere, pentru sâmbătă seara, pastramă de găscă de la Bianovici. *Coilici*⁵³ luam de la Herdan și Gherghel. Pentru țuică și vin, avea tata sursele lui. Începeam cu scrumbie afumată cu ceapă. Ce scrumbii grase erau! După masă se juca *toci*. *Un mă fregghi lahn fin gurnișt!* – Și se râdea din nimic!” „Îmi pare rău că nu eram și eu cu voi acolo!”, oftez.

Pe Cioplea, s-a deschis o cofetărie unde găsim amandine proaspete. Și-o prăjitură de calitate-n comerț e lucru rar. Ne bucurăm de amiaza însorită de iarnă, de ninsoarea proaspăt căzută. Strângem în palme zăpada pufoasă, o

facem cocoloș și ne copilărim bătându-ne cu bulgări curați. Ghizii O.J.T. sunt și animatori de jocuri de societate. Unul din ele este dansul portocalelor. Perechile trebuie să danseze ținând o portocală între frunți și să se miște în așa fel încât să nu cadă portocala. Tata nu știe să danseze. Nici nu-i nevoie. Cei care iau dansul în serios ies din competiție. Mama cu tata reușesc să se claseze printre „finaliști”. Câștigă o sticlă cu bere. Mama face schimb cu altceva care-a primit un morcov uriaș. „Las’ să vezi ce supușoară-i trag cu el!”, îl vără-n geantă. Alt joc este caruselul lunilor anului. „Cine-i născut în ianuarie-e-e / Hai sus / Hai sus / Hai sus!” Cei născuți în luna strigată se ridică în picioare. Li se cântă „mulți ani trăiască!”, cu paharul plin. Ghidul a uitat să strige luna decembrie, când e născut tata. Atunci, tata se ridică din proprie inițiativă. Ca să-și repare greșala, ghidul cântă de două ori „Hai sus!” pentru decembrie. Toate restaurantele se închid la 11 noaptea. Pe noi nu ne deranjază. Noi am venit pentru bucuria de a simți muntele. Dar cheflii continuă petrecerea afară, pe zăpadă, cu provizii apreciabile de tărie la ei. Într-una din excursii, la Poiana Brașov, într-o dimineață cu ger strașnic, tata încetinește pașii. „Parcă nu mă simt bine!”, șoptește. Nu e obiceiul lui să se plângă. Dac-o face, înseamnă că e ceva serios. „Poate-i de la frig!”, presupune mama. Intrăm în prima braserie. Intuiția mamei se dovedește corectă. La căldură, obrații tatei își recapătă culoarea, glasul își revine la normal. Afară, gerul s-a mai muiat. Mama e, totuși, preocupată. „Lasă, Hilduț, n-am nimic!”, caută tata să-i alunge temerile. Totuși, reîntorși la București, mergem imediat cu tata la cardiolog. Din vorbă în vorbă, doctorul care și-a păstrat și el accentul

moldovenesc, se descoperă megieș cu tata, dacă nu chiar consătean. „Obârșenii s-au numit, mai târziu, Plopana. E unul și același sat”, susține. „Să vă iau și dumneavoastră o tensiune”, îi propune mamei. Mama întinde brațul. „Paișpe’ cu șapte, exact ca soțul! Se cunoaște că mâncați din același blid!” „Și cu inimioara cum e?”, revine mama la subiect. „Din electrocardiogramă, nu reiese că sunt probleme. La stetoscop se simt mici extrasistole, dar e ceva firesc vârstei. N-aveți motive de îngrijorare!” Nu întotdeauna sunt lăsată să intru și eu cu părinții, la medic. Mama cu tata sunt la endocrinolog. De data asta, pacienta e mama. În ultima vreme, mama și-a descoperit, la palpate, noduli la rădăcina gâtului. Și-așa are tiroida mărită. Stau pe o bancă în curtea policlinicii și mă uit mereu la ceas. A trecut mai bine de-o oră. Oare de ce întârzie? Îmi spun că s-ar putea să fie aglomerat la doctoriță și să se fi decalat orele. Dar prezumția făcută să mă liniștească nu-mi alungă teama. În sfârșit, apar. „Ce-a fost cu voi? Ce ți-a spus doctorița? ...” îi asaltez cu întrebări. „Dragă, doctorița i-o *timhă!*”⁵⁴, o califică mama. „«Sunt mari ganglionii?», o-ntreb. «Cât nucile!», mă «menajază». «Credeți că e cazul de operație?». «Asta o să vă spună cei de la *Parhon*. Eu v-am făcut trimiterea», îmi întinde hârtia fără să ridice ochii din scripte. Nici «bună ziua» n-a răspuns bine, când am salutat-o la plecare”. „Să văd și eu foaia!” Mama o scoate din geantă. Scrisul e aproape indescifrabil și chiar dac-aș înțelege cuvintele, tot n-ar fi mare lucru, fiindcă nu cunosc termenii medicali. De la policlinică, o luăm spre șosea. Încercăm să vorbim de altceva, dar gândul ne e tot *acolo*. Ajungem în dreptul Institutului „Parhon”. „Când trebuie să te duci?”, o-ntreb

pe mama. „Mâine dimineață”. „Eu o să fiu la servicii”. „Ei și ce? Am nevoie de *mășurăs*?⁵⁵ Și, vezi, nu-mi da telefoane că nu știu când mă-ntorc”. A doua zi, abia aștept să se facă ora de plecare. Să vin acasă. Îmi deschide mama. „Ei, care-i situația?”. „Mai întâi, te dezbraci, te speli, mănânci și, pe urmă, stăm de vorbă”. În timp ce-mi dă de mâncare, îmi povestește. „Când am intrat numai în sala de așteptare, m-am așezat la rând și m-am uitat la cei de lângă mine, mi-a dat una-n inimă. *Zol kein nișt ghipriit vern!* – Nimeni să n-ajungă să treacă prin asemenea încercări! Mi-am amintit, atunci, cuvintele lu' madam Oprescu: «Să le lăsăm în pace, doamna Schwartz!». Madam Oprescu, de ani de zile, doctorița ei ginecolog, are propria ei filosofie în fața necunoscutelor din medicină: să nu zgândări ceva ce nu te supără și nu știi dacă, umblând, nu cumva faci mai rău! „Dacă-i ceva grav, mă chinui de pomană. Dacă nu, cu atât mai mult n-are rost. Așa c-am făcut cale-ntoarsă și-am venit frumos acasă”. „Te jenează ganglionii?” „Ei, îi simt puțin și-asta fiindcă i-am descoperit”. „Adică ce simți?” „Ca și când ești răcită, sufli nasul, tușești și gâlcii se prind la efort. Las' că n-o să fie nimic!”, alungă mama gândul cel rău făcând vânt cu mâna, ca și cum ar alunga o muscă. Numai când o necăjesc – și asta se-ntâmplă nu o dată, fiindcă am darul să mă chinui din orice și să-i transmit starea mea de spirit – îmi amintește de existența lor: „Uite cum mi se umflă gan-glionii din cauza ta!” Cuvintele astea mă fac să amuțesc. „Să nu te-aud, seara, la culcare, că-mi spui «iartă-mă!»“. „Nu pot să te rog să mă ierți, pentru că *eu* nu mă iert. Pe nimeni n-am chinuit atât de mult cum te-am chinuit pe tine; toată viața!” Moment de tăcere. „Ești iertată!”, spune mama cu voce

scăzută. Nu știu dacă am tras sau nu obloanele în fața „societății”, dar, mai mult decât oricând, părinții sunt tot ce contează mai mult pentru mine. Sunt refugiul meu, citadela mea. Din bomboanele măritişului am gustat. Lumea literară? O văd așa cum e. Și e foarte departe de ceea ce credeam eu, când mâncam literatură cu pâine. Să fiu în corul celor câteva mii de scriitori – numai în București sunt cam atâți –, nu mă interesează. Nu, nu spun că strugurii sunt acri, fiindcă n-ajung la ei. „Ori-ori!”, respingea *baba* mediocritatea. O resping și eu. Am câteva cărți în manuscris. Îmi propun să le revăd cândva. Știu că există în ele lucruri de rezistență. Asupra lor trebuie să revin. Dar îmi trebuie un impuls, o motivație care, deocamdată, îmi lipsește.

Din nou, vară. Reușim să obținem, la mare, o cameră de hotel cu două paturi, în care ni se pune un pat pliant. E cam înghesuit, dar, în toiul verii, casă-masă asigurate, nu-i puțin. Vila e aproape de faleză și aproape de oraș. Parcul, cu teatrul de vară – vizavi. Nu stăm la plajă mai mult de două ore, dimineața. După masa de prânz, facem un tur până la cofetăria de la „Neon”, luăm ceva, dacă ne ispitește, pe urmă – înapoi la hotel. Abia aștept să se facă ora cinci și să pornim spre faleză până la șapte, când se servește cina. Stăm pe piatra încălzită a falezei și privim fotografia care-și strânge decorurile și costumele: Cio-Cio-San, Piele Roșie, marinar... Acum, când, lângă el, nu mai sunt decât pescăruși căutând de mâncare, și-a dezlipit zâmbetul profesional. Numai pălăria de *cowboy* și-a uitat-o pe cap. Brațele și picioarele-i sunt arse de soare. De două ori ne-am pozat la el. La acesta sau altul – totuna. Fotografia e etern.

Prima dată, suntem cu *baba*, tanti Anuța și nene Boris. *Baba* poartă un costum întreg, cu pantaloni acoperindu-i pulpele. Costumul e dintr-un bumbac fin, negru, tivit cu alb la gât, mâneci și marginile pantalonilor. „L-am cumpărat – marfă de la foc – înainte de război”, spune. „Ce-nseamnă marfă de la foc?” „Când un proprietar era în prag de faliment, ca să scape de datorii, își «aranja» câte-un incendiu, din care-și «salva» ce considera că i-ar putea aduce, cât de cât, un ban. Marfa asta se vindea-n stradă la juma' de preț sau chiar mai puțin”. Tanti Anuța poartă o șapcă de marinar, pe-o parte. Ceilalți suntem „naturali”. Tanti Anuța cu nene Boris au venit de la Bârlad. Noi – de la București. Toată dimineața am căutat camere de închiriat, dar nu ne-am putut opri la niciuna. S-a făcut de prânz. Am întins o pătură pe iarba uscată, sub un pâlț de plop. Mama a scos din traistă friptură de pui, pește prăjit, ouă tari, roșii, castraveți, ardei grași. Tanti Anuța a adus pastramă și vin de la Bărbuță. Bărbuță e renumit pentru delicatesele lui, dar, oficial, nu mai are dreptul să „țină” prăvălie. Are, totuși, clienți care se duc la el pe șest. „Un vin bun, tot la Bărbuță găseai”, povestește mama. „Tata, *zeida*-l tău, era unul dintre fideli lui. Cât am fost la Bârlad, tata a lucrat la «Constructorul» și avea, în atelierul lui, un dulăpior cu «fiole» numai de la Bărbuță. Toți șefii din fabrică trăgeau la el. Pe toți i-avea de prieteni. «Nea Iancu, treci pe la mine!», îl poftea Bărbuță când avea noutăți”. Mama-l imită pe Bărbuță. Ridică din sprâncene, închizând un ochi, înclină capu-ntr-o parte, cu bărbia-n sus. Când am plecat din Bârlad, *zeida* l-a lăsat client pe nene Boris. Eu mănânc cu poftă, eveniment remarcat de toți. În cele din urmă, descoperim o casă

convenabilă, chiar în spatele pieței: camere bune, poziție centrală, sursă de aprovizionare imediată. Eu cu *baba* dormim în aceeași cameră. Deși e curat peste tot, *baba* a descoperit, în odaia noastră, o puiță cu șoareci. În fiecare după-amiază, în ceasurile de stat la orizontală, *baba* pândește apariția șoarecilor cu-n papuc în mână. Cum iese unul – pac! – îl lichidează. Nu întotdeauna e la fel de iute ca ei, dar nu se lasă. Într-o săptămână îi pune la respect. Serile ne plimbăm până la „Belona”, un hotel mai vechi, în formă de vapor. „Și-n apa-a-a mării-i-i / De pe-ntregul litora-a-al / Se scaldă-n valuri / Steluțe de-crista-a-l...”, cântă, alături, în grădina-restaurant nou deschisă, Margareta Pâslaru. Mie-mi place să merg cocoțată pe marginea de piatră a falezei. „Dă-te jos, c-ai să cazi!”, spune *baba* îngrijorată. Mama cu tata nu mă văd. Sunt mai în față, cu tanti Anuța și nene Boris, despărțiți de lumea multă de pe promenadă. Mie nici prin cap nu-mi trece s-o ascult. Atunci, *baba* mă prinde de-o mână să mă știe în siguranță. Din loc în loc – tonete cu înghețată pe băț. Un leu bucata. „Vrei?”, mă-ntreabă mama, întorcându-se spre mine. Dau din cap afirmativ. Vânzătorul îmi oferă un baton de înghețată de vanilie, înfiptă într-un bețișor. Înghețata e învelită în ciocolată. În cea de-a doua fotografie, făcută pe digul mare, la capăt, suntem numai noi trei: tata, mama și eu. Au trecut vreo doi ani. Tanti Anuța cu nene Boris nu mai sunt în țară. Nu corespondăm cu ei și nici cu restul rudelor de departe că „nu e bine”. Eu miros de-acum a domnișoară: păr lung, lăsat pe umeri, capul dat puțin pe spate, un costum de baie „din supraelastic”, imprimat, care-mi evidențiază formele în devenire. *Baba* nu mai are voie la plajă, de-aceea nu-i în poză cu noi.

Fotograful și-a pus recuzita într-o valiză mare, veche. O cară cu destulă greutate. Barca de mucava a întors-o cu fundu-n sus și-a lăsat-o pe plajă pentru mâine dimineață. Pescărușii merg la culcare. Se adună ciotcă pe valuri și se lasă legănați de ele, cu ciocurile vârâte sub aripi. Intrăm în cofetăria cea mare, cu terasă, de la începutul falezei, să vedem dacă sunt pricomigdale proaspete. E singura prăjitură în care are încredere mama. „Să știi totdeauna să te ferești vara de prăjituri cu creme sau frișcă. Nu știi cum au fost făcute și nici de când sunt”, argumentează. Întindem pasul să ajungem la timp la cină. Cum am terminat masa, ne reîntoarcem pe faleză. O luăm prin parc, oprindu-ne puțin în fața afișelor cu „Fledermaus” și „Tzigöner Baron”. Operetele lui Strauss se cântă-n germană pentru turiștii *redegiști*, dar și cehi, unguri, polonezi care-o rup pe nemțește. Știm asta pentru că sunt destui care vând fierbătoare electrice, rujuri și creme de plajă, cvasiclandestin: la ghiol, în parcurile unor hoteluri... Miliția închide ochii. Cum-necum, se-nțeleg cu clienții în nemțește. „Porumb fiert ave-e-m!”, strigă țigănci așezate cu picioarele cruciș pe iarbă, la margini de alee. În fața lor – căldări din care aburesc îmbietor știuleții. Zăbovesc cu privirea. „Degeaba te uiți, că nu-ți iau!”, spune mama. „Astea-s condiții de igienă?!” Ne plimbăm pe faleză, pândind să se elibereze o bancă. Lumea nu se ridică ușor, fiindcă băncile sunt rare. O dată, nimerim o bancă lângă care cineva a proptit un pietroi. În întuneric, pietroiul nu se vede. O nemțoaică, singură, în vârstă, se-mpiedică lovindu-se-n el. „*Schuldig sein!*”, zice prima oară. „*Schuldig sein!*”, a doua oară. „*Schau fluchte!*”, se-nfurie la a treia bubuială. Nu-i de răs, dar,

fără să vrem, ne umflă râsul. Așteptăm răsăritul de lună. Mai întâi – o părere de lumină care se-ntărește din ce în ce. Apoi luna întregă, imensă, roșiatică urcă din valuri mai repede decât aş fi crezut. Pe măsură ce se ridică, luna se micșorează și pălește. Când e sus, e alb-gălbuie, cu câteva pete întunecate, cum o știu. Numai cărarea de lumină tremurând dinspre orizont la mal a rămas din tot fastul. Când nu e lună plină, plecăm mai repede, să „prindem” câte-o jumătate de operetă. Uneori, controlorii ne invită înăuntru. Sunt locuri libere cât poțtești. La spectacole de revistă, cu actori comici vestiți și vedete de muzică ușoară și populară nu se poate intra. Se vând și bilete „în picioare”. Puștimea e cocoțată pe gard. Sunt ocupate și băncile din fața teatrului. Privilegiații, cei ca noi, care locuim alături, ascultăm din cameră, *volens-nolens* tot spectacolul. Eu nu mă las dusă așa ușor nici de pe faleză, nici din parc. „Ce vrei tu, ce vrei tu, mare-albastră-ă-ă? / Vrei să știi, vrei să știi taina noastră-ă-ă! / Vrei să știi de ce mi-e dor / Și de ce privesc în zare / Pescăruși plutind în zbor”, îmi cântă mama un șlagăr care ne e drag amândurora, lansat de Marina Voica, pe care eu, câștigată pentru cauză, îl reiau după primul vers. „Duet de mâțe!”, remarcă tata. O exuberanță pe care necazurile, multe, nu i le-au putut anula, trăiește în mama mea. Mama mea e, structural, tânără. „O dată, am venit acasă de la lucru. Aveam vreo pais’pe ani. Și atâta am dansat și-am fredonat nu mai țin minte ce melodie era atunci la modă, c-am răsturnat primusul pe care fierbea supa din seara aceea”, povestește mama. Într-una din seri, când teatrul e închis, ne plimbăm pe una din străzile alăturate. Undeva, pe terasa unui hotel din apropiere – o

petrecere. Se aud chiar bătăile din palme la refren. „Rața”, recunoaștem. E și șlagăr și dans de societate, fiindcă – mai distractiv – se poate dansa și în grup. Un amestec de marș în pas legănat, cu mișcări de *twist*. Trebuie să te ridici și să cobori pe câte-un picior, cum o cere ritmul. „Ții minte cum povestea Rodi ce-a pățit nea Giacă, când era socru mare și l-a invitat mireasa să danseze «rața» împreună?”, râde mama. Ne bufnește râsul și pe noi. Nea Giacă era gata – „rață”, după câte pahare cu vin avea de-acum la activ. Dar mireasa nu s-a lăsat până nu l-a tras pe ring. Lăutarii au dat drumul la „rață”. Nea Giacă a început să se miște avântat, în timp ce asistența, retrasă pe margini, să lase perechea să se desfășoare în voie, bătea din palme în tact. Până când, la o coborâre mai bruscă, cusătura de mijloc a pantalonilor a cedat. Nea Giacă a dat-o pe cazacioc să poată ieși, cât de cât, basma curată. Ne molipsim și noi de veselia petrecăreților. Cântăm toți trei și dansăm „rața”, atenți să nu ne vadă cineva, deși e întuneric și nu suntem decât noi, în acea clipă, pe stradă. „A trecut 23 august, a trecut sezonul la mare”, observă mama. Ziua scade, lumea se rărește. Se simte că vine toamna. E ceva trist în tonomatele date la maximum afară, pe terasele braseriilor, ca să compenseze larma mulțimii subțiate, acum. Primul drum pe care-l facem, mama și cu mine, odată întoarse acasă, e la reumatologul „ei”, să luăm rețeta pentru tauredon. Problema cea mare e procurarea acestor săruri de aur injectabile, pe care le face cu inima strânsă. Sunt foarte nocive – oricine-și poate da seama, citind prospectul –, dar n-are alternativă. E singurul mod de stopare sau măcar de încetinire a evoluției bolii. Sunt pe Calea Victoriei, în drum spre o farmacie la care docto-

rul ne-a spus că s-ar găsi medicamentul. La un moment dat, milițienii opresc trecătorii să înainteze. Nimeni nu mai are voie să traverseze strada. Șoseaua devine rapid pustie. Pâlcuri de oameni încremeniți din loc în loc, aproape de bordura trotuarelor. Peste un minut-două, mașini negre apar gonind. Claxonează fără oprire. Trebuie să treacă Odiosu' și Sinistra. Așa li se spune, în folclor, soților Ceaușescu. Într-adevăr, la scurt interval de timp, un automobil luxos, prelung, înconjurat de motocicliști, lunecă la fel de rapid. Alte două mașini negre, silențioase, de astădată, încheie plutonul. E ceva crispat în nemișcarea oamenilor urmărind cortegiul cu priviri posomorâte. Seamănă cu figurinele de gheață, văzute la televizor, dintr-un mare oraș asiatic, la un concurs de sculptură în gheață. Când, în sfârșit, li se dă voie să-și reia circulația, oamenii se îndepărtează umiliți, revoltați, necutezând, însă, să se descarce verbal. Le e teamă unuia de celălalt. „Mămăliga nu explodează!”, ascultăm, ca fiecare, comentariul, devenit repede celebru, al cuiva de la „Europa Liberă”. E expresiv, dar inexact. Nu e vorba numai de revolta celor de la „Steagul Roșu” din Brașov, dar chiar de starea de spirit din rândul armatei. Suntem pe Cumpătu', toamna, într-o excursie de câteva zile. Așteptăm, în stație, autobuzul care face cursa până-n centrul Sinaiei. Tata nu mai are putere să facă drumul pe jos. Autobuzul tocmai a plecat. Următorul vine peste, aproximativ, o oră. Un ofițer cu mașina, care ne vede, se oferă să ne ducă până la „Internațional”, unde stăm. „E-n drumul meu!”, ne alungă ezitățile. A „bătut” ca și noi, mai multe restaurante de pe Cumpătu', poate-poate va găsi de cumpărat ceva mezel, ceva carne. Utopie! „Dacă *cineva* zice că-i bine și lumea

aplaudă *asta!*”, răbufnește la volan. Cine suntem noi? Niște necunoscuți! Și, totuși, omul în uniformă are curajul să protesteze cu glas tare. „Așa nu mai merge!” Nu-i vedem fața, dar, în cuvintele lui, se simte și altceva decât obida arhiștiută. Există o hotărâre a cuiva care știe câte ceva.

Primul lucru pe care-l face mama, odată întorși acasă, este să ia legătura cu *mamica*, vecina de la parter. „Ce faci, *mamica?*”, întreabă pe oricine-i dă binețe. Și *mamica* i-am pus numele. Oficial, numai, a avut trei-patru bărbați. „P’ăsta unde l-ai găsit?”, a-ntrebat-o mama despre ultimul, tâmplar de lux, prieten cu Titi Gaz, sobarul de care avem nevoie să ne curețe sobele s-ardă mai bine. Vine iarna și iar facem frigul. „La balamuc!”, vine, prompt, răspunsul. Titi Gaz, subțire, iute, negricios la față, ciocănește arzătorul din camera de zi și-i dilată câteva despărțituri. „Vedeți, așa focul are mai multă putere!”, se-ntoarce spre noi. Măcar în odaia-n care doarme tata să fie mai cald! Câteodată, se simte nevoie de foc și-n noiembrie, ca acum.

În centru, circulația mașinilor este întreruptă. Pietonii nu au voie să circule în perimetrul Universitate – Piața Palatului din cauza Congresului de la Sala Palatului. Străzile din zona Amzei sunt aproape pustii. Milițienii postați la fiecare intersecție își mută greutatea corpului de pe un picior pe altul. Trecătorii, rari, închirciți de frig, cu gulere ridicate, grăbesc pașii urmăriți de vântul dominator. Într-o seară, auzim vocea unui alt ziarist de la „Europa Liberă”. Vorbește surescitat despre ciocniri între armată și oameni ieșiți în stradă, la Timișoara. Ascultăm cu sufletul

la gură: mii de răniți, sute de morți... Deocamdată, viața-noastră-cea-de-toate-zilele continuă cenușie: țărâit de ceas deșteptător, slujbă, cozi din rațiuni prezumtive. Mă instalez și eu la un astfel de rând. Țin și loc unei cunoștințe, ginerele unui coleg de serviciu, care trebuie să sosească de la mitingul cu prezența obligatorie din fața C.C.-ului. Apare surescitat, gâfâind, roșu la față. Rostește precipitat cuvinte năucitoare: huiduieli, gloanțe, pancarde călcate-n picioare. „Mi-a fost teamă să arunc pancarda «mea», spune. „Până când un coleg mi-a smuls-o din mână. «Fugi», mi-a strigat, «dacă ții la viața ta!» Și-am fugit, fiindcă n-am vrut să devin *erou*. Am auzit – povestea socru-meu – câți asemenea *eroi* a făcut mitingul din 6 martie '45”. Ne împrăștiem care-ncotro. Tramvaiele trec supraîncărcate. Străzile principale sunt împovărate de greutatea tancurilor cu șenile înaintând în direcții imprecise. În aceeași seară, la televizor, cuplul Ceaușescu apare ultima dată în postură de „stimat și iubit”. Se cunoaște că totul a fost încropit în pripă. Tonul „discursului către națiune” este un amestec de vehemență și promisiuni. A doua zi dimineață, la radio – o singură propoziție-comunicat: „trădătorul Milea s-a sinucis”, după care se transmite un program de cântece pionierești. Ni se dă drumul mai devreme de la servici. „Nu circulă nimic”, se aude în stațiile de tramvai, de autobuz. La intervale scurte, câte-o Dacie 1300 zboară frenetic pe carosabil. Prin ferestre deschise, oameni cu fețe congestionate flutură tricoloruri fără stema R.S.R. și întind mâini în aer, cu degete rășchirate în formă de V. Este clar că ideea drapelului decupate atent la mijloc vine din partea cuiva care nu e străin de platourile cinematografice.

Efectul plastic e bine scontat. Pe trotuare, pâlcuri de oameni mășcăluiesc strigând răgușit ceva indistinct despre „șobolanul” care trebuie prins. „Rușine! Ieri l-ați aclamat, azi îl huliți!” se aud unele voci de la balcoane. Mă opresc să iau pâine „cu drumul”. Coada merge repede. Fiecare cumpără mai multe pâini decât în mod obișnuit. „A căzut Ceaușescu!” Vestea o aduc oamenii venind dinspre C.C. „Și cine a venit în loc?”, întrebă alții, curioși. „Nu știm. Probabil – Dăscălescu”, răspund derutați, după două-trei clipe de ezitare. Ajung acasă. Mama cu tata stau în fața televizorului deschis. „Cum de v-ați gândit să-i dați drumul?” „Ne-a sunat vecina de-alături. Deschideți repede televizorul”, ne-a spus. Eu mă uit mai mult pe fereastra de la stradă. Oameni se-ndreaptă valuri-valuri spre Televiziune. „Merg și eu!”, sunt gata s-o pornesc. „E cineva de la noi din bloc? Cum să te duci de una singură? Nu vezi că sunt grupuri-grupuri?” Într-adevăr, nu văd pe nimeni cunoscut. „Dezbracă-te și hai să mănânci!”, spune mama. Privim toți trei ce se-ntâmplă-n curtea Televiziunii, înțesată de lume, tineret mai ales. E un fel de 1 Mai întors pe dos: vreme primăvărată, neverosimilă pentru ultima decadă a lunii decembrie. Intrarea e păzită de oameni înarmați, așa că înăuntru nu pătrunde oricine. Fața fără zâmbet a situației se arată după căderea serii. Auzim țăcănit de automate și vâjâit de gloanțe chiar deasupra blocului nostru. Se trage de pe acoperișurile învecinate. „Apucăm dimineața?”, ne întrebăm în timp ce facem paturile de culcare. Prin fața „poporului”, strâns în fața micului ecran, se perindă notorietăți „aduse cu tancul”, se spune. Victor Rebengiuc trânteste în fața crainicului un sul de hârtie igienică. „Pentru tot ce-ați vorbit până acum!”

își începe monologul. Zoe Dumitrescu Bușulenga, își încheie textul cu adeziunea la ideile lui Tache Ionescu și cu „Trăiască Ortodoxia Română!”. Parc-o văd strângând respectuos-emoționat mâna lui Ceaușescu, la un început de an universitar. Cum înserează, trăgători botezați „teroriști” își văd mai departe de treabă. Atacurile sunt agrementate de zvonuri alarmante. „Nu folosiți apa! E otrăvită!”, suntem alertați, într-o noapte, de telefonul unei colege. Totul încetează după execuția, de Crăciun, a soților Ceaușescu. Simulacrul de proces, sentința și aplicarea ei sunt urmărite de toată lumea cu sufletul la gură, la televizor. După ora 11 noaptea, închidem televizorul din camera în care doarme tata. După congestia cerebrală „făcută” acum câteva luni – din fericire –, fără urmări, doctorița „de teren”, ne-a spus că trebuie să aibă un orar de somn foarte regulat. Mama și cu mine mergem la celălalt televizor, din odaia mare și lăsăm sonorul la minimum să n-audă tata. Stăm ca de Revelion, până la 2-3 noaptea. „Și dacă s-a folosit o sosie? Dacă-i o înscenare?”, ne îndoim chiar și după ce-am văzut prim-planul filmat la Cimitirul Ghencea, cu mormintele și crucile purtând numele celor doi. Sunt mulți care gândesc la fel. Numai după ce nesiguranța s-a topit și lumea s-a convins că n-a fost nici o sosie, „Jos comunismul!” devine cuvânt de ordine. „Ce va rămâne din tot ce-a existat până în prezent?” Întrebarea e pusă de un reporter primului ministru al guvernului provizoriu, înainte de a intra pe una din ușile făcute să rămână, în toate timpurile, închise figuranților. „Nimic!”, vine răspunsul. Toate bune și frumoase până la sfârșitul lui ianuarie. Seara – un contra-miting F.S.N., cu huiduieli. Totul – filmat și transmis la televizor. Cum e posibil?

Oamenii aceștia formau, până mai ieri, o unitate! Ne e rușine de ceea ce se întâmplă. Săptămânile trecute, pe coperta unui „Paris Match” a apărut un băietan român, de vreo 10–11 ani, înfășurat în drapelul cel fără stema R.S.R. Ce va apare acum? Ascultăm altercațiile, amenințările, privim consternați aruncările cu pietre. „Tu ce părere ai, Țuchili?”, întreabă mama. „S’âz știmpichi!” – „Nu-i a bună!”, oftează tata. „Bietu’ Hierman, a apucat-o și pe asta!”, îl compătimizește Steluța, la telefon, înmuind, moldovenește, vocala *e*. Ce ne mai așteaptă, dacă după o lună doar, asemenea urâtenii, eufemistic spus, sunt etalate public? Steluța n-a apucat să vadă. Într-una din săptămânile următoare, când vin de la servicii, în timp ce-mi dă de mâncare, mama mă pune la curent cu știrile zilei. „Știi c-am primit un telefon de la Steluța. S-a internat la spital. Insuficiență renală accentuată”. „Asta-i suferința ei cronică! A făcut o criză?” „Da. A chemat «terenul» și doctorița a sfătuit-o să se interneze. A ascultat-o. Avea așa o inimă grea! «Mi-e teamă c-am să mor, Hilda!”, mi-a spus. «Toți ai mei s-au prăpădit de tineri. Nici unul n-a apucat 65 de ani. Eu, se cheamă, că-s longevivă». «Ce-ți bagi în cap prostii?!», am certat-o. «Tu, care ești fată deșteaptă! Ai mai avut crize, ai mai fost internată și, după un tratament forte, ai reușit să ajungi, din nou, pe o linie de plutire!» Degeaba. Simțeam cum vorbele mele lunecă pe lângă ea”. Nu trece bine săptămâna și primim un telefon. Mama ridică receptorul. Ascultă concentrat. Este Nicu, băiatul ei. „A murit Steluța!”, șoptește mama, întor-cându-se spre noi.

Războiul din Golf, tot la televizor îl vedem. Adică – un montaj de imagini selectate de la fața locului. Trăim, toți,

o stare de spirit apăsătoare. Nu știm ce dimensiuni va lua acest conflict. Începe al treilea război mondial? „E foc deasupra lumii!”, murmură o necunoscută, în prima dimineață de după izbucnirea războiului. Nu-i văd chipul, fiindcă îmi concentrez privirile asupra pașilor care-i fac pe gheața de pe trotuar. Nu știu dacă vorbele îmi sunt neapărat adresate mie. Cred c-a simțit nevoia să le spună indiferent cui. Stăm toți trei la televizorul color c-are imaginile mai clare. Mama – la marginea divanului, cu spatele sprijinit de spetează. Eu și tata pe câte-un scaun. Scaunele, tapetate, sunt încă aspectuoase, deși au de-acum o etate. Au fost comandate când ne-am mutat la București. Dar, pe scaune, e departe de-a fi la fel de comod ca pe canapeaua de dincolo. În unele momente, tata e gata-gata să-și piardă echilibrul. Și n-are de ce să se rezeme. Îmi iau scaunul și-l mut lângă el, să-i fiu aproape, să-l susțin la nevoie. Sâmbătă și duminică, când sunt acasă, diminețile, mai zăbovesc în pat. Mama-i la bucătărie. Pregătește micul dejun. Tata deschide ușa din odaia unde-s eu. Știe că nu mai dorm. „Bună dimineața, motănel!” „Bună dimineața, *meidolă!*”⁵⁶ Ai dormit bine, *meidolă?*” Nu sunt, propriu-zis, cuvinte de salut, întrebări. E un ritual, în care fiecare silabă e tandrețe, duioșie, ocrotire. Mai e puțin până la termenul fixat pentru „liberalizarea prețurilor”, eufemism pentru devalorizarea leului. Fiecare caută să-și salveze cum poate economiile de-o viață. Cei care locuiesc „cu chirie la stat” își cumpără apartamentele. Cine are bani mai mulți și se încumetă, începe să investească: case, terenuri extravilane, vile la munte, *boutique*-uri, patiserii, *pizza-hut*, *fast-food*. Ne inundă, mai ales, anglicismele. Până și Piața Matache se cheamă acum Matache *Market*.

Noi în ce să investim? Blocul nostru este unul dintre primele construite cu credit la stat. Apartamentul în care stăm, l-am achitat în rate, plătite timp de vreo 25 de ani. Cum să ne salvăm economiile? Tata, economist de profesie, e atât de suferind, de firav! „Ce vreți? 80 de ani!”, ridică din umeri doctorul după un consult. Sunt cu tata la cabinet. „Și-asta înseamnă că nu vă mai interesează sănătatea lui?” Protest fără ecou. „În afaceri trebuie să te pricepi și trebuie să-ți meargă. Eu niciodată nu m-am ocupat de treburi dintr-astea, fiindcă nu mi-au plăcut!”, se dă în lături mama. Nu se simte aptă de asta și i se pare totul, văzându-l pe tata, oarecum, de prisos. Eu mi-aș dori o cabană la munte. „Și cine să aibă grijă de ea?” Replica părinților e dezarmantă. Părinții și-au mai pierdut o dată economiile, la naționalizare. Cineva ne sfătuiește să schimbăm lei în valută. Stau de vorbă cu persoana dispusă să facă o tranzacție. Case de schimb valutar nu există încă. „Dă-mi un telefon, când te hotărăști”, mă conduce la ușă. „Ei, ce-ai de gând?”, mă întreabă părinții. Eu trebuie să decid, fiindcă economiile, pentru mine le-au strâns. Și nu ușor. Tata, pensionat de timpuriu, rămas acasă atunci când ne trimitea pe noi la munte, mânca roșii cu pâine la prânz, să poată pune un ban deoparte: să am eu, când „o să fiu mare”. În sezonul concediilor, era unica posibilitate să se angajeze undeva, pe trei luni, cât prevedea legea. Și acum, ce să hotărască? Ce soluționează o mică sumă în valută? Mai există și riscul ca dolarii să fie falși. Renunț la tranzacție. „Și dac-aș face ceva în domeniul în care mă pricep?”, mă mai învârtesc în jurul problemei. „Când ești la pensie și-ai un venit mare-mic, cum e, dar sigur, ai și timp, te poți uita în jur și îndrăzni ceva. Pierzi? Nu ești pe

drumuri. Dar așa?”. E părerea mamei. Unii își topesc economiile pe excursii în străinătate. Tata nu-i în situația de-a face astfel de călătorii. Ultimii doi ani, am fost la Olănești cu mașina. Un șofer de ocazie, recomandat, mai demult, de Steluța, ne-a luat de la scară și ne-a lăsat în fața hotelului. Suma era mare, dar, atunci, îi puteam face față. Pentru ultima oară mai putem proceda la fel. Mama formează numărul de telefon al șoferului. Plecăm pentru o vacanță de zece zile la Sinaia. Când ne-ntoarcem, cumpărăm de vizavi, de la „Arta populară”, două covoare de lână. „Investiția” noastră. Una e să citim în ziare reportaje sau să vedem la televizor „mese rotunde” despre „tranziție” și alta-i s-o simțim pe pielea noastră. „Am muncit aproape 40 de ani!”, strigă o femeie pe stradă. „Și acum am ajuns să nu pot să-mi permit să-i cumpăr nepotului meu un pachetel cu o sută de grame de alune!” În tramvai, o femeie, care-a găsit loc pe scaun, își coase o geantă jerpelită.

„Ce-or fi făcând acum Ionică Antricot, Motanu’ Tase și toți colegii lor cu care-am fost împreună în excursia de pe Cioplea?”, vorbim, eu cu mama. Oamenii lucrau la o fabrică de panificație. Excursia le-a costat mai puțin decât pe noi, fiindcă au plătit-o prin sindicat. Fără ei, n-am fi plecat în excursia aceea, fiindcă O.J.T.-ul nu dădea autocar, dacă nu se ocupau cele patruzeci de locuri. „Parcă văd cum și-au scos, în mașină, pe drum, cheguțele aduse direct din fabrică!”, și-amintește mama. „Mai mult ca sigur că-i vai de ei!”. Nu tuturor le e „vai”. „Ați văzut vreodată cum arată o mie de dolari?”, ne întreabă, pe mama și pe mine, fostul responsabil al cooperativei de

reparații-încălțăminte de pe Rozelor. Și-a închiriat spațiul comercial, el știe cum și cu ce bani. Din fosta cooperativă, n-a rămas decât atelierul din spate. Partea din față a transformat-o în magazin de coloniale, cosmetice și băuturi. Se pare că-i merg afacerile. Un fost funcționar la „Nufărul” a deschis un magazin de blănuri. „Nu vrei să-ți cumpăr un palton de blană?”, mă întrebă mama. O încercare de „investiție” cât încă se mai poate. „E prea cuconesc pentru mine. De ce să-l iau să-l țin în garderob?” Mama îmi dă dreptate. Și ea și-a luat mai demult – trăia încă Ber – o căciulă și un guler de vulpe argintie. Asortate la un palton făcut de comandă, din stofă neagră, de calitate. A purtat palton și compleul de vulpe argintie o singură dată, poate, în toți anii ăștia. N-a avut succes magazinul. Omul l-a transformat într-o sală de jocuri mecanice. Încă n-a ieșit moda café-internetului. Nici cu jocurile n-a mers. Într-una din sâmbetele când ieșim, eu cu mama, la târguiești, vedem că se cimentează curtea. În săptămâna următoare, sunt gata-aranjate mese lungi de lemn cu bănci-stil rustic. Deasupra fostului magazin și ex-sălii de jocuri – o altă firmă: Restaurant. Dinăuntru „vine” *lambada*, de la un casetofon „pus” la maximum. O singură masă ocupată. Doi-trei băieți – se cunoaște că fac parte din „personal” – cu câte-o bere în față. Relativ repede, pensia tatei și salariul meu se prefac în firfirici. „Calitate înainte de toate! Prin Gepa Electro-Center!”, se lăfăie o reclamă vizavi de bloc. Intrăm, mama și cu mine, înăuntru. Aer condiționat, parfumat. Muzică discretă. Totul îți ia ochii. Căutăm o foarfecă mare și o forfecuță de manichiură. „«Solinger» erau pe vremuri!”, spune mama. Le găsim expuse într-o vitrină sofisticată, înfățișate de

parc-ar fi bijuterii. Scrie ceva pe ele, dar nu „Solinger”. Prețuri astronomice. „Parcă poți să știi cât sunt de bune? Avem prea puțini bani ca să-i dăm pe orice, fără vreo certitudine!”, ieșim cum am intrat. Ca să cumpărăm, când poftim, ciocolată – care-i place atât de mult tatei, deși nu prea are voie excitante –, nu-i tocmai la îndemână pentru punga noastră. Înainte de '89, nu făceam distincție între mărci. Ciocolata era ciocolată. S-o găsești, asta era problema. „Când erai mică, aveai un an-doi, se primeau pachete prin «Joint». Batoane mari, groase de ciocolată străină. «Ciocolată Ursu'»-i spuneai tu, fiindcă pe ambalaj era un urs”, povestește mama. „Și mâncam?” „Asta, da. Voiai. Dacă mai reușeam să-ți dau și-un pahar cu lapte, mă consideram mulțumită”. Mă bucur să-i aduc tatei, cu drumul, când mă-ntorc de la servicii fel de fel de ciocolățele de la tonetele-puzderie. Mă bucur de bucuria lui. În general, eu fac cumpărăturile, acum. Tatei îi vine din ce în ce mai greu să ajungă la piață. „Asta știi. Să cumperi”, recunoaște mama. Sunt puține șanse să reușim, cu veniturile recente și cu problemele de sănătate ale tatei, să mai facem un concediu în vara asta. Când suntem mai sceptici, se ivește o ocazie: o mașină care pleacă într-un sat din podișul transilvan. Primul lucru, cum ajungem e să caut un pantofar. Mi s-a stricat singura pereche de sandale pe care-o port în picioare. Înafară de ele, nu mi-am luat decât o pereche de teniși din piele întoarsă, cumpărați demult, la Predeal. Sunt, așa-zis, de vreme rea. Dar, dacă plouă, nu m-avânt prea departe. N-are rost să-narc bagajul. Cine să-l care? Intrăm, eu cu mama, într-un atelier cât un *gheiniț* – un căscat, îl caracterizează mama. Cizmarul, înalt și slab, fără vârstă, șade cocârjat în fața

unui butuc din spatele tejghelei, pregătindu-se să mănânce. Pe o bucată de ziar stau înşirate o roşie tăiată felii, o ceapă verde şi-un ardei gras desfăcut. Scot, dintr-o sacoşă, două ouă tari şi i le pun pe tejghea. „Da' s' fierte?”, se interesează. „Sunt!” Se ridică „de la masă”, se reaşează pe scaunelul de lucru şi se apucă să-mi dreagă sandaşa ruptă. Mi-o înapoiază ceremonios. „Eu, Pingelică, n-o să mai fiu, dar sandaşa asta – da!” Ne urmăresc pe amândouă cuvintele lui. Revenim peste doi-trei ani în satul acela. Tata nu mai e. Facem, eu cu mama, o plimbare până în atelierul lui Pingelică. Atelierul a dispărut. „Şi Pingelică?”, întrebăm. „A murit. Primăvara trecută, parcă”. Al doilea drum îl fac la frizer. Mă duc singură. Frizeria e în celălalt capăt al satului. Exclus ca tata să ajungă până acolo. Mă duc să-l conving să vină până la gazdele noastre să-l bărbierescă. Frizerul i-o frizeriţă; o tânără inimoasă care-şi ia instrumentele, scrie un bilet mare, „mă întorc peste o oră”, încuie uşa şi merge cu mine. Stăm toată ziua în curtea cu trandafiri şi gura leului. Trandafirii sunt de soi; înalţi, galben-pai şi roz-pal, dar se ofilesc tare repede. Gura-leului, mărunţică şi cărnosă, e cu mult mai rezistentă. Redevin copil printre puii de mătă ai gazdei, fataţi de curând în pod. Toţi sunt mai mult sau mai puţin sociabili, afară de unul, căruia i-e frică de oameni. E mai perspicace? Nu cutează să facă altă plimbare decât până la streăşina acoperişului. Tata n-are voie la soare iar la umbră e cam curent. Mama descoperă un loc mai ferit de vânt şi aşază un scaun pentru tata lângă unul din zidurile exterioare ale casei. Dar el, parcă, nu se mai bucură la fel de mult de natură ca înainte. Şade tăcut, dus pe gânduri. „Te doare ceva?”, îl întrebăm. „N-am nimica, *meidolăh!*”

Nu e omul să se plângă. Niciodată n-a fost. De suferit, a suferit în tăcere. Şi această discreţie l-a ajutat mult în ilegalitate. „Herman, conspirativ până şi-n căsătorie!”, povesteşte mama despre prima întâlnire cu prietenii lui, la Bârlad. Există toţi într-o fotografie, făcută de 23 August, primul an, în faţa Primăriei: tineri, cu viaţa în faţă.

Când apune soarele, ne aşezăm toţi trei, pe banca inaccesibilă tatei, dimineaţa. „De ce nu-i dat omului, cât are de trăit, să nu se chinuie?” Interogaţia tatei e formală. În esenţă, e mărturisire. „Mă făcui bătrân!”, repetă răspunsul dat în joacă de un băieţel de vreo patru-cinci ani, care imita mersul nesigur al unui moşneag. Şi mai repetă ceva: o parabolă despre iarmaroc din literatura idiş. „Un' te duci?” „La iarmaroc!” Glasul celui întreat sună plin, a încredere şi forţă. „De unde vii?” „De la iarmaroc”, răspunde stins acelaşi glas.

Întorşi acasă, „prindem” mineriada a doua. Dimineţile, când plec la servicii, un fum înecăcios mă urmăreşte până în staţia de autobuz. „De la gazele lacrimogene”, mă lămu-reşte cineva. Drumul trece printr-o piaţă relativ centrală, acum aproape pustie. Precupeţii nu s-au aventurat să intre în Bucureşti. Mai probabil, însă, că nu circulă cursele. La o tejghea – doi beţivi, cu sticlele semigolite în faţă. Surprind „argumentaţia” anti-Roman a unuia dintre ei: „E *judan*, mă! E *judan!*”

De la un timp, tata are o stare subfebrilă permanentizată. O punem pe seama prostatei, care se accentuează cu vârsta. O tratează cu vitamina E forte; o pastilă pe zi. Până acum,

prostata l-a supărat la un nivel suportabil. Nu s-a pus problema operației. Și, pe urmă, operația asta-i cu două tășuri; o faci numai când ți-e cuțitul la os. În ultima vreme, tata a slăbit mult; i s-au topit mușchii. Când stăm serile la televizor, se foiește pe canapea căutându-și locul. „Ce-ai Țuchi?”, îl întreabă mama. „Mă doare cu’u’!” Tata graseiază r-ul. Citește mult. Revine asupra unor autori preferați. Zăbovește asupra lui Șalom Alehem. Poate, fiindcă regăsește în cărțile lui ceva din lumea propriei copilării. O lume care a existat totdeauna în el, chiar și atunci când se credea departe de ea.

„Eram cu *baba* Clara la o nuntă în Bârlad. Tu nu erai încă născută”, povestește mama. „Tatăl tău – ce să vină? El avea partidul! Se mărita – știi cine? – o soră a Colombiței. O mai ții minte? Educatoarea ta de la grădiniță!” „Năsoasa la care, dacă mă lua în brațe, începeam să plâng?” „Parcă numai în brațe la ea plângeai? Ce păteam cu tine când o vedeai pe Colombița! Trebuia să te iau repede de mână și să traversez, din timp, pe celălalt trotuar. Așa păteam cu mai toată lumea. Lăsați pe cineva să apropie de tine? Țipai ca din gură de șarpe! Numai cu noi te simțeai bine!” „Și n-aveam dreptate?”, glumesc. O glumă amară. „După cununia de la *șil*, am fost poftiți la masă. Într-un târziu, cine apare? Tatăl tău! Obosit mort și rupt de foame. I se pune imediat un tacâm, gazdele nu mai știu cum să-l servească. Tovarășu’ Herman!? Era *ihăs*⁵⁷ pentru ei! La un moment dat, Reb Șaikiolă îl pofteste pe tatăl tău la un dans hasidic. El – nu și nu. Reb Șaikiolă nu se lasă: «*Kim, Ilișe zin, un lom’ăr tonțân!*» – «Vino, fiu al lui Ilișe, și hai să dansăm!» S-a ridicat tatăl tău de la masă și s-a dus. A

fluturat Reb Șaikiolă un capăt al batistei. Tatăl tău a prins celălalt capăt. Ei, dac-ai fi văzut ce frumos au dansat!”

Tata mi-a deslușit Hadaga de Pesah. Era primul Seder fără *zeida*. *Zeida* nu concepea să conducă Seder-ul fără să aibă pregătit un *esă-bet* – o spetează din perne așezate pe pat, una peste alta, cum mâncau oamenii liberi în antichitate. Se îmbrăca totul în alb. Acum i-a luat locul *baba*. Își pune *fișiu* și binecuvântează lumânările. Stă în picioare citind dintr-o Hagada îmbrăcată în catifea, moștenire de la tatăl ei. Lângă ea – cele trei felii de *moțăs*⁵⁸ – învelite într-un ștergar țărănesc de pe timpuri, primit cadou la o nuntă în Bragadiru. În mijloc – o farfurie în formă de frunză cu nervuri și flori pe margini, pictate în nuanțe pastel. În farfurie – hrean, pătrunjel, *haroisăs*⁵⁹, un ou tare, o bucătică de carne friptă... Tacâmurile, solnița, oalele și cratițele – toate sunt pentru mine o bucurie. Întâi, fiindcă sunt altele decât cele folosite în restul anului. Al doilea, fiindcă-s toate vechi, moștenite din generație în generație, cu forme și culori, care nu se mai întâlnesc azi. Tata ne toarnă vin în pahare. Repetăm după *baba*: *dom ță fardeerân...*⁶⁰, în timp ce vărsăm puțin vin în farfuria. Eu am *coisa* mea: un pahărel de sticlă groasă, în formă de butoiaș, cu litere ebraice lucrate în relief. Mă uit la pozele de care-i plină cărțulia cu foi galben închis. O răsfoiesc. Dacă nu înțeleg ce scrie! „Ce-i asta?”, îl întreb pe tata, arătându-i una din poze: un interior de palat, un jilț pe care șade un bărbat cu o coroană stranie, coborându-i spre frunte. La capătul treptelor care urcă spre jilț – un om cu toiag într-o mână. „Aici e faraonul, dincoace – Moise, venit la palat să-i ceară eliberarea sclavilor evrei”. „Și

asta?” „Da’ – asta?” Încet-încet, ajung la ultima poză: un convoi – nesfârșit, îmi pare – de oameni cu chipuri indistincte mărșăluind conduși de personajul cu toiag. „Încotro?” Tata oftează. E un răspuns? „Să fi văzut *Seder-Nacht*⁶¹ când eram eu copil, la Obârșeni!”, povestește. „Tata – în capul mesei, mama – alături. Noi șapte – Lazăr, Naftule, Leon, eu, Șulăm, Rașela Anuța – pe de lături. Toți cântăm. Tata avea o voce tare frumoasă. Lazăr i-a moștenit-o. Cu fiecare cântec simți cum urci. Dar apoteoza e *Had Gadia*». Cântă și bate tactul: „Had Gadi-a-a-a, Had Gadi-a-a-a! Eram singurii evrei din sat. Țăranii se adunau sub ferestre și ascultau sfiicioși. Ceva din atmosfera dinăuntru se transmitea dincolo de ziduri. În 1907, când haidamaci veniți din alte părți au vrut să dea foc casei și prăvăliei noastre, țăranii din sat ne-au sărit în apărare”.

Numai fericită n-a fost copilăria tatei. Prima ocupație – păscutul caprelor. Mâncare – pe sponci. „Puneam gura la ugerul caprelor și sugeam să-mi mai potolesc foamea”, povestește. „Când vedeam un pachet cu unt în casă era sărbătoare. Pentru Purim, mama pregătea *umântașân*⁶² și trebuia să le ascundă ca să reziste până atunci. Prima pereche de încălțări am primit-o când am împlinit opt ani. Am fugit desculț pe pământul înghețat – era decembrie – până la celălalt capăt al satului, unde locuia ciubotarul, să-i iau mai repede în primire”. Tot la Obârșeni a trăit tata prima tragedie: Naftule a fost găsit mort într-un iaz din apropiere. Înecat? Aruncat în apă? Nu s-a știut. Nu s-au făcut cercetări. „Naftule avea vreo 20 de ani”, povestește tata. „Era cel mai frumos dintre noi. Atunci a albit tata. Într-o singură noapte. Se zvonea c-ar fi fost o crimă din

gelozie... Ce știam eu? Eram copil. Când evreii au fost expulzați de la sate, ne-am mutat la Bârlad”.

Vineri la prânz. Zi scurtă. Abia aștept s-ajung acasă. O găesc pe mama tare îngrijorată. „Ce-i cu tine?” „Șșș! Tata doarme! A fost jos, la frizer. De-abia a putut să urce scările. I-am auzit pașii și-am deschis ușa. Mai avea câteva trepte. S-a oprit. Era aproape alb la față de efort. Mi-am dat seama că, dacă mai face câțiva pași, se prăbușește. Am luat repede un scaun și l-am așezat chiar pe coridorul de pe palier să-și revină. Abia după vreo jumătate de oră a reușit să intre în casă. I-am dat să bea o limonadă și i-am făcut patul să se culce. Poate c-a adormit”. „Eu zic să chemăm doctorul!” „Să mai așteptăm o oră-două. Întâi să se trezească, să vedem cum se mai simte, să-i punem termometrul. Știi cât de «amabili» sunt aștia de pe «teren!»” Stăm amândouă cu urechile ciulite la cel mai mic zgomot din camera unde se odihnește tata. La un moment dat, îi auzim pașii. „Ce faci Țuchili?”, întreabă mama. „Bine, Hilduț!” Tata dă cu ochii de mine. „Ești acasă, *meidolă*?” „Azi e zi scurtă, am venit mai devreme. Te doare ceva?” „Nu fii și tu o exagerată! N-am nimica!” „Ia să văd dacă n-ai temperatură!” Gest de protest. „Te rog!”, insist. Îi pun termometrul. Are 38 cu 5. „Cât e?”, întreabă. „E peste 37”, nu vreau să-i spun exact, să nu-l sperii, dar mă uit la mama c-o privire care nu lasă dubii. Formez numărul policlinicii. Expun cazul. „O să vină cineva să te vadă”, îi spun tatei după ce închid. S-a făcut seară tot așteptând doctorul. Aprindem mereu lumina de la casa scărilor, care se stinge automat după un minut-două. „Să vadă oamenii pe unde calcă”, spune mama. Auzim

pași străini urcând spre apartamentul nostru. „Doctorul trebuie să fie!”, sar să deschid ușa. Mă bucur că-l văd pe concetățeanul tatei, cardiologul din Plopana, întâmplător, de „teren” în seara aceea. Îl consultă atent, îi face o injecție cu algocalmin să-i scadă febra și ne dă o rețetă „pentru oraș”. „În farmacia din policlinică nu se găsește mai nimic”, se justifică. „Care-i situația, dom' doctor?”, îl întrebăm cu voce scăzută, conducându-l spre ieșire. „Cu inima n-are probleme deosebite. S-ar putea să fie un puseu de febră de la prostată. Cred că antibioticul pe care i l-am prescris o să-l scoată din criză”. „Oricum, e un doctor! Știe ce zice!” A doua zi, tata se simte mai bine. „Ce-ar fi să nu mă mai îndop cu atâtea hapuri?”, încearcă să respingă ideea de a lua noi medicamente. „Dar trebuie să-ți revii!”, contraargumentăm. Cedează. Pe urmă a venit duminica cu telefonul mamei la servici...

A rămas numai poza tatei, tânăr, radiind de fericire, cu mine în brațe, când aveam un an, în fața terasei casei unde m-am născut. Poza e mică, înrămată într-o inimioară de lemn, roșie, cu motive populare, cumpărată cândva, suvenir „de la băi”. Șade în biblioteca cu geam, făcută de *zeida*. „Eu ți-am cusut costumașul ăsta, o fustiță bleumarin și o bluziță albă, cu mâneci bufante”, spune mama. Am părul tuns scurt, cu o buclă mare, la mijlocul capului. „Așa te purtam”. „De ce plâng?” „Te-ai împiedicat pe scări și-ai căzut. Da' din ce nu plângeai tu? Până și când îți citea *baba* povestea cu iepurașul mâncat de lup. O știai pe dinafară. Când ajungea numai la pasajul în care iepurașul e înhățat, înainte de a începe, izbucneai în plâns”.

„Să aduceți *pamper-și!*”, îmi cere o asistentă de la „Terapie intensivă”, vineri după-amiază. „A pierdut sânge”, îmi șoptește sever asistenta cea grasă, care ieri, abia, mă îndemna să cred că, pentru mama, mai poate fi o minune. „Bine. Am să-i cumpăr!”, spun. „Mergeți acum! O luați drept înainte până ieșiți pe 1 Mai. Cum traversați, e o farmacie”. Ies pe poarta spitalului. Picioarele mă duc automat în direcția bulevardului. De ce să fie mama mea umilită astfel?

„Să mă ferească Dumnezeu să ajung ca prietena mea, să trebuiască să mi se pună *pamper-și!*”, se frământă mama după ce închide telefonul. „O vizită la telefon”, spune prietena ei de-o viață. I se plânge că nu-i mai suportă.

„O pereche de *pamper-și!*”, cer cu voce străină la ghișeu. „Vindem numai la cutii”. „Atunci, o cutie”. „Pentru copii sau adulți?” „Adulți. Măsura 46 sau 48”. „Măsura e universală. Plățiți 285 000 la casă”. Primesc cutia și bonul fiscal într-o pungă de plastic. Mă-ntorc cât pot de repede la mama. O găsesc cu ochii aproape închiși, cum am lăsat-o. S-a înserat. Îi mângâi șuvițele umede de păr răsfirat pe pernă. Umerii îi sunt tot dezveliți din cauza aparatelor. Peste gura căscată, cu colțurile întoarse în jos – același tampon grosolan cu un ac conectat la tubul respirator. Dopul de plastic îi strânge, mai departe, limba. Și când mă gândesc că eu, că datorită mie... „Nu-i bine să stați atât de mult la reanimare!”, mă ceartă o asistentă. „De ce?” „Să nu transmiteți microbi bolnavului...” Din nou – același cuvânt, cel puțin, pueril. Prima dată l-am auzit de la unul dintre chirurghi, cum a ieșit mama din

operație: „Noi am curățat cât s-a putut, dar nu știu dacă n-au mai rămas microbi”. Drept cine mă iau? Un copil? Asistentele pregătesc patul de alături. Spun vorbe cu două înțelesuri. Râd. Se mișcă repede. Termină treaba cât te-ai șterge la ochi. Au plecat. Suntem, din nou, numai noi două: mama și cu mine. Îi mângâi degetele jilave de la mâini. Nu mai sunt la fel de aspre ca acasă, când freca toată ziua oale, crățiți, aragaz... Unghiile, ovale, îi sunt puțin vineții.

„Eu am unghii frumoase!”, spunea printre lacrimi, când i le tăiam. „Ar trebui să-mi tai unghiile!”, se hotăra greu, dar, ce să facă?, trebuia. „Mă doare!”, țipa numai când începeam retrăgându-și-le. „Stai liniștită, că nu pot așa!”, o rugam. „Nu, colțurile – nu!”, țipa. „Da’ o să-ți între în carne!” „Nu, mie nu-mi intră!”, răspundea întretăiat printre suspine.

Îi privesc trupul împușinat, de sub pătura veche de spital. Măcelărit. Nu cutez s-o dezvelesc, *să văd*. Ca să nu răcească; ca să nu deranjez perfuziile, mă mint. De groază, n-o fac. Totdeauna am întors capul din fața a ceea ce îmi făcea rău să știu cum arată.

„Nu-i așa!”, mă certa mama. „Ce-nseamnă asta? *Ah kenışt ladn far rahmunăs!* – Nu pot să suport de milă! Cum ajuți pe cineva, dacă te pierzi cu firea?”

O asistentă vine să-i schimbe una din perfuzii. Câteva gesturi mecanice. Nu se uită la noi. Noi! Unul din ochii mamei are pleoapa de sus lipită de cea de jos. „Sus pe cer sunt multe stele / Dar nici una dintre ele / Nu-s ca ochii

mamei mele!” Versurile astea naive, învățate tot de la ea, pe care le știe din clasele primare, i le repet de multe ori acasă. Ochiul cu pleoapele lipite parcă e mai înfundat în orbită decât celălalt. Îmi dau seama când întoarce puțin capul înspre partea unde mă aflu. S-a întunecat afară. Prin fereastra deschisă se văd stelele: depărtate, minuscule, reci. Nu știu cine și când a aprins lumina. Mamei îi place lumina. O aprinde cum intră în bucătăria umbrită de nucul care, după Cernobâl, a invadat asupra logiei, cu crengile lui. „Ce-aprinzi lumina?”, o cert. Adică, n-o cert. Sunt, mai totdeauna, chinuită de dureri de cap și lumina mă deranjează. „Las’ c-am să am destul timp să stau în întuneric!”, răspunde.

Prima dată când cineva pronunță cuvântul *bătrânețe* legat de mama este în ziua în care alerg să obțin actul de deces al tatei. Dis-de-dimineată, mă duc la policlinică să iau certificatul de deces, care nu se eliberează decât după 24 de ore, și la „Sacra” să-i iau loc. Mă întorc acasă s-o iau pe mama să mergem împreună la Primăria din Banu Manta și, de acolo, la cimitir. La ora prânzului, este înmormântarea. Găsim relativ repede un taxi. În timp ce face un inexplicabil ocol prin Șoseaua Kiseleff, șoferul i-aruncă cu dezinvoltură mamei cuvinte care mă revoltă: „Ce să-i faci? Bătrânețea!” Mama mea – bătrână? Nu-i adevărat! I-atât de energică, de iute, de ageră! Și nici măcar păr alb n-are. Decât – câte-o șuviță la fiecare tâmplă. Și asta – demult, de când eu eram studentă.

A întrebat un coafor: „E cazul să mă vopsesc?” „E păcat! Intrați la stăpân!”, a sfătuit-o. „Numai *di țfei șfenlăh* –

cele două șuvițe – te *anștelân* – te îmbătrânesc!”, spune *baba*. Mama știe să-și facă un punct de cochetărie și din asta. Își aranjează un *cleu* într-o parte, acoperindu-i una din șuvițe, în timp ce-o resfiră pe cealaltă, topind-o, prin cărare, între firele castanii închis. Are părul moale, mătăsos și trebuie să doarmă cu „moațe” ca, a doua zi, să și-l poată pieptăna cu bucle neostentative pe margini. „Moațe” le zice ea fostelor șireturi de pantofi, potrivit tăiate, pe care răsuțește suluri mici de hârtie. Întreg capul și-l acoperă cu o plasă pe care-o înnoadă strâns, să i se formeze cleul peste noapte.

La „Nașteri” și „Căsătorii” sunt vreo cinci-șase persoane. La „Decese”, nu suntem decât noi două. Dar e cineva înăuntru. Trebuie să așteptăm. Eu *torocăn* surescitată. *Torocăneala* este o expresie inventată de mama pentru vorbărie fără finalitate. Vine din spaima de a rămâne singură pe lume. Vasăzică *se poate*. „De ce nu iei un loc și pentru mama?”, îmi zice nene Iancu, când îmi face chitanța pentru locul de veci al tatei. „Este unul alături”. Cuvintele le spune cu tot firescul, ca și cum m-ar îndemna să cumpăr un chilipir. „Nu, nu sunt hotărâtă”, mă apăr. „Nu știi încă ce-o să facem. Poate plecăm în Israel...”, încerc să găsesc repede ceva plauzibil.

„«Gungără», așa spunei tu în loc de «singură», când aveai un an”, povestește mama. Fără să rostim cuvântul, el există în mintea amândurora. Mama și-ar dori să mă știe la adăpost. Dar cum? Își amintește atunci de o scenă la care a fost, involuntar, martoră. „Jeșeam din Piața Obor. Eram încărcată de cumpărături. M-am oprit să mă odihnesc

puțin pe o bancă din părculețul din fața pieții. Nu știu dacă mai există azi. Alături de mine – doi tineri. Tac amândoi. «Și ce-ai să faci acum?», o întreabă el pe fată după câțva timp. Ea nu-l privește. Desenează ceva cu vârful pantofului pe nisip. «Fiecare buruiună își are umbra ei!», spune, jucându-se îngândurată mai departe. Mi-a rămas întipărită fraza asta”. „Dacă aș fi avut un frate!”, oftez. „Era cât p-aci. Nu-mplinisem încă 18 ani. Abia mă măritasem cu Mișu. Am rămas gravidă. Erau vremuri tulburi. Hitler invadase Cehoslovacia. Veneau zvonuri groaznice despre ce se-ntâmpla cu evreii în țările ocupate. Ne-am hotărât pentru chiuretaj. Sarcina era destul de avansată. Intrasem aproape în patru luni. „Erau doi băieți. Gemeni.», a spus doctorul, când a terminat. «Și nu-i puteți pune la loc?», glumește Mișu. Acum, îi părea rău”.

Primul an nou fără tata. Acum nu mai împodobim odaia de zi cu brăduțul, cu beteala și jucărelele păstrate de mama din an în an. N-am păstrat decât felicitarea veche, care-i plăcea atât de mult tatei, trimisă de un coleg al meu de servici. „*Zenân beidă of dâr emesdicher velt!*” – „Sunt amândoi în lumea cea adevărată!”, oftează mama. În felicitare – trei pisoii privind lumea de pe osia, pe care au rămas câteva paie, a unei căruțe. „Ăștia suntem noi!”, spunea tata. O glumă tandră. O privesc și fac comentarii ca și cum *am fi toți trei împreună*: „Ăsta îngândurat e tata. ăsta scrutând foarte atent împrejurimile, gata să-i apere pe ceilalți doi, ești tu”, mă uit la mama. „Și ultimul – mai bleguț, sunt eu”.

Sunt foarte speriată de câte ori o supără ceva „nou” pe mama. „*Mă turnișt!*” – „Nu se cade!”, mă ceartă. „Așa

faceai și cu tata! Și-ți spuneam: nu trebuie! Și n-ai ascultat!” În fiecare dimineață, în drum spre servicii, stau de vorbă, în gând, cu tata, cu *baba*, cu *zeida*. Mama e lumea mea și, împreună, încercăm să înfruntăm viața și chiar să ne bucurăm de ea.

Ne bucurăm de ploaie. Ne prinde odată pe Rozelor, când ne întoarcem de la policlinică. Mama are oră la „țura” – „beleaua” ei; așa-i zice doctoriței reumatolog, la care se duce de ani buni. Eu o însoțesc ca de-obicei. E senin și cald când plecăm de acasă. Cui să-i treacă prin cap să luăm ceva de ploaie? Acum, când ieșim de la doctoriță e-nnorat și tună. Primii stropi cad mari și grei. Grăbim pașii, dar – ce folos? Ropote cu bășici și pietre se pornesc cu strășnicie, ajungându-ne chiar sub streășina casei unde ne adăpostim. „Dacă nu răcim acum, nu mai răcim niciodată!”, repet zicala pe care-o știu tot de la mama. Rădem amândouă. „Cum se mai potolește puțin ploaia, o luăm din loc!”, hotărăște mama. Ajungem acasă ude learcă. Cum intrăm în casă, mama îmi încălzește un *kohăr* – un ibric cu apă, să-mi spăl picioarele. Ca să-ncălzim cazanul pentru duș, durează. „Lasă-ți hăinuțele-n baie să ți le spăl și șterge-te bine cu prosopul că eu ți-aduc îndată primeneli”. Ea n-a apucat încă să se schimbe.

Începe să simtă din ce în ce mai mult etajele. De câte ori ajungem la etajul întâi, îi pare rău că n-a făcut schimbul propus demult de madam Zlocifer. Madam Zlocifer locuia într-un apartament pe același rând cu noi, la etajul întâi. Soțul ei n-a apucat să se mute în casă nouă. A făcut un infarct și a murit în timp ce se construia blocul. Ea cu

băiatul plecau în Franța, prin Hias, scoși de rude. „Parc-o văd cum a venit la noi și ne-a spus: «Vin ca la niște frați. Dați-mi zece mii de lei și vă dau apartamentul». Zece mii erau bani atunci și noi eram într-o situație materială grea. Pe urmă, eram tineri. Etajele nu contau încă atât de mult”. Acum ne gândim să ne mutăm într-un apartament de două camere la un hoch-parter sau etaj întâi. Mă uit în ziare, la anunțuri de „vânzări-cumpărări”. Le încercuiesc pe cele care mă interesează și-ncep să dau telefoane. Ne oprim la un apartament de pe Mozart. Știm străzile astea cu nume de compozitori, din Floreasca, cu blocuri de patru nivele, gen-vilă, clădite la puțină vreme după al nostru. Tăiem drumul pe Vârful cu Dor, prin spatele lui „Orient-S.R.L”. „Materna” s-a desființat încă de când trăia tata. Așa mergeam pe vremuri, la cinema „Floreasca”. Din primul moment în care intrăm în apartamentul de vânzare, ne dăm seama că a fost cumpărat și renovat recent pentru speculă. Un pospai de zugrăveală, uși prost uleite, linoleum fixat cu neglijență. „Eu nu mai sunt în stare de-o zugrăveală, dar asta nu-i ce trebuie!”, spune mama pe drum, când ne-ntoarcem acasă. Încercăm același sentiment ca atunci când ne căra Ber cu mașina să vedem fel de fel de case mai mari decât a noastră, pe care le găsea de vânzare la mica publicitate. Era înainte de a se înscrie la apartamentul cu patru camere de pe 1 Mai. „Mai bine ca la noi, nu-i nicăieri!”, constatăm de fiecare dată. Poate că-i ceva mai adânc decât valoarea apartamentului în sine. Când stai într-o casă de multă vreme, ea devine o prelungire a ta însăși.

În câteva vacanțe petrecute în casa arătoasă a unui pădurar de la poalele Rarăului, ne plimbăm serile de-a lungul

Chirilului, râulețul care traversează satul, înainte de a se vărsa în Bistrița. Chirilul e atât de limpede încât se văd pietrele pe fundul apei. Dacă ai dexteritate, poți prinde păstrăvi cu mâna. „Zăvloace”, le zic puștii din sat, pândindu-le încordați, cocoțați pe câte-o piatră din mijlocul râulețului. În drum, ne oprim să privim casa Palaghiei. Palaghia, bătrână, singură, e în putere încă. Umblă într-o iie subțire, din boranghic, din care i se întrezăresc sânii, încă ispititori. O întâlnim, câteodată, cu fața încinsă, zăbovind prin fața cârciumii din centrul satului. Într-o noapte, cineva-i bate-n geam să-l primească în patul ei. „Nu *țâ-i rușâni?* În *zâ di* post?”, se revoltă Palaghia. Abia și-a văruit casa, cocoțată pe un dâmb. În curte și-a „pus” ceapă, usturoi, leuștean, pătrunjel, fasole cu vrej răsucindu-se pe gard. Înafară de bucătărie și pridvor, căsuța nu cred că are mai mult de-o odaie. „Vezi, Palaghia n-ar da bojdeuca ei pe-un palat!”, spune mama.

Mai intră ceva în renunțarea noastră de a ne muta într-un apartament de două camere: nu e ușor să pleci de la mai bine la mai puțin bine. Când a făcut Frișanul schimbul de locuință cu cineva din Brașov, s-a mutat într-un apartament cu același grad de confort. „Cât am de trăit, vreau să mă simt bine în casă”, și-a motivat decizia.

În holul unuia din blocurile vecine, cineva a deschis o agenție de turism. A lipit anunțuri atrăgătoare pe geam: Viena, Paris, Roma... O excursie cu autocarul la Viena nu costă mult mai mult decât un sejur la Poiana Brașov. „Ce-ar fi să plecăm și noi la Viena?”, privesc cu jind reclama. „Eu sunt om pentru așa ceva?!”, răspunde mama.

„Ar însemna să stau în autocar, în loc să merg să vizitez tot ce merită de văzut”. Discuția e închisă.

O bucurie la care avem acces e muzica. Muzica care vine, ea, acasă la noi. Fiindcă nu mai putem merge la operă, la concerte. Mamei îi vine greu, biletele-s prea scumpe pentru punga noastră și a devenit nesigur pentru două femei singure să circule prin București după ce s-a întunecat. În unele nopți, când ne-am băgat de-acum în pat și eu sporovăiesc încă, se trag focuri de armă. Mama se sperie. „*Șvag, kind, lom'ăh ern!*” – „Taci, copilule, s-auzim!”, mă oprește. „Nu-i nimic! Or fi *bodyguard*-zii de la «Samsung»“, caut s-o liniștesc. Nu e foarte convinsă. Își concentrează auzul mai departe, încordată.

„Știi cine spunea «*Șvag, kind, lo'măh ern*»? Era o femeie la hanul unde lucram, când eu aveam doișpe ani. Muncitoare la o fabrică. Copilul îl făcuse nici ea nu știa cu cine. Un copil de câteva luni. Vorbea cu el ca și cum ar fi putut-o înțelege”.

Când intrăm în casă, închidem ușa nu numai cu trăgaciul din dreptul yalei, ci și cu lanțul. Pe de-o parte, fiindcă ușa noastră e debilă de când a fost forțată. Era într-o duminică după-masă. Am plecat amândouă cu perdelele la uscătoria din pod. „Ai cheia la tine?”, mă-ntreabă mama. „Am!”.

Abia când coborâm din pod și dau să scot cheia, îmi dau seama c-am luat-o pe cea de la cutia de scrisori. Am rămas închise pe dinafară. Noroc de vecinul de-alături, cel care s-a mutat în locul Frișanului, care-i procuror la Tribunal. Dă telefon unde trebuie și cheamă imediat un specialist;

o namilă de om. Se dă câțiva pași înapoi, se concentrează și-odată se opintește cu umăru-n ușă, dând-o de perete. Am reparat-o noi, dar ușa n-a mai fost aceeași. Pe de altă parte, trăgaciul și lanțul ne dau un sentiment de siguranță.

În timp ce-ascultăm o arie, vizualizăm scena din opera respectivă. „Asta-i fetica, asta-i mămica, asta-i bunica!”, spune Osmin, din „Răpirea din serai”. Se referă la butelci. Le ia în mână pe fiecare, le măsoară cu privirea, se bucură la gândul că-s pline și că el le va goli. „Ah, ce tare aș mai râde / Când îl voi vedea pe gâde / Strân-ge, strân-ge, strân-ge-n laț / Strân-ge-n laț...”, mimează Osmin nodul făcut în jurul gâtului celor ce-au cutezat să-l înfrunte pe el, eunucul-paznic-cel-mare! Din „Scrisorile” lui Mozart – cartea mi-a cumpărat-o mama, când eram la liceu, de ziua mea, – știu cum și-a scris aria: auzind strigătul, devenit aproape melodie, al unui vânzător ambulant de crenvurști: „*War-me wurste, war-me wurste-e!*” – „Crenvurști calzi, crenvurști calzi!” O *revedem* pe Eugenia Moldoveanu tânără, într-unul din primele ei spectacole cu „Cio-Cio-San”. „De ce-i zice, acum, «Madama Butterfly», nu-nțeleg!”, se-ntreabă mama.

N-am găsit bilete pe centru, balcon II, unde mergem noi. Am cumpărat locuri pe lateral. Totuși, pentru *baba*, facem rost de un loc în partea de mijloc, la capăt de rând. Din când în când, trag cu ochiul la *baba*. E transfigurată. Ochii ei albaștri-intens sorb scena, să nu scape nici un detaliu. Zâmbește cu zâmbetul ei imperceptibil, îmbrățișând cântăreți și decoruri.

„Prindem o ocazie” de-a ajunge în sezon la mare. Primul an fără tata. În tren – o doamnă cu un papagal mic, penaj galben cu puțin verde, într-o colivie. Cipi îl cheamă. Se recomandă singur. Ne împrietenim cu Cipi. „N-am avut cu cine să-l las acasă”, spune vecina noastră de compartiment. „Totuși, vreun vecin mai apropiat?”, se interesează mama. „Dacă-l lăsam la cineva, aș fi stat două săptămâni cu grijă”. După ce doamna cu Cipi coboară la Constanța, se face liniște-n vagon. E un gol în liniștea asta. Numai ce ne cazăm și-o și pornim spre mare, chiar dacă-i prea târziu, azi, pentru plajă. „O plimbare, numai!”, o rog pe mama. Poate mama să-mi reziste? N-am mai fost la mare de când tata n-a mai putut umbla cu trenul. Intrarea principală spre faleză nu mai seamănă cu cea pe care-o știam noi. Băncile au dispărut. Aleea cu flori – așijderea. În locul lor – puzderia de tonete, cu fel de fel de acțiilduri, cosmetice, dulciuri. Înghesuală, gunoaie... „Altădată n-o mai luăm pe aici!”, convenim amândouă. Ne plimbăm până la un capăt al falezei, până unde, pe o poartă cu drugi de fier, scrie: „proprietate privată”. Pe plaja „proprietății private” – un singur șezlong. Din el, se văd doar o jumătate de pălărie de soare și un ziar îndoit. Facem cale întoarsă. Ne oprim în dreptul unor călușei, care – presupunem noi – sunt în repaos la ora aceea. Nu zărim pe nimeni în preajma lor. Cum nu mai există bănci pe faleză și pe mama o dor picioarele, ne așezăm într-una din trăsurici. Deodată ne trezim că trăsurica o ia din loc, rotindu-se din ce în ce mai puternic. „50 000!”, ne taxează un om răsărit ca din pământ lângă noi. Cu cât ne apropiem de porțiunea în care, jos, începe plaja „populară”, cu atât e mai insistent mirosul de mititei, ulei încins, bere... Orice,

numai mirosul mării – nu. Mama n-are voie la plajă. Cum să fim, totuși, împreună? A doua zi dimineața, găsim soluția. Îmi întind cearșaful pe iarba de lângă zidul exterior al falezei, în dreptul unei mini-discotecii, închisă până la zece dimineața. Mama se așază pe unul din scaunele lăsate afară, la umbră. Când „se face” zece, ridicăm ancora. În mare, nu intru. Nu numai fiindcă-i poluată, cum se spune, deși nimeni nu ține cont de asta. „Dar nici nu-ți face bine la spondiloză!”, aduce mama încă un argument. Mai mult decât argumentul ei, există ceva hotărâtor despre care tac: în apă, aș fi trebuit să mă duc singură. Singură, n-am nici o plăcere. În drum, poposim în parcul unuia dintre hotelurile din spatele mini-discotecii. E mai curat decât în parcul mare, dar nu putem sta mult, fiindcă soarele va începe, curând, să ardă. Vrem ca atunci să fim în cameră, la adăpost. Sunt zile toride, așa cum „n-am apucat” în alți ani. „Închipuie-ți ce-i la București!”, comentez cu mama. Înainte de-a urca în cameră, dăm o raită prin piață. Ne oprim în fața unui maldăr de pepeni galbeni. Mama alege un turkestan care miroase irezistibil de bine. Oricum, cu-n pepene galben te pârlești mai puțin decât cu unul verde. Dacă nu-i dulce, îi pui zahăr sau sare și-ai rezolvat. Dar cu pepenele verde, dacă-i crud, ce să faci? Acasă-l mai pui la murat. Dar aici? Nu-i păcat de bani? La mare nu mai ajungem decât o oră, o oră-jumate, înainte de cină. Fiindcă, după ora opt seara, când se-ntunecă, nu ne mai hazardăm. Nu mai avem sentimentul de siguranță de pe vremuri. Decât să mergem cu stress, mai bine stăm pe terasa vilei. Nu suntem singurele care procedează astfel. Terasa se populează încet-încet. Cineva aduce un casetofon. Ascultăm muzică pentru toate

gusturile. De la snack-barul din colț vine miros de grătar. „Nu mai merită să venim la mare, dacă nu-nțelegem mai nimic din ea!”, vorbim, eu cu mama, când ne-ntoarcem din concediu.

Diminețile, când sună ceasul, mama se dă, prima, jos din pat. Intră în bucătărie, lasă apa să curgă mult, deschide aragazul, pune un ceainic cu apă la fiert. Încă de când trăia tata, ne-am obișnuit să bem ceai de sunătoare, fiindcă apa de la robinet nu e bine filtrată. Totdeauna, când mergem spre poștă, cumpărăm câte două pungi cu pliculețe de la „Plafar”-ul de vizavi. Încă nu obișnuiesc să mănânc dimineața. „Nu pot!”, cred eu și chiar sunt convinsă de ceea ce spun. Mama îmi pregătește pachetelul cu două felii de pâine cu unt și brânză sau cașcaval și sticluța cu ceai. Acasă nu beau decât o cafea. „Ai să-ntârzii!”, vâra capul pe ușă. Recunosc că are dreptate, dar tare nu-mi vine să ies din așternut. „Hai că-i gata cafeaua și-n bucătărie e cald!”, mă cheamă. În cele din urmă, îmi fac curaj, că n-am încotro. Intru-n haine soldățește. „Să-mi fii sănătoasă, să mi te gălesc sănătoasă!”, îi spun în chip de la revedere. „*Ghei ghizintă reit, kim ghizintă reit!*” – „Mergi sănătoasă, întoarce-te sănătoasă!”, mă binecuvântează mama. Pornesc, pas alergător, spre stația de autobuz, să recuperez timpul. Dacă văd autobuzul în capătul străzii, o iau la fugă. Câteodată, ajung o dată cu el, altădată îl prind în stop, deși, nu întotdeauna șoferul vrea să-mi deschidă ușa. De cele mai multe ori, însă, îmi fac stagiul de așteptare în stație. Fructific fiecare ieșire „pe teren” din „timpul serviciului”, să cumpăr ceva „cu drumul” din piețele pe lângă care trec. Piața „noastră” a devenit inaccesibilă

pentru oameni cu venituri modeste. „A venit Carabașas”, îi zic mării la întoarcere, ștergându-mi picioarele pe preșul de la ușă, cu țoștile încărcate. Carabașas e numele unui măgăruș dintr-o piesă de Goldoni, văzută pe vremuri, în primii ani în care am venit la București. Sunt bucuroasă dacă mării îi place ce am adus. „Dezbracă-te, spală-te și hai să mănânci!”. Mă execut. Mai întâi „vin” *forșpais*-urile⁶³ care-mi plac: *grivolăh*⁶⁴, „toca-toca”... „Așa spuneai tu, când erai mică, la ficăței de pasăre prăjiți și tocați, frecați cu ulei, ceapă crudă, tăiată mărunț, cu sare și piper. «*Leibăr prăjit/Mit fefăr baa'șit*» – «Ficat tocat / Cu piper presărat»”, rimează mama. Sau poate-i o zicală? Vara, mi-asortează *forșpais*-ul cu roșii și ardei gras. „Mmm, miroase a ardei copt!”, adu-mec aerul intrând în bucătărie. Nu mă-nșel. Ardeii-s greu de copt. „Te frigi de te ia mama cioarelor și sunt greu de curățat”, spune mama, dar știe că-mi plac. „Să-ți fac și eu ție o bucurie!”, zice. Tot așa se-ntâmplă și cu vinetele. După masă, ne instalăm în fosta odaie a tatei și-ncep să fac caricatura întâmplărilor de peste zi. Abia așteptăm „să vină” serialul „nostru”. Nu l-am urmărit de la început, dar, de când am început să-l vedem ne-a „prins”. Discutăm despre personaje ca despre niște cunoștințe apropiate. „Când e mai interesant, atunci se termină!”, îi pare rău mamei. Pe urmă, vin știrile de ora șapte. Nu întotdeauna e ceva de văzut după. Închidem televizorul și căutăm la radio un concert, o piesă de teatru... Nu întotdeauna și găsim. Nu-mi pare deloc rău. Știu că voi avea parte de-o bucurie mai mare decât îmi oferă televizorul și radioul la un loc: povestirile mamei mele. Uneori, povestirea e un nucleu de roman care începe cu „morală fabulei”. „Nici

când vrei ceva prea mult, nu-i bine! Când locuiam pe Fe, eram vecini c-o lenjereasă care ajunsese să aibă magazin pe Lipscani. N-a fost măritată decât o zi. A doua zi dimineață, după nuntă, soțul ei a plecat pe front – în primul război mondial – și nu s-a mai întors. Dar, în noaptea aceea, ea a rămas gravidă. A avut o fetiță. Și-a sacrificat toată viața pentru ea. A dat-o la liceu, i-a cumpărat pian. Făcea economii la bănuț să-i strângă zestre. A dorit tare mult s-o mărite cu-n doctor. Și-a măritat-o. Le-a cumpărat însurăteilor apartament în centru. Ginerelui i-a făcut cabinet”. „Era frumoasă fata ei?” „Era. Și-a nimerit...! Să ferească Dumnezeu pe toată lumea și pe noi! Un ticălos care-o bătea și-o chinuia îi fel și chip. A murit de tânără din cauza lui. S-a sinucis, se spune. Dar mama ei n-a vrut să se afle, ca fiica ei să nu fie îngropată la gard⁶⁵. Soțului, doctor, nu i-a convenit pentru clientelă”. Altădată, povestirea are un prolog la care am asistat și eu. „Îl ții minte pe Jenică!” „Cum nu, eram de-acum mare!” Jenică, văr de-al doilea cu mama, trăia la Chișinău, atunci – parte din fosta U.R.S.S. Ca să-și poată vedea fratele după mamă, din Israel, a trebuit să vină în România. „Mama lui, tanti Anuța, era o frumusețe”, povestește mama mea. „Când era legislația rasială, bărbatul ei a fost trimis într-un detașament de muncă forțată și dat dispărut. Anuța trăia cu cineva cu care nu se putea căsători, fiindcă n-avea actul de deces al soțului. Imediat după război, au hotărât să plece în Israel, să se căsătorească. Jenică era, atunci, un copil de vreo șapte-opt ani. Stau toți trei pe peron și-așteaptă trenul de Constanța, de unde urmează să se-mbarce pentru Israel. Dintr-un alt tren care sosise în gară, coboară – cine crezi? – soțul crezut

mort. Îi cere să rămână cu el. Anuța refuză. «Atunci, dă-mi copilul! I-al meu!», i-l smulge și pleacă cu Jenică, înapoi de unde-a venit; în Basarabia”. Mama l-a poftit pe Jenică la noi la masă. „Mai servește o pulpiță de pui!”, îl îmbie mama. „Asta-i pulpiță? Asta-i o pulpă *vi main Jeniciche!* – ca a Jenicicăi mele!”, observă musafirul. La cafea, scoate o poză spre adevărire. Soția lui, Jenicica, arată, într-adevăr, ca o aruncătoare cu discul. Lângă enormitatea de femeie – un băiat și-o fată: Mișenka și Raisa, copiii lor. „Raisa e nume dat după bunica lui, tanti Rașel”, spune mama. „Jenicica e responsabilă la o alimentară. Dacă n-ar fi ea, n-am avea ce mânca. Dar să stai permanent cu sabia lui Damocles deasupra capului, nu-i viață! D’asta vrem să plecăm”. Și-au plecat în Israel încă înaintea venirii lui Gorbaciov la putere. Dar pe Anuța, pe mama lui, Jenică n-a mai găsit-o în viață. Câteodată, în povestirea mamei, își fac loc remușcări vechi. „Baba ta și cu *mimă*, au mai avut o soră, o fetiță adoptată de părinții lor, dar ele se țineau surori bune. Tanti Ana o chema. Bărbatul lui tanti Ana era și el meseriaș. După război – primul război mondial –, nu se știe cum și-n ce fel –, s-au îmbogățit. Aveau o casă elegantă, cu etaj. Toate revelioanele, la ei se făceau. Țin minte un tablou grozav în dormitorul lor; un nud de femeie care trebuie să fi fost pictat de-un artist mare. Numai că bogăția nu le-a folosit la nimic. Ea s-a prăpădit, săraca, la nici patruzeci de ani”. „Ce-a avut?” „Cancer. Când nu s-a mai putut da jos din pat, nu m-am dus s-o văd atât de des cât și-ar fi dorit ea, cât ar fi fost cazul. Așa a suferit din cauza asta! «*Ah vel ništ kimân ță dain knoim!*» – «N-am să vin la logodna ta!», îmi spunea supărată. N-a mai apucat să trăiască până atunci. Am fost

s-o văd când era în agonie. Respira greu. M-am apropiat de patul ei. «Ce faci, tanti Ana?» «*Ah gois!*» – «Horcăi!»”. Uneori, în povestire, se strecoară și-o undă ironică. „Baba ta avea o cumnată, pe tanti Sofi, o soră din partea tatei. Era văduvă, n-avea copii. Nu știi cât era sau nu de bolnavă. Oricum, *baba* ta se ducea să-i facă treabă: curățenie, mâncare... Cum o vedea, începea să-ngaime cuvinte fără noimă, să-nsemne, chipurile, că aiurează. Tot ce știi e c-a murit într-o mizerie neagră. Șoareci umblau pe ea...”. Mama-mi povestește despre străzi: Colonel Orero, Gabroveni, Udricani, Compoduci... Despre Cinema „Gloria”, unde-a văzut filme cu Beniamino Gilli, Greta Garbo, Shirley Temple... Despre personaje care veneau la ceainăria lor. „Cât crezi c-aveam atunci? Nouă ani! Venea un domn, despre care se spunea că-i profesor. «Profesorul» purta numai haine negre, care se vedeau c-au fost odată elegante. Era însoțit, întotdeauna, de trei bătrâne pe care le trata cu ceai și *knișichilăh* ⁶⁶. O băbuță le plimba printre mese. Asta era existența ei. Atâtica era!” arată mama cu mâna. „Într-un colț – un om care vorbea singur. *Baba* ta angajase trei femei care serveau clienții. Femeile nu mai erau tinere și n-aveau familie. Când credeau că nu le-aude nimeni, cântau cântece fără perdea. Pe una dintre ele, am reîntâlnit-o după mulți ani. Oarbă. Cerșea”. Alteori, povestirile sunt continuarea unui fragment de poezie populară pe care mi-l recită: „Ca orice om de Întâi Mai / Cu brișca trasă de doi cai / Cu familia mea plecai / La iarbă verde”. „Așa am fost cu Mișu la Mogoșoaia, cu brișca. „De unde aveți voi brișcă?” „Noi – nu. Brișca era a lui Mișu, patronul depozitului de cherestea unde lucra Mișu-al meu. Mergeam tus’ patru. Patronul își lua și el

nevasta. Stăteam toată ziua la pădure, făceam și plajă. Prin curtea depozitului se mai rățăcea câte-un pui din împrejurimi. Dacă nu-l reclama nimeni, Mișu-al meu l-aducea mamei, *baba* ta, care știa ce să facă cu el... În lac erau lipitori. Mișu – musai să-nvăț să-not. Ce-am pățit când m-au mușcat lipitorile!” Oftează. „Cum s-a prăpădit de tânăr! Și pentru ce? Pentru *nimic*! Când m-am măritat cu Mișu era iarnă. Până am intrat în restaurant – erau, atunci, restaurante *cușer* –, peste rochia de mireasă am pus o capă de blană neagră, că mi-era frig. Poate nu trebuia...Dar astea-s superstiții!”, alungă mama gândul. „Știi ce cred, mai curând? Că un început modest duce la ceva mai durabil decât unul pompos. Știi cum am făcut căsătoria religioasă cu tatăl tău? *Baba* a chemat un rabin la noi acasă. Nu eram decât noi patru și vecinii. Mai era nevoie de-o pereche de nași. Hop c-apar în ușa Sandu cu Fani. Atunci nu era telefon ca să-ți anunți vizita. Așa că ei mi-au fost și nași. Mi-am pus repede un prosop în cap și gata nunta. Numai Ioana, spălătoreasa noastră, era supărată. Nu putea să pronunțe bine cuvintele. Odată, când *baba* ta i-a arătat cum ar dori să spele, i-a ripostat: «Coană, *pele* tu, ori *păl* eu?» Fiecărui bărbat îi zicea Ion și fiecărei femei – Ioana. Mie-mi zicea Ionica. «Păcat de tine, Ionica, că ești *f'umoasă* și *tână'ă* și-au luat *bă'bat băt'ân!*»”. Mama-și îngroașă vocea imitând-o. „Și tu cu tata n-ați fost singuri nicăieri?”. „Ba da. Am fost la Ivești, o comună de lângă Bârlad. Tatăl tău era domn atunci. Primarul a vrut să locuim la el, dar noi n-am vrut. De ce să ne creăm obligații? Am închiriat o odaie, undeva în apropierea unor grădini mari de zarzavat. Proprietăreasa ne dădea câte-un pui, pe care-l puneam la frigare. Primarul

mai venea în musafirie cu câte-o sticlă cu vin. Vin țărănesc, făcut în casă. Pe urmă, au fost doar momente. Tatăl tău se-ntorcea serile târziu de la ședințe. *Baba* Clara se culca. Când el venea, puneam ceaiul la fiert, tăiam felii de pâine neagră, rotundă, și mâncam nuci cu magiun de prune făcut de *baba* Clara. Tatăl tău nu știa să danseze. La o petrecere – era ceva organizat de U.F.D.R. –, cineva dintre prietenii lui, tip bine – el, mă invită la dans. În timpul ce dansam, odată mă strânge la piept, gata-gata să mă sărute. «Un moment de viață», se scuza șoptit. N-am spus nimic tatălui tău că putea să iasă foc”. Dormitorul nostru are ferestre la sud și la stradă. Verile, ca s-avem un pic de aer, dormim cu ușa de la bucătărie deschisă. Ușa dă spre curtea interioară, dominată de un nuc mai înalt ca blocul, cu crengile intrând aproape în casă. Nucul a luat proporțiile acestea urieșești după Cernobâl, dar nucile „nu-s ce trebuie”, spune mama, care mă ceartă când culeg câteva. Unele-s arse de tot, altele – parțial, când și când – una bună. Și încă miezul are o culoare mai închisă decât e normal. „Țârrr, țârrr!” ascultăm un greiere pripășit printre ierburile de sub nuc. „Auzi?”, îi spun mamei. „Ții minte cum recita *baba*? Se ridică-n picioare și zicea: «Greierele-n depărtare / Trecând-vara-cu-cântare / De-o-da-tă se trezește / Că afară viscolește-e-e»”. „Și când te gândești că-s versuri învățate de ea în clasele primare”, continuă mama. „Tot atunci a deprins ebraica și germana, cu doctor Beck. Într-un timp atât de scurt a acumulat atât de mult! Asta se-ntâmpla la Școala «Iacob și Carolina Löbel», undeva pe lângă Templul Coral. Un mare dascăl, doctor Beck! Dar și ea – tare ambițioasă! Țin minte, când eram eu la școală, a fost în stare să învețe un dans popular

românesc, pe care eu nu-l știam, ca să poată să mi-l arate la rându-i. Nu cumva să fiu mai prejos decât celelalte fetițe. Aveam un șopron în curte. Cum prindea câte-o colegă de clasă, vecină cu noi, cum o chema sub șopron și s-apuca să repete cu ea. Trei pași la stânga, trei la dreapta și-o rotire pe loc: «Bâr, oiță, la poiană / Bâr, oiță, bâr! / Că te ia lupu' la goană / Bâr, oiță, bâr! / Te sucește, te-nvârtește / Bâr, oiță, bâr! / Și lâna ți-o prăpădește / Bâr, oiță, bâr!» Eu n-am fost așa. M-am dat, întotdeauna, la o parte, fiindcă mi se părea că n-am să fiu în stare să fac ce pot alții. Deși, când a trebuit să țin conferințe și să vorbesc liber sau să organizez seri culturale la Bârlad, am avut succes. Țin minte, am fost trimisă odată, la nu știu ce congres. Eram eu cu Mișu Leibovici, un tip foarte deștept; a plecat demult din țară. Și, la un moment dat, în timpul unei ședințe, primesc un bilet de la el: «Văd că-s alții mai proști ca noi!», îmi scrie”. „Dacă există ceva care să mă facă să nu-mi pară rău că trăiesc, este că te-am cunoscut pe tine!”, dau să-i sărut călcâiul din dreptul pernei mele. „Lasă-mă! *Bin'ăh azoi ba'ongăt!*” – „Sunt atât «de-mpodobită!»”, își retrace mama piciorul. „Ai, mai bine-ncearcă să dormi!” „Da' nu mi-i somn!” „Taci din gură și-ai să vezi cum vine somnul!”

Mama e suferindă, dar nu într-atât încât să fie o problemă „s-o vadă lumea”, cum spune ea. Numai că „lumea” noastră se micșorează din ce în ce. N-au mai rămas decât concediile, în extrasezon, la Olănești, prin Casa Pensionarilor. Mama are o pensie de urmaș simbolică, așa încât biletul costă mai nimic. Eu, ca să plec ca însoțitoare, trebuie s-aduc o adeverință de salariu de la instituția unde

lucrez. Plătesc cincizeci la sută din retribuția mea, și ea – modestă. Autocarul de Olănești pleacă la șapte fără un sfert dimineața, de la Autogara Filaret. E sfârșit de octombrie – început de noiembrie. Ne e teamă să nu ne prindă iarna acolo. Nu știm dacă ne vom simți bine la hotelul unde s-au găsit locuri; undeva unde n-am mai fost încă. Primul lucru bun: autocarul oprește la doi pași de hotel. „Poate aveți o cameră mai călduroasă și nu departe de sala de mese”, o roagă mama pe recepționeră. „Mergeți s-o vedeți!”, ne înmânează cheile. Deschidem. Camera dă într-o curte interioară, dar înăuntru e cald și plăcut. Într-adevăr, sala de mese e la același etaj. Și – barul de ape. Desfacem bagajele. „Ăsta-i un soare pe care-l cauți”, zice mama după ce ieșim din hotel la o primă plimbare pe corso. Mă și grăbesc cu sticlulele până la izvoarele „noastre”. În atâția ani, le-am învățat rostul. Hotelul ăsta-i o uzină. Mâine o să fie atâta lume la balneolog încât, până-o să ne vină rândul, o „să se ducă” toată dimineața. Nu-i păcat? Mai ales, că-i atât de frumos afară!, hotărâm, eu cu mama, să ne dispensăm de doctor. Hotelul mai are un avantaj: mama nu trebuie să meargă mult până la o bancă. Cum ieși, dai de grupul central de izvoare, cu micile cabane de lemn-prăvălii, în care intrăm să vedem dacă găsim pantofi sau cizme numărul meu. Mama se oprește în dreptul izvorului trei, unde-i o rotundă cu câteva bănci. De-acolo până la 24, fac zece minute dus-întors. Cu sticlele pline, mă așed lângă ea, cu fața ridicată spre soare și ochii închiși. Să mă bronzez. Avem amândouă darul de a găsi repede un limbaj comun cu oamenii cei mai diverși. Fiecare – cu păsul lui. La masă, ne împrietenim cu o pereche de pensionari, soț și soție, tot din București.

Urmărim toți patru un serial de televiziune început cu luni de zile în urmă, care se transmite, în reluare, pe postul recepționat aici, cam pe la orele prânzului. Ca să nu „scăpăm” nici serialul, nici masa, împărțim vizionarea în două. Ne așteptăm unii pe alții și povestim fiecare „partea noastră”. Doamna ne servește cu ardei iuți murați, aduși de-acasă. Vrea să-și sublinieze „cultura”. Nu zice pandișpan, ci *pain-de-Spain*. Imediat după masă, mai dăm o raită prin cele două parcuri chiar lângă hotel. După cină nu mai ieșim. La șase seara începe să se-ntunece. Stăm pe terasa mare a hotelului, așteptând să se deschidă ușa la sala de mese. Pădurile de pe dealuri sunt mov închis. Copiii din seria noastră se joacă pe treptele terasei. Eu cu mama am găsit două scaune, la adăpost de curent. „Ia pe tine pardesiul, să nu răcești!”, mă roagă mama. După cină, mergem în casă. Caloriferu-i cald. Ne punem la pijama și dăm drumul la televizor. „A fost un concediu neașteptat de plăcut!”, constată mama în autocarul care ne-aduce acasă. Niciuna dintre noi nu bănuiește cât de puțin a mai rămas din zilele noastre bune.

Mama mai are încă putere s-ajungă până la Parcul Floreasca. Iarna ne uităm la copiii care patinează „cu figuri”; unele – mai stâlcite, altele – mai aproape de intenția de pornire. Intrăm într-un magazin de încălțăminte de lux vizavi de Piața Dorobanți. Mama-mi cumpără o pereche de pantofi „Carmen’s”. „E mare lucru să nimerim ceva, la numărul tău, care să fie și de calitate”, se bucură mama. Ne „cinstim” cu câte-un pateu cald la prima dintre patiseriile „Ana”, deschisă la colțul străzii. „Au” și pâine specială, dar nu rentează. „E *flu*”, spune mama. Două pâini

de la „Ana” fac cât una „populară”. Pateul e sărat și ea nu prea are voie, dar „o dată, merge și fără voie”, o conving eu. Încep să contez ca „jurnalistă”. Primesc două locuri la un spectacol de teatru. „’Ai, de rog, și tu!”, insist să vină și mama cu mine. „Și cum ne-ntoarcem acasă, noaptea?” „Cu-o mașină de ocazie sau un taxi! De ce să nu ieși și tu din casă? De când n-ai mai fost la un teatru?!” Nu numai la teatru n-a mai fost demult mama. N-a mai fost, în general, între oameni. La Olănești, am renunțat, fiindcă nu-mi mai pot lua concediu când și cum vreau. Abia dacă reușesc „să fur” zece zile într-un an. De ieșit după-amiezile la plimbare este, pe de-o parte, un efort prea mare pentru ea; pe de alta – o imposibilitate obiectivă din cauza programului meu radical schimbat. A rămas doar mica noastră plimbare de sâmbătă dimineața, nici ea, totdeauna, realizabilă. Mama se lasă convinsă. Mergem vreo zece-cinsprezece minute până la tramvai. „Să știi că nu mi s-a părut chiar așa departe”, constată când ajungem în stație. Încă mai poate merge pe jos distanța, fără mari dificultăți. Urcă în tramvai. Nu ușor, dar reușește. Nu contează valoarea spectacolului. Contează că sunt cu mama mea. De cât timp n-am mai fost! Când se termină, mi-aștept rândul să iau hainele de la garderobă. Schimb saluturi, zâmbete, cuvinte convenționale cu diverși cunoscuți. O găsesc pe mama așteptându-mă într-un colț. Clipește puțin buimăcită de mulțimea fiind indiferentă în jur. Nu-i tocmai ușor să „prindem” o mașină. „Ah! Și când mă gândesc că mai am de suit încă două etaje!”, spune mama, după primul. „Nu, n-are rost să mai merg în condițiile astea!”, hotărăște o dată ajunsă acasă. Tac ca să n-o supăr, dar mă gândesc că poate revine la „sentimente mai bune”.

Suntem din ce în ce mai puțin împreună. Ori vin seara acasă, ori, când apar la o oră mai „normală”, trebuie să lucrez. Dar o fac în preajma ei. Îmi trag un scaun lângă divanul pe care șade ea, îmi pun picioarele pe marginea patului, iau pe genunchi o revistă mai groasă, de dimensiunile unei coli de hârtie. Țasta-i biroul. N-o deranjează că nu deschidem televizorul. Și-așa n-avem ce vedea. Pe timpul lui Ceaușescu, nu „se dădeau” decât filme cu secretarul de partid – același film la intervale scurte -, și „Actualități”, cu tovarășu’ și tovarășa vizitând, implacabil, ferma de protocol. „Singurii simpatici sunt vițeii!”, spune mama. Acum, totul e inundat de reclame, rareori inteligente, și de filme de doi bani. „La zece, facem stingerea”, îmi dă termen mama. Când mă bag în pat, am chef de vorbă. „Simt și eu nevoia să scot un cuvânt, după atâtea ore în care nu scot nici unul!” „Dacă vorbim, ne pierd somnul”, obiectează. Mama are somnul scurt. Normal, ar trebui eu singură să țin cont de asta. Până la urmă, se vede nevoită să-mi reamintească. „Eu, dacă n-adorm imediat, nu mai adorm. Și-așa n-apuc decât câteva ore”. „Dar îmi face plăcere”, insist cu inconștient egoism. „Lasă plăcerea și ’ai să dormim!” „Da’ nu mi’ i somn!” „Închide ochii și-ai să vezi cum vine somnul!” „Îi țin închiși, da’ degeaba!” „Seara nu vrei să dormi, dimineța nu vrei să te scoli!” Are dreptate. Dimineța, când sună ceasul, mama se dă, prima, jos din pat. Își trage cum poate capotul peste cămașa de noapte, își vârbă, în hol, picioarele în papuci, fără să-și pună ciorapii elastici – asta i-ar lua prea mult timp – și intră-n bucătărie s-aprindă focul, să pună de ceai, să-mi pregătească mie de mâncare. În timp ce mănânc, mama mai fierbe câte-un ibric cu

ceai pe ochiul mare de aragaz. Cum e gata, apucă toarta ibricului cu-o cârpă și-i varsă conținutul în ibricul cel mare de lângă bufet. „Dacă nu m-am săturat câte ibrice fierb toată ziua! Înafară de ceainic!”, oftează. „Da’ ce știi tu din toate astea?! Nimic!” Termin de mâncat. „Nu-ți trebuie un șervețel să sufli nasul?” „Nu”. „Simt eu că da”. Iau șervețelul din mâna ei și-mi suflu nasul. „Ai văzut c-ai avut nevoie? Acum, după ce pleci, o să stau juma’ de oră-ntinsă, să-mi pot pune ciorapii”. Se referă la ciorapii elastici, care au dichisul lor. Nu au efect, decât dacă sunt respectate anumite reguli de circulație a sângelui. „Nu stau mai mult, c-azi am o zi grea”. „Nu te osteni să-mi faci minuni!”, o rog. „Las’ că știi eu cum e mai bine!” „Ai batistă curată?” „Da”. Îmi leg șireturile la pantofi și dau să-mi pun pardesiul. „Hârtie igienică ai la tine?”, vine cu-n sululeț de la baie. „Mai am, dar las’ să fie!”, îl vâr mecanic în geantă. „Să fii sănătoasă, să te gădesc sănătoasă!”, dau s-o sărut. „Nu mă pupa pe față, să nu-mi dai vreun guturai!”, se ferește mama. „*Ghei ghizintă reit, kim ghizintă reit!*” – „Mergi sănătoasă, întoarce-te sănătoasă!”, mă binecuvântează. Pe la prânz, îi dau telefon. „Ai mâncat?” „Da”. „Ce-ai mâncat?” „Îți spun când vii acasă”. „Am ceva de cumpărat?” „Nimic. O pâine numai. Vezi, dacă-ntârzii, ia și mănâncă ceva! Ceaiul l-ai băut?” „Am uitat. Nu știi dacă să-l mai beau sau nu. Știi eu când vin? Poate am noroc s-ajung la o oră convenabilă și-atunci n-are rost”. „Te-aștept”. „Și eu te-aștept”. De venit, însă, vin târziu acasă. „Ți-am auzit pașii pe scări”, îmi deschide mama ușa. „Știi ce, cât ești îmbrăcată, du-te jos cu gunoiul, că dimineța ți-e și mai greu!” „Mmm, ce bine miroase la tine!”, adu-mec aerul intrând în bucătărie. „Eee,

a ce să miroasă? A mâncare!” „Da' ce mâncare!” „Nici nu ştii ce ți-am făcut!” Mama scoate din cuptor câteva pârhoale din piept de pui. Le-a ținut acolo să fie calde. „Da' nu trebuia să te complici! Luai puiul și-l puneai, tot, la friptură și-asta era! Nu merita să te-apuci să faci atâtea bunătăți!” „Ți-e foame?” „Da”. „Atunci, ia și mănâncă!” Înfulec cu poftă. „E ceva de capu' lor? Eu nu le-am gustat că n-am voie”. „Sunt divine. Tot ce-atingi tu, divin se face!” Până la policlinică, la doctorița „ei”, mama poate ajunge singură. Dar nu – și până la profesorul Ciobanu, care dă consultații la fostul spital „Grivița Roșie”, acum, „Sfânta Maria”. Nu se mai poate sui în tramvai, autobuz...

Când „a făcut” puseul de uree în sânge, doctorița a vrut s-o interneze la spital. De ce să-și asume ea răspunderea? Mama s-a-mpotrivit. „Nu sunt în situația să suport regimul de spital”. E motivul obiectiv. Și eu? Pe mine cine să mă-ngrijească? N-o spune, dar ăsta-i motivul forte. „Nu s-ar putea face un consult colectiv?”, îi sugerează mama doctoriței. „Dacă e să-și mai spună cineva părerea, atunci mergeți la profesorul Ciobanu!”, îi recomandă doctorița. Profesorul nu mai e tânăr, dar se cunoaște c-a fost un bărbat fermecător la viața lui. Un gangster cu mânuși. O consultă pe mama cum scrie la carte, solemn și afabil. Pe urmă ne ține o adevărată lecție despre creatinină. Vorbește cu atâta har că nu mă satur să-l ascult. Simte că m-a „prins” și-și dezvoltă ideile. Totul pare spontan, deși totul e regie. „Mi-ar fi plăcut să vă fi fost studentă”. E un gând sincer. „Ați fi fost o studentă excelentă”. O crede chiar sau se simte dator să-mi întoarcă un compliment? Ne conduce până la ușa cabinetului, luându-ne cu grație de după umeri.

„Nu poți să nu te-ndrăgostești de el!”, conchide doctorița „noastră”, care l-a avut profesor. „Oficial, a avut vreo trei neveste”. „Trebuie să recunoști că e un cap!”, îi spun mamei. „Da, da' mi-a dat același tratament ca și doctorița mea!”, observă, cu spiritul ei critic, mama. La câteva luni, mergem „în control”. O zi dificilă pentru mama. E un efort pentru ea s-o pornească dimineața la drum, când durerile sunt mai atroce. Dar ce să facă? Asta-i ora. Își pregătește de cu seară lucrurile pe care urmează să le-mbrace a doua zi. Tot așa și cadoul, fiindcă profesorul nu vrea să primească bani de la noi. Mama nu uită să-și parfumeze, înainte de plecare, lenjeria și hainele. Așa face dintotdeauna când merge „la doctor”. Încerc să comand un taxi. Sun la câteva firme. Peste tot – fără rezultat. „Decât să pierdem vremea, mai bine plecăm. Găsim noi unul pe drum”, hotărăște mama. Câteodată, avem noroc să „prindem” un taxi chiar când traversăm, la colțul trotuarului de vizavi. Altădată, întâlnim unul liber abia în piațeta de la intersecția Washingtonului cu Parisul. Acum, mama pune în geantă, înafară de cadoul propriu-zis, și o carte. A mea. „Scrie-i o dedicație”, mă roagă înainte cu-o seară. „Asta i-o dai tu”, îmi zice. „O carte e o casă”, spune profesorul mulțumindu-mi. Oare-i zicală sau gândul lui? Dar *ce fel* de casă? O casă așa cum e cea pe care-a făcut-o tata, în care locuim de când am venit în București? Sau o casă cum sunt cele pe care le întâlnesc când mergem la *keivăr uț*, acoperind morminte de cărturari?

„O zi frumoasă din viața ta”, spune mama referindu-se la ziua în care a fost lansată cartea. „Pe lângă atâtea *Pirâmșpil*-uri⁶⁷, o să mai fie unul!”, caut să-i minimalizez

importanța, în prețuia lansării. Gluma nu mă scutește de emoție. Știu că o lansare nu-i decât un spectacol monden, care *se poartă*, fără legătură cu valoarea cărții și în paralel cu cvasigenerala lipsă de interes pentru carte. Dar momentul în care țin, prima dată, cartea în palme, înseamnă, pentru mine, ceva profund: ating un vis vechi, care mi-a sigilat viața. Deși, ce mai înseamnă, azi, cartea? În metrou, stau lângă o liceană care citește „Cel mai iubit dintre pământeni”. „Mai citește cineva la voi în clasă?”, o întreb. „Nu”, vine răspunsul. Dentistul „meu”, un intelectual „de modă veche”, pentru care lectura a rămas o bucurie, se plânge: „Nepoata mea, în ultimele clase de liceu, stă câte opt ore pe zi la calculator. Ce credeți c-o preocupă: jocurile cu pac-pac! O-ntreb: «de ce nu intri, prin internet, în Biblioteca de la Oxford?» Ridică din umeri și-și vede mai departe de distracțiile acelea, cel puțin, puerile”.

În ultima vreme, de câte ori venim la control, profesorul Ciobanu pare schimbat. Nu în felul de-a fi. Nici în energia gândirii. Dar e ceva fără nume care-l macină. Zâmbetul e același, dar fața a căpătat o altă paloare. E îngurășat, dar are un aer puhav. „În orice caz, arată rău”, observă mama. Trece un timp fără să ne mai gândim la asta. Într-o zi, un coleg mi-arată necrologul lui, apărut în mai multe ziare. „Nu se poate!”, mă-mpotrivesc copilărește. Vin acasă și-i spun mamei. „Poate-i altul!”, nu-i vine nici ei a crede. „El e!”, oftez. „Atâția doctori buni care s-au dus! Rusu, dentistul. Parcă-l văd când l-am întâlnit ultima dată pe Rozelor. «Ce faci, mă, figură?», m-a salutat. Eram, într-adevăr, o *figură*, dac-am reușit să leșin atât de adânc,

după o anestezie, încât a trebuit să mă bată să-mi revin. Un om de 49 de ani!” „Rusu, internistul”, și-amintește mama. „A fost, într-o vreme, și directorul policlinicii. Un doctor minunat. N-a apucat s-ajungă la pensie. Bernescu, oculistul. A murit fără să fi reușit să-și omologheze invenția: un preparat mai eficient decât proculinul. Profesorul Bădănoiu, dermatologul. Tu erai în cabinet la doctorul Gross, când a trecut pe coridor. «Când aș putea veni la dvs. să vedeți ce mi-a ieșit pe limbă?», l-am oprit. «Chiar acum!» M-a dus în cabinet, a scos o lupă și s-a uitat. «Imediat o să cauterizăm povestea asta!» «Fără – nu se poate?», m-am codit. «Ce, vrei să-ți crească o conopidă?», m-a determinat. Nici n-am simțit când a lucrat! Vorbea atât de frumos cu fiecare! A scăpat ca prin minune, când, la volan fiind, s-a răsturnat cu mașina și n-a putut fi salvat în policlinică, când a făcut infarct!” „Acum nu mai ai nici doctor!” revin la prezent. „Las’ că și-așa n-avea ce să-mi facă!”, mă *liniștește* mama. Nu e o notă proastă pentru profesorul Ciobanu. Mama știe că, o dată ce nu mai face săruri de aur, boala evoluează, fiindcă medicina n-a găsit încă leacul real pentru suferințele ei.

Totuși, încă „mai poate fi lăsată”, cum spune ea, dacă mie mi se oferă prilejul să plec, prin servicii, în străinătate. Cuvântul „singură” nu-l rostește. S-a obișnuit cu singurătatea. Și, pe urmă, ce mai contează, dacă asta poate fi o bucurie pentru mine? Ea-mi pregătește bagajul. Medicamente – pentru orice eventualitate. Mici atenții – dacă e cazul. La toate se gândește. Convin cu mama s-o sun în jur de ora opt seara, după teleshow. Într-una din seri, sun și nu răspunde. „Poate-i la bucătărie și, dacă apa curge, aude

mai greu. Deși la ora asta... Sau poate-i la baie și n-a putut veni imediat”. Revin peste o jumătate de oră. Las telefonul să sune mai mult. Același lucru. Apoi iar și iar. La telefon, nu răspunde nimeni. Spaima-mi strânge inima. Ce să mă fac? La cine să apelez? Cine să m-ajute? Nu suntem decât două frunze pe apă, cum zice mama câteodată, înainte să adormim. Sun la cineva de la servici. „O să încerc și eu să telefoniez acasă la dvs. Reveniți peste cinci minute”. Așa fac. „Nu răspunde nimeni. Aici e viscol și nu pot să scot mașina să mă reped să văd ce-i. Mâine dimineată vom ști”. Cum ajung în cameră, îmi iau jumătatea de pastilă de diazepam, cu care m-am obișnuit de când a murit Ber, sting lumina și încerc să dorm. Dar cine poate? Mă chinuie gândul că s-a-ntâmplat ceva cu mama, că, poate, în clipa asta, ea... Nu!, mă-mpotrivesc îngrozită. Dacă-ș închide ochii pentru câteva ore! Trebuie să fie vreo trei noaptea. Mai iau o jumătate de pastilă de diazepam. Fie ce-o fi! Ațipesc spre ziuă. Cum se face lumină afară, sar din pat. Mă uit la ceas. Șapte și ceva. Mă spăl, mă-mbrac și – din nou, la telefon. Formez numărul de-acasă. Îmi răspunde mama. „Tu ești?! Mulțumesc lui Dumnezeu!” Repet de câteva ori cuvintele. Altceva n-am putere să spun. „Da’ ce-i cu tine?”, mă ceartă mama. „Ce alertezi o lume pentru nimic?” „Ce-a fost *cu tine* că n-ai răspuns la telefon?” „Ce să fie? Am stat la televizor, ca de obicei” „Bine, dar...” „Las’ că vorbim acasă!” Acasă îmi povestește: „M-am trezit dis-de-dimineată că-mi sună la ușă cineva de la tine de la servici. Pe urmă – telefoane de la alți colegi de-ai tăi... Când au încetat telefoanele, am început să plâng: „Eu chiar trebuie să mor?” „Ei, asta-nseamnă că ți-am *țighilect iurn* – ți-am adăugat ani!”

Acum sunt liniștită. Sunt cu mama, pe divanul nostru, în așternutul nostru. Mama tace. Nu vrea să-mi spună că fac o confuzie. Numai atunci când dormi și visezi că a murit cineva, se zice că-i adaugi ani. Dar eu nu-mi dau seama, cum nu-mi dau seama de multe.

Asta-i scuza mea, când greșesc: „nu mi-am dat seama!” „Cum să nu-ți dai seama?”, mă ceartă mama. „*Un om* trebuie să-și dea seama ce face! Da’ tu *nu ești om*, asta e!” Mama și cu mine avem lumea noastră. Aceleași filme care ne plac, la care ne mai gândim și le discutăm. Concursurile internaționale de patinaj artistic. Mama trăiește, pe rând, emoțiile fiecăruia dintre concurenți. Suferă cu ei, se bucură cu ei. Concertul de anul nou, transmis de la Viena, în fiecare întâi ianuarie.

Programele de Revelion sunt din ce în ce mai slabe. Stăm, totuși, până la 12 noaptea. Mama face o plăcintă cu brânză din care taie două porții, le încâlzește în cuptor și vine cu ele în odaia în care stăm la televizor. Toarnă vin în pahare. Mie – ceva mai mult. Cam trei sferturi de pahar. Ei – un sfert, că n-are voie. Când „vine” ora, oameni necunoscuți din blocurile de vizavi ies în balcoane și dau drumul la focuri de artificii. „La mulți ani!”, ciocnim paharele și ne-mbrățișăm. Simt pe obraji lacrimile mamei. Ne ducem la fereastră să privim feeria de-o clipă: cerul luminat de artificii multicolore, globulețele aprinse ale brazilor de peste drum. Care brad e mai bogat împodobit? „Uită-te în dreptul mâinii mele!”, mi-arată mama. „Nu. Aici! Mai sus și mai la dreapta! Acum îl vezi?” „Da”. „Dar ăsta, chiar din fața noastră?”, descopăr. „Care s-aprinde și se stinge

automat?” „Da”. „Uite și-un brad mic la ultimul etaj! Un brad modest”. „Parcă, din an în an, sunt mai puțini”, observă mama. „Îmbogățiții fac Revelionul în străinătate, cei cu venituri medii – la munte sau la restaurant, iar cei mai mulți, care o duc greu, nu-și cumpără decât o crenguță de brad, că un brad întreg e prea scump pentru ei”, încerc o explicație. Când ninge, nu ne-ndurăm să tragem jaluzeaua de la ușa înaltă și-ngustă a balconului care dă în stradă. Privim amândouă, pe rând, – altfel nu vedem nici una – puzderia de fulgi înlănțuind felinarul într-un vârtej devenit scânteietor în dreptul luminii. Poate, după douăsprezece noaptea, să mai „dea” la televizor și lucruri care merită de văzut, dar nu vrem să ne „deregăm” somnul. Vrem să putem „lua ceva în gură” dimineața și să mâncăm devreme la prânz, să fim „liniștite” la concert.

„Vezi, numai oameni în vârstă în sală!”, comentează mama. „Tinerilor nu le spune nimic muzica asta!” „Dar sala e întotdeauna plină, publicul – elegant, aranjamentul floral – de bun gust. Strauss nu moare!”, îmi apăr – cu mai mult sau mai puțin realism – ceea ce iubesc. La „Marșul lui Radețki” de Johann Strauss-tatăl, finalul tradițional al concertului, aplaudăm și noi în tact, împreună cu publicul din sală. Ne dau lacrimile. Nu spunem nici un cuvânt. Ne gândim, amândouă, la tata.

Ca să „ies la plimbare” cu mama, iarna, trebuie să pândesc momente relativ rare: când e sâmbătă, când sunt liberă, când nu-i polei. Zăpadă înghețată, totuși, este. „Nu vorbi la mine, să mă pot concentra!”, mă roagă mama. „Da’ pe drum, mergi mai bine ca în casă”, observ. „În casă e una,

pe drum e alta”. La traversat, mama caută bordurile cele mai mărunte de trotuar. Îi vine greu să se suie sau să coboare. Și treptele înalte ale intrărilor la unele magazine sunt o problemă pentru ea. „Du-te tu, eu rămân aici!”, încearcă să scape. „Păi ce fac fără tine? Cu cine să mă sfătui ce merită și ce nu merită de cumpărat?” Noroc că, în fața *supermarket*-urilor, câte-un *bodyguard* mai săritor aproape c-o saltă pe mama peste prag. „Uite cine-i cavaler!”, mulțumește mama. „Traseul” plimbării cu mama se micșorează din ce în ce. Exclus să mai ajungem la Parcul Floreasca sau la magazinele imediat după Spitalul de Urgență. Când ieșim din bloc, îmi spune: „Hotărăște-te în ce direcție vrei s-o luăm. Dacă merg spre «Perla», nu mai pot să merg și spre Poștă. Și să nu-mi ceri să traversez vizavi, că-mi vine greu!” Când mă duc cu gunoiul la pubela din curtea interioară, din care putem ieși direct la băcănioara „noastră”, mama m-așteaptă la ușa din față, de la intrarea blocului. „Ce trebuie să mă vadă vecinii cum merg?”, preferă să facă ocolul.

De când a căzut într-o noapte – eu eram plecată într-o delegație, în provincie –, merge prin casă numai sprijinindu-se cu bățul. La telefon, nu mi-a spus nimic. Șocul a fost când m-am întors acasă. Când mi-a deschis ușa, am găsit-o sprijinită-n băț. „Ce-i cu tine?” „Ce să fie? Am vrut să mă dau jos din pat, era întuneric, o mișcare greșită – și m-am trezit pe covor. Noroc că nu m-am lovit prea tare”. E rănită la un braț. Rana e aproape închisă, dar nu s-a cicatrizat încă. Și una din tâmpile e lovită. A fost, cred, în seara în care, la celălalt capăt la țării, recitam o poezie în idiș, de Iacob Groper. O făceam în memoria tatei, fiindcă

era ziua lui de naștere și fiindcă tata l-a cunoscut pe poet. „*Bam ghezeighenen*”, se chema. Ceea ce se putea traduce și prin la revedere, dar, mai curând, prin bun rămas. Cine își lua rămas bun de la cine? Poezia era scrisă la plural. O colectivitate care se stingea vorbea altei colectivități care n-a prețuit-o cum o merita, când a trebuit. Nu mă gândeam atunci, nici mama nu se gândea –, pe când repetam acasă, cu picioarele sprijinite de divan și revista groasă, în chip de birou, pe genunchi, cuvântul cel mai greu de rostit fluent, *bam ghezeighenen*, – că și singularul putea fi vizat aici. Încă mama mai îmi spunea, în glumă, la telefon: „*Bam ghezeighenen!*” Glumă?! „*Clug zih niht / Nit vein farn keinem / Treerân zenen edl šteiner / Iz a şud zei țităgosn / En farştein zei zol ernşt keiner//Eider veinen zih vişlân beser / Zih vişlân beser eider veinân / En me vet dir bravo! Pleskân / En dih frei in gliklâh meinen // Ibermorgân ober zih men / Zih in inţ noh țidermanen / În me zih inţ mit Abduläs / În kain sleh iz nit faranân*”. În traducere liberă: „Nu vă tânguți / Nu plângeți / Lacrimile sunt mărgăritare / E păcat să le vărsați / Și nimeni să nu le prețuiască // Decât să plângeți, mai bine faceți haz / Gluma-i mai bună decât plânsul / Și-or să vă aplaude: bravo! / Și-or să creadă că sunteți chiar fericiți // Poimâine or să caute / Or să ne caute urma / Or să ne caute cu făclii aprinse / Și nici o urmă nu-i de prins”. În fiecare seară reazem bățul în dreptul pernei mamei. Îi dă un sentiment de siguranță. Ca să nu lunece, când se proptește-n el, i-am lipit cu *scoci*, la capătul de jos al bățului, un dop de cauciuc de la una din sticlulele în care beam apă la Olănești, „Hai, amice!”, îi zice bățului, strângându-l anevoie cu degetele ei umflate, strâmbe. E mai mult decât

ironie în vorba asta. E suferința de a nu avea pe nimeni lângă ea, de dimineață până seara, afară de băț. Bățul și *rădiuțul* – atâta prieteni are. Chiar atunci când sunt acasă, ea stă tot singură, trântită pe divanul din dormitor, cu *rădiuțul* „pus” la minimum, să nu se audă în camera unde lucrez. Uneori, când mă grăbesc, diminețile, mă împiedic de bățul așezat de cu seară în poziție puțin oblică, în dreptul capului. „Ai ce ai cu bățul meu!” Aparent, spuse în glumă, cuvintele au rădăcină amară. Vin din sentimentul că ea mă *incomodează*.

Când încep căldurile cele mari, vara, încep și discuțiile pornite din dorința mea de a evada, în concediu, măcar două săptămâni, din București. „Du-te singură unde vrei și lasă-mă! Nu mă mai chinui! Vezi bine că nu pot! *Nu-mai-pot!* Tu nu vrei să-ți între *asta* în cap! În loc tu să spui: «Lasă, mamă, nu te necăji! Ce dacă stăm acasă!?» Ce te-ai face dac-ai trebui să-mi speli, în fiecare dimineață, chiloții, cum face Zaza pentru Oti, și din „mămicuța mea iubită” n-o scoate?! Și cum s-a purtat Silvica cu mama ei, când a fost internată-n spital?! Dacă acum, când eu îți dau ție toate la nas, tu ești așa, ce-ar fi dac-aș fi în situația ca *tu* să ai grijă de mine?!” „Da’ dacă găsesc un mijloc de transport, ce-i așa rău dacă, două săptămâni, n-o să ai de făcut nimic, o să te vadă și pe tine aerul, o să fii între oameni?!”, mai încerc o ultimă tentativă. „Eu nu mai sunt în situația să mai fiu între oameni. Nu vreau să fiu *badourt!*”⁶⁸ Mama e mai informată decât mine cu tot ce se petrece-n lume. Eu nu ascult știrile decât dimineața, la șapte, când sunt pe picior de plecare. Și, atunci, încă, vreau să-i las ei *rădiuțul*. „Nu. Ia-ți-l tu la bucătărie, că eu

l-ascult toată ziua”, mă roagă. Acum, nu mai poate să se scoale, prima, din pat, să-mi pregătească *ea* micul dejun. Totuși, până ies de la baie, se dă jos din pat, scrâșnind din dinți, și m-așteaptă, cu ușa de la dormitor întredeschisă, s-o ajut să-și pună capotul și jacheta fără mâneci, care-i „ține” spatele. Să nu-mi răpească din timp. Intră în bucătărie în timp ce mănânc. Mai pune un ibric cu apă la fiert și, opintindu-se cu amândouă mâinile, clătându-se – „merg ca o rață”, spune, – îl ia de pe foc, când e gata, și-l toarnă în *kohăr-ul*⁶⁹ cel mare, de lângă bufet. De ce mă irită asta? Mă rog, apoi, în gând, în drum spre servici: „*Răboinișe L' Oilăm, elft inț zol ghein mit ințare fis, zol tiin mit ințare ent, zol zenân menciân cișân menciân!*” – „Învățător al Lumii, ajută-ne să mergem cu picioarele noastre, să lucrăm cu mâinile noastre, să fim oameni între oameni!” Degeaba mă rog, degeaba-mi pare rău, dacă, la prima ocazie, încerc aceeași stare de irascibilitate, manifestă sau nu. Câteodată, înainte de culcare, mama spune: „Altă dată, când aveam un necaz, ceva se-ntâmpla în bine. Dumnezeu ne asculta. Acum, Dumnezeu nu mai vrea să ne asculte. Și-a întors fața de la noi”. „Vezi, înainte de pleci, să torni apa din ceainic în *kohăr!*”, mă roagă înainte de-a ieși din bucătărie. Nu mai poate să țină ceainicul în mâini. „Ce mai am bun în mine?”, se-ntreabă, nu o dată. „Creierul”, îi răspund. Reiau, altfel formulat, răspunsul doctorului Rusu, inter-nistul: „Doamna Schwartz, ce-aveți dumneavoastră fără cusur e creierul!”. Uneori, serile, mama comentează situația internațională. „Oricât s-ar zbate, America nu mai e ce-a fost. Ce-a făcut în Afganistan? I-a înlăturat pe talibani de la putere. Suprafață, din moment ce-i nevoie să-și mențină trupele în

continuare acolo! De-un an și mai bine îl caută pe Bin Laden. L-a prins? Și ce-ar rezolva capturarea lui? Teroriștii-s ca gândacii de bucătărie. Dai cu flit și – degeaba. Războiul din Irak a devenit boală cronică iar dolarul nu mai e monedă de referință”.

Urmărim, ca toată suflarea, vizita lui Bush, la București, la puțin timp după invitarea României de a face parte din N.A.T.O. Poate, la adunarea populară din Piața Revoluției, ar fi mai multă lume, dacă n-ar turna cu găleata. Pentru prima dată, din '90 încoace, ne simțim din nou luați în considerație. '90–2002. Ar putea fi un subiect de carte. Mama o așteaptă. Sunt acumulări pe care vreau să le fructific. Termin primele pagini și i le citesc mamei. „E bine, dar încă nu văd proza”, îmi spune. „Aici mă simt, într-adevăr, în impas. Orice proză se bazează pe trăiri proprii. Or eu doresc să evit tot ce ține de elementul autobiografic”. „Poa' să fie și asta, numai bine să fie!”

Câteodată, se-ntâmplă să termin lucrul înainte de ora zece seara și-atunci deschid ușa în odaia unde-i mama. „Vino repede!”, mă cheamă lângă ea. E trântită cu capul pe perne, cu o ureche lipită de *rădiuț*. „Cântă Edith Piaf!” Refugiul nostru e Radio România Muzical. Mama nu prea reușește să-l prindă. Numai sâmbăta, când sunt acasă, pot să-l reperez. Un moment de tihnă e cafeaua de după masa de prânz. O fac eu, mai totdeauna. Pun ceșcuțele pe tava cea mică, pe scaunul pregătit în fața canapelei din odaia de zi. În ultima vreme, canapeaua a devenit prea înaltă pentru mama. Așa că bem cafeaua pe divanul din dormitor, care-i mai scund. „Cum e?”, o iscodesc. „E bună, da' pui prea

multă cafea. Deși, nici dacă-i subțire nu-i ce trebuie. Povestea *baba* ta despre nedumerirea musafirului în fața unei cafele făcute de-o gazdă zgârcită: «*Efşār iz tei, far vus iz azoi tinkl? Efşār iz kovă, far vus iz azoi vas?*»⁷⁰ Ascultăm motivul central din „Lacul lebedelor”, genericul emisiunii „Muzică pentru casa dumneavoastră”. „Ce-nseamnă un artist mare! Îl simți dintr-o frază!”, se-nfioară mama. „Lacul lebedelor” era baletul preferat al tatei. Tot sâmbăta e și „Seară de operă”. Are genericul „L’alma vincero”, din Turandot, cântat de Pavarotti. Mă așez lângă mama, pe „perinuță”, cum spune ea pernelor mele, pe care le-aduc din cealaltă odaie. „Întinde-te și tu puțin!”, mă îndeamnă. „*Verst ibărghibrohân* – te cocârjești – cum stai toată ziua aplecată și scrii”. Ce copleșitor e acest „vincero”, repetat o dată și încă o dată de prințul Calaf, care știe că, pe taler, și-a pus chiar viața, dar încearcă să se-ncredințeze că, da, va reuși, va învinge!

Într-una din zilele de Crăciun, se dă, în reluare, la televizor, concertul de închidere a mondialelor de fotbal de la Roma, cu Pavarotti, Domingo, Careras, cu Mehta la pupitru. Tata trăia atunci. Îi aranjez mami o pernă la spate, să poată rezista o oră, măcar, rezemată de lemnul divanului. Stăm amândouă la locurile noastre. Numai scaunul tatei e gol. Mâinile mamei sunt din ce în ce mai anchilozate. De la înălțimea mesei, mamei îi este aproape imposibil să ducă lingura sau furculița la gură. Trebuie, fie să stea în picioare, fie să țină farfuria în poale, pe capot, peste care pune un șervet de bucătărie. „Mănânc ca un câine!”, spune. De la mine știe expresia asta, rostită de o cunoștință comună, a cărei soție s-a accidentat la mâini.

Pentru persoana respectivă, a fost ceva pasager, dar caracterizarea situației era crudă. Cum am putut să fac prostia să i-o repet? Din păcate, nu-i nici prima, nici ultima prostie. Mă chinui, fiindcă realizez imediat *după*, unde-am greșit. „E tare rău că nu sunt suficient de proastă să nu-mi dau seama când n-am procedat bine, și nici suficient de inteligentă să reacționez corect la timp”, conchid nu o dată în discuțiile cu mama. Ea – atât de inteligentă! De ce nu-i seamăn? Naivitate! „Și naivitatea tot o formă de prostie este”, spune mama și are, ca-ntotdeauna, dreptate. În buzunarul de la capot poartă un capișon din plastic, cu elastic subțire pe margini, din cele folosite la duș, să nu se ude părul. Cum aude soneria, întâi și-ntâi și-l trage, cum poate, pe cap, să se creadă c-acum a ieșit din baie. „Piaptână-mă!”, mă roagă seara, când vin acasă. „Știi tu ce-nseamnă să vrei să-ți scarpini, să zicem, o sprânceană, și să nu poți?”, îmi zice, câteodată, înainte de culcare. Cam tot atunci ajung s-o pieptăn. Când, în sfârșit, apar, prima ei grijă e să-mi dea de mâncare. Nu mai sun la interfon. Să n-o deranjez. Sun numai la ușă. Câteodată, sun și nu răspunde. Țin degetul pe buton un timp care mi se pare nesfârșit. Simt cum urcă spaima-n mine. „Ce suni așa?”, i-aud, în cele din urmă, glasul. „Eram la baie. Spălam și n-am auzit”. Sau: „Eram în dormitor. Probabil c-am ațipit. Mi s-a părut mie ceva, un țârâit, ca-n vis. Și – până m-am dat jos!” De multe ori, mă-ntâmpină-n ușă. „Ți-am auzit pașii”, spune. Câteodată îmi deschide relativ repede. „Bon jour, *man frend!* Ce faci?”, încep să-mi scot pantofii de la ușă. „Știam c-ai să vii! Totdeauna, când mă trântesc pe pat, așa se-ntâmplă!” îmi zice bucuroasă, grăbindu-se cu greutate să pună

mâncarea la-ncălzit. Câteodată, își uită bățul de zor ce-i este. „Tu ce-ai mâncat azi?”, o-ntreb. „Dimineața – știi”. „Da, ceai cu *pune!*” Așa pronunța tata: *pune*, în loc de pâine. De fapt, pâne, ca la Moldova, dar el transforma *â*-ul în *u*. E reproș în replica mea glumeață. „Da’ ce altceva?”, se apără mama. „Și la prânz?” „Eee, la prânz, mi-am copt un cartofior...” „Cartofior cu mai ce?” „Telemea n-am voie că-i sărată. Cașcaval e contraindicat la constipație”. „Unt”. „Nu-mi place”. „Brânză de vaci”. „Nici”. „Da’ ce-ți place?” „Ce-mi place, n-am voie”. „Da’ nu se poate! **Trebuie** să mănânci! Uită-te la tine: ești piele-os!”, mă necăjesc. „Dacă nu mi-e foame! Și p’ormă, ia să vezi tu ce gust are o ciorbă fără sare?!” „Știi, mi-am făcut un ou moale cu puțin unt”, îmi spune altădată. „Oul nu l-am nimerit. A ieșit cleios. Mie-mi place, dar nu mă avantajază. Când mâncam – hop! – sună telefonul. Am încălzit eu oul, p’ormă, da’ n-a mai fost ce trebuia!” „Un ou! O fărâma de unt! Și-un prunc, când îl înțarci, mănâncă mai mult!” „Da’ pentru asta, nu trebuie să țipi!” „Da’ nu țip”. „Atunci ia-o cu-n ton mai jos! Să știi că nu suport tonul ăsta!” „Ah, cum nu vrei să-nțelegi!”, continui la fel de iritată. Vreau să iau ceva din mâna ei – o mișcare greșită – și sparg solnița. În două o sparg. „Na, uite ce s-a-ntâmplat!” „S-a-ntâmplat fiindcă trănțești și bufnești. Asta faci de când vii acasă. Ce zic, nu-i bine! Cum calc, nu-i bine! *Oldinks liknișt ghit of dir!* – Nimic nu-ți cade bine! Câine rău! Asta ești!” Ochii ei verzi albaștri cu punctișoare maro înoată-n lacrimi. „Ș’altădată n-am să-ți mai vorbesc!”, iese din bucătărie. Nu mai am chef de masă. Intru spăsită după ea în dormitor. Șade trântită pe divan și plânge cu suspine. Nu îndrăznesc s-o tulbur. Mă

așed pe scaunul de lângă sobă și tac. „La ce-mi trebuie viață? Înc-o zi de chin? Înc-o ciorbă fără sare? Și-n loc s-aud un cuvânt bun de la tine, ce-aud?” „Și ce-am eu de la viață?” „Tu n-ai avut decât să fi fost capabilă să ți-o faci!” Cu durere o spune, dar cu dreptate. Nu mă răsfață, nu mă cocoloșește. E chiar dură cu mine. Spre deosebire de majoritatea părinților, care-și idealizează progeniturile, mama este foarte obiectivă în ce mă privește. „Fata mea nu-i frumoasă, nu-i gospodină, dar e bună”, mă caracterizează la telefon, când stă de vorbă cu puținele ei prietene. „Nu sunt bună!”, îmi vine să strig, când, întâmplător, sunt de față. Sunt egoistă și rea. Da. Aș trebui ca, măcar, să fiu bună. Să mă port cu ea cum se poartă Roxănel. Roxănel e fosta asistentă a doctoriței mamei. De când doctorița s-a pensionat, mama apelează cu-n telefon la ea, să-și obțină medicamentele. Asta înseamnă: rețetă prescrisă de alt doctor și lăsată la fișier, de unde-o ridic să-i iau medicamentele de la farmacie. Roxănel i-o femeie tânără, înaltă, bine făcută, căsătorită, cu un băiețel de patru ani. „Când îi spun lui Roxănel: «Pe cine am eu să m-ajute?», știi ce-mi răspunde? «M-aveți pe mine, doamna Schwartz!» Și tu, tu cum te porți?!” A murit tanti Oti, în Israel. Tanti Lia, sora ei din București, a aflat mult mai târziu. Nepoții n-au vrut să-i spună imediat, fiindcă e și ea bătrână și bolnavă. O veste ca asta i-ar fi putut face și mai rău decât îi este. „De ce mi-ați ascuns atâta vreme că Oti nu mai trăiește?”, i-a certat tanti Lia. „Mama noastră trăiește”, i-au răspuns. „Trăiește în noi, cât timp vom fi”. Mama îmi povestește totul într-o seară, în timp ce-mi dă să mănânc. E tare impresionată. „Oti m-a îndemnat să las sarcina, când eram gravidă cu tine. «De ce să n-ai și tu un

copil? Eu, când o să mă mărit, o să fac unu', doi, trei...!»". Mama imită vorbirea puțin precipitată și elanul tinerei de demult, întâlnită pe stradă, la Bârlad. Mie-mi vine-n minte cântecul, totdeauna, misterios, al cucilor nevăzuți din Olănești. De ce-i cucul singur pe lume? „Uite cum mi s-a ascuns degetul mic de la piciorul drept! Ș'ăstălaltu', de la stângu', are aceeași tendință", își contemplă mama picioarele, seara, înainte de culcare, când își scoate ciorapii elastici. Și degetele mari de la ambele picioare i-s umflate, dar, măcar, nu-s strâmbe. Încerc să-i îndrept degetul mic, intrat sub celelalte. „Au, mă doare!", țipă. Are bătăături care sângerează, la mai toate degetele. Ie frică de sângerarea asta. „Am văzut, odată, o femeie, la Spitalul de Urgență, căreia i s-au tăiat degetele de la picioare. De atunci, mă urmărește imaginea asta". În fiecare dimineață și seară moaie vată-n rivanol și-o învălătuțește în jurul degetelor să poată călca. „Știi cum calcă fahirii pe cuie? Așa calc eu!" Când face baie la picioare, pune-n apa fierbinte câte-o pastilă de cloralmin. După ce și le șterge, își pudrează rănile cu baneocin. Nu mai poate ieși din casă decât cu o singură pereche de pantofi ușori, foarte vechi, din piele întoarsă, care s-au *mulat* după deformările picioarelor ei bolnave. „Nu știu ce-am să mă fac când s-or strica de tot! O să merg desculță!"

Într-unul din rarele mele momente libere, ajung la *supermarket*-ul din spatele Pieței Floreasca, cu gând să cumpăr o solniță. Dar solniță clasică nu găsesc. Vin acasă cu două butoiașe de sticlă, cu găurele la un capăt, acoperite, fiecare, cu un capac roșu, din plastic. N-am

putere să deschid capacele. Sunt nevoită s-apelez la un vecin. Torn sare într-unul, dar piper nu mă grăbesc să pun în celălalt. Mama nu se-mpacă cu sistemul ăsta de solniță. „Când ai nevoie să gătești, n-ai nici o orientare". „Dacă n-am găsit altceva în zonă! Iar ca să umbli să cauți, trebuie s-ai timp. Cum îmi pică o ocazie, cumpăr o solniță ca lumea!", o asigur. Vara, când sunt legume și zarzavaturi proaspete, e ceva mai ușor cu regimul barbar, aproape lipsit de proteine, al mamei. Vin acasă cu mazăre păstăi, cu fasole lată, galbenă. Nu poate desface păstăile, nu poate rupe fasolea. E singurul lucru pe care-l fac: i le pregătesc pentru a doua zi. Știe că-mi place, *forșpais*, fasole fiartă, cu oțet, untdelemn și usturoi. A doua zi, mă trezesc că asta a preparat mai mult decât fasole gătită. Tot ce i se pare reușit din „mâncarea ei", îmi păstrează mie câte-o porție bună. „Ție ți-am pus sare, așa că eu nu mai mănânc", mă pune în fața faptului împlinit. „N-ai să mai ai tu, dacă-mi tot îndeși mie!", protestez moale. E bucuria ei. Pot să i-o refuz? Așa se-ntâmplă cu ciorbele și supele de zarzavat, de roșii, de lobodă, cu spanacul cu orez, cu merele coapte... Cum se necăjește când le uită în cuptor! Îi vine din ce în ce mai greu să măture. Mai ales, – covorul cel mare, persan, din dormitor. „În fiecare săptămână îmi spun: «poate, săptămâna viitoare, îmi va fi mai bine! Și-n loc să mă simt mai bine... », oftează. „E un puseu al bolii. O să treacă!", caut s-o încurajez pe ea, să mă încurajez pe mine. „M-am săturat de-atâtea *pusee!*" „Ce-ar fi să mătur eu?" „Tu?! Tu *nu știi* ce-nseamnă covorul ăsta!"

Nu mai cred că-n vara asta pot să mai plec, cu mama, în concediu. Pentru zece zile, măcar. Și, totuși, când m-aștept

mai puțin, găsesc mașină de ocazie, gazdă care nu știe cum era mama înainte și nu poate face comparații care s-o doară, cazare convenabilă. Mama are inima cât un purice, dar se sacrifică pentru mine, cum face de-o viață. Când ajungem la adresă, parcă nu ne vine a crede ochilor: casă impunătoare, cu parter și etaj, curte cu flori decorative ducând spre terasa cu mobilă de grădină, alee pietruită rezervată mașinilor. Cineva ne deschide porțile din fier forjat. Mașina oprește în dreptul garajului, de unde tocmai pleacă o altă mașină, elegantă. Ne simțim puțin stânjenite. Oare unde-am intrat? „Poftiți, poftiți!”, ne întâmpină o femeie încă tânără; probabil – gazda cu care-am vorbit la telefon. Șoferul ne ajută să ducem bagajele în cameră. Totul e curat să lingi pe jos. „Asta-i odaia fetelor. Acum sunt în vacanță la țară, la mama”. Sunt două trepte de urcat de pe terasă spre holul cu fotolii și mesuță, din care intrăm în cameră. Pe terasă, o bancă acoperită cu o cergă groasă e rezemată de zid. În fața ei – o masă scundă, drept-unghiulară, cu două scaune ușoare, confortabile la fiecare capăt. În fața noastră – un măr rotat și-un leagăn gen banchetă care se clatină ușurel la orice adiere de vânt. „Ne temeam să nu miroasă a var, c-așa spuneai la telefon; că zugrăviți!” „N-am terminat bucătăria, dar o fac după ce plecați dumneavoastră. Odaia am isprăvit-o mai devreme, imediat ce-a murit bătrâna, o mătușă de-a soțului, care stătea aici”. Mie-mi cad greu cuvintele cuvintele astea. Stăm într-o cameră în care... „Cât s-a chinuit, sărmana! Nu se putea da jos din pat. Când intrai înăuntru, mirosea de-ți întorcea stomacul pe dos! Zilele trecute am terminat baia. Veniți s-o vedeți!” Ne conduce până la capătul holului în formă de L. E mai mult decât ne-am imaginat: o

baie care rivalizează cu a oricărui hotel ce se respectă. Gazda ne-a aranjat și-un televizor în fața patului dublu, de fapt, o canapea desfăcută – singurul punct nevralgic. Dar noi n-am venit nici să stăm în pat, nici să ne uităm la televizor. Despachetăm, ne spălăm, ne facem comode și luăm în posesie terasa. „Aici o să ne facem veacul!”, vorbim, eu cu mama. Ne-am adus de-acasă *rădiuțul*, dar, de sensibil ce-i, de-abia prindem știrile cu el. Dar grădina cu flori în care-am nimerit, cu pădurea și Prahova curgând în spatele casei, nu-s tot muzică? „Vedeți versantul de vizavi? Acolo are vilă Țiriac!”, se laudă gazda. „Mai sunt vedete care și-au făcut case p-aci!” Stă de vorbă cu noi până-nserează și-i vine soțul. Cam afumat, dar blajin. „Mi-a adus un pui de floare”, ne-arată bucuroasă răsadul minuscul, din care-și ițesc capetele câțiva clopoței liliachii. Cât e doamna Flori la bucătărie – Floreta, îi zice mama – soțul se așază lângă noi „la o vorbă”. „Abia acum câteva luni am găsit servicii. M-am împrumutat la cumnatu' d'-o mie de dolari, că, fără să dai, nu te-angajază nimeni în ziua de azi”. Bem lapte *adevărat*, abia cumpărat de la o vecină de-a gazdei, care are vacă. Floreta ne-aduce o farfurie cu ouă, acum scoase din cuibar, de la păsările ei. Așternem o hârtie albă peste fața de masă. E atât de curată încât simțim nevoia s-o protejăm. Mama nu poate urca și coborî cele două trepte, fără bară, care duc în casă, decât ajutată de cineva. Aduc eu, din cameră, farfuria și pahare din plastic, o căniță smălțuită, cu mașinuță roșie, sub care scrie Renault, dar de demult, de la tanti Rodi. Pâinea seamănă cu cea de Brașov: rotundă, bine coaptă. Mama vrea să pocnească „o zorică”, cum zice ea. Face câțiva pași, cu mine, până la locul unde zorelele dorm la ora asta.

Terasa e la același nivel cu grădina. Ia o floare, suflă, o răsucesce și-o pocnește de frunte. „Nu mi-a ieșit!” „Mai încearcă o dată!” Repetă gestul. Degetele i-s prea umflate s-o mai asculte. „Nu mai pot!” Ne-ntoarcem la banca „noastră”. S-a deschis regina nopții. Cosașii țârâie în toată grădina. „Ce-ar fi să intrăm în casă?”, face mama o încercare timidă. „Ce să facem în casă? Nu-i păcat de aerul ăsta?” Știa ea c-am să opun rezistență. „Mie mi-e frig. Adu-mi, te rog, pardesiul și baticul! Nu strică să-ți pui și tu pardesiul!” „Mie nu-mi trebuie!” „Pune-ți-l fără să-ți-l închizi!” Mi-l îmbrac să n-o necăjesc. „Ei, nu-i mai bine așa?!” O ajut să-și tragă pardesiul și îi înnod baticul sub bărbie, strâns, cum îi place ei. Ne țin companie o pisică pripășită de prin vecini și-un cățel, corcitură de șorecar. „Purecosu-l cheamă”, ni-l recomandă Floreta. „L-au adus fetele astă primăvară. E cam obraznic el, că-i alintat. Cum nu-l observi – zdup – pe fotoliu!”, arată spre cele din hol. Seara târziu vin chiriașii care ocupă tot etajul întâi al casei. Ne salută un bărbat încă bine, urmat de o namilă de femeie care pare mai în vârstă ca el. La mică distanță – două fășnețe. „Asta-i nevasta pantofarului și celelalte-s lucrătoare la fabrica lui de pantofi”, ne șoptește gazda, după ce-au urcat la etaj. „Dacă nu erau ei, trebuia să vindem casa”. „Era păcat!”, spune mama. „Așa ziceam și noi, dar din ce să trăiești și să crești doi copii?” Ascultăm la *rădiu* știrile de zece seara. La București sunt, acum, 30 de grade. Ziua au fost 36. „36 sunt, de fapt, 38, dacă iei în considerare căldura acumulată în ziduri”, îi spun mamei. Când reintrăm în cameră, ne dăm seama că n-are nici jaluzele, nici draperii. „Ce mă fac cu lumina care-o să bată odaia de pe la cinci-șase dimineața?” „Las’

că se rezolvă!”, mă liniștește mama. „Știți, fata mea are nevoie de odihnă. Pentru asta am venit. Așa că vă rog: poate găsiți vreo soluție”. Floreta aduce două cearșafuri pe care le prinde de perdea. „Așa-i mai bine?” Dau din cap aprobativ. Oricum, n-am alternativă. Floreta și soțul ei ne lasă pe noi, mai întâi, la baie. Mama o reexaminează cu ochi critici. „Grilajul de scurgere a apei nu-i fin lucrat. Păcat! O să-i spun eu Floretei să-și pună altul”. Mama nu mai poate să-și aranjeze părul în plasă. Acum doi ani, când am fost plecate în concediu, încă reușea să-și umezească și să-și fixeze cleurile. Eu numai îi legam strâns plasa, să nu i se desfacă peste noapte. Ca să-i intre pe mâneci cămașa de noapte, își apleacă și mai mult spinarea, și-așa încovoiată. Pe urmă, eu i-o trag peste cap. Mama lasă la îndemână borcanul cu zahăr, pe biroul cu televizorul de care n-avem nevoie. Borcanul e din plastic și se închide cu ghivent. L-am primit din Israel, cu *Mutter-Blätter*, le zice mama, ca pe vremuri. Foi de Sena, se cheamă azi. Dacă ceri ceai de crușin la „Plafar”, e același lucru, ni s-a spus. Dar mama nu-i convinsă. N-o prea încântă nici un fel de ceai laxativ. Preferă dulcolax. „Deși iau trei pastile deodată și tot degeaba! Dar cel puțin sunt ușor de luat”. „Încearcă mai bine ceai. Miroase așa frumos!” „Numai să privești negritura asta și nu-ți mai trebuie, da’ mite s-o bei!”, refuză propunerea. Acum, cu aventura asta la care-am supus-o, a pus foile de Sena într-o pungă de plastic și-a turnat zahăr în borcan. E și mai ușor de cărat și nici nu există riscul să se spargă. Acasă, mă scoală, noaptea, capul și-atunci, înainte de-a înghiți hapurile, iau o linguriță cu gem, miere sau dulceață. Să nu fie pe stomacul gol. Și-așa înghit „pietroaie” destule. Pe vremuri, la

Olăneşti, un doctor mă certa că iau atâtea. Am încercat să rezist fără. Durerile au devenit atât de atroce că n-au cedat nici când am luat pastile, în cele din urmă. Am prins şi-o spaimă de chinuri. Uneori, iau buline fără să fie, poate, cazul. De frică le iau. „Orice te doare-i rău, dar nimic nu-ntrece capul”, îmi spun mamei. Mama nu vrea să le pronunţe nici măcar numele. Să nu le-atragă. „Asta-i pentru *of nişt ță bidafn* – să nu fie nevoie!”, arată înspre borcan. Din păcate, este. Cu toată odihna, cu tot aerul bun. Durerile mă trezesc noapte de noapte. Trebuie să aprind lumina, să iau o linguriţă cu zahăr, cu hapurile şi ceaiul pregătit de cu seară, pe care-l torn în căniţa emailată, amintire de la tanti Rodi. Mama „profită” de întreruperea somnului meu, să-o ajut să ajungă la baie. Nu şi-a luat băşul. Nici nu-i cazul, din moment ce-s tot timpul cu ea. Acesta-i şi argumentul meu când spun că un concediu acasă nu-i concediu. „Dimineţile tu trebăluieşti la bucătărie, în timp ce eu citesc sau scriu în odăiţă”. Aşa-i zicem camerei de zi. „După masă, tu simţi nevoia să te-ntinzi pe divan. Mie nu-mi prieşte, după ce-am mâncat. Şi-atunci stau pe canapea, tot în altă parte, tot cu nasu-n hârtie. La plimbare, nu mă duc singură, că n-am nici o plăcere. Serile, dacă tu nu poţi sta rezemată de divan să te uiţi la televizor, nu-mi mai îmi trebuie nici mie. Las' că, în general, nici n-ai ce vedea”. Am noroc că readorm la loc. Altfel, tot pe mama o chinui, nervoasă că nu mi-am făcut somnul. „Şi dacă eu nu dorm decât trei-patru ore pe noapte?”, mi se dă de exemplu. „Ție ți-e de-ajuns, mie nu. Eu, dacă nu dorm șapte-opt ore, mă resimt”. Cu toate durerile care continuă să „mă usuce” și ziua, nu mai încerc senzația de arc încordat, de acasă. E-o liniște care vine din

tot ce mă-nconjoară: pădurea, grădina, merele care cad, din când în când, cu pocnet sec din mărul cel rotat. După micul dejun – mă bucur că masa e joasă și mama poate mânca omenește – mă-mbrac „de plajă”, iau un scaun și-l pun la soare, undeva în mijlocul florilor, într-o porțiune de teren rămasă necultivată. Mă așed când cu fața când cu spatele, să „mă prindă soarele” uniform. Mama mai zăbovește cu Floreta la bucătărie. Îmi admiră pragmatismul, îmi vorbește despre mine, un antitalent în direcția asta, vitală, și-o face părtaşă la frământarea ei cea mare: „Cu cine las fata, când eu n-oi mai fi?” „Cu Dumnezeu”, îmi răspunde gazda. Dialogul mi-l reproduce Floreta, într-o după amiază, când stăm împreună pe bancheta leagănelui. Când vrea să ajungă la banca de pe terasă, mama mă strigă să-o ajut să coboare cele două trepte. Uneori, când e zgomet prea mare pe șosea, n-o aud imediat. Când ridic ochii, fără să știu că e-n prag, o văd cu o mână întinsă, fermecător-întinsă spre mine. Zâmbește cu ochii ei verzi-albaștri cu punctișoare maronii, cu fața umflată de la cortizon. De câte ori nu spune: „Preferam să fi fost zbârcită ca *baba* ta, decât să am pielea întinsă de la prednison”. Ia două pastile pe zi și aproape că nu-i mai ajută. Dacă citești prospectul, te-ngrozești ce nociv e. Nici diclofenacul nu-i mai breaz, mai ales, luat de ani și ani.

Într-un „Panoramic TV”, mama citește despre un medicament american, care ar vindeca poliartrita. Ar vrea să se ducă să discute problema cu altcineva decât cu „*țura*” ei, fiindcă știe că nu-i va da atenție. „Tot ce mă-ntreabă, când mă vede, e «ce mi-ați adus?»». Nu se deranjează de pe scaun nici să-mi ia o tensiune, măcar. Trebuie eu să-o *mintărn* –

s-o îmboldesc. Ce *punăm* – ce obraz aş avea, însă, să fiu în situația să mă-ntorc la ea, dacă încercarea e fără rezultat?” Singurul nostru alibi e ca doctorița să fie plecată-n concediu. Zis și făcut. În timp ce mama-i face expozeul bolii, doctorul „de probă” stă cu mâinile făcute pumni la tâmples și cu ochii închiși. Nici măcar nu se ostenește să-și ascundă plictiseala. „Întâi facem o radiografie și pe urmă discutăm”, ne expediază. Nu-i e simplu mamei să se dezbrace – și, încă, repede – chiar și cu ajutorul meu. Împreună cu radiologul, o susțin să urce pe scăriță. Trebuie să stea întinsă pe o tăblie, sub aparat, cu genunchii îndoți. Un chin întreg. Luăm din nou oră la doctorul care nici nu se uită la radiografie, vrea să-i retragă prednisonul, de care a devenit dependentă, și să-i dea nu știu ce medicament românesc, considerat de el apropiat de cel american. Mama, fără prednison, nu mai poate face față durerilor. A încercat și profesorul Ciobanu să i-l reducă, dar n-a mers. Și asta, în urmă cu ani. „Poate, dacă eram mai tânără și boala – mai puțin evoluată, mă hazardam la experiment. Dar așa o să trebuiască să mă-ntorc la «țura» mea”, spune mama când ieșim de la doctor. „Să mă duc să văd când vine din concediu”, mă îndrept spre Programări. „E de servicii după amiază”, aflu. Dacă nu ajungem la ea, azi, folosind alibiul, se va întâmpla exact ce n-am dorit. Cu un efort supraomenesc din partea mamei – numai cele trei etaje de coborât și urcat de două ori în aceeași zi, chiar dacă găsim taxi –, ajungem în aceeași după amiază la „țură”. Îi vorbim și ei despre medicamentul american: „Dacă nu se găsește în țară, ne vom zbate să-l procurăm din străinătate”. „Nu asta-i problema. Medicamentul se experimentează abia. A dat rezultate în *unele* cazuri. Nu se

cunosc bine efectele secundare. V-ați asuma riscurile?”. Mama tace. Tăcerea e răspuns. Plecăm bucuroase c-am reușit să evităm ruptura cu doctorița „noastră”. „Ai observat că și-a scris numele medicamentului în agenda ei?”, îi zic mamei pe drum. „Dragă, eu, oricum, în situația și la vârsta mea, nu mă ambalez la asta”.

Aici, la Floreta, am timp s-o pieptăn pe mama în fiecare dimineață. Îi fac cărarea într-o parte și-i prind c-o agrafă părul care vrea să-i cadă pe frunte. Nu-i place breton. Avem noroc de vreme bună. Mama poartă o rochie de casă crème, cu flori maro-roșcat, cu nasturi în față, guler și rever, mâneci până aproape de cot, și un ilic *bleu-vert*, pe deasupra, să-i țină spatele. Îi aduc pernele din cameră și i le aranjez pe banca de pe terasă, acoperită cu cergă. Banca, ferită de curent, e la umbră. „Vrei să te-nvelesc cu ceva?” „N-am nevoie”. O ajut să se întindă pe bancă și vreau să-i fixeze, în picioare, papucii dintr-un material sintetic, moale. I-a lăsat lângă bancă, când s-a suit. Constat că-i numai unul. Unde-o fi dispărut celălalt? Caut peste tot. Nu-i. În cele din urmă, îl descopăr pe Purecosu rozând liniștit papucul lipsă, tolănit pe unul din fotoliile din hol. „Piei d-aci!”, strig la el bătând din palme. Purecosu o zbughește ca ars, lăsând în pace papucul. Îl iau și i-l încălț mamei. Într-un singur loc a reușit să-l străpungă. „Așa face cu toți papucii mei!”, spune Floreta. Mai mult de-o oră jumate-două, nu stau la soare. Îmi trag și eu o rochiță pe mine și m-așed la picioarele mamei. Pot să stau și pe unul din scaune, dar acolo a venit de-acum soarele. Alteori, Floreta o ajută pe mama să coboare cele două trepte. Sunt și dimineți în care mama-mi spune: „Știi că le-am coborât

singură!”. Simt o undă de nădejde-n vocea ei. Aici nu poate ține regim strict, ca la București, dar, în schimb, mănâncă mai bine decât acasă. Numai laptele băut dimineața și seara, și oul moale, în fiecare zi, încă înseamnă mult pentru ea. Chiar s-a mai întremat puțin. Și – cel mai important – *suntem împreună*. Într-o dimineață când e mai liberă, Floreta ne-arată albumul de familie. „Asta-s eu când am terminat liceul economic din Brașov. Asta-i socru-meu, Dumnezeu să-l ierte. El a construit casa, dar n-a apucat să se mute-n ea. Astea-a fetele când erau mici...” Într-o amiază, în timp ce mâncăm, o ploaie din cer senin. Strângem ce putem în grabă și intrăm repede-n cameră. O ajut pe mama să-și pună lucruri mai groase pe ea. Numai o răceală i-ar lipsi! Ploaia a încetat la fel de iute cum a început. Când mă duc afară să iau de pe masă ce n-am reușit în primul moment, găsesc pisica vecinilor la farfuria cu unt și pe Purecosu privind-o cu jind și lătrând, la picioarele mesei. Gonesc pisica, dar Purecosu rămâne de neclintit. „Noroc de chiriașii de la etaj că-l hrănesc, că Floreta nu-i prea dă să mănânce”, îmi șoptește mama. În dimineața următoare, Purecosu – nicăieri. După câteva ore, apare Floreta cu fața plânsă. „A murit Purecosu!” „Cum așa?” „M-am dus înspre cotețe să văd unde mi-au ouat găinile și l-am găsit mort. Am pus, zilele trecute, otravă pentru șobolani împrejurul cotețelor. O fi căutat ouă și-o fi-nghițit din otrava aceea. Abia împlinise șase luni!” Mă uit la papucul în care a rămas urma unui colț de-al lui. Ce răceală-mi sperie sufletul?

„Pe-e-epeni, pe-e-epeni, 'a-a-i la-a pe-e-epeni!”, vine din stradă un fel de tânguire despre firea cea nepăsătoare,

despre treceri fără grabă și fără puțință de împotrivire. „Nu vrei să luăm și noi un pepene?”, o-ntreb pe mama. „Nu. N-avem, aici, condiții”. Pe mama, o urmărește strigătul și după ce ne-ntoarcem acasă. „Știi, e altceva decât «haine-e-e ve-e-echi» sau «zia-a-are ve-e-echi cumpă-ăr!»». Tu nu i-ai văzut pe cei din căruță: erau un bărbat, o femeie nu prea tânără și-un copil cu picioarele atârând înafară”. „N-aveam cum. Stăteam la soare, cu ochii-nchiși. Îmi dădeam seama numai de câte ori calul s-oprea la câte-o poartă, când cineva făcea semn că vrea să cumpere”.

„Pe-e-epeni, pe-e-epeni, 'a-a-ai la-a pe-e-epeni!” încercă mama să imite, din memorie, chemarea fără urmă de-mbiere. „Nu. Așa era!”, reiau fraza muzicală cum am reținut-o eu. O singură dată. Mai mult, n-am timp. Am venit acasă-n fugă: doar să mănânc și să plec. Mama rămâne șezând pe marginea canapelei, cu bățul lângă ea. „Pe-e-epeni, pe-e-epeni, 'a-a-ai la pe-e-epeni!”, murmură ca pentru sine. „Măi, poezie!”-i spun tandru, încălțându-mi sandalele. Revăd și eu scena, mental, în timp ce cobor scările. Ce contrast între calul lăsat la pas și mașinile gonind bezmetic pe lângă căruță!

„Totu-i fără cusur în baia dumată, numai că nu-mi place grilajul de scurgere a apei”, nu se lasă mama până nu-i spune Floretei părerea. „Ni l-a făcut un prieten, când a venit în concediu acasă, la părinți. El cu soția muncesc în Germania. Strâng bani să-și cumpere casă. Când e vorba de-un prieten, nu-ți poți permite aceleași critici ca față de-un meșter străin”, se scuză, oarecum, Floreta. „Da' cum vine-n țară, fac eu cumva să-l rog să mi-l schimbe. Nu

rămâne așa!”, o-ncredințează pe mama. Mai e o zi până la plecarea noastră. Soțul Floretei vine mai devreme ca de-obicei de la serviciu. Nu trece mult timp și-i vedem pe amândoi pregătindu-se de drum, în haine de doliu. „Cine s-a prăpădit?”, întrebăm. „Instalatorul, prietenul care ne-a făcut baia. Cât a lucrat la noi, orice-i puneam pe masă, nu-i trebuia. Când s-odihnea – aici, stătea, pe banca asta, – îl trimitea pe băiatul vecinilor să-i cumpere câte-o sticlă de votcă de la magazinul de vizavi. Se plângea de dureri la stomac și zicea că numai votca i le calmează. În Germania, patronul l-a trimis la doctor. În opt zile s-a sfârșit. Poimâine e-nmormântarea. Floreta culege flori din grădină. Număr cu soț ca pentru mort. „Ai bani la tine?”, își întreabă soțul. „Nevasta ține banii!”, răspunde. Gluma, ca orice glumă, e miez de adevăr. În casa lor, Floreta poartă pantalonii. A doua zi dimineată, așteptăm mașina. Mama a rămas în cameră. Se odihnește înainte de drum. Eu, ca de-obicei, nu mă satur de aer; mai bat o dată terasa și treptele ce duc spre aleea pietruită pe care-am intrat. Floreta-și face de lucru, tăcută, la capătul grădinii. De câte ori n-a repetat întrebarea: „Da’, la anu’, veniți, nu?” Și-acum, brusc, se-nchide, se-ndepărtează de noi! Mă gândesc la prietenul-instalator care a făcut baia cea frumoasă și-a pus un grilaj de scurgere nepotrivit. O neliniște fără nume îmi dă târcoale. Vreau să n-o bag în seamă. Ce dac-am stat în odaia în care-a murit cineva? Și Purecosu... Cum s-a putut...? Mama a observat din prima seară că grilajul nu-i ce trebuie. Meșterul era tânăr, de-o vârstă cu soțul Floretei. Cred că-și dădea seama ce are și nu voia să se chinuie prin spitale. Alcoolul-i dădea speranța că poate opri evoluția bolii.

„De doi bani, speranță!”, repetă mama, de multe ori, cuvintele altul condamnat, un prieten din Bârlad, întâlnit în urmă cu ani, la o „farmacie verde”, unde un medic naturist îl trimitea să-și cumpere ceai de gălbănele... „Dac-ai știi ce om cult și inteligent era!”, povestește mama. „Unul dintre puținii cărturari idișiști rămași după război. Mi-aduc aminte de-o seară culturală, când ne-a citit din Șalom Alehem în original...”.

„Două lucruri importante avem de făcut, când ajungem la București: să mergem la *keivâr uț* și să facem curățenie generală”, îi spun mamei pe drum. Cum ajungem acasă, mama „face” puțină febră. „Cred c-am răcit. Dacă mă țineai afară până seara târziu! Și eu, ce să fac? Trebuia s-accept!” Mă doare reproșul ei tardiv. Degeaba mă doare. Trece o zi, trec două. Nu tușește, nu suflă nasul, dar starea subfebrilă persistă. Cum vin, seara, acasă, îi pun termometrul. I-o problemă să și-l țină. Mușchii i s-au topit într-atât, că subțiorile i-s, acum, două găuri. Trebuie să stea culcată pe-o parte, ca să fie sigură că termometrul nu-i lunecă. Când mă uit, 38. Chem „terenul”. Doctorița-i ascultă plămânii, inima, îi palpează stomacul, îi ia ten-siunea. „O infecție urinară, cred!”, îi prescrie un antibiotic. Lasă bon pentru un sumar de urină și pleacă la fel de val-vârtej cum a venit. Spre sfârșitul săptămânii, febra cedează. Nu-i prima infecție urinară, numai că antibioticul îi taie și picul de poftă de mâncare de care are atâta nevoie. Tot ce-a „prins” în cele zece zile a dat jos. Oricum, bine că și-a revenit.

Duminică hotărâm să mergem la *keivâr uț*. Mama își pregătește, de cu seară, hainele și *lih-ul*⁷¹, cu semn la

pagina unde-i *mula* pe care-o *zice* când ajungem la fiecare. Vrea să plecăm cât mai devreme, să nu ne-ajungă căldura pe drum și, mai ales, să nu fie văzută. Întotdeauna, la cimitir, duminicile, înainte de sărbători, vine lume. Nu există să nu-ntâlnim cunoștințe. Am rămas atât de puțini! Dimineața-i răcoare și mama mă roagă s-o ajut să-și tragă pardesiul și să-i înnod bine baticul sub bărbie. Reușesc, relativ repede, să comand un taxi. Într-adevăr, la ora aceea, vizitatorii sunt rari în cimitir. Mama deschide *lih*-ul și zice „ce trebuie de zis”, sprijinită de piatra înaltă, unde, pe o placă de marmură, stă scris numele, anul nașterii, anul morții...

„Este tata, nu este tata!”, îmi reproșează, odată, mama că m-am împăcat prea ușor cu dispariția lui. Sufeream, dar mama era cu mine, eu mai eram tânără, chiar mult mai tânără decât arătau anii din buletin. Oblonul, pe care-l credeam tras în fața vieții, se redeschidea, sau, cel puțin, mi se părea mie că da. În vârtejul de trăiri noi, suferința devenea strat de frunze din verile trecute.

Abia după ce sfârșește cuvintele sacre, mama vorbește cu cuvintele ei. Atunci îi vin lacrimile; pentru ei, pentru noi. Eu stau la celălalt capăt al fiecărei lespezi. Mă rog în gând, așa cum mă rog în fiecare dimineață, în drum spre servicii. Retrăiesc clipe de viață: sunt pe divanul din odaia bunicilor, cu *zeida* ajuns acasă după o întâlnire cu prietenii, ciupindu-mă de obraji. Înaintea examenelor, în odaia mea de studentă, cu *baba* – publicul meu. Mă ascultă concentrat, cu aceeași dârzenie și ambiție cu care o trezea pe

mama, când era în clasele primare, dis-de-dimineață, să mai repete o dată lecția. Aud vocea tatei lângă mine, pe canapeaua din fața televizorului: „*Meidolă* scump și drag!” „Dacă suntem așa respirați în tot cimitirul!”, se necăjește mama. „Cel puțin *baba* ta și *zeida*-l tău sunt cam în același perimetru. Dar tatăl tău e-n cu totul altă parte. Fie iertat, nene Iancu, nu putea să-i găsească, dacă voia, un loc cum am dorit?! Uite, și-acum mai sunt locuri libere în zonă!”, observă mama. „Știi cum zicea tan’ Stela: «Depinde al cui cal e!»”, îi răspund. Tan’ Stela e-o mătușă a lui Ber. Locuia la băiatul cel mic, din Amzei. Are mormântul chiar în spatele lui Ber. „Și lespeda *babei* tale e puțin înclinată. Fiindcă-i la loc central, oamenilor care cosesc buruienile, le vine la-ndemână să le trântescă peste lespeda ei. Da’ cui să spui, din moment ce tot nu rezolvi nimic!?” După ce-am fost la fiecare, ne mai întoarcem o dată la *baba*. Totdeauna, la căpătâiul ei, mama zice *mula far olă frant* – pentru toate rudele. Mama se oprește puțin la ieșirea din alee, să-și tragă sufletul. A obosit. „Bine c-am fost anu’ ăsta, că la anu’ – cine știe?” Cuvintele mă iau cu frig, dar tac. Mă uit la mama: înoată-n pardesiu!

Cum-poate-cum-nu-poate, mama-ncepe pregătirile de curățenie. Spală cărarea care acoperă covorul dreptunghiular, dintre garderob și patul dublu, făcut de Ber, din fostul dormitor. Scoate, dintr-un raft, lenjerie curată de pat. Descoperă, în dulapul cel mare, o bucată de molton, în două nuanțe de maro roșcat, rămasă din haina de casă a tatei. Arată ca nouă. „Pe asta o s-o punem peste taburetele de bucătărie, în locul celor vechi”, vrea să-mi facă o plăcere.

Țin minte când am cumpărat materialul. Suntem într-unul din primele mele concedii, la Predeal. Intrăm în magazinul universal din centru și găsim o haină de casă bărbătească „de gata”, care ne place tare mult. Tata are nevoie de-o haină de casă. Ne uităm la preț. Nu ne-ndurăm să dăm atât. „Las’ că luăm molton la București și-ți cos eu una!”, hotărăște mama. Zis și făcut. „De atunci mi-am nefericit mâinile, de la efortul ăla!”, recunoaște mama. Acum, haina de casă, agățată în cuierul din hol, o folosim când eu când ea la scuturat păturile pe balcon, sau la spălat geamuri. Cel puțin, haina de casă a purtat-o tata, dar, de câte ori dăm cu ochii de pălăria lui, din fetru de calitate, pe care-o „menaja”, să nu „se strâce”, ne doare și mai mult. „Pălăria lu’ tata” a devenit un sinonim pentru derizoriul existenței trăite „cu economie”. „Dar e un fel de-a fi. Nu poți altfel, chiar dacă recunoști că nu merită. Așa murim”, conchide mama.

„Mi-a fost, azi, așa de foame, c-am mâncat aproape toată pâinea”, îmi zice mama într-o seară, când vin acasă, în timp ce-mi încălzește un *rosolă*⁷² pe aragaz. „Ți-am spus, fiindcă știu că asta-ți face plăcere”, adaugă cu voce scăzută. „Pe lângă pâine, să mai fi luat ceva în gură!”, mă bucur pe jumătate numai. „N-am avut ce. Tot ciorbă fără sare, tot fasole păstăi fără gust?!”

Sunt zilele Festivalului „Enescu”. Deși am acreditare, prefer s-ascult transmisiile făcute în direct, de Radio România Muzical, ca să fiu cu mama. „Hai, ia-ți și tu pernele pe divan și odihnește-te!”, mă-mbie mama. Îmi aduc pernele lângă ea. „Așa! Să-ți *uzgliagărn* și tu *dzi*

beindolăh! – să-ți întinzi și tu oscioarele!” Mama-și pune pernele ceva mai departe de lada divanului, să-i vină mai ușor când se dă jos. E întinsă pe-o parte, cum a apucat *să se trântescă*, cu părul ei moale, răsfirat în dreptul uneia din mâinile mele. Dau să i-l mângâi. „Dac-ai venit, nu mă *ciodn!* – nu mă plictisi!”, scutură capul. Nu-i plac gratuitățile și, într-un fel, egoismele de acest gen.

„Mă săruți ca să-ți faci ție o plăcere!”, mă ceartă, fiindcă ea are nevoie de *substanță*. Administratorul unei vile în care-am făcut un concediu, acum cinci-șase ani, ironiza sărutul, care – de câte ori! – înseamnă doar suprafață, într-o românească stricată: „linge pe el”. Era din Gheorghieni și-acasă vorbea ungurește. Mama mă sărută rar: furișat, atingându-mi ușor, pe neașteptate, ceafa. Până acolo ajunge. Atât de mult a dat înapoi! Atunci mă-ntorc să-i răspund entuziastă, dar ea se ferește: „Când dai nas lui Stan, se urcă pe divan”. Seara, la culcare, ca să-mi taie șirul de declarații știute de noapte bună, spune, înainte ca eu să-ncep: „Scurt, scurt! *Şluf ghizintă reit, ştei of ghizintă reit!* Gata!” Și mă face să râd. „Dacă râzi, îți pieri somnul!”, mă amendează. „...Și Mister Oliver Hardy e *the brain*, el e *managerul* meu, el mă are pe mine-n grijă!”, mă mulțumesc cu partea finală.

Dăm drumul la rădiuț. Ascultăm împreună Simfonia a IV-a, în fa minor, de Ceaikovski, cu Igor Smirnov la pupitrul. Se lasă întuneric, dar nu aprindem lumina, să nu ne bată în ochi. Mama ar vrea, dar știe că pe mine mă deranjază. Un țipăt *fortissimo*, prelung, cu toate alăturările și suflătorii orchestrei, în care-i adunată, parcă, suferința

lumii întregi. Apoi, o melodie simplă, planând în spațiul de candori ce ignoră realitatea. Neliniști, nori adunându-se din toate părțile, aducători de furtună. Tema inocenței revine, tratată amar-ironic. Cel ce se visa zburând la trapez, a devenit un Pierrot de cârpă. Și – din nou – țipătul acela; deznădejde ascuțită, fără leac, chemare din rărunchi la Judecată. De ce-mi vine-n minte sunetul Șofarului?

În sala de la „Terapie intensivă” nu suntem decât noi două: mama și cu mine. E sâmbătă seara; ieșirea din *Șobă’ Șivă*⁷³. Mama ține ochii aproape închiși, limba îi este imobilizată de dopul de plastic. Leucoplaste pe frunte, pe nas, țevi de plastic coborându-i din nări, gura larg deschisă traversată de tamponul de tifon în care-i înfipt acul de legătură cu tubul respirator. Aparatele de control ale pulsului, ale tensiunii, perfuziile, punga de plastic de la sondă zvârlită dedesubtul patului. Trupul ciopârțit – sub pătura veche. Asta-i mama? *Asta-i ce-am făcut eu din mama. Eu i-am hotărât chinul.* Pentru ce? Doar mi s-a spus că, aproape, nu sunt șanse. Mama, lucidă tot timpul, a consimțit operația. I-am auzit clar *da*-ul ei cel ferm, chiar din coma instalată în momentul în care brancardierii se pregăteau s-o ia pe targă. A judecat așa cum trebuie. Ori n-o internam, n-o supuneam la tot calvarul îndurat, o zi și o noapte, în spital, o lăsam să se stingă liniștită în patul ei. Ori, dacă am făcut încercarea asta disperată de a o salva, *trebuia* să merg până la capăt, nu să umblu cu jumătăți de măsură. Mi s-a spus clar: „Poate să moară pe masa de operație, poate să mai trăiască o zi, o săptămână sau... cine știe?” La un moment dat, în timpul operației, inima ei s-a oprit, dar, în urma intervenției medicilor, a reînceput să

bată. A trecut primul hop. „A mai trăit o zi. V-am făcut bucuria asta”, mi-a spus anestezistul în dimineața următoare. A auzit, cred, în seara în care a fost adusă de la operație, cum i-am vorbit mamei: „Stă înaintea ta puiul tău de tină. Știu, m-am purtat îngrozitor când ai avut mai multă nevoie de mine. Dar te iubesc, așa nemernică cum sunt”. Anestezistul stătea – am realizat asta *post factum* – la o masă din hol și nota ceva într-un caiet, cum fac, probabil, comandanții de nave, când sunt în larg. Era singur în toată secția. Mama n-avea cum să audă. Era sub efectul anesteziei. Da. Doctorul mi-a făcut o bucurie. A doua zi i-am văzut ochii larg deschiși. A dat din cap afirmativ când am întrebat-o: „Înțelegi ce-ți spun?”. În a patra zi de la operație, vineri dimineață, un firicel de nădejde: „O să vă spunem noi, luni, ce trebuie să-i aduceți să mănânce”. Și un duș rece: „Dacă apucă ziua de luni”. „Există speranțe?”, am întrebat, la amiază, una dintre asistente. „Asta, numai doctorii știu. Și – Dumnezeu”, a adăugat. A fost și încurajarea asistentei celei grase la întrebarea: „Credeti că mama mai poate fi om?” Și severitatea chipului ei care nu prevestea nimic bun, însoțindu-i cuvintele, când am revenit, după ora prânzului: „A pierdut sânge”. Pe urmă – tăcere. Asistente – care vin o clipă să schimbe câte-o perfuzie. Într-una din dimineți, un vecin de palier care se nimerește odată cu mine la ieșirea din bloc se oferă să mă ducă cu mașina până la spital. „Se face bine. O să vedeți! Tot eu o aduc acasă pe doamna Schwartz!”, mă încredințează în chip de la revedere. Mie îmi spune inima că nu. Taximetristul, pe care-l rog să m-aștepte până urc s-aduc prosoapele cerute de asistente, mă chestionează: „La ce secție-i mama dumneavoastră?”

„Și câți ani are?” Îi răspund. „E, la vârsta asta!”, consimte situația. Eu tac. Tace și el. „Da’ mama-i tot mamă, la orice vârstă!”, vine, într-un târziu, corectura. Ce pot, altceva, să-i fac mamei decât să-i tamponez buzele, fruntea, să-i șterg lacrimile de sub pleoape?! Moi batista în apa care curge permanent la robinet. Din când în când, înafară de bolboroseala monotonă, de ceainic care fierbe, a tubului respirator, aud un fel de hârâit. „Ce se întâmplă?”, întreb o asistentă aflată în preajmă. „S-a defectat ceva la tubul respirator?”. Asistenta zâmbește fără să-mi răspundă. Dispare furișat. Acum înțeleg. Mama îmi vorbește. Vorbește cu inima. Hârâitul care ajunge până la mine vine din încordarea voinței ei de a articula cuvinte. Și reușește să-mi lase în auz răsucirea glasului care nu mai e glas. A doua zi dimineața, duminică, o găsesc pe mama fără leucoplastele, țevile, tamponul care-i desfigura fața. M-a așteptat. Eu eram în autobuz, când... Mă uit la ceas. E opt și zece. „A decedat acum zece minute”. Cuvinte decente, neutre, sterilizate. Am întârziat, ca-ntotdeauna. „Sângele a țâșnit din toate părțile”, aud vocea cuiva lângă mine. „Da’ fiți pe pace, i-am pus lumânare”. Mă apropiu de ea. Îi sărut fruntea. E caldă încă. „Noi tocmai ne pregăteam să vă sunăm. Peste două ore o ducem la morgă. De-acolo o luați dumneavoastră, cum știți”. Mama spune că „la noi nu-i voie autopsie”, îmi amintesc. „Vă rog să nu-i faceți autopsie”, rostesc cu voce tare. „N-aveți grijă, nu-i cazul. Veniți mâine dimineață să ridicați certificatul de deces”. Mâine e Iom Kipur, n-are cum să fie înmormântată. Tot ce mai pot să fac azi e să-mi cos șorțul de doliu. Îl confecționez dintr-un fost costum de sport, din primele clase de liceu; un chilot negru, cu elastic pe margini, găsit

în fundul dulapului din dormitor. Așa ne-a obligat să purtăm profesoara de sport. „Nu-nțeleg de ce trebuie copiii să poarte negru?!”, nu-i cade bine mamei când mi-l cumpără. Știu ce-mi trebuie pe cap: bereta neagră, din fetru, pe care-am purtat-o când a murit tata; deliberat dosită, fiindcă nu suportam s-o văd. Pun *lempolă*⁷⁴ în priză. Mâine este și *iurțat*⁷⁵ pentru tata. Acopăr oglinda cu-n cearșaf. Luni e o zi ploioasă. *Înainte*, nu foloseam umbrela. Puneam capelușa, așa-i spuneam fostei pungi de plastic, transformată de mama într-un fel de glugă pe care-o legam, cu două bentițe, sub bărbie. Mă simțeam suficient de apărută de ploaie, chiar dacă veneam acasă cu pardesiul ud. Dar acasă era mama. Punea mâna să vadă dacă nu cumva căptușeala pardesiului e umedă. „Te-a plouat tare?”, se necăjea. „Nu, n-a avut când. Mi-a venit repede tramvaiul”, o linișteam. Acum nu plec fără umbrelă. „Mergeți să luați certificatul acolo unde se fac internările și externările”, mă trimit cei de la „Terapie intensivă” la intrarea principală. La ghișeu – înghesuială mare, ca de-obicei luni dimineață. „Am venit pentru un certificat de deces”, anunț când îmi vine rândul. Funcționara ridică, impasibil, capul: „La secretariat, prima ușă, în față”. „Cum ajung de-aici în Banu Manta?”, întreb la poartă. Primesc explicații. E simplu. Stau în fața ușii pe care scrie „Decese”. Băncile au rămas aceleași. Acum 13 ani, așteptam, împreună cu mama, să scoatem actul de deces al tatei. Înăuntru, predau buletinul și certificatul de la spital. Între mine și funcționară – un terfelog, registrul de stare civilă, și un calculator. „Numele?” „Schwartz Hilda”. „Vârsta?” „82 de ani”. „Studiile?” „Patru clase primare”. „E-n regulă”, îmi întinde actul. Pocnetul terfelogului închis mă

urmăreşte mult timp după ce-am ieşit. Cum cobor din tramvai, mă opresc la o gheretă să-mi cumpăr ciorapi negri. „Aveți și dresuri de culoare neagră?” Vânzătoarea îmi întinde o pereche. „Sunt foarte buni, pluşați!”, mi-i laudă. Am grijă să iau pâine, pentru diseară, în drum. E Iom Kipur. Postesc. Dimineată, înainte de a pleca, am aprins două lumânări în *odăiță* și am zis *izker*⁷⁶: pentru Hinche Rifke Malca Bat Iacov, pentru Zvi Herş Ben Elişe, pentru Haike Bat Eliezer, pentru Iacov Ben... Intru în casă. Deschid umbrela și-o pun la uscat. Mă așed pe canapea, pe locul în care stătea mama. Iau un *Sidur* bilingv, tipărit înainte de război, și-l deschid la rugăciunile de Iom Kipur. Caut să mă concentrez. Degeaba. Mama e la morgă. Poate că zace trântită, undeva, pe ciment, cum a văzut-o mama pe tanti Pica, când s-a dus să facă identificarea. Mama postea toată ziua de Iom Kipur, din ajun, din seara de *Kol Nidrei*, până după *Neila*. Pe la ora prânzului, însă, insistă ca eu „să iau ceva în gură”. „Nu-mi trebuie”, protestam. „Ba-ți trebuie. Că, p'ormă, pe cine doare capul și i-e rău și nu-mi *bachimân*⁷⁷ nimic când toată lumea se bucură?! Știi ce-ai pățit de câte ori ai încercat! Doar nu te-apuci să *provân dză sidă*⁷⁸, iei numai ceva să-ți ții sufletul!”, mă convinge. Uite, ți-am pregătit câteva felii de *şpek* tăiate subțire, ca pastrama, cu sare și piper, și-un gogoşar copt”. E trecut de prânz și „vrea să m-apuce capul”. Decât să iau „buline” pe stomacul gol, mai bine mă duc la bucătărie să-mi încropesc ceva de mâncare, s-o ascult pe mama. Primul drum, a doua zi dimineată, îl fac la „Sacra”, să-i iau loc. „Nu se poate – în aceeași zonă în care-i tata?”, întreb. „Nu mai sunt locuri”. „Dar măcar, undeva, mai la capăt de rând?”, mi-amintesc

că mama suferea că tata nici de-atât n-a avut parte. „Să-ntreb la administrația cimitirului”, formează numărul succesul lui nene Iancu. „Are noroc!”, comentează după ce închide telefonul. „Și vă rog să-mi rezervați și mie un loc lângă mama”. „Bine, da' ești prea tânără!”, ezită. „Vă rog!”, insist. „Lângă – n-am, doar pe același rând. De acord?” Înclin capul aprobativ. Nu e cum aş fi vrut, dar, oricum, îi voi fi aproape. Intru la Rabinat. „Noi...”, încep. Care noi? „Eu nu am pe nimeni pe linie bărbătească, care să spună *Kadiş*⁷⁹ pentru mama. Și-aş vrea, dacă este posibil, să faceți o derogare: să-mi dați voie să spun eu”. Îmi rețin lacrimile, dar mi se simt în voce. „*Ir sent aza ghită tohtâr!*” – „Sunteți așa o fiică bună!”, zice Marele Rabin. E prea mult să-ndur o laudă care nu mi se cuvine. „*Ah bin nişt. Hobăh ghizindikt!*” – „Nu sunt. Am păcătuit!”, izbucnesc în plâns. „*Ir vet zugn Kadiş!*” – „Veți spune *Kadiş!*”, obțin aprobarea. Doi oameni pleacă, cu-o maşină, la spital, s-o ia pe mama de la morgă, s-o ducă la capelă, s-o spele, s-o-mbrace-n *tahrihăm*⁸⁰. Vreau să-i însoțesc, dar Marele Rabin mă sfătuiește să merg acasă și să mănânc bine. „*Ir daft ubn koih!*” – „Trebuie să aveți putere”, argumentează. Așa fac. Cam la jumătate de oră după ce ajung la cimitir, încep să vină oameni. Nu le voi oferi spectacol. Arunc, când îmi vine rândul, trei lopeți de țărână peste sicriu. „*Isgadal veishkadaş şmei rabu...*”, rostesc primele cuvinte din *Kadiş* lângă mormântul proaspăt.

13 octombrie 2003 – 1 decembrie 2004

Indice de cuvinte idiș traduse în română

1. Binecuvântarea lumânărilor
2. *Șabat* bun!
3. Un an bun!
4. Bunica
5. Bunicul
6. Nu e
7. Unde-i Reizl?
8. Penis
9. Jertfe
10. Cuvinte ebraice din rugăciunea care precede sacrificarea rituală
11. Deservent de cult, tăietor de păsări și vite
12. Prea târziu (zicală populară). *Ad litteram*: După *Neila*, rugăciunea de încheiere a zilei de *Iom Kipur*.
13. Cârâitoare. Instrumentul se utilizează de Purim, când, la citirea Cărții Esterei, este pronunțat numele lui Haman.
14. Unchi, aici cu sens de tată
15. Sinagogă
16. Apelativ de respect pentru un cunoscător de carte evreiască
17. Obicei evreiesc de doliu. Timp de opt zile, cei care au pierdut o rudă de gradul întâi stau la pământ (pe podea)
18. Evreu sionist în perioada premergătoare proclamării Statului Israel, care se pregătește, muncind într-o colectivitate agricolă, să emigreze în Țara Sfântă

19. Colectivitate agricolă sionistă în Diaspora în perioada premergătoare proclamării Statului Israel
20. Mătușă
21. Serviciul divin de dimineață
22. Conform regulilor de alimentație rituală (cașrut), este interzis să se amestece produse din carne cu cele din lapte
23. Colțunași cu ficat și ceapă prăjită
24. Apelativ de respect pentru o persoană adultă de sex feminin sau pentru cea mai mare dintre surori
25. Scriitor; în sens mai larg – cărturar; în sens strict profesional – specialist în transcrierea de mână a textelor sacre.
26. Pluralul de la rabin; rabini
27. Răspuns rabinic în probleme de Halaha (jurisdicție evreiască)
28. Betar – Organizație sionistă de dreapta
29. Forțele armate de apărare a Israelului înaintea proclamării independenței statale
30. Om drept, cunoscător de carte evreiască
31. Festivitate prin care este consfințită, la opt zile de la naștere, intrarea în colectivitatea evreiască a unui copil de sex feminin
32. Titirez
33. Personalul care se ocupă de tot ce ține de înmormântări și monumente funerare evreiești
34. Cântec în idiș
35. Binecuvântarea
36. Alimentație rituală (cașer)
37. Prăjitură din aluat de chec, miere (sau zahăr) și nucă
38. Fursecuri de casă din același aluat
39. Baie rituală
40. Baldachin nupțial
41. Act de căsătorie
42. Să fie cu noroc!

43. Rachiu
44. Spre viață! Noroc!
45. Carte de rugăciune
46. Mali este un cuvânt care vine din ebraicul Malca – regină
47. Rugă pentru odihna celor decedați; prescurtare de la numele întreg al rugăciunii: *El Male Rahamim* – Cel Plin de Milă
48. Monument funerar evreiesc
49. Reculegere, înaintea sărbătorilor evreiești de toamnă, la mormintele părinților și rudelor apropiate
50. Nu voce/ Untură de pasăre pe pâine
51. Gât de pasăre umplut cu un aluat din făină, untură de pasăre, sare, piper; se servește fiert sau prăjit
52. Cucoană
53. Pâine împletită
54. Nesuferită
55. Servitori
56. Fetiță
57. Poziție socială importantă
58. Azimă
59. Amestec din nucă, miere și scorțișoară, simbolizând lutul folosit în construcții de sclavii evrei în Egiptul antic
60. Fragment din rememorarea celor zece plăgi trimise de Dumnezeu asupra Egiptului pentru a-l determina pe faraon să elibereze sclavii evrei
61. Noapte de Seder
62. Prăjituri în trei colțuri, umplute cu nucă și miere, amintind de pălăria lui Haman
63. Antreuri
64. Jumări din untură de pasăre cu ceapă prăjită
65. Sinucigașii sunt îngropați la gard, pentru a-i separa de cei ce mor de moarte naturală. Sinuciderea este considerată un păcat, în religia mozaică, pentru că numai Dumnezeu este cel ce dă și ia viața omului

66. Chifteluțe cu aluat de cartofi cu ceapă prăjită
67. Joc (spectacol) de Purim
68. Compătimită
69. Ibric
70. Dacă-i ceai, de ce e așa de dens? Dacă-i cafea, de ce-i așa de subțire?
71. Calendar ebraic
72. Tocăniță din carne de vacă, în sos de bulion
73. Sâmbăta Căinței
74. Lămpiță
75. Ziua morții cuiva comemorată în fiecare an
76. Rugăciune de pomenire a părinților și a rudelor rostită la marile sărbători evreiești
77. Tihnește
78. Te așezi să mănânci cu tot dichisul
79. Rugăciune pe care o rostesc orfanii
80. Lințoliu alb în care se înveșmântează morții.